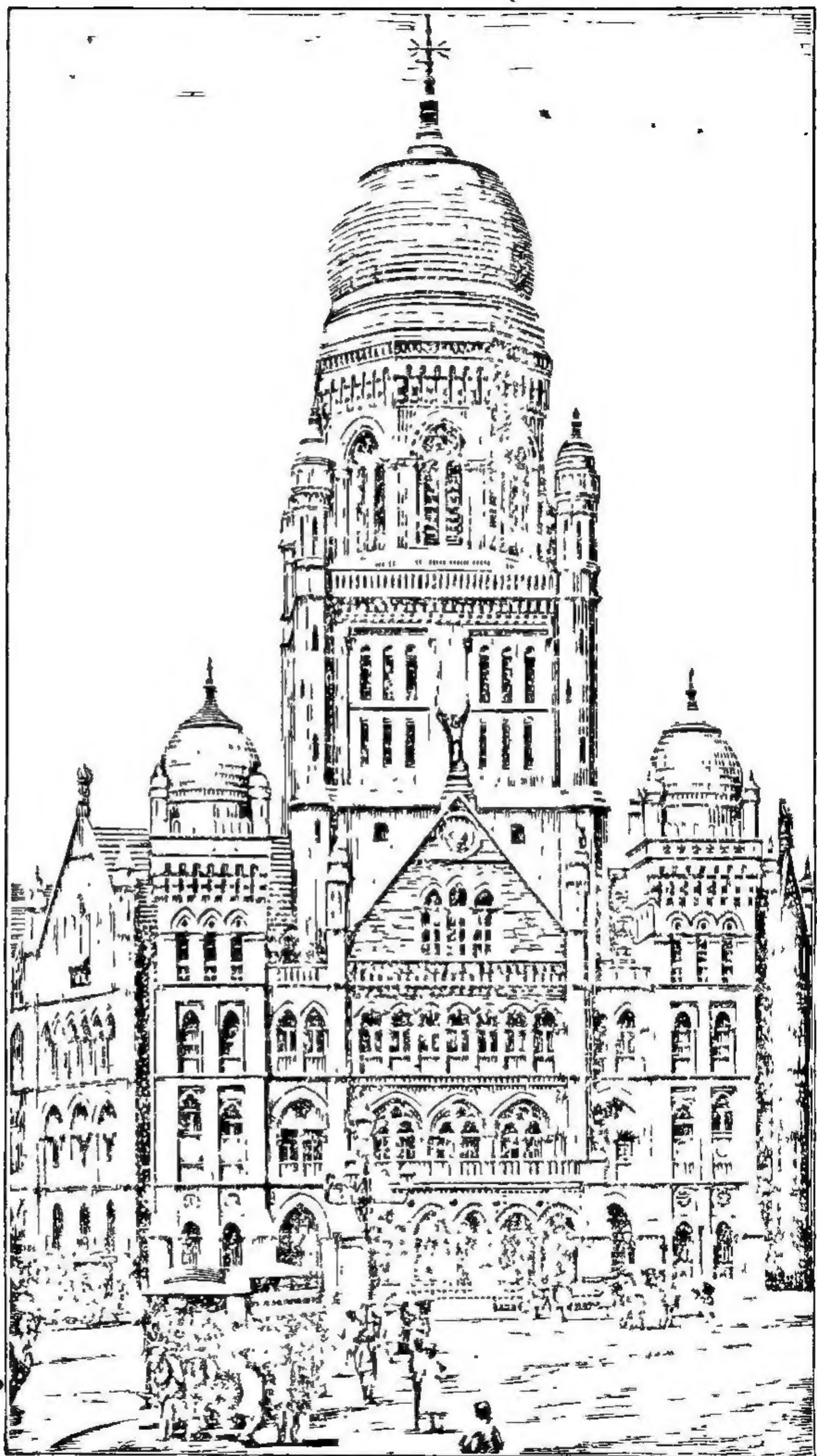

5

బొంబాయి నగరపరిపాలనసభయొక్క కట్టడములు.

TPLAIBI73

~~TPLAIBI73~~
20/4

ప్రజాధర్మసంగ్రహము

విద్యార్థులకు ను, ఉపాధ్యాయులకు ను నుపయోగపడునట్లు,

అనేకచిత్రపటములతోఁ జేర్చి

చెన్నరాజధానిసర్వకలాశాలయందు

చరిత్రవిశారదుఁడగు

తి. నే. సుబ్రహ్మణ్యయ్యగారిచే

రచియింపఁబడి,

మద్రాస్ టెక్స్టుబుక్ కమిటీవారిచే

వంగీకరింపఁబడినది.

మార్క్సిల్లా అండ్ కంపెనీ లిమిటెడ్

లండన్, బొంబాయి, కలకత్తా, చెన్నపురి.

1915

కాపీరైట్ రిజిస్టర్డ్

వెల, అక్షరాలు 12

112

PRINTED AT THE
S. P. C. K. PRESS, VEPERY, MADRAS

---

1 9 1 5

౧౫

పీఠిక

ప్రజలు, తమకట్టుదిట్టములను బాగుగాఁ దెలిసికొని, చట్టములకుఁ బ్రతికూలముగాఁ గాక, నడచుకొనునట్లు చేయుట విద్యను వ్యాపింపఁ జేయు నుద్దేశములలో నొక్కటి యై యున్నది.

అమెరికాయందును, ఇంగ్లాండునందును విద్యాశాఖాధికారు లీవిషయమునం దెక్కువ శ్రద్ధ వహించియున్నారని తెలియుచున్నది.

ఆంగ్లేయులు పరిపాలించునట్టి యీ యిండియానందు ను రాజ్య పాలనపద్ధతులను, ప్రభుత్వమువారియుద్దేశములను బాగుగా విశదపఱచుట ప్రజలకు నెమ్మదిని తృప్తిని గలిగించును గనుక, యిండియాలో దీనికి సంబంధించినపాఠ మొక్కటి బోధించుట యావశ్యక మను విషయము చెప్పవలెనా?

కొంతకాలమునుండి చెన్నరాజధానియందలి బోధనాభ్యాసకపాఠశాలలయందలి యుపాధ్యాయులకును, బాలపాఠశాలలోనిబాలురకును నీవిషయ మొక్కపాఠముగా నియమింపఁబడియున్నది; అ శ్లేఢ్పఱచి యున్నను, ఈవిషయమై వారు స్వయముగా చదివి తెలిసికొనఁదగిన గ్రంథము లేవియు లేకుండుటచేతను, ఆంగ్లభాషలోనున్నగ్రంథములు వారికి దురవగాహము లగుటచేతను, ఈవిషయమును, వారికిని సామాన్య జనులకు ను లెస్సగాఁ దెలియవలె నని యెంచి, యాంగ్లేయప్రభుత్వము యొక్క పద్ధతులను, వారియొక్క పరిపాలనముమూలమున జనులకు లభించియుండుమేలులను జనులయొక్కవిహితకృత్యములను వివరింపఁ

దగిన “ప్రజాధర్మసంగ్రహము” అను నీగ్రంథము రచించి ప్రచురింపఁబడినది. అభిప్రాయభేదములు గలిగించునట్టి విషయము లిందు దఱచు వ్రాయబడవయ్యె.

దొరతనమువారు కల్పించు మేలులును, వారికై జను లొనర్పవలసిన సాహాయ్యములును, పైమేలులు చేయునట్టిపద్ధతులును, హిందూదేశము యొక్క సంక్షిప్తచరిత్రము నను నీనాలుగుభాగము లీగ్రంథమునం దడఁగి యున్నవి.

‘తెలిసినవిషయముచేఁ దెలియనివిషయమును బోధింపవలయును’ అను మేలైనబోధనపద్ధతి ననుసరించి, యంద తెలిఁగినట్టి వగు కుటుంబము, గ్రామము, పంచాయతీ మొదలగువానిమూలమున, ప్రభుత్వము, దేశము, న్యాయస్థానములు మొదలగు విషయము లిందు వివరింపఁబడినవి.

ఈగ్రంథస్థవిషయము నూతన మగుటచేత నీగ్రంథమున సవరింపవలసిన సవరణలుమెండుగా నుండవచ్చును; కనుక, ఈగ్రంథము ను జదువునట్టి బుద్ధిమంతులు, ఇందు చేయవలసిన సవరణ లివి యని నాకుఁ దెలిపినంతట, వానిని మిగుల వినయముతో నంగీకరించి, వారియెడలఁ గృతజ్ఞత గలవాఁడనై యుందును గాక.

చెన్నపురి,
10—9—15. }

తి. నే. సు.

VI

వి

విషయ సూచిక

మొదటి భాగము.

అధ్యాయసంఖ్య.	పుటసంఖ్య.
1. కుటుంబము, దానిధర్మములు . . .	1
2. కుటుంబము, దొరతనము . . .	9
3. స్కూలువారు మనకుఁ జేసెడియుపకారములు . . .	17
4. దొరతనమువారును, బాల్యవిద్యయు . . .	29
5. దొరతనమువారును, ప్రాథమివిద్యయును . . .	44
6. దొరతనమువారును, న్యాయవిచారణసభలును . . .	60
7. దొరతనమువారును, నగరరక్షణమును . . .	68
8. దొరతనమువారును, దేశసంరక్షణయు . . .	77
9. దొరతనమువారును, తపాలును, తంత్రయు . . .	89
10. దొరతనమువారును, ఇనుపదారులును . . .	107
11. దొరతనమువారును, కట్టడములును, నీటిపసతియు . . .	122
12. దొరతనమువారును, మానములును . . .	137
13. దొరతనమువారును, జనులభాగ్యాభివృద్ధియు . . .	145

రెండవ భాగము.

14. దొరతనమువారికి మనవలనిద్రవ్యసాహాయ్యము . . .	166
15. పన్నుల కాధారములును, వానిసూలును . . .	170
16. మనకార్యములను మన మెచ్చట నిర్వహించుకొనుచు న్నాము . . .	187

ఆధ్యాతనంఖ్య.

పుటనంఖ్య.

మూడవ భాగము.

17. మాగాణపరిపాలనము	...	...	...	198
18. దేశపరిపాలనము	...	...	...	211
19. ఇంగ్లాండునందు నడచు నిండియా రాజ్యపరిపాలనము	...	...	...	216
20. ఇంగ్లాండుయొక్క యేకాధిపత్యము	...	...	...	226

నాలవ భాగము.

21. ఆంగ్లేయులరాకకు పూర్వము హిందూదేశస్థితి	...	...	...	241
22. ఆంగ్లేయవర్తకులయధీనతలోనున్న యిండియాదేశము	...	...	...	251
23. హిందూదేశము—ఆంగ్లేయరాజుల పరిపాలనము	...	...	...	260
పరీక్షాపత్రికలు	...	...	...	278

ఉపాధ్యాయులు గమనింపవలసిన విషయములు.

1. విద్యార్థుల కుపయుక్తములు గాని విషయములను వివరింపవలసినది లేదు. సర్కారుయొక్క యొక్కొక్కశాఖలోనియన్ని కట్టుదిట్టములను బోధింపవలసినది లేదు. బోధింపబడువిషయములకంటె బోధనక్రమము నెఱుఁగుటయే మేలైనది.

2. విద్యార్థులకుఁ దెలిసినవిషయములను బెట్టుకొని వారికిఁ దెలియని విషయములను బోధింపవలయును. చిత్తరువులు, చిత్రపటములు, ఆకారములు, వస్తువులు, కచ్చేరీలలో వాడబడుపత్రములు, దస్తావేజులు, మొదలగువాని నుంచుకొని, వస్తుపాఠములను ఎఱెనె రాజ్యాంగపద్ధతులను, ప్రజాధర్మములను వివరింపవలయును.

3. ఆయా ప్రదేశములందున్నవృత్తులను, కచ్చేరీలను, ప్రభుత్వలక్షణములను జూచి తెలిసికొనునట్లు విద్యార్థులను పలుమాఱు బయటిప్రదేశములందుఁ దిరుగుటకుఁ బిలుచుకొనిపోవలయును. మొదటమొదటనే పైయధికారులయొక్క పనుల నన్నిటి నెత్తి చెప్పవలసినది లేదు. పెక్కు తెగలగు శాఖలనలన జనులకుఁ గలిగెడి మేలులను వివరించుటయే చాలును.

4. చరిత్రపాఠము, వస్తుపాఠము, సంభాషణము, వ్యవసాయశాస్త్రపాఠము పాఠము మొదలగువానితో సంబంధపడునట్లే యీ ప్రజాధర్మ సంగ్రహమును గూడ బోధించుచు రావలెను.

5. కాలక్రమమునఁ బ్రభుత్వధర్మములు నెలకొని మేలులను వృద్ధిపఱచుచున్నవి యని యు, నిలుకడ గల జీవితమునకును, భాగ్యవృద్ధికిని నావశ్యకమయిన ప్రభుత్వమునకు సహాయపడుచుండుట యంచటికి ముఖ్యవిధి యనియు మాటిమాటికి బోధింపవలెను. దొరతనమువారికిఁ జేయవలసినవిధులవలెనే తమతమతెగవారికిని జేయవలసినవిధు లున్నవనియు నెత్తిచూపవలెను.

6. పాఠములు నడచుసమయమునను, ఆట లాడువేళలయందును, సాముచేయువేళలందును, న్యాయము లగు చట్టదిట్టముల నవలంబించుటచేఁ గలుగు లాభములను విద్యార్థులే తెలిసికొనునట్లును వారి కవకాశముఁ గల్పింపవలెను. ఇట్టియలవాటులచేత మేలైననడతలు ను, వాడుకలు ను గలవారయి, కాలక్రమమున విద్యార్థులు జ్ఞానమును వివేకమును గలవార లగుదురు.

7. ప్రకృత ముండురాజ్యాంగముయొక్కపద్ధతిని, మేలిమిని బాగుగా వివరింపఁ బ్రకృతకాలమును పూర్వకకాలముతోఁ బలుమాటుపోల్చి చూపవచ్చును. అయినను, నిష్కారణముగాఁ బూర్వకకాలమును దూషించి, ప్రకృతకాలమును భూషించుట తగదు.

8. రాజ్యాంగపద్ధతులను, ప్రజాధర్మములను బోధించునప్పుడు నిష్కారణముగా నాంగ్లేయపదముల నుపయోగింపను వలదు. తగినయాంధ్రపదములు దొరకనపుడు, బాగుగా విశదపడని భాషాంతరీకృతపదములను వెదకను వలదు.

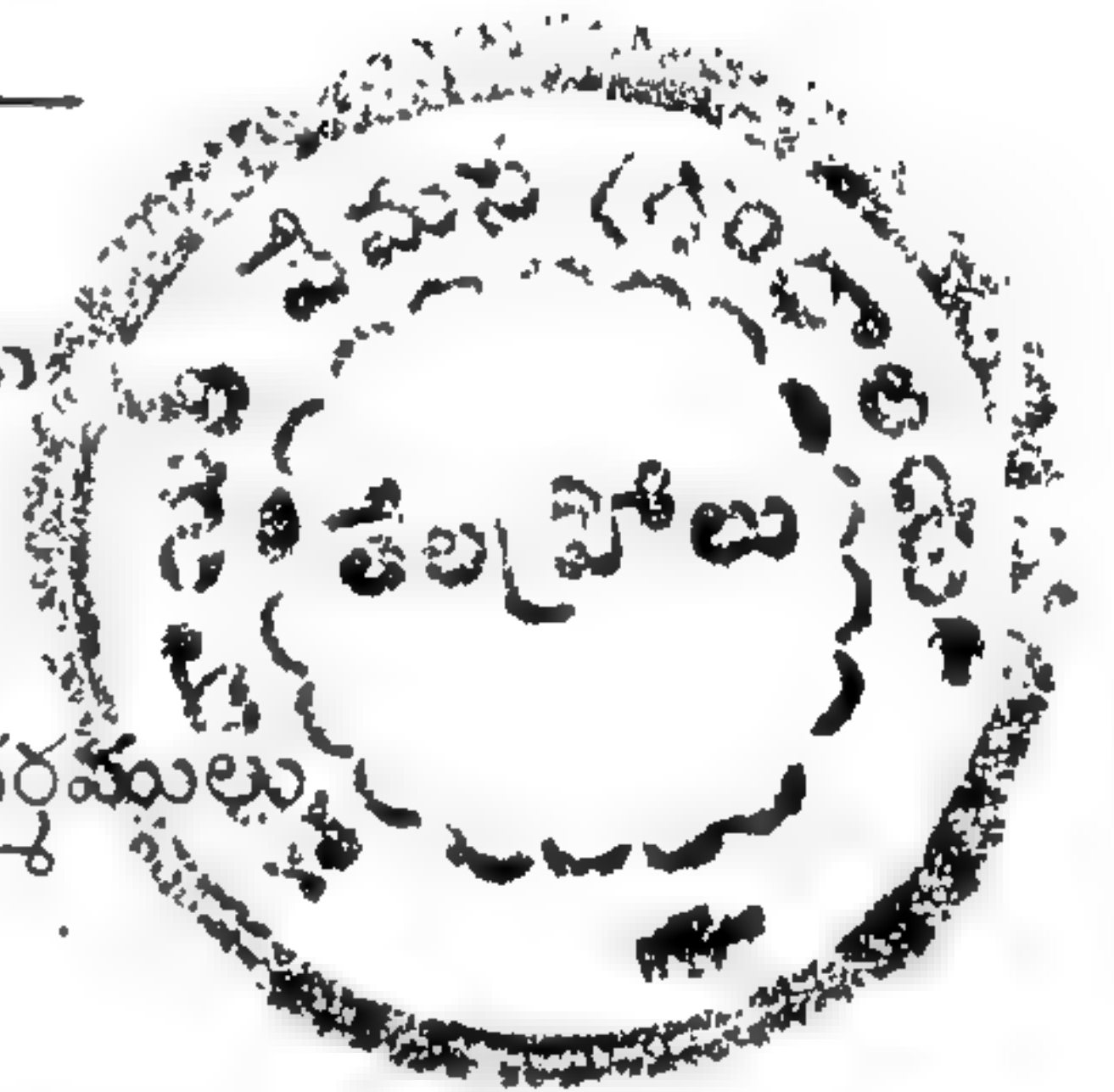

మిగ్గ

ప్రజాధర్మసంగ్రహము

మొదటి భాగము

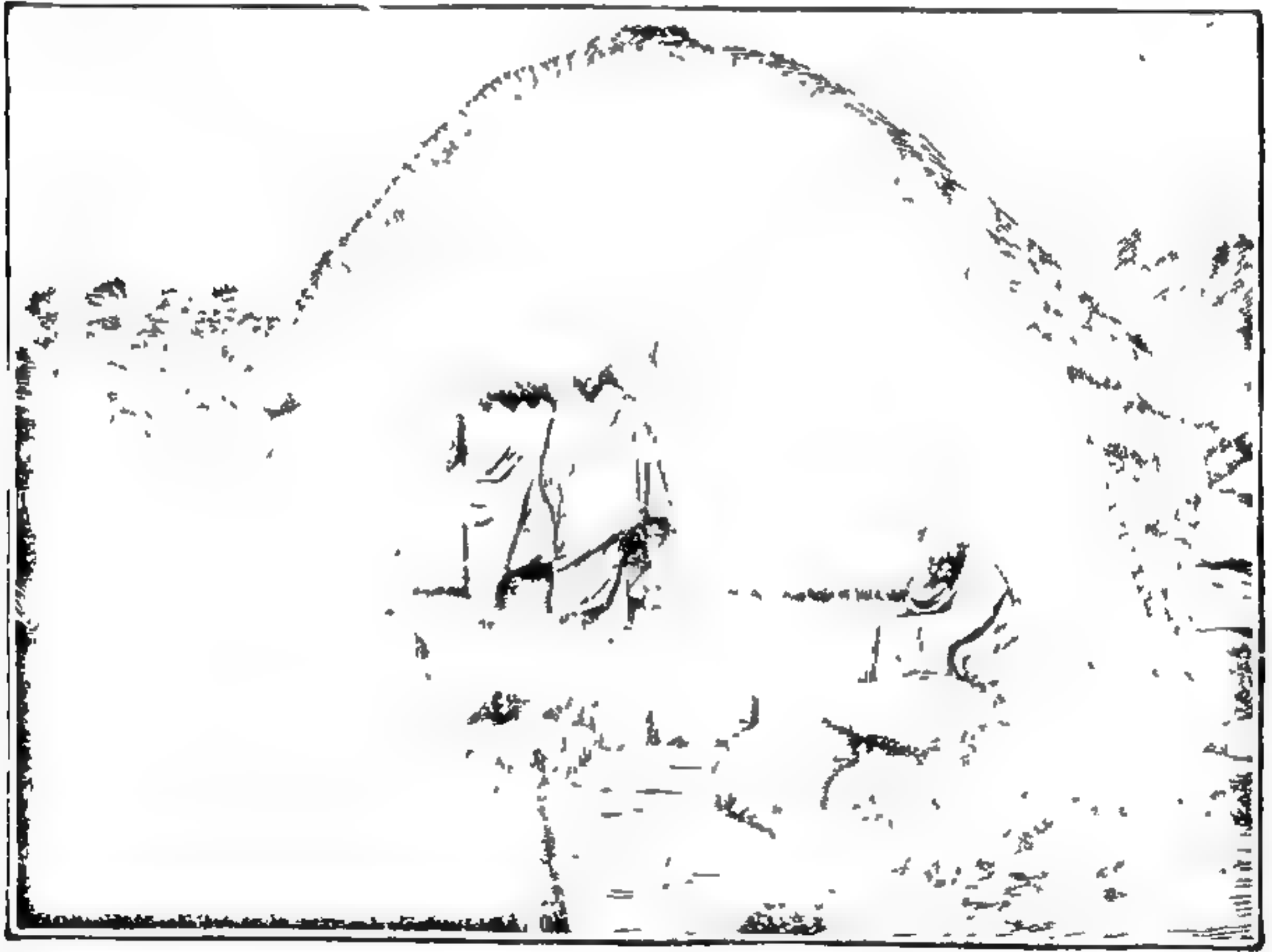
1. కుటుంబము, దానిధర్మములు

మానవులనానావిధానస్థలు — సాంసారికవృత్తి — సాంసారికధర్మములు — వీనిని ఆచరించుట మనశ్రేయమునకే — పితృధికారమును, కుటుంబప్రేమయు — గొప్ప కుటుంబమునకుఁ గలలక్షణములును, గౌరవమును.

ప్రపంచమం దపరిమితము లగుజీవరాసులు గలవు. వానిలో బుద్ధిచాతుర్యమునుబట్టియుఁ జేయు పనులను బట్టియు మనుష్యజన్తమున కుత్తమత్వము గలిగినది. ఆ మనుష్యులు వారివారి బుద్ధివికాసమునుబట్టి వేఱువేఱుతెగల వారుగ నున్నారు. విద్యనుబట్టియు, మతమునుబట్టియు, నాగరికతనుబట్టియు వేఱువేఱు జాతులవారు వేఱువేఱు

తెగలుగ నున్నారు. ఒకతల్లికడుపునఁ బుట్టినవారుసైత మొక్కరీతిగా నుండుట లేదు గదా. ఈ తీరుననే కొన్ని దేశములవారు తమతమబుద్ధివికాసమునుబట్టి విద్యయం మను, శ్రద్ధయందును, చేతిపనులయందును, నాగరికత యందును బేరిమివహించియున్నారు. మఱికొన్ని దేశముల వారు తమకును మృగములకు నేవిషయమునను తార తమ్యము లేశమాత్రమును' లేక యున్నారు. దక్షిణ

తోడులు.

హిందూదేశమున నీలగిరియందు తోడులు (Todas) అను నడవిజాతివారు చెట్లక్రింద గుడిసెలను గట్టుకొని పశువు

లను మేపుకొనుచు నడవిలోనిదుంపలను పండ్లను దిని
 బ్రదుకుచున్నారు. మఱికొన్నిప్రదేశములవారు పసులను
 మేపుకొనుటయే జీవనోపాయముగ నుంచుకొనక యడవి
 లోని చెట్లను నటికి పాఱవైచి చదునునేలలను గావించి
 యా నేలలలోఁ గృషిసల్పి సంవత్సరమంతటికి సరిపోవునట్లు
 ధాన్యములను బండించికొనుచు వ్యవసాయపద్ధతుల
 యందు సులభమార్గములను యోచించుచుందురు. ఈ
 తీరుననే వేఱువేఱుదేశములవారు నిట్టిపనులనుబట్టియే
 నాగరికతాభివృద్ధిని జెందుచున్నారు. నాగరికత యిండుక
 యైనను లేని మృగప్రాయుడయినను ఒక్కొక్కఁడుగ
 నుండక తనవా రనెడికొందఱితోఁ జేరియుండును. ఇట్లే
 నాగరికతాభివృద్ధి నొందినచక్రవర్తియుఁ దనవా రనెడి
 కొందఱితోఁ జేరియే యుండును. జనులయందు నాగరికత
 హెచ్చినకొలఁదిని నైకమత్య మెచ్చుచుండును. ఇట్లే
 యొక్కొక్కఁడును దమతమయిష్టజనులను జేర్చుకొని యొక
 యింటఁ గాపురముచేయుచుందురు. ఇట్టి కాపురమునకే
 కుటుంబ మని పేరు. ఒకయింట రక్షస్పర్శగలవా రైకమత్య
 ముతో నివసించుటనే కుటుంబ మనవలయునుగాని గుం
 పులుగుంపులుగాఁ గూడియుండు జనసమూహములను
 కుటుంబము లనరాదు.

కుటుంబముతో నున్నవాని కందఱియెడను బ్రీతి,

పెద్దలయెడ వినయము, ఇతరులకష్టసుఖముల నెఱుంగఁ గోరుట, దైవభక్తి, పాపభీతి, శాంతము, పేదలయెడఁ గని కరము, కృతజ్ఞత, పరోపకారబుద్ధి లోనుగాఁగల యుత్తమ గుణము లనేకము లలనడును. కుటుంబము దృఢముగ నుండవలయు ననుచో నందలి వారియం దైకమత్య మెక్కువగ నుండవలయును. నాగరికత యించుకైనను లేనివాఁ డును దనకుటుంబమువారితోఁ దగవులాడక వారియెడఁ బ్రీతి గలిగియుండును. ఒకకుటుంబములో నుండువారందఱును దమ కందఱకును మూలపురుషుఁ డొక్కఁడే యని యెఱిఁగినవా రగుటచేఁ బరస్పరానురాగము గల వారై యుండుటను మనము చూచుచున్నారము. ఒక కుటుంబములోనున్న తల్లి, తండ్రి, బిడ్డలు మొదలగువా రెంతకాలము తమలోఁ దాము కలహములు లేక తమ తమపనులను నిర్వహించుకొనుచుఁ గుటుంబగౌరవమును, గుటుంబక్రమమును గాపాడుకొనుచు నుందురో యంత కాల మాకుటుంబము షేమముగ వర్ధిల్లుచుండును. ఒకని నడవడికనుబట్టి యతనికుటుంబస్వభావమును మనము దెలిసికొనవచ్చును.

ఆకలిగొనినవారి కన్నముపెట్టుట, నొచ్చినవారి యిడుమలఁ దీర్చుట, పేదల కన్నసత్రములఁ గట్టించుట, రోగుల కయి ధర్మవైద్యశాలల నేర్పఱచుట లోనుగాఁగలయవి

యుత్తమ ధర్మకార్యములు. వీనికంటె నెక్కుడు ధర్మకార్య మొందు గలదు. అదేదియనఁగా — కుటుంబములయందున్నవారు తత్కుటుంబ నిర్వహణమునకయి తమతమ విధాయకకృత్యముల నెఱిగి వాని నొనర్చుచుండుటయే. దీనికి కుటుంబధర్మ మని పేరు. ఈ యుత్తమధర్మము నాచరించువాఁ డితరధర్మములను జేసినవాఁడగును. తల్లిదండ్రులు తమబిడ్డలకు విద్యాబుద్ధులఁ గఱపి యుచితరీతిని గాపాడుట, బిడ్డలు తమతల్లిదండ్రులు ముసలివారైనప్పుడు వారియందు భక్తి యుంచి, వారిని బోషించుట, అన్న తమ్మునిఁ బుత్రవాత్సల్యముతోఁ జూచుకొనుచుండుట, తమ్ముఁ డన్నయందుఁ బితృభావ ముంచి గౌరవించుచుండుట, భార్య తనభర్తయే తనకు దైవత మని నిష్కపటముగా నాతనికిఁ బరిచర్యలు సేయుచుండుట, భర్త తనభార్య పతివ్రత యని నమ్మి యామెకోరికలఁ దీర్చుచుండుట ఈయవి కుటుంబ ధర్మములు. ఇట్లు కుటుంబమున నుండువారు తమతమధర్మములను నెఱవేర్చుచుండుట తమక్షేమమునకే యని తెలియవలయు.

ఇట్లు కుటుంబధర్మములను దెలుపు గ్రంథము లన్ని మతములయందును విస్తారముగా నున్నవి. హిందూమతమున నట్టి ధర్మములను సమగ్రముగఁ దెలుపు గ్రంథములు

ఖారతరామాయణములు. వీనికథాంశము లందఱకును దెలిసిన వగుటచే నిచ్చటఁ జెప్పఁదలఁచుకొనలేదు.

కుటుంబమున నుండువారు తమతమధర్మములను నడుపు చుండుట తమక్షేమముకొఱకే యనువిషయమును వివరించుట కొక చిన్న కథ గలదు.

ఒకనాఁ డవయవము లన్నియు నుదరముతోఁ గల హించి, కాళ్ళీపాడుపొట్టకయి మే మేల యెండవానలలో తాలయందును ముల్లయందును నడిచిపోవలెననియుఁ, జేతు లీ సోమరిపొట్ట దొరవలెఁ గూరుచుండుట యేల మేము కష్టపడుట యేల యనియు, దంతము లీపాడుపొట్టను మేపుటకయి మాకొనలు మొక్కలు వోవునట్లు నస్తువుల నేల నమలవలయుననియు, నోరు 'నే నేల ముద్దలను మ్రింగవలయు' ననియుఁ జెప్పుచు నేవియు నేపనియుఁ జేయకుండెను. ఇట్లు గొన్ని దినములు గడచినతరువాత నవి యన్నియు దుర్బలములయి, కాళ్ళ కొక యడుగు దూరమయినను నడచుటకును, చేతుల కొకగడ్డిపరక నయిన నెత్తుటకును, దంతముల కొక మెతుకునయిన నమలుటకును, నోటి కొక మెతుకునయిన మ్రింగుటకును శక్తి లేకపోయెను. అప్పు డవి యన్నియుఁ దాము చేసిన తప్పును దెలిసికొని నాఁటినుండి యుదరముతో నైక మత్యము గలిగి తమతమపనులను జేయుచుండెను.

ఈవిధముగఁ గుటుంబమున నున్నవా రందఱుఁ దమ తమ పనులను జేసికొనుచున్నయెడలఁ గుటుంబము చక్కగ వర్ధిల్లుచుండును.

ఈవిధముగఁ గుటుంబములో నున్నవారందఱు తమ తమపనులను జక్కగఁ జేయుచున్నారా లేదా యని విచారింపుకొనువాఁ డెవ్వఁడు? యజమానుఁడు లేక తండ్రి. కుటుంబమున నున్నవారి నందఱిని బోషించుటయు, వారికిఁ గుటుంబధర్మములఁ గఱపుటయుఁ గుటుంబమునకు గౌరవము సంపాదించుటయు నీతనిముఖ్యకార్యము. పిత యను పదమున కిదియే యర్థము. తండ్రి చెప్పినట్లు నడచుకొనుట బిడ్డలకు విధి. తండ్రిలేనట్టి, లేక, తండ్రి చెప్పినమాట విన నట్టివారికుటుంబముగతి యేమగును? కొడుకు లొకరితో నొకరు జగడము లాడుకొనుచుఁ దమతమపనులను విడిచి పెట్టి, ఆస్తి నంతటిని బాడుచేసికొని, తమపెద్దలగౌరవమునకును కీర్తికిని చెడ్డపేరు దెచ్చుటయేగాక తామును జెడిపోదురు. మనశరీరమున నొక యవయవమున కొక యపాయము కలిగినప్పు డా యపాయమును దీర్చుట కిత రావయవము లెంత జాగరూకతతోఁ బనిచేయునో యట్లే కుటుంబమున నొకని కేదయిన నాపద గలిగినప్పు డా కుటుంబమున నున్న యితరు లాతనికిఁ గలిగినయాపద తమకుఁ గలిగినట్టులే భావించి యాతనియాపదను తీర్చిన

యెడల నాతఁడును దామును తేమముగ నుందురు. దీనికే కుటుంబవాత్సల్య మని పేరు.

ఒక కుటుంబము నొక చిన్నరాజ్యముతోఁ బోల్ప వచ్చును. దానికి తండ్రియే రాజు. కుటుంబమే ప్రజలు. తండ్రి యింటినెలుపలికార్యములను జక్కఁబెట్టుకొను చుండునట్లు పెనిమిటికిఁ గష్టమియ్యక గృహకృత్యములను సవరించుకొనుచుండునది యజమానురాలు లేక తల్లి. దీనినిబట్టియే యీమె కిల్లాలనియు గృహిణి యనియుఁ బేర్లు కలిగినవి.

క్రమము దప్పక నడచుచుండుకుటుంబమే యుత్తమ కుటుంబము. ఒక గొప్పకుటుంబమువాని నెల్లరు గౌరవింతురు. ఒకని కొకయుద్యోగ మిచ్చునపుడు ప్రభువు లాతనికుటుంబగౌరవమును విచారించుదురు. గొప్పకుటుంబముతోనివాఁడుగా నుండుటయే యొకనికి గొప్ప యోగ్యతగ నుండును. కావునఁ బ్రతిమనుష్యుఁడును దన కుటుంబగౌరవమును జక్కగఁ గాపాడుకొనుచుండవలయును.

2. కుటుంబము, దొరతనము.

మానవులయల్పవిభాగములును, గొప్పవిభాగములును — వీని నెమ్మదికిఁ గారణము — దొరతనమును, పరిపాలకులగుణవిశేషములును — శాతమునకుఁ గారణము ప్రభుత్వమే—చీమలు, ఈఁగలు, మృగములు వీని యొక్క దొరతనమును, పద్ధతియు—దొరతనమువలనిలాభములు.

మానవులచిన్నగుం పొక కుటుంబ మని వెనుకటి యధ్యాయమునఁ జెప్పియున్నాము. ఒకకుటుంబమువారు సాధారణముగా నొకయింటనే నివసించుచుందురు. కాని యా కుటుంబము పెద్దది యగునెడల దానిలోఁ గొందఱు తమతమయాస్తులను దీసికొని తమజీవనాధారమును సంపాదించుకొనుటకై వేఱువేఱిండ్లయందు నివసించుచుందురు. అయినను వారు తమ పెద్దలయందు గౌరవమును భక్తి విశ్వాసములను నెన్నటికిని విడువరు. ఇట్లు చీలిపోయిన కుటుంబములు కొంతకాల మగునప్పటికి దేశకాలవ్యత్యాసములనుబట్టి పరస్పరసంబంధములను మఱచిపోయి, క్రొత్త (భిన్న) కుటుంబములవలె నగును. ఇట్టి కుటుంబములు కొన్ని చేరి యొక గ్రామ మగును. ఇట్టి గ్రామములు కొన్ని చేరి యొక జిల్లా యగును. ఇట్టి జిల్లాలు కొన్ని చేరి యొక వేళ మగును. అప్పుడు జనసంఖ్య హెచ్చయినందున జనులకుఁ బూర్వపుకుటుంబాభిమానము పోయి

నను వారికి నొక గ్రామవాసులము, ఒక జిల్లావారము, ఒక దేశమువారము, ఒక రాజ్యములోనివారము, ఒక జాతివారము అనునట్టి యభిమానము పుట్టును.

ఇట్లొకదేశమున నివసించుజనసముదాయముయొక్క డేశము నభిలషించి, వారికొఱతలను దీర్చుచు వారిజగడముల నణఁచుచు నుండువా రెవ్వరు? దొరతనమువారు. కుటుంబముజమానుఁడు తండ్రి యనియు, నతఁడు తన కుటుంబమువారు తమతమపనులను ఒక్కగా నెఱవేర్చుచుండునట్లు చూచుకొనుచుండు ననియు వెనుకఁ జెప్పియున్నాముగదా. కుటుంబమునకుఁ దండ్రి యెట్లో దేశమునకు దొరతనమువా రట్టివారుగ నుందురు. వారు దేశమున నుండుప్రజలడేశమును గోరుచు, వారి కష్టములను దొలఁగించుచు, వారియభివృద్ధికి వలయుసాధనములను గల్పించుచుండురు. దొరతనమువారు తాము గమనింపవలసినవిషయము లనేకము లుండుటవలనను, అన్నిటిని చాము గమనించుచుండుటకు వీలులేకపోవుటవలనను విషయములను వేఱువేఱుగా విభజించి వేఱువేఱుద్యోగస్థుల వశమున నప్పగించుచున్నారు. మనకు నివాసస్థానమయిన యీ హిందూదేశమును బరిపాలించువారికి 'అంగ్లేయు'లని పేరు. వారు యూరపుఖండమునఁ బశ్చిమమహాసముద్రమున నుండు 'ఇంగ్లండు' అనుద్వీపమున నుండువారు;

విద్యయందును, ధనమునందును, నాగరికతయందును మిగులఁ బ్రఖ్యాతిఁ గాంచినవారు.

నలుగురైదుగురుగల యొక చిన్న కుటుంబమును జూచు కొనుచుండుయజమానున కే దయ, దాక్షిణ్యము, శాంతము మొదలయిన గుణము లెంత విస్తారముగనో యుండవలసి యుండఁగా, కోట్లకొలఁదికుటుంబములు గల యొక రాజ్యమును బరిపాలించుచున్న దొరతనమువారి కెంత దయయు, నెంత శాంతమును నుండవలెను! పూర్వకాలమున నయోధ్యాపట్టణముననుండి యీ దేశమును బరిపాలించుచుండిన 'శ్రీరాముఁడు' సమస్తసద్గుణములు గలవాఁడనియును, నాతనిరాజ్యమునఁ బ్రజలు ఘోరభయము, చోరభయము, దారిద్ర్యభయము మొదలగు భయము లెంత మాత్రమును లేక సర్వసౌఖ్యముల ననుభవించుచుండిరనియు మనము రామాయణమునఁ జదివెనున్నాము గదా. ఆ కాలపుజను లెంత సౌఖ్యపడుచుండినందులకా రామునిసద్గుణములే కారణము. కావుననే యాతఁడు దయాసముద్రుఁడనియు, గొప్పదాత యనియు ప్రసిద్ధి చెందెను. ఇట్లే మగధదేశమును పాలించుచుండిన అశోకుఁడు చంద్రగుప్తుఁడు మొదలగువారు ప్రజలను తమ బిడ్డలనుబోలెఁ జూచుకొనుచు, వారి కెట్టి కొఱతలను గలుగనీయక దేశమును బరిపాలించుచుండిరని మనము

చరిత్రలయందుఁ జదివియున్నాముగదా! మఱియు మన దేశమును బరిపాలించుచుండినమహమ్మదీయచక్రవర్తులలో

అక్బరు.

అక్బరు చక్రవర్తి ధర్మరాజని ప్రఖ్యాతిపొంది ప్రజలకేవిధమైనకష్టములును కలుగనీయక తాను మహమ్మదీయుఁడయినను మహమ్మదీయులను హిందువులను సమదృష్టితోఁజూచుకొనుచు దేశము నేలుచుండె నని మనము చదివియున్నాముగదా! ఈయుదాహరణములవలన, రాజ్యమును పరిపాలించుట సామాన్యప్రభువులకు సాధ్యము కాదనియును, రాజ్యమును పాలించువారికి ధయ, శాంతి, ఔచార్యము, అనుభవము మొదలగుసుగుణములు విశేషముగ నుండువలయు ననియుఁ దెలియవచ్చుచున్నది.

ప్రజలను స్వాధీనపఱచుకొని వారికిఁ గావలసిన సౌకర్యములను గలిగించుచు, దేశములను బరిపాలించుటకు గొజు లేనియెడల, ప్రపంచమున జనులు బ్రదుకుటయే

కష్టముగా నుండును. నలుగురయిదుగురుగల యొక చిన్న కుటుంబము సైతము యజమానుఁ డొకఁడు లేనియెడల నెట్టిస్థితియం దుండునో వెనుకఁ జెప్పియున్నాముగదా! సాధారణముగ నొక పాఠశాలయం దుపాధ్యాయుఁడు లేని సమయమున బాలురప్రవర్తనమును చూచువారికి రాజు లేనిదేశమునందలి జనులస్థితి చక్కఁగఁ దెలియవచ్చును. ఉపాధ్యాయుఁడు లేనియెడల బాలు గొకరితో నొకరు తగువులాడుకొనుచుఁ గాలమంతయు వృధాగాఁ బాడుచేసి కొనుచు బుద్ధిహీను లగుదురు. ఉపాధ్యాయుఁ డున్న యెడల, బాలురు భయభక్తులు గలిగి తమకుఁదెలియని విషయముల నడిగి తెలిసికొనుచు ముందు తమజీవనాధార మునకుఁ గావలసినసద్విద్యను సంపాదించుకొందురు. చట్ట దిట్టములకు లోఁబడి జనులు ప్రవర్తింపవలసినయేర్పాటు లెచ్చటెచ్చట నుండునో యచ్చటచ్చట దొరతన మున్న దని మన మెఱుఁగవలయును.

చెన్నపట్టణమున ప్రతిసంవత్సరము పీపిల్సుపార్కులో జరుగుచుండు క్రిక్టమన్ వేడుకలను జూచుట కా యూరి వారుమాత్రమేకాక యితరస్థలములనుండి కూడ వేల కొలఁది జనులు గుంపులుగుంపులుగా పోవుచుందురు. ఇట్లే పండ్రెండు సంవత్సరముల కొకపర్యాయము కుంభ కోణమున వచ్చు మహామఖమానకును, గోవావకీష్టస్మర

మనకును దేశదేశములనుండి జనులు పోవుచుందురు. ఇట్టి స్థలములయందు దొంగతనములు, హత్యలు మొదలయినవి జరుగకుండునట్లు సర్కారువా రధికారుల నియమించి కొన్నినిబంధనల నేర్పఱచి జను లా యా నిబంధనల ప్రకారము నడుచుకొనవలయు నని యేర్పాటులు చేసి జనులకు వలయుసౌకర్యములను గలుగఁజేసియున్నారు. ఇట్టి యేర్పాటులు లేనియెడల పీపిల్సుపార్కు నిర్మూలమై పోయియుండును. దొంగతనములు, హత్యలు మొదలగు నుపద్రవములసంగతి చెప్పవలసినదే లేదు. కనుక జనుల కిట్టి బాధలు కలుగకుండఁ గాపాడుటకు దొరతనమువారుండుట యత్యావశ్యకము.

ఇట్టి నిబంధనలు మనుష్యులలో మాత్రమే కాదు. పృథ్వీమాలలోను, పక్షులలోను గూడ నైకమత్యము, కుటుంబవాత్సల్యము మొదలగునవి యున్నవి. అవియు కొన్ని యేర్పాటులను జేసికొని వాని ననుసరించియే ప్రవర్తించుచున్నవి. శీమలు మిక్కిలి చిన్నవైనప్పటికిని వానియైకమత్యమును వానిబుద్ధికుశలతను జూచినయెడల మనకు మిక్కిలి యాశ్చర్యమగును. తేనెటీగలయైకమత్యమును వానియేర్పాటును జూడుఁడు. తేనెతెట్టె నొక రాజ్యముతోఁ బోల్పవచ్చును. ఆ యీగలలో కొన్ని మైనముతో గూళ్లను కట్టుచునేయుండును. కొన్ని వెలు

పలికి పోయి పూవులలోని తేనెను తెచ్చుచునేయుండును. కొన్ని, మనుష్యులు దగ్గఱకు రాకుండునట్లు తెట్టెను గాపాడుచు దగ్గఱకు వచ్చినవారిని గుట్టి పాటిపోవునట్లు చేయుచుండును. ఈ యీగలకన్నిటికిని ప్రభువుగా నొక యీగ యా తెట్టెపైని గూరుచుండియుండును. ఆ యీగ యెడఁ దక్కిన యీగలన్నియు భయభక్తులు గలిగి నడుచుకొనుచుండును. నాగరికత యభివృద్ధియైన యొక రాజ్యము యొక్క పద్ధతియును, ఏర్పాటులును తేనెటీగలపద్ధతియును, నేర్పాటులును నెక్కరీతిగనేయున్నవి. ఈ యొక మత్యము మృగములయందును గలదు. అడవులలో నేనుఁగు తెల్లప్పుడును గుంపులు గుంపులుగనే పోవుచుండును. ఒక్కొక్క గుంపునకును నొక్కొక్క పెద్ద యేనుఁగు ప్రభువుగ నుండును. ఆ యేనుఁగు పోవుదారినే మిగిలిన యేనుఁగు లన్నియును పోవుచుండును. ఏ యపాయ మయిన రానున్నప్పుడు ముసలియేనుఁగు లన్నియు చుట్టును నిలువఁబడి మధ్యను చిన్నవాని నుంచును. ఈవిధముగ ఐకమత్యమును, ఏర్పాటులును కలిగించుటకు మృగములకుఁగూడ ప్రభుత్వ మనునది యొకటి యత్యావశ్యకమయియుండఁగా వేఱువేఱు తెగలు గల మనుష్యుల కట్టి దొరతన ముండవలసినది యెంత యవశ్యమో మనమే యోచింపవచ్చును.

రాజ్యమేలుట సులభకార్యము కాదు. జాతిమతా
 చారములనుబట్టి వేఱువేఱుతెగలుగఁ జనులు నివసించు
 దేశమును పరిపాలించుట సులభమయిన పని యని యెవ
 రనఁగలరు? మహాసముద్రమధ్యమున నోడ నడుపుచుండు
 నపుడు మాలిమికి మనస్సెట్లుండునో దేశమును పరిపా
 లించుదొరతనమువారిమనస్సెట్లుండు ననుట నిశ్చయము.
 ఓడమాలిమి (నడుపువాఁడు) సముద్రమున మునిగి
 యుండు కొండలవలనను, నాకస్తికముగ వచ్చు నలల
 తాఁకుల్లవలనను, తుపానువలనను, నీటిదొంగలవలనను
 నే యపాయమును గలుగకుండ నోడను సురక్షితముగ
 రేవు చేర్చును. అట్లే కొట్లకొలఁదిజనులకును, నపరిమిత
 మయిన ద్రవ్యమీనకును స్థానమయిన యీ దేశమనెడు
 నోడను దొరతనమువా రనెడుమాలిమి యీ దేశముననే
 దాఁగియుండు శత్రువు లనెడుకొండలవలనను, ఘోరము
 లనెడుతుపానులవలనను, పరదేశరాజు లనెడునీటిదొంగల
 వలనను నే యపాయమును గలుగనీయక తృప్తి యనెడు
 రేవున సురక్షితముగఁ జేర్చుచున్నాఁడు.

3. సర్కారువారు మనకు జేసెడియుపకారములు.

గ్రామములయక్కఱలు, దేశములయక్కఱలు — విద్యాభివృద్ధి — వ్యవసాయసాధనములు — గ్రామజగడములును, వానిని దీర్చిడియుపాయములును—గ్రామరిక్షణము, దుష్టదండనము — దూత్యము — ప్రభుత్వధర్మములు - ఆంగ్లేయప్రభుత్వముయొక్క మేలులు—పరిపాలన పద్ధతులు.

మనుష్యులకు రాజౌకఁ దుండుట యత్యావశ్యకమనియు, నాతఁడు లేనియెడలఁ బ్రాణహాని, ధనహాని, కలహములు మొదలగు సాపదలు విశేషముగ సంభవించుననియు, దేశము పాడయిపోవుననియు, నాగరికత యభివృద్ధియగుటకు దొరతనమే ముఖ్యకారణమనియు వెనుకఁ గ్రామముగఁ జెప్పియున్నాము. ఇప్పుడు మనలను పరిపాలించు నాంగ్లేయులు మనకష్టముల నెట్లు తొలఁగించుచున్నారను విషయమును, నే యే విధములగు కష్టముల నే యే యుపాయములచేతఁ దొలఁగించుచున్నారను విషయమును మనము విచారించవలసియున్నది. అనేక కుటుంబములు చేరి యొక గ్రామ మగు ననియు, ననేక గ్రామములు చేరి యొక దేశ మగు ననియు వెనుకఁ జెప్పియున్నాము. కనుక, గ్రామవాసులకు సర్వసామాన్యముగఁ గావలయువస్తువులను, వారికష్టములను దెలిసికొన్నయెడల, దేశమువారికిఁ గావలసినవస్తువులను, వారికష్ట

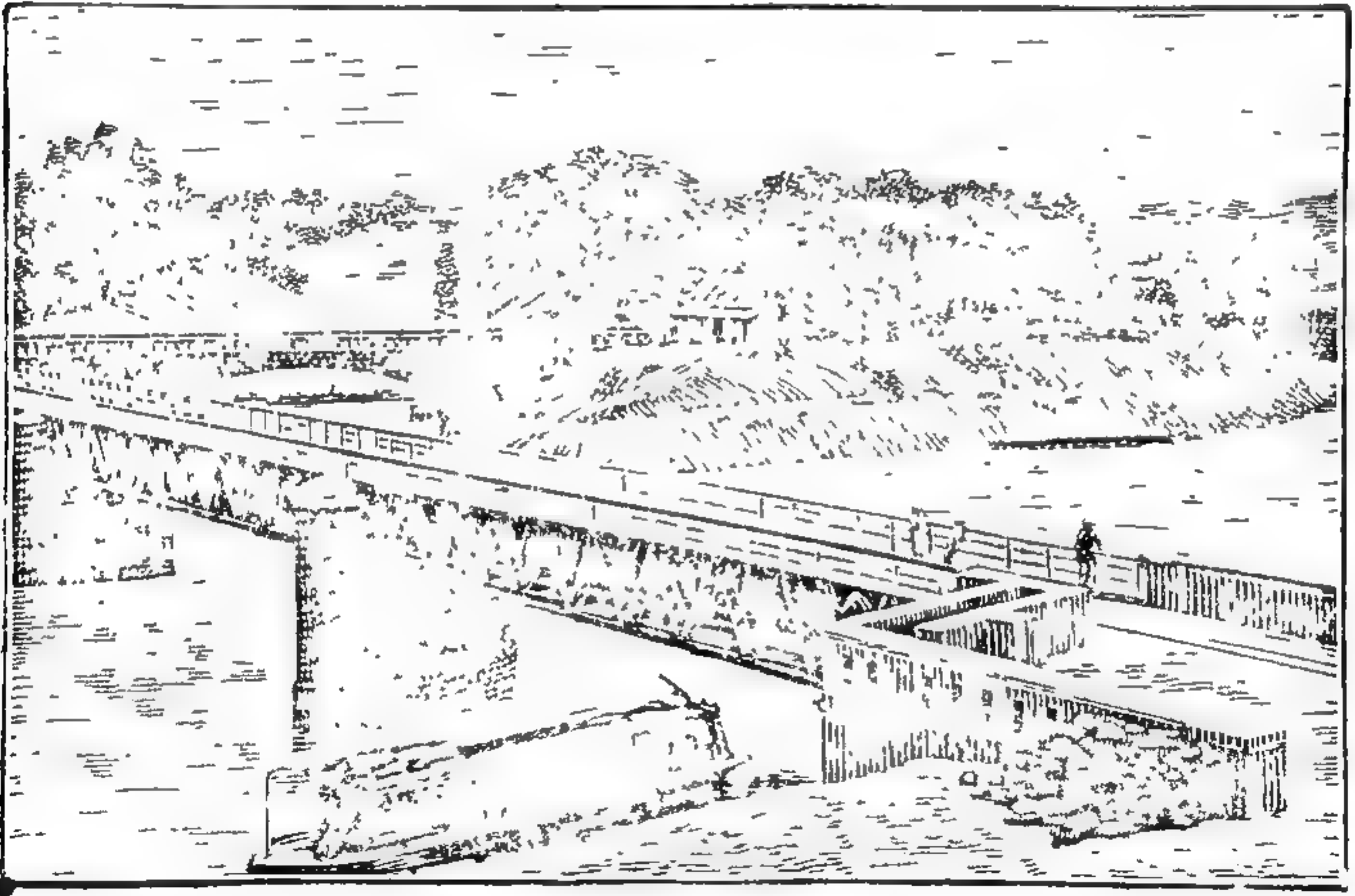

ములను దెలిసికొన్నట్లే యగును. గ్రామవాసులస్థితి ప్రభుత్వముయొక్క స్థితిని నద్దమువలె నగపఱచును. పట్టణవాసులవలెనే గ్రామవాసులును, విద్య, ఐశ్వర్యము, నాగరికత మొదలగు విషయములయం దభివృద్ధి నొంది ప్రభుభక్తి నగపఱచుచున్నప్పుడే దొరతన ముత్తమస్థితియందున్నదని చెప్పవచ్చును. కావున గ్రామ మభివృద్ధి చెందినయెడల, నగర మభివృద్ధి చెందును; నగర మభివృద్ధి చెందినచో దేశ మభివృద్ధిచెందును. దేశ మభివృద్ధి చెందినచోఁ బ్రభుత్వ మభివృద్ధిచెందును.

గ్రామవాసులకు సర్వసామాన్యముగఁ గావలసిన వానిలో మొదటిది బాల్యవిద్యాభ్యాసము (Elementary Education). బాలురకు విద్యాభ్యాసము చేయించుటయు, మంచినడత నేర్పుటయుఁ బెద్దల కవశ్యకృత్యము. కావుననే యొక్కొక్క గ్రామమునందును మహనీయు లేర్పఱచినపాఠశాలలయందు బాలురు వ్రాయుటకును, చదువుటకును, లెక్కలువేయుటకును నేర్చుకొనుచున్నారు. ఇట్టి విద్యాభ్యాస మందఱకును గావలసినదే. తమబిడ్డల కన్న పానాదుల నిచ్చి సంరక్షించునట్లే విద్యాభ్యాసము చేయించుటయుఁ దల్లిదండ్రుల కవశ్యకర్తవ్యము. తల్లిదండ్రులు తమబిడ్డల కింటియొద్దఁ బ్రత్యేకముగ నొకయుపాధ్యాయునిచే విద్య చెప్పించుటకంటెఁ బాఠశాలలోఁ బదిమంది

బాలురతోఁ గూరిచి విద్య చెప్పించుట చాల మంచిది. దానివలన బాలురకు శీఘ్రముగ విద్యాభివృద్ధి యగును. ఒక గ్రామ మున్నచో దానియం దొక బడి యుండక మానదు. ఒక క్రొత్తవాఁ డొక గ్రామమునకుఁ బోఁగానే దానియం దొకబడి యున్నదనువిషయ మా గ్రామము నందలి బాలుర కేకలవలననే తెలియవచ్చును.

గ్రామవాసులకు ముఖ్యమైన వృత్తి వ్యవసాయము.

దెజవాడ కాలువలు.

వ్యవసాయము చేయువానికి సంవత్సరము పొడుగునను నా నేలలో నేదో యొకపని యుండును. మొదట నేల దున్ని

సమముచేసి విత్తనములను నాటి నీరుపెట్టి మొలకలను పెంచి కలుపుతీసి పక్షులును మృగములును పైరు తిని పోకుండఁ గాఁచి పండినపంటను గోసి యింటికిఁదెచ్చి ధాన్యమును భద్రముగఁ గాపాడుకోవలెను. మఱియు, గ్రామవాసు లందఱు ను చేరి తమగ్రామములో నున్న కాలువలు, చెరువులు, బావులు మొదలగు జలాధార ములగట్లను భద్రముగఁ గాపాడుచు, నీరు వచ్చుతూము లను, కాలువలను సంవత్సరము పొడుగునను చక్కఁబఱచు కొనుచు సంరిక్షించుచు నుండవలెను. లేనియెడల నేలపై మన్ను చేరి యెత్తయి నీరెక్కదు. కనుక నందఱిభూములకు సరిగా నీరు వచ్చుచుండునట్లు చూచుకొనుచుండుట గ్రామస్థులకు ముఖ్యకార్యము. నీటివసతి తక్కువయగు కాలమున నొక్కొక్కఁడును తనతనభూమికి నీరు కావలె ననువిషయమునుగూర్చి యొకనితో నొక్కఁడు జగడము లాడుచుండుట తటస్థించును. కావున నన్నిభూములకును సమముగ నీటిని పంచిపెట్టుట కొకనిని నియమించియుం డుట గ్రామస్థులకు విధాయకకృత్యము.

గ్రామవాసులు జగడము లాడుచుండునది నీటిని గుఱించిమాత్రమే కాదు. గ్రామమున నుండువా రందఱు నైకమత్యముతో నుండవలసినవిషయమున, వారు తమ తమకుఁ గల బాధ్యతలను హక్కులను దమకుఁ దెలిసియో

తెలియకయో, యితరులబాధ్యతలను హక్కులను తాము పంచుకొనవలయునను నుద్దేశముతోడనో యప్పుడప్పుడు తగువులాడుచుందురు. ఈ విధముగ వారికి నీటివిషయమునను, ప్రవ్యవిషయమునను, మతవిషయమునను, వ్యాపారవిషయమునను, జ్ఞాతులవిషయమునను నీ మొదలైన విషయములయందు సాధారణముగ జగడములు జరుగుచునే యుండును.

ఈ జగడములను సులభముగఁ దీర్పఁదగినయేర్పాటులను జేసియుండనియెడలఁ బ్రజలు జీవించుటయే కష్టముగ నుండియుండును. దుర్మార్గులను శిక్షించి సత్కర్ములను కాపాడుటకును బలహీనులహక్కులను స్థిరపఱచుటకును దగినయేర్పాటులను జేసియుండకపోయినయెడలఁ గలహములు ప్రబలి బలవంతులు పెట్టిబాధలకు బలహీనులు గుఱియగుట దటస్థించియుండును. కావుననే గ్రామమున నప్పుడప్పుడు జరుగు కలహములను జక్కఁబఱచుట కా గ్రామమున నుండు ప్రముఖులను నలువృత్తైదువురను పంచాయతీ నేర్పఱచుకొని యుందురు. ఆ పంచాయతీవా రాగ్రామమున నుండువా రగుటచేతను, ఆ గ్రామవాసులస్థితిగతులను జక్కఁగ నెఱిగినవారగుటచేతను నీలాటికలహముల ననాయాసముగ న్యాయమార్గమునఁ దీర్చుచుందురు

గ్రామముయొక్క మంచిస్థితి దానియంతఃకలహముల

వలనను, వెలుపలివారివలన సంభవించుచుచున్నవలనను జెడిపోవుచుండును. గ్రామవాసులను భయపెట్టి వారిసర్వస్వమును గొల్లగొనుటయే జీవనముగ నేర్పఱచు కొనువా రనేకులు దేశమునఁ బ్రబలియున్నారు. కొందఱు దొంగ లర్ధరాత్రమున నేరికిఁ దెలియకుండ గుంటనక్కల వలెఁ గన్నము త్రవ్వి లోనఁ బ్రవేశించి యింటివారివస్త్రాభరణాదుల నపహరించికొనిపోవుచుందురు. మఱికొందఱు దివిటీదొంగలు బహిరంగముగనే కాగడాలను వెలిగించు కొని గుంపుగ గ్రామమునఁ బ్రవేశించి యందలి భాగ్యవంతునియింటఁ దూఱి యింటివారిని స్తంభములకుఁ గట్టి వైచి ద్రవ్య మున్నచోటుఁ దెలుపుఁ డని బాధించి వారి చేతనే ద్రవ్యమును దెప్పించి తీసికొని యెవరికిని దెలియకుండనే తెల్లవాఱులోపలఁ బాఱిపోవుచుందురు. వీరికి దివిటీదొంగ లని పేరు. ఈ దక్షిణహిందూదేశమునఁ గొన్ని జిల్లాలలోఁ బశువులను దొంగిలించుటయందు నిపుణు లగువారు పలువురు గలరు. ఇట్టి దొంగలవలని యుపద్రవములు లేక గ్రామవాసులు జీవింపవలసినవారు కావున నట్టిదొంగలను జక్కఁగ గుఱ్ఱెఱుఁగఁగల యొకనిని వారు నియమించుకొనియుందురు.

ఇట్లు నియమింపఁబడిన కావలివాఁడు గ్రామవాసులకు దొంగలు మొదలగు క్రూరజనులవలనను, పైరులకు

జంతువులవలనను హానికలుగకుండునట్లు చూచుకొనుచుండును. బట్లారీ, అనంతపురముజిల్లాలలోఁ బ్రతిగ్రామము చుట్టును కోటకు గోడవలె గ్రామవాసులు ముండ్లకంచెలను పెంచి పగ లంతయు జాగ్రత్తతోఁ గాచుచుండి, రాత్రి యెనిమిదిగంటలు కాఁగానే దారులను మూసివేయుచుందురు. దొంగలు మొదలగువారివలనియుపద్రవములు రాకుండ నిట్టి యేర్పాటులను గావించికొనుట వారి కవశ్యకర్తవ్యము.

ఇట్లొకకావలివానిని నియమించుకొనుట మాత్రమే గాక గ్రామవాసు లందఱుఁ జేరి చేసికొనవలసిన యేర్పాటు లింకను గలవు. వారు తమగ్రామమునుండి యితరగ్రామములకు జాబులను దీసికొనిపోవుచుండుట కొకని నియమించుకొందురు. గ్రామమున నొక్కొక్కఁడు నొక్కొకని నియమించికొని వానిచేత జాబులను బంపుచుండుటకంటె నందఱుఁ జేరి యొక్కని నియమించుకొనుట యెంతయు బాగుగ నుండును. నాగరికత యభివృద్ధియగుచుండుటచే ననాయాసముగ దూరస్థలములవారితో నుత్తరప్రత్యుత్తరములను జరుపుచుండు నీ కాలపువారికి నాగరికతయొకించుకయు లేని పూర్వకాలపువారు దూరస్థలములవారితో నుత్తరప్రత్యుత్తరములను జరుపుకొనవలసివచ్చునపుడు, వారు పడుచుండెడు కడగండ్లను గొంతవఱకు సూచింప

వలసియున్నది. స్వల్పమైన వెచ్చముతో దూరప్రయాణము చేయుటకు సౌకర్యము లేకుండుటచేతను, దొంగలభయ మెక్కువగ నుండుటచేతను, యాత్రాపరులు నిర్భయముగ ప్రయాణము చేయఁదగిన రాజమార్గములు లేకుండుట చేతను బూర్వకాలమున దూరస్థలములతో నుత్తరప్రత్యుత్తరములు జరుపుట చాల దుష్కరముగ నుండెను.

ఇంతవఱకు గ్రామవాసులకొఱతలను దెలిపితిమి. గొప్ప పట్టణములయం దుండువారికొఱతలు నిట్టివే. స్థాలీపులాకన్యాయానుసారముగ గ్రామవాసులకొఱతలను జూచి పట్టణవాసులకొఱతలను దెలిసికొనవచ్చును. గ్రామవాసులు తమబిడ్డలకు విద్య నేర్పుటకును, సొత్తులను కాపాడుటకును, వివాదములను దీర్చుటకును, నుత్తరప్రత్యుత్తరములను జరుపుటకును సేద్యము చేయుటకును వలయు నేర్పాటుల నెట్లు తామె చేసికొనుదురో, యట్లే కోట్లకొలది జనులు వసించు నీ దేశమునకు వలయుమేలులను దొరతనమువారు సమకూర్చుచున్నారు. దొరతనము వారు ప్రజలకొఱతలను దీర్చుటయు, బాలురవిద్యాభివృద్ధికి వలయుసౌకర్యముల నేర్పఱచుటయు, దొంగతనము, బొంకులాడుట, జూదము, హత్య, బందిపోటు లోనగు దుష్కృత్యములు జరుగనీకుండుటయు, పరరాష్ట్ర రాజులభయము కలుగనీకుండుటయు, దూరస్థలముల

వారితో నచిరకాలమున ననాయాసముగ నుత్తరప్రత్యుత్తరములను జరుపుకొనుటకు సులభమార్గముల నేర్పఱచుటయు లోనుగాఁగల మహిమకారముల నెన్నియో చేయుచున్నారు. దీనివలనఁ బ్రజలకు సంతృప్తి, సత్ప్రసాదము, సమృద్ధి లోనగునవి గలుగును. దొరతనమువారు గ్రామములయందున్న చిన్నచిన్న పాఠశాలలను బోలెనే పట్టణములయందును విద్యారంభమునకు వలయు చిన్న పాఠశాలలను మాత్రమే కాక యున్నతవిద్యాబోధకములగు కళాశాలలను (Colleges) స్వయముగ నేర్పఱచియు, నితరు లేర్పఱచెడు పాఠశాలలకును, గలాశాలలకును సాహాయ్య మొనర్చియుఁ బ్రజలకు విద్యాదానము సేయుచున్నారు. నీటిపాణుదల కనుకూలము లగు కాలువలను ద్రవ్వించుచు, నదులు, చెరువులు మొదలగువానిగట్లను మరమ్మతుచేయించుచు, నదులలోని నీరు వృథాగాఁ బోకుండ నానకట్టలను గట్టించుచును చుట్టుప్రక్కల నున్న గ్రామములకు మంచి నీటివసతిని గలిగించుచునున్నారు. గ్రామములను గావలికాచువానివలెనే దొరతనమువారు సేనల నుంచియు, బంఠ్రాతుల నుంచియు జనులను గాపాడుచున్నారు. జనులవివాదములను దీర్చుటకును, గట్టములను నివారణ సేయుటకును న్యాయస్థానముల నేర్పఱచియు

న్నారు. ప్రయాణికులు నిర్భయముగఁ బోదగిన రాజ మార్గములను, వర్తకులు కొంచెము వెచ్చముతోడనే దూరప్రయాణము నేయఁదగినయినుపదారులను, జనులనాయాసముగ దూరస్థలములతో నుత్తరప్రత్యుత్తరములను జరుపుకొనఁదగినట్లు తపాలాఘోషులను, టెలిగ్రాఫు ఆఘోషులను, బీదసాదలు నదులను దాటిపోవుటకు సేతువులను, జనులు మార్గాయాస మపనయించుకొనుటకు మార్గములయందచ్చటచ్చట విశ్రమస్థానములను (Rest-houses) నేర్పఱచియున్నారు.

ఈవిధముగ దొరతనమువారు మన కొనరించుచుండు మహాపకారము లసంఖ్యాకములుగ నున్నయవి. పట్టణములయందు మాత్రము గాక, పల్లెలయందును ధర్మవైద్యశాలలను స్థాపించి యాబాలవృద్ధముగ స్త్రీపురుషులకు వారివారివయస్సులకును రోగములకును దగిన జ్ఞాపధముల నిప్పించియు, గాయములకును వ్రణములకును శస్త్రవైద్యము సేయించియుఁ బ్రజలను గాపాడుచున్నారు. జనుల కుపద్రవమును గలిగించు పిచ్చివాండ్రకును, కుష్ఠరోగులకును, సుఖరోగులకును వేఱువేఱు ధర్మవైద్యశాలలను స్థాపించియు, కలరా, మహామారి, మశూచిమొదలగు నంటురోగములు గలవారి నూరి వెలుపలఁ బాకలలో నుంచియు నౌషధముల నిప్పించుచున్నారు. మనుష్యులరోగములకు వలెనే జంతు

పులరోగములకును వైద్యశాలలను స్థాపించియున్నారు. ఈవిధముగ మనుష్యులరోగములకును జంతువుల రోగములకును వైద్యశాలలను స్థాపించి కాపాడుచుండిన మహానుభావుఁడు రెండువేలసంవత్సరములకు ముందు బౌద్ధమతప్రచారకుఁ డగునశోకచక్రవర్తి యని మనము చరిత్రలయందుఁ జదివియున్నాము. అతనియనంతరమున నిట్టి మహాపకారమును గావించుచుండువా రీయాం గ్లేయప్రభుత్వమువారే. వర్తకమునకుఁ గావలసినసౌకర్యము లీయాం గ్లేయులవలననే మనకుఁ గలుగుచున్నవి.

మనదేశమునకును బరదేశమునకును నెద్దియైనఁ గల హాము పొసఁగునేని, జనులకుఁ బ్రాణహాని యేని ద్రవ్య హాని యేని గలుగనీకయు దేశగౌరవము చెడనీకయు వారు మనలను గాపాడుచున్నారు. వర్తకులకు వర్తకవిషయమునను, గ్రామవాసులకు గ్రామములసరిహద్దులవిషయమునను, జనులకు మానహానివిషయమునను, బరస్పర కలహములు పొసఁగునట్లొక దొరతనమువారికి మఱియొక దొరతనమువారితోఁ బైవిషయములనుగుఱించి కలహములు పొసఁగుచుండును. జనులు తమలోఁ దాము వివాదములు పడుచుందురేని, వారివివాదములను న్యాయస్థానములవారు తీర్చుదురు; దొరతనమువారు తమలోఁ దాము తగవులాడుకొనుచుండురేనిఁ దీరుచువారెవ్వరు? కావున

వారే తమలోఁ దా మెవ్వయో కొన్ని కట్టుపాట్ల నేర్పఱచి కొని సమాధానపడుదురు. అట్లు గావించికొననిచో నుభయదేశములయందలి ప్రజలకును బ్రాణహానియు ద్రవ్యహానియు మిక్కిలి కలుగును. దొరతనమువారికి సహనము, దయ, దూరాలోచనయు నున్నయెడల, శాంతి శీఘ్రముగనే కలుగును. మనదొరతనమువారియం దీగుణ త్రయమును సంపూర్ణముగ నున్న దనుటకు మనదేశము నందు నూఱుసంవత్సరములనుండి నెలకొనియున్నవారి స్థితియే ప్రబలనిదర్శనము. ప్రజలస్వాతంత్ర్యములను చెడ నీకయు, వారిలో వారికి వృథాకలహములు పొసఁగ నీకయుఁ గాపాడుచుండుటవలననే మనదొరతనమువారి గౌరవము శుక్లపక్షచంద్రునివలె దినదినాభివృద్ధిఁ గాంచు చున్నది.

పైనిఁ బేర్కొన్న వివిధమహిమకారములను మనకు వర్షించి యాసేతుహిమాచలపర్యంతముగ నున్నజనసముదాయమునకుఁ గల వర్ణాశ్రమధర్మములను వారివారిస్థిర చరాస్తులను నిష్పక్షపాతముగ మనదొరతనమువారు గాపాడుచుండుట యెంతయు సంతోషనీయము. నాటకరంగ స్థలమున సూత్రధారుఁడు నేపథ్యములోపలనుండియే వేషధారుల నాడించి సభ్యులకు హృదయరంజనమును, నేత్రానందమును గలిగించునట్లు, మనదొరతనమువారును మన

కంటికిఁ గనఁబడకయే క్రింది యుద్యోగులమూలమున
మనకొఱఁతలను దెలిసికొని వానిం దీఱిచి మనకు హృద
యానందమును గలిగించుచున్నారు. ఈవిధముగ మన
దొరతనమువారు మన కొనరించుచున్న యమితమహిమ
పకారములలో నొక్కొక్కదానిని గుఱించియు నిఁకముందు
సవిస్తరముగఁ దెలుపుట యవశ్యకర్తవ్యము.

4. దొరతనమువారును, బాల్యవిద్యయు.

బాలబోధనావశ్యకత — బాలబోధనయు, దొరతనమువారిపైవిచారణయు—దొరతనమువారిసహాయద్రవ్యము—ఏతన్నిర్ణయకపద్ధతులు — దీని నుపయోగించుమార్గములు -- బాలబోధనయొక్క తాత్కాలికస్థితి — ప్రకృతము బాలబోధనమునఁ జేయఁబడినసవరణములు -- విద్యాశాలల నియామకులు — స్త్రీవిద్య—తాత్కాలికవిద్యాభివృద్ధి.

ఏపని చేయుటకును విద్య ముఖ్యసాధనము. ఇట్టి విద్యను మనము సంపాదించుటకు దొరతనమువారు చేయుచున్నపని సర్వోత్తమమయినది. ప్రతిగ్రామమునందును బాలురు చదువుటకును, వ్రాయుటకును, లెక్కలు వేయుటకు నుపయుక్తములయిన చిన్నచిన్న పాఠశాలలను స్థాపించియున్నారు. అట్టివానియందు బాలురకు మత వైషమ్య మించుకయు లేక సమదృష్టితో విద్యారంభము

చేయఁబడుచున్నది. ఆ బాలురు యుక్తవయస్సువచ్చిన తరువాత ప్రౌఢవిద్య నభ్యసించుటకును, దన్తూలమున జీవనోపాధి సంపాదించుకొన ననువుపడువర్తకమును, చేతిపనులను, ఉద్యోగములను సంపాదించుకొనుట కంతకును నీ బాల్యవిద్యయే ముఖ్యసాధన మగును. దేశమున నెంత విస్తారముగ బాల్యవిద్య ప్రబలి, వాణిజ్యము, వ్యవసాయము, శిల్పములు లోనగువానినలన జనులకు జీవనోపాధి యేర్పడుచుండునో, యంతవిస్తారముగ దేశమున నాగరికతయు ఔమమును విస్తరిల్లుచుండును. జనుల సౌజన్యమును, గుణసంపత్తియు వారు బాల్యమునఁ బడసిన విద్యాభ్యాసమును, సుశిక్ష ననుసరించి యుండును. ఎట్టి చెడునడత గలవానినైనను బాల్యమున గట్టిశిక్షమూలమున సత్ప్రవర్తనమునకుఁ దేవచ్చును. వయసు వచ్చినతరువాతఁ దెచ్చుట యసాధ్యము. మ్రానివంకరను దానిమొలక ప్రాయమునఁ దీర్చుట సులభసాధ్య మగును గాని యెదిగినతరువాత నగునా? కావుననే మనదొరతనమువారు విశేషధనము వ్యయపఱచి బాల్యవిద్యను విస్తరింపఁజేయుచున్నారు.

గ్రామములయందును, బట్టణములయందును గల విద్యాశాలలయందలి బాలురు చక్కఁగ విద్యాభ్యాసమును

జేయుచుండుటను, ఉపాధ్యాయులు చక్కఁగ విద్యను గఱపుచుండుటను విచారించుచుండుటకును, వారికిఁ దెలియని విషయములను దెలుపుచుండుటకును, విద్యాశాలలను నడుపుచుండుయజమానులు తమవిధాయకకృత్యములను చక్కఁగ నిర్వహించుచుండుటను విచారించుటకును ఇన్ స్పెక్టర్లను, సూపర్ వైజర్లను నియమించియున్నారు. ఈ సూపర్ వైజర్లు పల్లెలయందలి పాఠశాలలకుఁ బలుతడవలు హఠాత్తుగఁ బోయి వానినామావళి, హాజరుపట్టీలను, జమఖర్చులెక్కలను బరీక్షించి, సద్విద్యోపదేశమునకు నా వశ్యకము లగువిషయములను ఉపాధ్యాయులకుఁ దెలియనివానిని దెలుపుచుందురు. ఇన్ స్పెక్టర్లును సంవత్సరమున కొకపర్యాయమో రెండుపర్యాయములలో యా పాఠశాలలకు వెళ్లి యీవిధముగనే పరీక్షించుచుందురు.

ఈవిధముగ దొరతనమువారు పాఠశాలలను బరీక్షించుటమాత్రము కాక కొన్నిటికి వానివానిస్థితులకుఁ దగినట్లు ద్రవ్యసాహాయ్యమును జేయుచుందురు. ఉపాధ్యాయులకు జీతములనిచ్చుట, విద్యాశాలలను కట్టుట ఆ శాలలకు వలయు కుర్చీలు, బెంచీలు మొదలగు సాధనములను జేర్చుట లోనుగాఁ గల యనేకవిషయములకయి ధనవ్యయము చేసి యొక పాఠశాలను జరుపుకొనుట యెంత కష్టముగ నుండును! ఇంతకును గావలసినద్రవ్యము విద్యా

ధులనుండి యైనను, స్థాపకులనుండి యైనను రావలయును
 గదా. ఈ దేశమునఁ బ్రజలలో బీదలు విస్తారముగా
 నుండుటచేతను, బాల్యవిద్యాభ్యాసప్రయోజన మెఱుఁ
 గనివా రగుటచేతను, వీరు డమ బిడ్డల కెక్కున జీతముల
 నిచ్చి చదువు చెప్పింపఁజాలరు; కావున విద్యాధులనుండి
 విశేషద్రవ్యమును జేర్చుట కనువుపడదు. పాఠశాలల
 యందు విద్యాధు లిప్పు డిచ్చుచున్న జీతముల నింకను
 దగ్గించి బాల్యవిద్యను బ్రబలఁజేయవలయును. విద్యా
 శాలాస్థాపకులు పలువురు పాఠశాలలకుఁ గావలయునంత
 ద్రవ్యసాహాయ్యము చేసి విద్యాభివృద్ధిఁ గావింపవలయు
 నను పరోపకారచింత గలవారుగ నుండరు. గ్రామపాఠ
 శాల లనేకములు వానియందలి యుపాధ్యాయులచేతనే
 పోషింపఁబడుచున్నవి. వీరు నిఱువేదలుగనే యుందురు.
 కావునఁ జదువుచెప్పుటయే జీవనాధారముగఁ బెట్టుకొం
 దురు. ఇది లాభకరమైన వృత్తి కా డనుట యంద టెఱిగి
 నదియే. చదువు చెప్పి భాగ్యవంతుఁడయినవానిఁ దఱచుగా
 నీలోకమున మన మెన్నఁడును విని కని యెఱుఁగము. వన
 పాలకుఁడు వృక్షములయం దంకురించిన పుష్పములకు
 దోహదము లొనర్చి వానికి గుణాభివృద్ధిని గావించున
 ట్లుపాధ్యాయుఁడు విద్యాధులకు సుశిక్షయు, విద్యాదాన
 మును గావించి, వారికి గుణాభివృద్ధి నొసఁగినను నాతని

కాదాయఫలము చాల తక్కువగ నుండును. ధనాదాయము లేకున్నను బాతశాలలను జరుపుకొనుచుండువారికి సహాయద్రవ్యము (Grant-in-aid.) నొసఁగి కాపాడుచున్నారు. ఇట్లు సహాయద్రవ్యమును బడయువారు పాటింపవలసిననిబంధనలను దొరతనమువా రేర్పఱచియున్నారు. సహాయద్రవ్యమును బడయనిపాతశాలలవారు నిఁకముం దా సహాయమును బడయఁగోరి యానిబంధనముల ననుసరించియే నడుచుకొనుచుందురు.

ఇట్లు దొరతనమువా రిచ్చుసహాయద్రవ్య ముపాధ్యాయులజీతములకును, పాఠశాలలను కట్టుకొనుటకును, కుర్చీలు మొదలగుసామానులను కొనుటకును, పేదవిద్యార్థులకు ద్రవ్యసహాయము చేయుటకును జాలియుండును. కొన్ని సంవత్సరములక్రిందటివఱకు నీ దేశమునందును, ఇంగ్లాండుదేశమునందును దొరతనమువా రిచ్చుచుండు సహాయద్రవ్యము ప్రతిసంవత్సరము ఇన్ స్పెక్టర్లుచేయుపరీక్షలఫలితము ననుసరించియుండినది. దానిఫలన నుపాధ్యాయు లిన్ స్పెక్టర్లు పరీక్షకు వచ్చు కొన్నిదినములకు ముందుగ మాత్రము బాలురు చక్కఁగ పరీక్ష నిచ్చుటకుఁ దగినట్టి ముఖ్యవిషయములను శ్రద్ధతో నేర్పుచుండిరి గాని వారిసత్ప్రవర్తనమునకు వలసిననీతిబోధమును గఱపుచుండిన

వారుకారు. పరీక్ష చేసి పరీక్షాధికారు లిచ్చుసహాయ ద్రవ్యము వారిచిత్తవృత్తి ననుసరించియు విద్యార్థుల నైపుణ్యము ననుసరించియు నుండుచుండినది. కావున సహాయద్రవ్యముయొక్క మొత్తము ప్రతిసంవత్సరమునను మాటుచుండినది. ఇట్లు మాటుచుండుటవలన నుపాధ్యాయులు బాలురకు విద్య గఱపువిషయమున నెక స్థిరపద్ధతి ననుసరించుటకు వీలులేకుండినది. ఉపాధ్యాయులకును విద్యార్థులకు ననేకము లగు నష్టములు గలుగుచుండినవి. ఇట్టి నష్టములను దొలగించుటకై దొరతనమువా రిప్పు డొక క్రొత్తయేర్పాటును జేసియున్నారు. విద్యాశాల యందలి బాలురసంఖ్య, ఉపాధ్యాయులయోగ్యత, వారు బోధించు విషయము, విద్యాశాలకు వచ్చు నాదాయము, విద్యాశాల యుండు స్థలము లోనుగాఁగల విషయములను జక్కఁగ యోచించి యొక్కొక్క విద్యాశాలకు నింత మొత్తమని యొక శాశ్వతమైన ద్రవ్యనిర్ణయమును జేసి యున్నారు. కావున నిప్పు డుపాధ్యాయులు తమపూర్వ పద్ధతులను విడిచిపెట్టి యక్కఱతో బాలురకు విద్య గఱపుచుఁ బాఠశాల నుత్తమస్థితియం దుంచఁ బ్రయత్నించుచున్నారు. దొరతనమువారు మధ్యపరగణాలయందు (Central Provinces) మాత్రము పూర్వపద్ధతులను క్రొత్త పద్ధతులను ననుసరించి కొన్ని యేర్పాటులను జేసియున్నారు.

చెన్న పురిమాగాణమున వాడబడు విద్యావిధులంబట్టి, యుపాధ్యాయులకు జీతము లిచ్చుటకును, ఉపాధ్యాయ వృత్తి నభ్యసించువారికి నుపకారవేతనముల నొసంగుటకును, పాఠశాలకుఁ గావలసిన కట్టడములు, విద్యార్థుల బసలు, భోజనశాలలు మొదలగువానిని గట్టుటకును, పుస్తకములు, నల్లబల్లలు, కూర్చుండుబల్లలు, మేజాలు, కుర్చీలు, వస్తుపరీక్షోపకరణములు, కుట్టుపని మొదలగు శిల్పపాఠములకు వలయుసాధనములు మొదలగునవి కొనుటకును, క్రొత్తగా నొకశాస్త్రభాగము నేర్పఱచుటకును, విద్యార్థులకు ద్రవ్యసాహాయ్య మొనర్చుటకును, విద్యావినోదశాలలు, శిల్పశాలలు, వస్తుపరీక్షాశాలలు మొదలగువానికై ద్రవ్యసాహాయ్యము చేయువారి కుత్సాహము గలిగించుటకును బ్రభుత్వమువారు ద్రవ్యసాహాయ్యము చేయుచున్నారు. సంవత్సర మొక్కటికి, నొక్కొక్క యుపాధ్యాయునికి ముప్పదియాఁజురూపాయలవంతునను, సంవత్సరము పొడుగునను నిర్ణీతము లైనదినములకంటె నెక్కువగ హాజరయ్యెడు విద్యార్థులకుఁ దల మొక్కటికి నెనిమిదియణాలవంతునను, నొకటేతడవగా నీ యుపకార ద్రవ్య మొసఁగఁబడుచున్నది. బాలురకు శిక్ష చెప్పుట యందును, దేహపరిశ్రమము, చిత్రలేఖనము మొదలగు వాని నేర్పుటయందును మేలుబంతి యని తమకుఁ దోచిన

పాఠశాలలకుఁ బ్రైజెప్పిన మొత్తమును, దానిలో నాలవపాతెక్కువగను నొసఁగుటకును, మంచిస్థితిలో నుండనివాని కియ్యవలసిన మొత్తమున నాలవవంతు తక్కువగా నొసఁగుటకును బైవిచారణాధికారు లధికారమును బొందియున్నారు. పాఠశాలాభవననిర్మాణమున కై నవ్యయములో మూడింట నొకభాగమును, సామగ్రులవెలలో నర్థభాగమును, విద్యాశాలాభివృద్ధికై ఘను లగుధనవంతు లొసఁగుచందాధనంబున సగముకంటె నెక్కువ కాకుండు మొత్తమును సాహాయ్యము చేయఁబడుచున్నది. ఇట్లు ద్రవ్యసాహాయ్యము చేయుటయేగాక యే యుద్దేశముతో విద్యాశాలలు స్థాపింపఁబడినవో యా యుద్దేశము నిర్విఘ్నముగ సాగుచుండునట్లు చూచుకొనుచున్నారు. ద్రవ్యసాహాయ్యసంబంధ మయిననిబంధనము లన్నియు నిచ్చట నుండునట్లే యితరప్రాంతములయందు నప్పు డప్పుడు పూఱుచునే యుండును.

దొరతనమువా రింతగా ద్రవ్యసాహాయ్యము చేయుచున్నను, నీ దేశమున విద్యాభివృద్ధి హీనదశయందే యున్నది. 1901 సం॥ జనాభా లెక్కలవలన 1000-కి 98 మంది మగవారును 7-గురు ఆడవారిని వ్రాయను జదువను నేర్చినవారుగ నున్నట్లు కానఁబడుచున్నది.

ముప్పదికోట్లజనసంఖ్య కల యీ దేశమున 1900 సం॥న,

1,50,000 పాఠశాలలును, 45,00,000 విద్యార్థులును, 1858 సం॥నందు 2,000 పాఠశాలలును, వానియందు 2,00,000 విద్యార్థులు నుండిరి. కడచిన యేబది సంవత్సరములలో బాల్యవిద్య యింత యభివృద్ధి చెందుచుండినను, బాల్యవిద్య నింక నభివృద్ధిచెందింపవలయు నని కొరతనమువారు ప్రయత్నముచేయుచున్నారు. ఇంగ్లండు, జర్మనీ దేశములయందు వలె నీదేశమునఁగూడ విద్యార్థులు జీతముల నీయక నిర్బంధవిద్య నభ్యసించునట్లు చేయుటకు

భాగము.	1000. ప్రాయము కడుదను నేర్పినవారు.	
	పురుషులు.	స్త్రీలు.
బర్మా	378	45
తిరువాన్కూరు	215	31
బరోడా	163	8
మదరాసు	119	9
బొంబాయి	116	9
బంగాళము	104	5
మైసూరు	93	8
పంజాబు	64	3
హైదరాబాదు	55	3
కాశ్మీరము	38	1

ప్రయత్నపడుచున్నారు. దీనికి వలయుకల్పి వారికీఁ గలిగి నప్పుడిట్లు నడచుట కేమియు సంశయ ముండదు. ఈవిధముగ వేఱు వేఱు మాగాణములయందుఁ జదువుచుండు విద్యార్థులసంఖ్య యీ క్రింది పట్టీవలనఁ దెలియవచ్చును.

బాల్యవిద్యాభ్యాసముయొక్క యుపయోగము పల్లెలయందుండువారికంటెఁ బట్టణములయందుండువారి కెక్కువగఁ దెలియును గనుకఁ బట్టణములయందు బాల్యవిద్య యెక్కువ యగుచున్నది. పల్లెలయందుండువారి కనేకులకు చేవ్రాలు చేయుటయే తెలియదు. ఈ దేశమునఁ బల్లెలయందుండువారు చాలవఱకు వ్యవసాయమువలననే జీవించుచుండుటచేత విద్యాభ్యాసమునుగూర్చి వారు యోచించుటయే లేదు. వారు వ్యవసాయమునకుఁ దోడుగ విద్యనుగూడ నభ్యసించినయెడలఁ దమనేలలను క్రొత్త పద్ధతులవలన బలపఱచి వ్యవసాయము నభివృద్ధిపఱచుకోఁగలుగుదురు. తమగ్రామములయందుంటురోగములు వ్యాపింపకుండుటకుఁ దగినమార్గములను గనిపెట్టఁగలుగుదురు. రైలుమార్గములప్రయోజనములను దెలిసికొనఁగలుగుదురు. దేశాభివృద్ధికిని, నాగరికతాభివృద్ధికిని వలయు సాధనములను గనిపెట్టఁగలుగుదురు. సద్విషయములందు ప్రవృత్తియు వ్యయము చేయఁగోరుదురు.

అయినను, నింతకుముందు ప్రచారమున నుండిన బాల బోధనపద్ధతులవలన, బాలురు వ్రాయను జదువను నేర్చి కొని రేకొని, యుత్తరకాలమున జీవికాధారములుగాఁ గైకొనవలసిన శిల్పములను గూర్చిన విద్యను నేర్చుకొనరైరి. కావున నిప్పుడు గ్రామబడులయందుఁ జదువను, వ్రాయను, లెక్కలువేయను నేర్పుటయే కాక, తత్తద్దేశానుగుణంబుగ వృక్షజాతులను, మృగజాతులను, గాఙులు మొదలగు వస్తువులనుగూర్చియు, మన దేశమునకుఁ గావలసిన లెక్కపక్కలను, ఇచ్చుట పుచ్చుకొనుట మొదలగు విషయములనుగూర్చియు, ఆరోగ్యశాస్త్రము, ప్రకృతి శాస్త్రము వీనినిగూర్చియు వస్తుపాఠములమూలమునను, చిత్తిరువులు మున్నగుసాధనములమూలమునను బోధన చేయఁబడుచున్నది. కొన్ని సమయములందు బాలురను బయటియూళ్లకుఁ బిల్చికొనిపోయియు నవసరములగు విషయములను నేర్పుటయుఁ గలదు. యుక్తములైన వృత్తుల నెఱిగిన విద్వాంసులు విశేషముగా లేమిచే, నిట్టి జీవికాధారవిద్యను బర్వజేయుట ప్రభుత్వమువారికిఁ బ్రయాసాస్పదముగా నున్నది. ఇప్పుడీ దేశమున ముప్పదిలక్షల మంది బాలురు ప్రభుత్వమువారిపాఠశాలలలో వృత్తి విద్యల నభ్యసించుచున్నారు. వీరికి బోధనార్థమై మితిమీరిన విద్వాంసులు గావలయును. చాలినంతవేతన

మొసఁగినను, శిల్పవిద్యావిచక్షణులు విశేషముగా లభించుట యరుదుగా నున్నది.

పారిశ్రామికవిద్యలకై రాజ్యాంగమువారిచే స్థాపింపఁబడినపాఠశాలలు కొన్నియె యున్నవి. అనేకపాఠశాలలు నగరవిచారణసంఘములచేతను, జిల్లావిచారణసంఘములచేతను, శాస్త్రవిద్యను, నాగరికతను మొట్టమొదట నీ దేశమున వ్యాపింపఁజేసిన క్రైస్తవపాద్రీలచేతను, క్రైస్తవసంఘములచేతను, జనులచేతను, జనసంఘములచేతను బరిపాలింపఁబడుచున్నవి. బంగాళము, బర్మా మొదలగు ప్రాంతములలో జనకూటములచే నేర్పఱపఁబడిన పాఠశాలలే మెండుగాఁ గలవు. బొంబాయిపూగాణమానందుఁదఱచుగాఁ బాఠశాలలు నగరవిచారణసంఘములచేతను, జిల్లావిచారణసంఘములచేతను మాత్రమే జరిపింపఁబడుచున్నవి. మనమాగాణమున నిరుతేగలగుపాఠశాలలు నున్నవి. ప్రభుత్వమువారిపాఠశాలలకును, జిల్లాసంఘములపాఠశాలలకును మెండుగాఁ దారతమ్యము లేదు.

ఇత్యైఱుగున బాలురకుఁ జదువు నేర్పించుటయె కాక, విద్వాంసు లుపాధ్యాయవృత్తిని జక్కఁగా నభ్యసించుటకై పలుపాఠశాలలను గూడఁ బ్రభుత్వమువా రేర్పఱచి యున్నారు. ప్రకృతమున శిష్యులను సామోపాయప్రయోగముచేతనే కాని, దండోపాయప్రయోగముచే విద్య

నేర్పరా దనుట విధియైయున్నది. పూర్వమున “మర్దనం గుణవర్ధనమ్” అను లోకోక్త్యనుసారంబుగ నుపాధ్యాయులు బాలురను ఖైదీలనువలెను, నడవిమృగంబులను వలెను నెంచి, కోదండముతీయుట, సంకిల్లువేయుట, పేముతోఁగొట్టుట మొదలగు శిక్షలచే లోఁబఱచుకొని, ఎక్కాలు, తగ్గులెక్కలు మొదలగువానిని నేర్పుచు నచ్చిరి. కాని, యిప్పుడు పాఠశాలలలో బాలురు మిక్కిలి ప్రేమతోఁ జూడఁబడి, పటములు, చిత్రములు, ఆటపాటలు, దేహపరిశ్రమము, వస్తుపాఠములు, అభ్యాసపాఠములు, బంకమట్టిబొమ్మలుచేయుట మొదలగు సన్తార్గములచే నీషత్తయినను శ్రమపెట్టఁబడక విద్య నేర్పింపఁబడుచున్నారు. దొరతనమువారు బాలికలకును నివ్వధంబుననే ప్రత్యేకపాఠశాలలను నిర్మించి, వ్రాత, గణితము మొదలగువానిని నేర్పించి, ముఖ్యముగా కుటుంబోపయుక్తములయిన కుట్టుపని, సంగీతము మొదలగువానిని నేర్పుచున్నారు. అయినను, బాలికావిద్య యీ దేశమున ననేక కారణములచేత బాగుగా వ్యాప్తము గాలేదు. కొంత మందికి స్త్రీవిద్యయందుఁ బ్రేమ లేదు. కొందఱు ప్రేమ వంతులుగా నున్నను దమబాలికలను వివాహానంతరమునఁ బాఠశాలలకుఁ బంపఁజాలరు. ఆ వివాహము సైత మించు మించుగాఁ బదునొకండన యేటిలోపలనే ముగియు

చున్నది. మహమ్మదీయులు, రాజపుత్రులు మున్నగు జాతులవా రవలంబించు “గోషా” పద్ధతులం దాఁడువారు వెలుపట వచ్చుట తగదు. కావున వారికిని బడి చదువున కును జాల దూరము. అంతియకాక మగపిల్లలనే చదివింపఁ జాలని యీదేశస్థు లెట్లు తమయాఁడుపిల్లలకుఁ జదువు చెప్పింపఁగలుగుదురు. స్త్రీవిద్య యనునది యీదేశ స్త్రీల కలంకారమగు వినయమును, గౌరవమును నశింపఁజేయు నని కొందఱు జనులు తలంతురు. ఈ కారణములచేత స్త్రీవిద్య యించుమించుగా నొకపేస్థితిలో నిలఁబడియు న్నట్లు కనఁబడుచున్నది. కాఁబట్టి దొరతనమువారు స్త్రీ విద్యకుఁ గావలసిన సాయమును జేయుటకు పట్టుదల గల వారై యున్నారు. ఈదేశమున వివాహానంతరమున బాలి కలు విశేషముగాఁ బాఠశాలలకుఁ బోవమిచే, వారియిం ద్లకుఁ బోయి విద్య నేర్పుటకై కొందఱు పాదీరీలును, నాషనల్ ఇండియన్ అసోసిసియేషన్ (National Indian Association) అను సంఘమువారును గొంత యేర్పాటు చేసియున్నారు. ఇట్టి యేర్పాటు ప్రభుత్వమువారు తామే చేయకపోయినను, పైసంఘములవారికి ద్రవ్యసాహాయ్యము చేయుచున్నారు. బాలికాబోధనక్రమములను నేర్పుటకై పూగాణోపాధ్యాయాబోధనాభ్యాస పాఠశాల

(Presidency Training School for Mistresses) యను పాఠశాలను జెన్నపురియందు నెలకొల్పియున్నారు.

అసంఖ్యాకు లగు బాలురకును బాలికలకును నిత్యైఱఁ గున విద్య నేర్పింపఁ దొడఁగుట గడచినయేఁబది సంవత్సర ములనుండియే. లోకమాతంబోలు విక్టోరియా మహా చక్రవర్తినిగారు ఈ దేశమును తమఘనపరిపాలనమునకు లోఁబఱచికొన్న పిమ్మటనే, యీ దేశమువారి కున్నత విద్యయు, జ్ఞానాభివృద్ధియుఁగలుగుటకై దొరతనమువారు పలు తెఱఁగులైన యేర్పాట్లను జేయుచున్నారు. ఆంగ్లేయ ప్రభుత్వమునకు పూర్వము, శిష్యులు విద్యయందును, జ్ఞానమునందును, నడతలందును శ్రేష్ఠు లయిన గురువుల కడకుఁ బోయి, గురుకులవాసముఁ జేసి, గురుశుశ్రూష లొనర్చి, విద్యాభ్యాసము చేయుచు వచ్చినట్లుగాఁ దెలియు చున్నది. మహమ్మదీయబాలురు బల్లయందును, ధనికులు తమయిండ్లలో నేర్పఱచియుండు చిన్న పాఠశాలలందును “కోరాస్” మొదలగు మతగ్రంథములను “మకాల్వులు” అను మహమ్మదీయపండితులయొద్దఁ జదువుచు వచ్చిరి. అయినను, ఇక్కాలంబున వేలసంఖ్యగా బాలురు చదువు నట్లు పూర్వ మెప్పుడును జదివినట్లు కానంబడదు. ఆంగ్లేయ ప్రభుత్వమువలనఁ గలిగిన లాభములలో నజ్ఞానాంధకార

మును బోగొట్టెడు విద్యాదానము మహాలాభ మని చెప్పవలయును.

5. దొరతనమువారును, ప్రాథవిద్యయును.

ఉన్నతవిద్యాశాలలు — వీనియనురిక — మాసిరిపాఠశాలలయుపయోగమును, ఆవిశ్యకతయు — ప్రాతపద్ధతులు, క్రొత్తపద్ధతులు — ప్రకృతము చేయఁబడు సవరణలు—కలాశాలలును, సర్వకలాసభలును—వీనియొక్క తాత్కాలికస్థితి — వీనికిఁ బ్రభుత్వమువారు చేయుసాహాయ్యము — శిల్పవిద్యాశాలలు — శిల్పవిద్యాశాలలపైవిచారణలును, తాత్కాలికస్థితియు—విద్యాశాఖయనురిక.

పేదలుగ నుండుటవలనను, పలయునంతటిజ్ఞానము లేనివారుగ నుండుటవలనను బాలురలో ననేకులు బాల్యవిద్యనుమాత్ర మభ్యసించి నిలిపివేయుచున్నారు. ప్రాథవిద్యాభ్యాసమునం దభిరుచి గలవారికొఱకు దొరతనమువారు పట్టణములయందుఁ బ్రాథవిద్యాశాలలను, కలాశాలలను స్థాపించియున్నారు. ఈ ప్రాథవిద్యాశాలలలో స్వదేశభాషాపాఠశాలలనియు, ఆంగ్లేయభాషాపాఠశాలలనియు రెండు విధములున్నవి. ఈ స్వదేశభాషాపాఠశాలలలో మూడంతర్భాగములు గలవు. ఆ మూటియందును లక్ష్యలక్షణగ్రంథములును, గణితమును, భూగోళమును,

హిందూదేశచరిత్రమును నేర్పఁబడుచున్నవి. పై గ్రంథములతోఁగూడ విద్యార్థు లాంగ్లేయ దేశ చరిత్రము (English History), రేఖాగణితము (Geometry), అక్షర గణితము (Algebra), వ్యావహారికవిషయములు (Technical Subjects) వీనిలో దేనినైన నొకదానినిగూడ నేర్చుకొనవచ్చును.

ఆంగ్లేయ పాఠశాలలలో నాఱుతరగతు లుండును. వానిలో మొదటిమూడుతరగతులభాగమునకు లోవర్ సెకండరీ (Lower Secondary పాఠశాల లనియును; ఆఱు తరగతులభాగమునకు అప్పర్ సెకండరీ (Upper Secondary) పాఠశాలలనియును పేళ్లు. ఇట్లు రెండుపేళ్లు కలవి యైనను రెండు తెగల పాఠశాలలు నొకపద్ధతినే యనుసరించి పనిచేయుచుండును. ఇంగ్లీషుభాషయందభిరుచి కల వారగుటచే నీ రెంటియందును విద్యార్థులు విశేషముగఁ జేరి చదువుచున్నారు. ఇప్పు డీదేశములో నీపాఠశాలలందు సుమారు నాలుగున్నరలక్షలవిద్యార్థులు చదువుచున్నారు. వీరిలో నీ చెన్నపురి మాగాణములోనే (Madras Presidency) యెక్కువమంది విద్యార్థు లున్నారను విషయ మీ రాజధానియొక్క జనసంఖ్యను, విద్యార్థులసంఖ్యను సరిచూచినయెడల స్పష్టపడును.

ఈ పాఠశాలలు తఱచుగా మహాజనులచేతను, సాధా

రణజనసంఘములచేతను, పాదిరీలసంఘములచేతను మాత్రమే పోషింపఁబడుచుండుటచే, దొరతనమువారు వానికి సహాయద్రవ్యమును మాత్రమిచ్చుచున్నారు. ఇట్లున్నను, బాలురకు సద్విద్యను నేర్పుపద్ధతులను దెలుపుటకుఁగాను దొరతనమువారొక్కొకజిల్లాయం దొక్కొకపూడి పాఠశాలను (Model School) స్థాపింపవలయు నని యోచించుచున్నారు. ఇట్టి మాదిరిపాఠశాలలయందు బోధనాపద్ధతులను జక్కఁగఁదెలిసినయుపాధ్యాయుల కెచ్చుజీతముల నిచ్చి బోధించుటకు వలయు నుపకరణముల నమర్చి బాలురకు జ్ఞానామృతమును బోయుచున్నయెడల నితర పాఠశాలలు గూడ నుత్తమస్థితియందుండు ననుటకు లేశమైనను సందేహముండదు.

అప్పర్ సెకండరీపాఠశాలలయందు ఆంగ్లేయభాషాకావ్యములు, గణితము, చరిత్రము, భూగోళము, వేశభాషలు, పూర్వీకభాషలలో నేదైన నొకటి, మూలాధారశాస్త్రమును (Elementary Science) నేర్పఁబడుచున్నవి. ఇట్లాపాఠశాలలయందు దాటుసంవత్సరములు చదివిన తరువాత విద్యార్థులు కట్టవలసినపైకము కట్టి “మెట్రిక్యులేషన్” అను పేరు గల కలాశాలాప్రవేశపరీక్షకుఁ బోవుదురు. ఆ పరీక్షలోఁ దేసినవా రుద్యోగముల కర్హులుగ నుందురని దొరతనమువారేర్పఱచినందున, నుపాధ్యాయులూ విద్యార్థులూ

ర్థులకు భవిష్యత్తున నవి వారి కుపయోగపడునా పడనా యను విషయమును యోచింపక పరీక్షకు వలయు విషయములను మాత్రము నేర్పి విద్యార్థులను పరీక్షలోఁ గృతార్థులనుగఁ జేయుచుందురు. 1901 సం॥న, రమారమి ఈపరీక్ష కిరువదిమూఁడువేలమంది విద్యార్థులు దరఖాస్తులు పంపుకొనియుండిరి. పసితనముననే తమబిడ్డలు పెద్దపెద్దపరీక్షలిచ్చి, గొప్పయుద్యోగములు చేయుచుఁ దన్ముఁ బోషింపవలయు నని యెంచి వారిశరీరారోగ్యస్థితిని గూడ యోచింపక, పిందెనే పండుచేయఁదలఁచెడుతోఁటవానివలెఁ దల్లిదండ్రులు తమ బిడ్డలను గట్టపెట్టి చదివించుచుండిరి. ఇది యెఱిగి దొరతనమువారు పదునైదు సంవత్సరములవయస్సునకు లోపల నున్న విద్యార్థు లీపరీక్షకు రాఁగూడ దని యొక నిబంధన యేర్పఱచిరి.

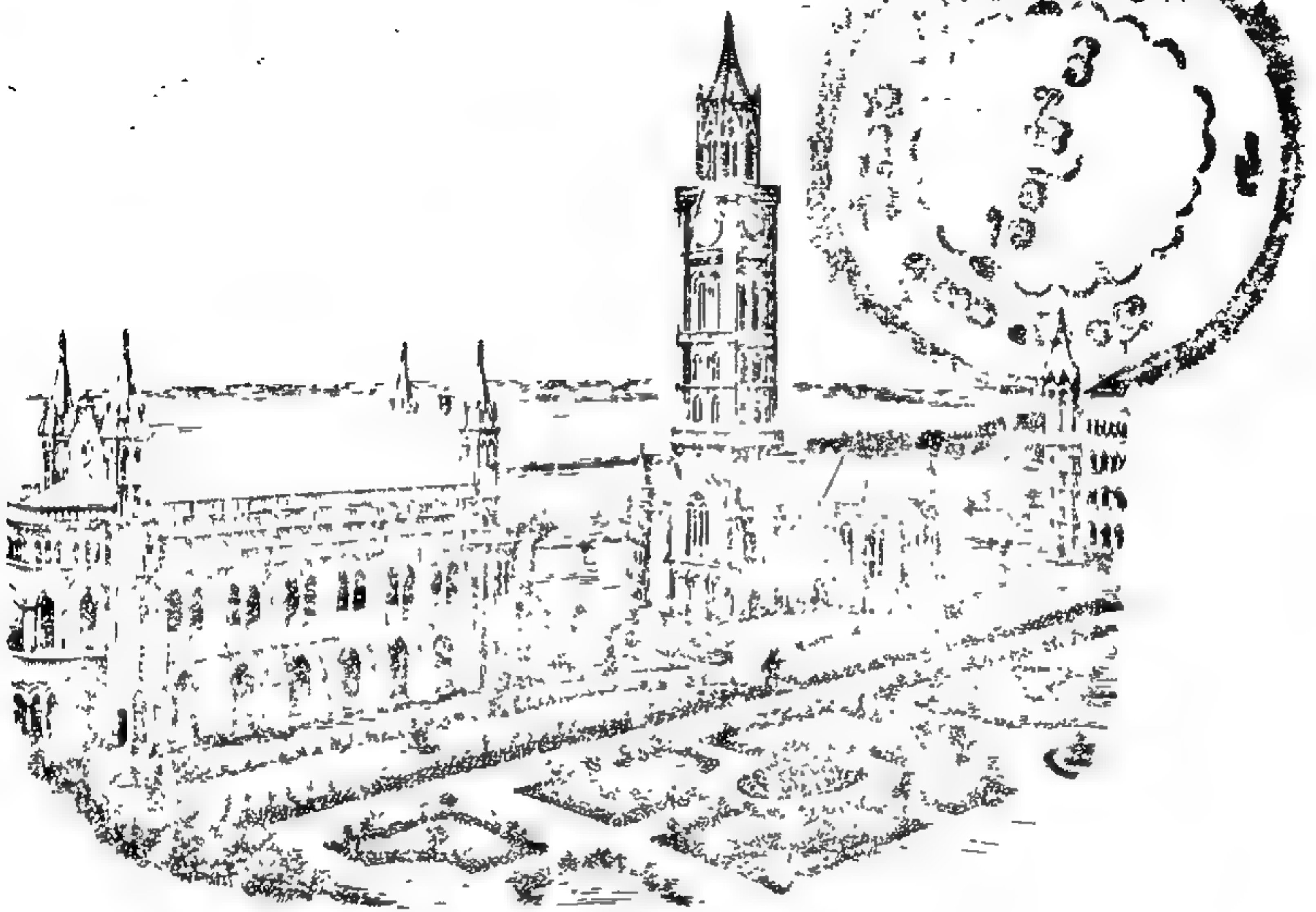
ఈ మెట్రిక్యులేషన్ పరీక్ష విద్యార్థులకుఁ గాలేజితరగతులలోఁ జేరుట కర్హత గలిగించినదేకాని యంతటితోఁ జదువు చాలించుకొని లోకమున నేవిధముగనైన జీవనము సంపాదించుకొనఁ గోరువారి కేవిధమైనసాధనములను గలిగింపలేదు. కావుననే, 1882 సం॥న నియమింపఁబడిన విద్యావిచారణసంఘమువారు (Educational Commission) ప్రైవేరగతులలో రెండువిధములగు విద్యాభ్యాసపద్ధతులను నియమించి రెండువిధములగుపరీక్షల నేర్పాటు

చేసిరి. బొంబాయి మొదలగుమాగాణములయందు మెట్రిక్యులేషన్తోఁ గూడ పాఠశాలాంత్యపరీక్ష (School Final Examination) యను నొక పరీక్ష గూడ నేర్పాటుచేయఁబడినది. మనమాగాణములందు మెట్రిక్యులేషన్తోఁగూడ అప్పకొనకండగ అను పరీక్ష యేర్పఱపఁబడెను. అయిన నీరెండు పరీక్షలు సర్కారుద్యోగములకు సమముగా భావింపఁబడుచున్నను, బలుపురకుఁ గలాశాలావిద్యయం దభిరుచి మిక్కుటముగా నుండుటచేత మెట్రిక్యులేషన్ పరీక్షకే యెక్కుడు విద్యార్థులు చదువుచు వచ్చిరి. ఈ మెట్రిక్యులేషన్ పరీక్షపైనుండు మోహమును బాలుర కెఱ్ఱెనఁ దప్పించి జీవనోపాయసాధనములను గల్పింపఁగల పాఠశాలాంత్యపరీక్షను దొరతనము వా రిప్పు డీమనమాగాణమున స్థాపించిరి. ప్రాథవిద్యాభ్యాసము కలాశాలావిద్యాభ్యాసమున కర్హత కలిగించునదిగ మాత్రముండక విద్యార్థులకు జీవనోపాయములను గలిగించునదిగఁగూడ నుండవలయును.

ఈ ప్రాథవిద్యాభ్యాసముతో మాత్రమే దొరతనము వారు మనలను విడిచిపెట్టరైరి. ఈ దేశపువిద్యను, తమ దేశపువిద్యను బాలురకు సంపూర్ణముగ నేర్పి దానివలని లాభములను బాలురు పొందవలయు నను నుద్దేశముతో

భాగము.] 5. దొరతనమువారును, ప్రాధవిద్యయును.

బొంబాయి సర్వకలా భవనము.

దేశమం దంతటను కలాశాలలను (Colleges) స్థాపించియు
న్నారు. ఈ కలాశాలలు రమారమి యేబదిసంవత్సర
ములక్రిందటనే స్థాపింపఁబడినవిగాని యంతకు ముందు
లేవు. వానిలో ననేకములు దొరతనమువారిచేతను, మఱి
యనేకములు క్రైస్తవసంఘములచేతను, కొన్ని జనసంఘ
ములచేతను, నేవో కొన్ని నగరవిచారణసంఘములచేతను
బోషింపఁబడుచున్నవి. ఈ కలాశాలలలోనివిద్యార్థులకు
విద్య నేర్పుటకును, వారిని బరీక్షించుటకును, వారికి

యోగ్యతాపత్రికల నిచ్చుటకును సర్వకలాభవనములను (Universities) చెన్నపట్టణము బొంబాయి, కలకత్తా, అలహాబాదు, లాహోరు అను నైదునగరములలో స్థాపించియున్నారు. ఈ సభవారు, విద్యాబోధనపద్ధతుల నేర్పఱచుటయే కాక, కలాశాలలలో నష్టలయిన గొప్ప పండితులు నియమింపఁబడి, విద్యార్థులు సన్తార్థమునకుఁ దేఱబడుచున్నారా లేదా యను విషయమునుగూడ గమనింపవలయును. మఱియు సర్వకలాశాలలయందలి సభ్యులు (Fellows) విద్యానైపుణ్యతారతమ్యమును గనిపెట్టఁ దగినంతటి సమర్థులుగ నుండవలయును. అయినను, 1904 సం॥మువఱకు నీ సర్వకలాశాలలయందు సమర్థులయిన సభ్యులతోఁ బలువు రసమర్థులు గూడ గౌరవార్థము చేర్చుకొనఁబడుచుండిరి. కావునఁ గలాశాలలయందు విద్యాభివృద్ధి వలయునంత తృప్తికరముగ నుండ కుండెను. కాఁబట్టి పైనిచెప్పిన 1904 సం॥న, దొరతనమువారు సర్వకలాశాలాసభలను (Senates) చిన్నవిగఁజేసి వివిధవిద్యాశాఖలయందుఁ బ్రావీణ్యముగలవారిని మాత్రమే సభ్యులనుగ నియమించునొకచట్టము నేర్పఱచిరి. ఈ క్రొత్త సభవార్థు విద్యార్థులను బరీక్షించి యోగ్యతాపత్రికల నిచ్చుటకును, విద్యార్థులకు వివిధవిద్యాశాఖలయందలి విషయములను గుఱించి యన్ని కలాశాలలకు నుపయోగపడులాగున నుప

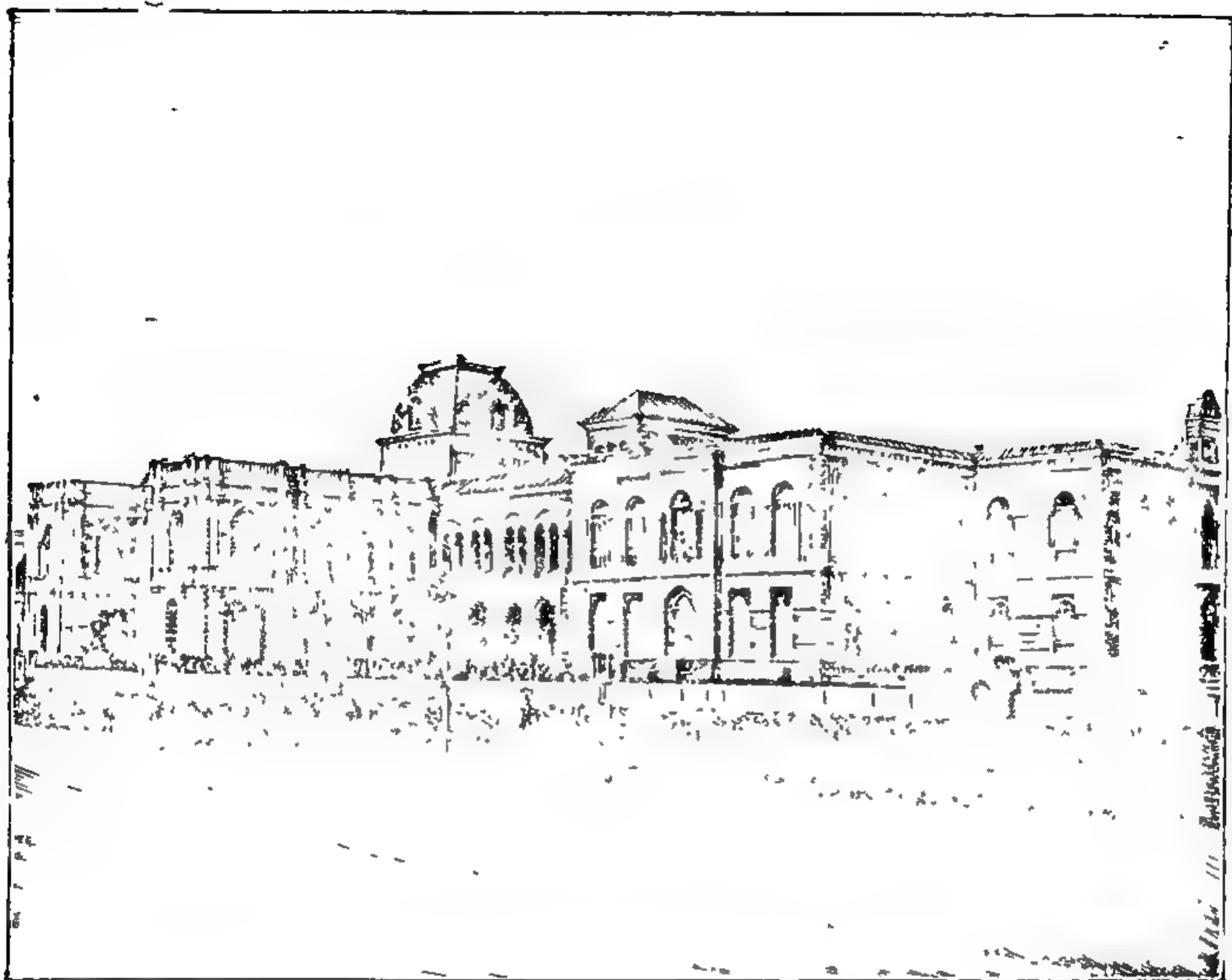

న్యాసముల నిచ్చుటకై సమర్థులగు నుపన్యాసకుల నేర్పాటు
 సేయుటకును, విద్యార్థులు దుర్వృత్తులయందుఁ బ్రవే
 శింపకుండునట్లు వారి నందఱిని గలాశాలాధికారులవైచా
 రణక్రిందనుండు కట్టడములలో నుంచుటకును, విద్యార్థుల
 యుపయోగమునకయి పుస్తకఖాండాగారములను, వస్తు
 పరీక్షాశాలలను, స్థాపించుటకును యోచించుచున్నారు.
 వీరు యోచించుచున్న యీ యేర్పాటులన్నియు నిప్పుడు
 ఉత్తరహిందూస్థానమున మహమ్మదీయులకయి యేర్పడి
 యున్న అలీఘ్ కాలేజియం దున్నవి. ఆచారవ్యవహార
 ములును, వేషభాషలును వేఱువేఱుగ నుండుటచే వేఱు
 వేఱు స్థలములయం దున్న కలాశాలలలో నీ యేర్పాటు
 లన్నియుఁ జేయుట యసాధ్యముగ నున్నది. అయినను,
 విద్యార్థులవిద్యాభివృద్ధికి వలయుసౌకర్యములను గలిగిం
 చుటకు దొరతనమువారు ప్రయత్నపడుచున్నారు.

ఈ దేశమున నిప్పుడు 145 కలాశాల లున్నట్లును,
 వానియందుఁ బదునెనిమిదివేలమంది విద్యార్థులు చదువు
 చున్నట్లును దెలియవచ్చుచున్నది. ఈ కలాశాలలలో
 మొదటితరగతికలాశాల (First Grade Colleges) లనియు
 రెండవతరగతికలాశాల (Second Grade Colleges) లని
 యు రెండువిధము లున్నవి. మొదటితరగతివానియందు
 విద్యార్థులు నాలుగు సంవత్సరములును, రెండవతరగతి

వానియందు మొదటి రెండు సంవత్సరములును మాత్రము చదువవచ్చును. ఈ ప్రాంతమం దున్న కలాశాలలలో చెన్నపట్టణమున దొరతనమువా నేర్పఱచిన ప్రెసిడెన్సీ కాలేజియు, క్రైస్తవసంఘముచే నేర్పఱపఁబడిన క్రీస్టియన్ కాలేజియు, పచ్చయప్పమొదలియారిచే నేర్పఱపఁబడిన పచ్చయప్ప కాలేజియు, బెంగుళూరున మైసూరుమహారాజుచే నేర్పఱపఁబడిన సెంట్రల్ కాలేజియు, విజయనగరమున నుండు మహారాజుగారి కాలేజియు ముఖ్యములైనవి. ప్రాథవిద్యను నేర్చుచుండు నాంగ్లేయవిద్యాశాలలకును, కలాశాలలకును వలయు సాధనములను, వానిజమాఖర్చులను దెలిసికొని మూడు సంవత్సరముల కొకపర్యాయము దొరతనమువారు వానికి సహాయద్రవ్యము నిచ్చుచున్నారు. ఈ ద్రవ్యసహాయ్య మాయా విద్యాశాలలస్థితి ననుసరించి ప్రతిసంవత్సరమును మాఱుచుండును. ఈ విధమైన సహాయ్యము మాత్రమే గాక కట్టడములకును పుస్తక నిలయములకును గూడ ద్రవ్యసహాయ్యము చేయఁబడుచున్నది.

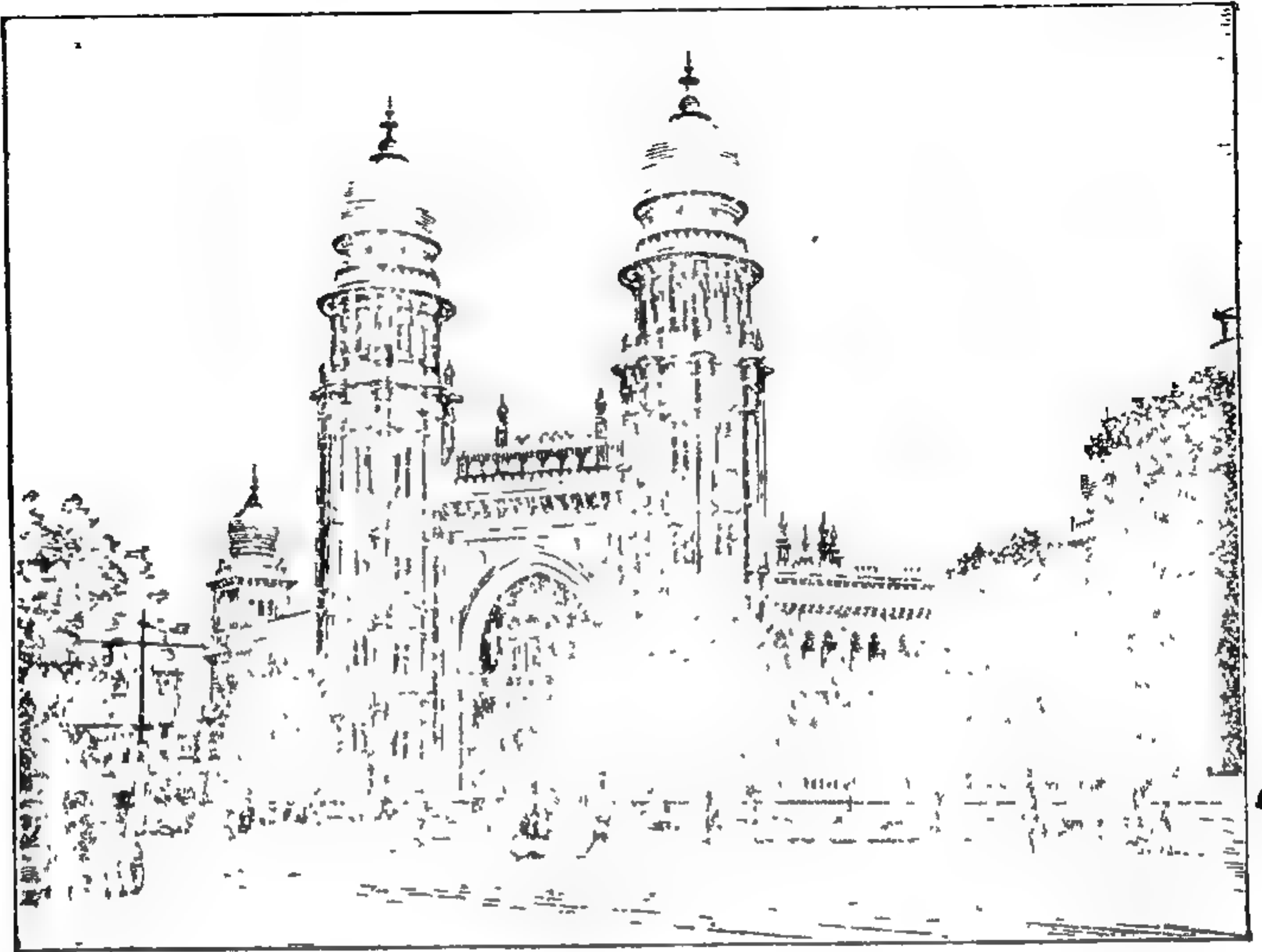
మఱియు వ్యవసాయము, ఛత్తశాస్త్రము, వర్తకము, శిల్పము, వైద్యము, చిత్రలేఖనము మొదలగువానిని నేర్పుటకును కలాశాల లేర్పఱపఁబడినవి. ఒక్కొక్కజిల్లాయందును నుపాధ్యాయులకుపాధ్యాయత్వము నేర్పుటకు విద్యాశాలల

చెన్నరాజధాని కలాశాల.

నేర్పఱచి మంచిపద్ధతులను నేర్పుచున్నారు. ఈ విద్యా శాలలు కూడ నొక యిన్ స్పెక్టరుయొక్క (Inspector of Training and European Schools) యధికారముక్రింద నుండినవి. ఇవి 1909 సం॥ ఏప్రిల్ మాసము మొదలాయా జిల్లాలయిన్ స్పెక్టరులక్రిందఁ గూడ నుండునట్లు తీర్మానింపఁ బడినది. కనుక, ఇప్పు డీ బోధనాభ్యసనశాలలకు (Training Schools) ఇద్ద టిద్దెలు ఇన్ స్పెక్టరులున్నారు. ఈ

చెన్నరాజధాని ధర్మశాస్త్రకలాశాల.

బోధనాభ్యాసశాలలు మాటిమాటికిఁ బరీక్షింపఁబడుచుండ
వలయు ననియే యిట్టి యేర్పాటు చేయఁబడినది. జనుల
విద్యాభ్యాసమునకును, సత్ప్రవర్తనమునకును ఉపాధ్యాయు
లాధారభూతు లగుటచేతను, ఉపాధ్యాయులవిద్యకును,
సత్ప్రవర్తనమునకు నీ యభ్యాసశాల లాధారభూతము లగుట
చేతను, జనులక్షేమమున కంతకును దా మాధారభూతు
లగుటచేతను దొరతనమువా రీశాలల నన్నిటిని దామే

పోషించుచున్నారు. ఉత్తమబోధనాపద్ధతులను తెలుపు
 వస్తుపరీక్షాశాలలు, అర్థశాస్త్రశాలలు, శిల్పకలాశాలలు, చిత్ర
 కలాశాలలు ఈ మొదలైన కలాశాలల నేర్పఱచుట కమిత
 వ్రవ్యము కావలసియుండుటచేత వీని నేర్పఱచుటకు దొర
 తనమువారికే గాని యితరులకు సాధ్యము కాదు. ఇప్పు
 డీ మాగాణమున 110 యుపాధ్యాయబోధనాభ్యాసశాల
 లున్నట్లును, వానియందు 4,500 ఉపాధ్యాయులు బోధనా
 పద్ధతుల నభ్యసించుచున్నట్లును తెలియవచ్చుచున్నది.
 ఈ సంఖ్యలో 50 విద్యాశాల యుపాధ్యాయలకయి యేర్పడి
 యున్నవి. వీనిలో స్త్రీల కుపయోగపడుపద్ధతులే నేర్పఱబడు
 చున్నవి. ఈ పాఠశాలలలో 1,250 ఉపాధ్యాయులు
 చదువుచున్నారు. ఇంచుమించుగ నీ పాఠశాల లన్నియు
 పాదిరీలసంఘములచే బోషింపఁబడుచున్నవి. ఇతరమా
 గాణములయందున్న వానికంటె నీ పాఠశాలలస్థితి యీ
 మాగాణమునందు చాల బాగుగ నున్నది. చెన్నపట్టణ
 మునకు సమీపమున నున్న నైవా పేటయందు గొప్ప బోధనా
 భ్యాసకలాశాల యొకటి (Training College) యేర్పఱపఁ
 బడియున్నది. అది యీ దేశమునందున్న వానియన్నిటి
 కంటెను సర్వోత్తమ మయిన దని చెప్పవచ్చును. ఇతర
 మాగాణములయందుఁ గూడ నిట్టి కలాశాలలను స్థాపింప
 వలయు నని దొరతనమువారు యోచించుచున్నారు.

చెన్నపట్టణమున నుపాధ్యాయులు చదువుట కొక పాఠశాల (Presidency Training School for Mistresses) యేర్పడియున్న దని యిదివఱకే తెలిసియున్నాము. భర్తృవిహీన లయి సదా దుఃఖిసముద్రమున మునిగి పరితాపపడుచుండుస్త్రీలు విద్యాభ్యాసము చేసి సుఖజీవనము చేయుచుండవలయు నని యుద్దేశించి దొరతనమువా రీ పాఠశాల యందుఁ జదువు వితంతువులగు నుపాధ్యాయునులకు వలయు ద్రవ్యసాహాయ్యము చేయుచున్నారు. దొరతనమువా రింతగా ద్రవ్యసాహాయ్యము చేయుచున్నను, తమస్థితిని, తమముద్దఁ జదువుకొను నితరస్త్రీలస్థితిని బాగుపఱపవలయు ననునద్దేశముతో విద్యాభ్యాసముచేయు వితంతువులసంఖ్య తృప్తికరముగ నుండలేదు.

ఇట్లసంఖ్యాకము లయినవిద్యాశాలలను బరీక్షించుచుండుట యెంతయుఁ గష్టతరమైన పని యగుటచే దొరతనము వా రెందఱిలో ఇన్ స్పెక్టర్లను నియమించియున్నారు. 1901 సం॥ జనాభాలెక్కలవల్ల నీ దేశమున నున్న విద్యాశాలలను బరీక్షించుటకు 35-గురు ఇన్ స్పెక్టర్లును, 6-గురుస్త్రీ ఇన్ స్పెక్టర్లును, 36 అసిస్టెంటు ఇన్ స్పెక్టర్లును, 660 చిన్నయధికారులును నున్నట్లు తెలియవచ్చుచున్నది. ఇదిగాక చిన్నచిన్న గ్రామములయందున్న పాఠశాలలను బరీక్షించుచుండుటకు సూపర్వైజర్లనెడు క్రిందియద్యోగస్థు

లనేకులును నియమింపఁబడియున్నారు. ఈ మాగాణము ననె 260 సూపర్వైజర్లున్నట్లు తెలియవచ్చుచున్నది. వీరిదివఱకు జిల్లావిచారణసంఘములయధికారముక్రింద నుండిరి. ఇప్పుడు వీరిని దొరతనమువారు తమయధికారముక్రింద నుంచుకొనిరి. ఈ విద్యాశాలలను బరీక్షించుట కిందఱు ఇన్స్పెక్టరు లుండవలయునా యని కొందఱకుఁ దోఁపవచ్చును. కాని యీదేశమున నున్న విద్యాశాలలసంఖ్యను విద్యార్థులసంఖ్యను యోచించితి మేని, ఈ యిన్స్పెక్టర్లసంఖ్య చాల దనియే చెప్పవచ్చును.

పాఠశాలల వివరణము.	పాఠశాలల సంఖ్య.	విద్యార్థుల సంఖ్య
ప్రథమవిద్యాపాఠశాలలు (Elementary Schools) ...	97,854	32,04,336
ఆంగ్లేయభాషాపాఠశాలలు (Secondary Schools) ...	5,493	6,22,768
కళాశాలలు (Colleges) ...	145	17,651
శిల్పశాస్త్రపాఠశాలలు (Colleges for Professional Training) ...	46	5,358
చిల్లరపాఠశాలలు (Schools for Special Instruction) ...	1,084	36,380
మొత్తము ..	1,04,622	39,86,493

కడచినజనాభాలెక్కలప్రకారము తెలియవచ్చినయీ దేశపువిద్యాభ్యాసస్థితి యీ ప్రక్కపుటలోని పట్టీవలనఁ దెలిసికొనవచ్చును.

ఈ విద్యావిషయమున దొరతనమువారు సంవత్సరము నకు సుమారు నాలుగుకోట్లరూపాయలు వెచ్చపెట్టుచున్నారు.

విద్యాశాలల నన్నిటిని విచారించుట కిన్ స్పెక్టర్లను మాత్రమే కాక తమ సొంతవిద్యాశాలలయం దుపాధ్యాయులను గుమాస్తాలను దొరతనమువా రేర్పజుచియున్నారు.

ఈ విద్యావిషయమున దొరతనమువారు మూడుతరగతుల యుద్యోగస్థులను నియమించియున్నారు. కొందఱు ఇండియన్ ఎడ్యుకేషనల్ సర్విసుకు చేరినవారు. వీరు ఇంగ్లండునందే నియమింపఁబడి యీ దేశమునకు వత్తురు. వీరు మొదటితరగతివారు. కొందఱు ప్రావిన్షియల్ సర్విసుకు చేరినవారు. వీరి దేశముననే నియమింపఁబడుదురు. వీరు రెండవతరగతివారు. కొందఱు సబార్డినేట్ సర్విసుకు చేరినవారు. వీరు మూడవతరగతివారు. ఒక్కొక్క ప్రెసిడెన్సీలోను విద్యావిషయమునఁ బనిచేయుచున్న యుద్యోగస్థుల కందఱికిని బై యధికారిగ నొక్కరు డైరెక్టరు ఆఫ్ పబ్లిక్ ఇన్ స్ట్రక్షన్ (Director of Public Instruction) అను

వారు నియమింపఁబడియున్నారు. అప్పుడప్పుడు విద్యా శాఖలోనివిషయములు బాగుగ దొరతనమువారికి విశద పడునిమిత్తమై యిప్పుడు హిందూదేశములోని యన్ని మాగాణములలోనివిద్యాశాఖలపైవిచారణకై యిండియా గవర్నమెంటులో నొక ప్రత్యేకమైన శాఖ యేర్పడి యున్నది.

ఆయామాగాణములయం దున్నయధికారులస్వాతంత్ర్యములను విస్తారముగ తగ్గింపకయే విద్యాబోధనవిషయమున మంచిమంచిపద్ధతుల నేర్పఱచుచు, దొరతనమువారు విద్యాభివృద్ధి చేయుచున్నారు. దొరతనమువా రింతశ్రద్ధ వహించుచున్నను, మనదేశమున నింక నెన్నియో కోట్ల జను లజ్ఞానాంధకారమున మునిగియుండుటను జూడఁగా, దొరతనమువారును, దేశాభిమానులును విద్యాభివృద్ధికి వలయుసాధనముల నింక నెన్నిటిలో కల్పింపవలసియున్నదని చెప్పవచ్చును. దేశాభిమానులు, విద్యానిధులును దొర తనమువారికి విద్యాభివృద్ధివిషయమున నెంత త్వరగా తోడుపడుదురో యంత త్వరగా నీ దేశపుజనుల యజ్ఞానాంధకారము తొలఁగిపోవుననుటకు సంశయము లేదు. ఈ యాంగ్లేయప్రభుత్వమున దేశీయవిద్యయు, నాంగ్లేయ విద్యయు నింతగాఁ బ్రబలుచుండుట జనుల మహాభాగ్య మని చెప్పవచ్చును.

6. దొరతనమువారును, న్యాయవిచారణసభలును.

జనులవివాదములును, వానిహేతువులును — మధ్యస్థులుగ నుండు ప్రభుత్వమువారు చేయు తోడ్పాటు — గ్రామపంచాయతీల యేర్పాటును, వాని యధికారములును — హెచ్చు న్యాయస్థలముల ఏర్పాటు — న్యాయవిచారణపద్ధతులు — పూర్వకాలపు బద్ధతులును, ఇప్పటి యేర్పాటులును.

మనమెంగిలివిస్తల్లను వీధిలోఁ బాటవైచిరప్పుడు వానిని దినవలయు నని యెన్నియో కుక్కలు వచ్చి వానిని దినుటకు మాటుగ నొకదానిపై నొకటి పడి జగడములాడుకొని యా యాకులపై మన్నుపోసి తల యొకదారిని పాటిపోవును. చిన్నబిడ్డలు పదిమంది చేరి యాటలాడుకొనుచుండునప్పుడు వారిలో నొకనిచేతిలో నొకబొమ్మయున్నపక్షమున దాని నూడఁదీసికొనవలయు నని మిగిలినవా రందఱు వానితోఁ దగవులాడుదురు. అప్పుడు వారందఱిలో నెక్కువబలముగలవానిచేతి కాబొమ్మ దొరకును. అయినను, ఒక్కొక్కప్పు డూడఁదీసికొనునప్పు డాబొమ్మ క్రిందఁబడి ముక్కముక్కలై పోవచ్చును. కుక్కలెంగిలి విస్తల్లను దినవలయు నని వచ్చి తగవులాడక దేనికి దొరకినది యది తినిపోవచ్చునుగదా! అట్లు చేయక జగడములాడుకొని యాకులపై మన్ను పోయుటవలనఁగదా

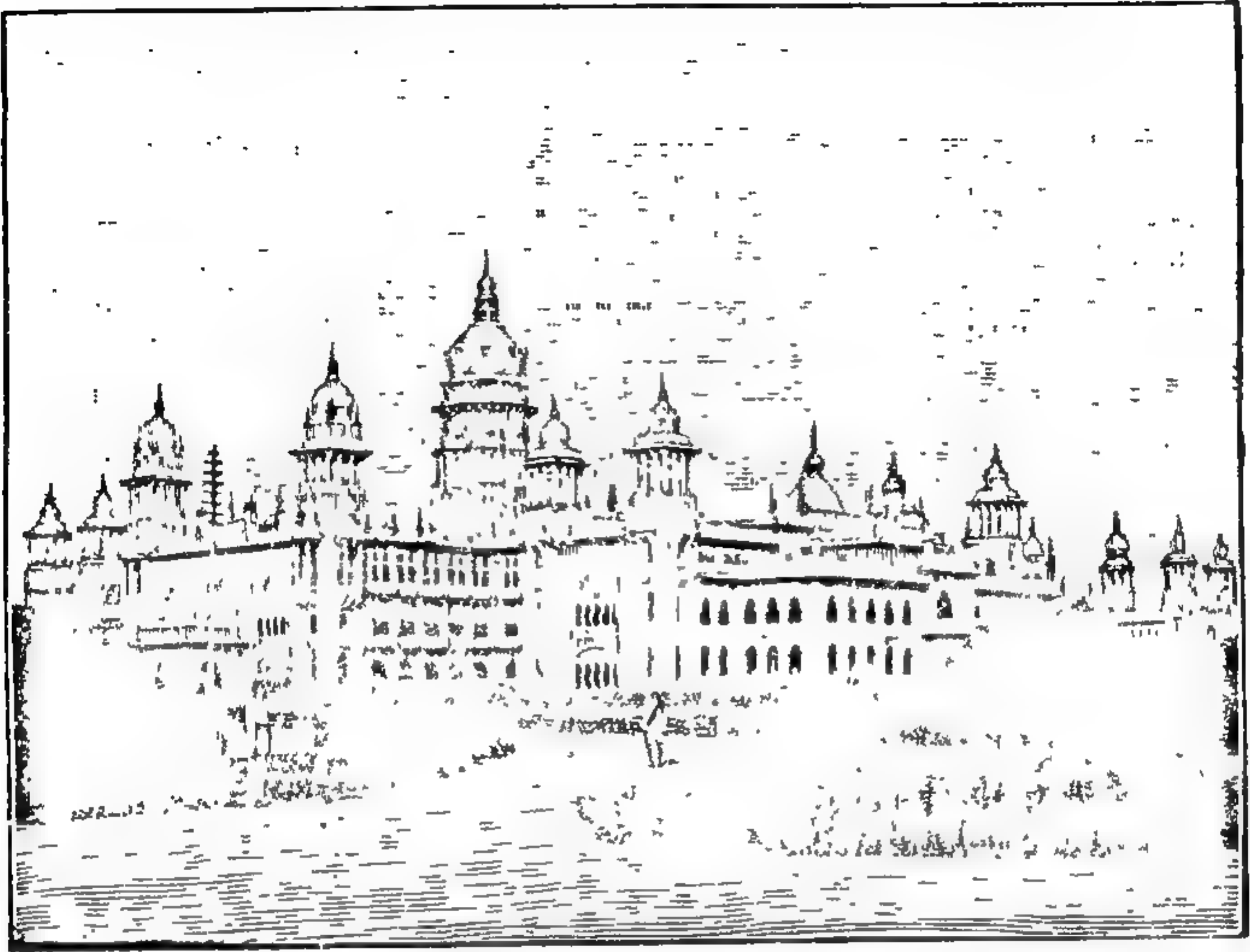
దేనికి నేమియు దొరకక యన్నియు వచ్చినదారిని పోవలసి వచ్చెను. అట్లే మనలో ననేకులు దమస్నేహితులు, బంధువులు నని యోచింపక యజ్ఞానమువలనఁ జివరకుఁ గలుగులాభనష్టములను దలంపక వృథాగా జగడము లాడుకొందురు. కుక్క లెంగిలియాకులకొఱకువలె మూఢులు భూములకొఱకును, ద్రవ్యముకొఱకును, వ్యాపారముకొఱకును, నీటికొఱకును, మతముకొఱకును జగడము లాడుకొందురు. నాధారణముగ జనసామాన్యమున కిట్లు జగడము లాడుకొనుచుండుట స్వాభావికమే యని చెప్పవచ్చును.

బలమువలననే తమహక్కును స్థిరపఱచుకొనుచుండుట పూర్వకాలపుపద్ధతి. ఇట్టిజనులు మృగములవంటివారు. ఈ కాలమునఁ గూడ నాగరికత లేనివా రనేకులు కట్టలతోఁ గొట్టుకొని జగడము లాడుచునే తమకార్యములను సాధించుకొనుచుండురు. నాగరికత కలిగినవారు తమలో జగడ మాడుకొనవలసిన విషయము కలిగినపుడు జగడము లాడుకొనక తమమేలు కోరువారితో నా విషయమును తెలిపి వారు చెప్పినప్రకారము నడుచుకొనుచుండురు. ఇట్లు కానియెడల బలవంతుఁడు చేయు దుర్మార్గకార్యము లన్నియు నెఱవేఱుచుండును. కావున జనులలో నిట్టి కలహములు పొసఁగినపుడు తాము మధ్యవర్తులుగ నిలిచి

వారిజగడములను నివారించుచుండుట దొరతనమువారికి ముఖ్యకార్యము.

కొన్ని గ్రామములయం దిట్టి జగడములు పొసగి నప్పుడా గ్రామములం దుండు పెద్దమనుష్యులే వారివివాదములను తీర్చుచుందురు. వారికే పంచాయతీ యని పేరు. సాధారణముగా నీ పంచాయతీని కక్షిదారులే నియమించుకొనవచ్చును. వారికి కక్షిదారు లేమియు నియ్య నక్కఱ లేదు. వా రా గ్రామమునఁ జాలకాలమునుండి నివసించుచున్నవా రగుటచే వారికి వివాదాంశములు చక్కఁగఁ దెలిసియుండును గనుక వారు చెప్ప తీర్పు నిష్పక్షపాతము గనే యుండును. కనుకనే దొరతనమువారుకూడ నీ పద్ధతి నంగీకరించియున్నారు. చిన్నచిన్నతగవులను తీర్చుట కీ పద్ధతికంటె తృప్తికరమైన వేతొకపద్ధతి లేదు. ఈ పంచాయతీవా రిటువదిరూపాయలకు లోపలివ్యాజ్యములను తీర్పవచ్చును. కక్షిదారు లొప్పుకొన్నయెడల రెండువందల రూపాయలవఱకుఁ గూడ వారు తీర్పు చెప్పవచ్చును. ఈ తీర్పును దొరతనమువా రంగీకరింతురు. పంచాయతీ లేని గ్రామమునందు గ్రామమునెసిఫ్ (Village Munsiff) అని యొకఁ డుండును. అతఁ డా గ్రామమున నందఱికంటె నెక్కువ ధనవంతుఁడుగను, నెక్కువ మర్యాదకలవాఁడుగ నెక్కువ పలుకుబడి కలవాఁడుగనుండును. ఆతఁడు గ్రామ

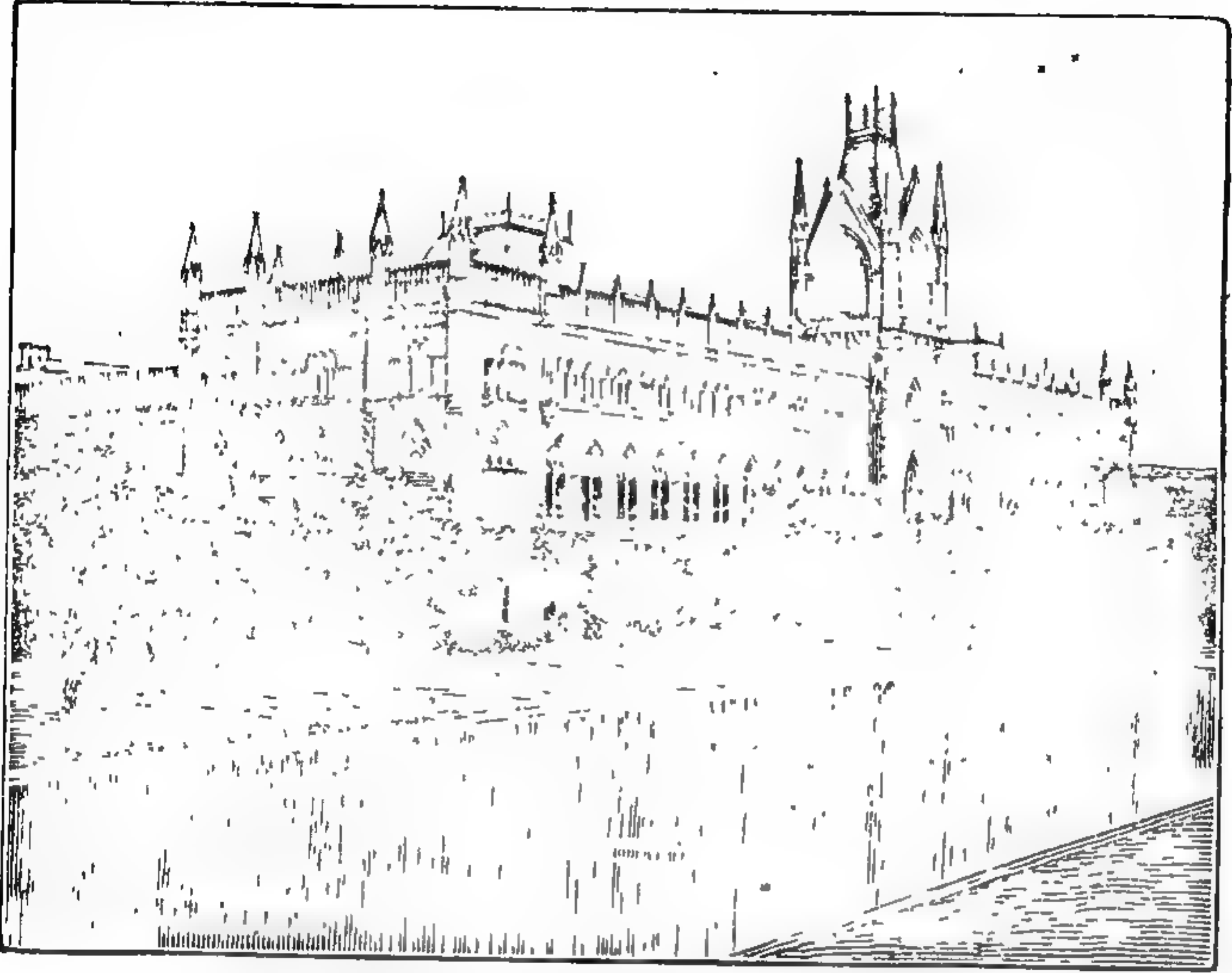
మద్రాస్ ప్రధానన్యాయస్థానము.

మునుఁ గలిగెడి యన్ని వివాదములను తీర్చుచుండును. ఆతనితీర్పును దొరతనమువా రంగీకరింతురు.

చిన్నచిన్నవివాదములను తీర్చుచుండుటకు పైనిచెప్పిన యేర్పాటులు చాలియున్నవి. నాగరికతయు, చట్టదిట్టములు నెక్కువయైనందున, గొప్పవివాదములను దీర్చుటకు దొరతనమువా రింకను గొప్పయేర్పాట్లను చేయవలసియున్నది. గ్రామమునన పెంత నిష్పక్షపాతియైనను, కొన్ని సమయములందు తన జాతివారియెడల నభిమానము

నితరులయెడ నసూయయు వహింపవచ్చును. కావున గ్రామాధికారులతీర్పులను విచారించుటకుఁ బైయధికారులు కావలయు. కనుకనే తఱచుగా ప్రతితాలూకాయందు నొక్కొక్క యధికారి నియమింపఁబడి యున్నాఁడు. ఆతనికి డిస్ట్రిక్టు మున్సిఫ్ (District Munsiff) అని పేరు. ఆతఁడు రెండువేలయేనూరురూపాయలమొత్తము వఱకు వ్యాజ్యములలో తీర్పు చెప్పవచ్చును. ఇట్లు తాలూకాయందున్న న్యాయస్థలమే న్యాయవిచారణకు మూలస్థల మని చెప్పవచ్చును. గొప్పగొప్పవ్యాజ్యములను తీర్చుటకు ప్రతి జిల్లాయందును డిస్ట్రిక్ట్ జడ్జి (District Judge) అని యొక రేర్పడియున్నారు. వీరికిఁ గొంచెము క్రిందుగా సబ్ జడ్జిలు (Sub-Judges) ఏర్పడియున్నారు. పైనిచెప్పఁబడిన చిన్నన్యాయస్థలములయందును, జిల్లా కోర్టులయందును చేయఁబడుతీర్పులను విచారించుచుండుటకు ప్రతిమాగాణముఖ్యపట్టణమునందును ప్రధాన న్యాయస్థానము (High Court) అని యొకన్యాయస్థలమేర్పడియున్నది. ఇట్టి న్యాయస్థలములు చెన్నపట్టణము, బొంబాయి కలకత్తా, అలహాబాదు అను పట్టణములందు నేర్పడియున్నవి. ఖర్తాయందును, పంజాబునందును నున్నవానికి చీఫ్ కోర్టులు (Chief Courts) అని పేరు.

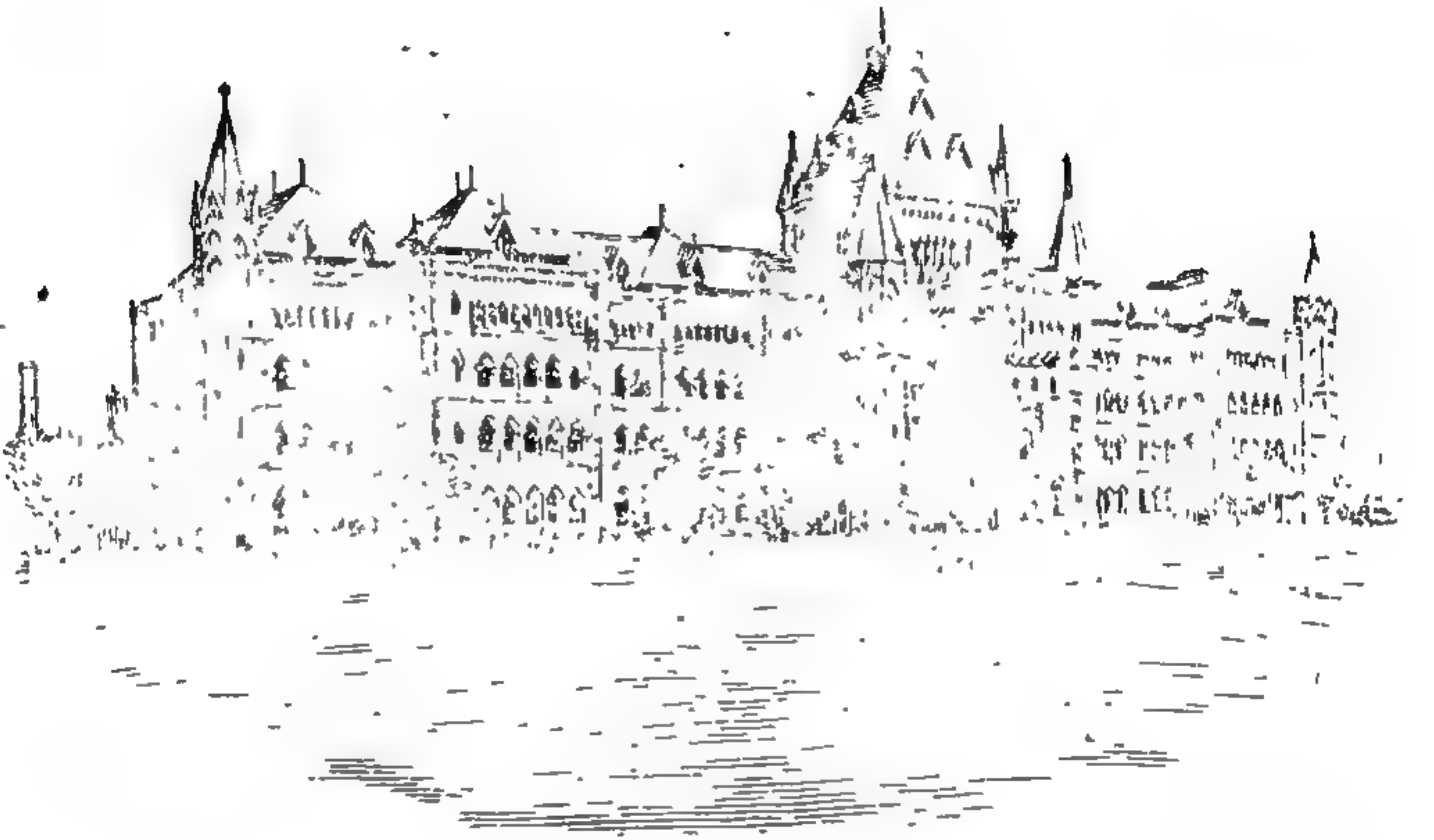
ఈ విధముగ దొరతనమునా రీగొప్పదేశమున 2,200

కలకత్తా ప్రధానన్యాయస్థానము.

న్యాయస్థానముల నేర్పఱచి ప్రజలజాతివర్ణాచారవిషయములయం దించుకయుఁ బక్షపాతము చూపక మధ్యవర్తిత్వమును వహించియున్నారు. మరియుఁ దమదేశమున నున్న చట్టములనే యీదేశమునందును వాడక యీదేశమువారికాణాచులు, దత్తత, వాయవిఖాగము మొదలగువానివిషయమున నీదేశపు పూర్వమర్యాదల ననుసరించియే వ్యాజ్యములను విమర్శించుచున్నారు. క్రింది న్యాయస్థలములయందుఁ దఱచుగా నీ దేశమువారే న్యాయ

బొంబాయి ప్రధానన్యాయస్థానము.

యాధిపతులుగ నియమింపఁబడుటయేకాక, ప్రధానన్యాయస్థానములందును యూరోపియనులతోఁగూడ నీ దేశపువారును గొందఱు న్యాయాధిపతులుగ నియమింపఁబడుచున్నారు. ఈ దేశస్థులయాచారవ్యవహారము లింగ్లీషువారికిఁ జక్కఁగఁ దెలియవు కావున వానిని జక్కఁగఁ దెలిసిన యీ దేశపువారిని నియమించియే వివాదములఁ దీర్చుచున్నారు.

ఈ విధముగఁ బ్రజలవివాదములను దీర్చుచుండుట కిన్ని విధములగు న్యాయస్థలముల నీదేశమున నేర్పఱచుటయేగాక వీనిలోనియభిప్రాయభేదములను సరిదిద్దుటకును, గొప్పగొప్ప మొత్తములుగల వ్యాజ్యములను దీర్చుటకును నింగ్లాండునందు మనచక్రవర్తిగారిమంత్రాలోచనసభ (Privy Council) కుఁ జేరిన యొకన్యాయసభ (Judicial Committee) యందు వలయు నేర్పాటులను చేసియున్నారు. ఇట్లు గ్రామపంచాయతీలు మొదలుకొని చక్రవర్తిమంత్రాలోచనసభవఱకు నెన్నియో న్యాయస్థలములున్నను, నవి యన్నియు గొలుసునందలి యంగరములవలెఁ బరస్పరసంబంధము గలిగియేయున్నవి. ఇట్టి యేర్పాటీ యాంగ్లేయప్రభుత్వమున నీదేశమున నేర్పడినక్రొత్తయేర్పాటని చెప్పవచ్చును. పూర్వరాజులకాలములో గ్రామవాసులు తమవివాదముల నేదోయొకవిధముగఁ దామే చక్కఁబఱచుకొనుచుండెడువారు. ముఖ్యపట్టణముల నుండువారు మాత్రము రాజుగారు కొలువుకూటమునకు వచ్చుసమయమును గనిపెట్టుకొనియుండి తమవివాదాంశములను విన్నవించుకొని, రాజు తనచిత్తివృత్తి ననుసరించి చెప్పినతీర్మానముప్రకారము నడచుకొనుచుండెడువారని తెలియుచున్నది. దేశమునం దెల్లయెడల నొకవిధమైన న్యాయనిబంధనము లుండెనట్లు కానరాదు. జనులకు

నెమ్మదియు, సొత్తులకు రక్షణయు, నాండ్లయ ప్రభుత్వము
వలనఁ గలిగిన మహిమకారము లని చెప్పవచ్చును.
వీనికి వా రేర్పఱచినన్యాయనిబంధనములే ముఖ్యకారణము.

7. దొరతనమువారును, నగరరక్షణమును.

తప్పుచేసినవానిని దండించునధికారులును, ఆ పద్ధతులును—జూరీలు
— గ్రామకాపుదల, దాని మేలులు— ఈ యుద్యోగముచేయువారి
స్థితి—వీరికిఁగల చట్టములు—ఈ యిలాకాలో జరిగిన నూతనసవరణలు.

హక్కులు, లేవాదేవీలు, వ్యాపారము మున్నగు విష
యములయందుఁ గలిగిన వ్యాజ్యములను తీర్చునట్టి న్యాయ
స్థలములు సివిల్ కోర్టు లనియును, జగడములు, దొంగతన
ములు, హత్యలు మొదలగు నేరములను విమర్శించి
శిక్షించు న్యాయస్థలములు క్రిమినల్ కోర్టు లనియును
పిలువఁబడుచున్నవి. హత్యలు మొదలగు గొప్పనేరము
లను విమర్శించుట కొక్కొక్క జిల్లాయందును, కొన్ని ప్రదేశ
ములయందు రెండుమూడుజిల్లాలకు చేరి యొక జిల్లా
యందును, ఒక్కొక్క నెషన్స్ జడ్జి (న్యాయాధికారి) నియ
మింపఁబడియున్నాఁడు. ఈ నెషన్స్ జడ్జిక్రింద నేరములను
విచారించుట కెందఱో మాజిస్ట్రేట్లు నియమింపఁబడి

యున్నారు. వీరిలో మూడుతరగతులవా రున్నారు. రెండేండ్లకు మించకుండు కారాగృహశిక్ష వేయిరూపాయల జుల్తానాయు విధించువారు మొదటితరగతివారు. ఆరు మాసములకు మించని కారాగృహశిక్ష నిన్నూరురూపాయలజుల్తానాయు విధించువారు రెండవతరగతివారు. ఒక మాసముశిక్ష నూరురూపాయలజుల్తానాయు విధించు వారు మూడవతరగతివారు. ఇటువంటియిటువంటి నేరములను నిటువంటియిటువంటి మాజిస్ట్రేట్ల విచారింపవలయునని విధు లున్నను, వారు తమయధికారమునకు మీసిన నేరములను గూడ పైయధికారులయనుమతిని పొంది తాము విచారించి శిక్షలను విధించుటకు సెషన్సుకోర్టులకుఁ దెలుపవచ్చుననియు నిబంధనలు చేసియున్నారు. అంతేకాక, పట్టణములయందు నూసెన్సుకేసులను, చిన్న జగడములను, బండ్లవారికేసులను విచారించుటకు జేతములు లేకయే గౌరవార్హ మాజిస్ట్రేట్లను, మఱికొన్నిస్థలములయందు చిన్న కేసులను విచారించుటకు స్వల్పజేతముల గైకొను బెంచిమాజిస్ట్రేట్లను, రాజధానిస్థలములయందు చిన్న కేసులను విచారించి శిక్షించుటకును గొప్ప కేసులను విచారించి పైయధికారులకుఁ బంపుటకును గొప్ప జేతముల నిచ్చి ప్రెసిడెన్సీమాజిస్ట్రేట్లను నియమించి యున్నారు.

ఈ విధముగ నేరములను విచారించు న్యాయస్థానము లీ దేశమందు 6,300 ఉన్నవి. ఉన్నతన్యాయస్థలములకు విచారణకొఱకు పంపబడువివాదము లన్నియును క్రింది కోర్టు లన్నిటినుండియును పంపబడుచుండును. సెషన్సు కోర్టువారి కెట్టి గొప్ప శిక్షలను విధించుట కైన నధికారమున్నను వారు విధించుమరణదండనమును మాత్రము ఛైకోర్టువా రంగీకరింపవలయును. మరణదండనము మనుష్యునకు విధించుదండనములలో గొప్పదియును ప్రాణమునె పోగొట్టునదియును నగుటచేతను, ఎట్లయిన నాదండనమును తప్పించుట యుత్తమనాగరికతయొక్క లక్షణ మగుటచేతను, మరణదండనమును పైవారియనుమతికి పంపుట యెంతయు ముఖ్యమని తోచుచున్నది. మరణదండనము విధింపబడిన ఖైదీని విడిపించుట కేవియైన స్వల్పకారణము లగపడినయెడల, వానిని గవర్నర్ జనరలును గవర్నరును విడిపింపఁగలరు.

మఱియు, ఉన్నతన్యాయస్థలములయందును, జిల్లా న్యాయస్థలములయందును, నేరస్థులను విచారించునప్పుడు జడ్జి తోఁగూడ నా యూరియందు ప్రముఖులగువారు తొమ్మండ్రుగురు కూడఁ గూరుచుండి విచారణను వినుచుందురు. వీరికి జూరీలని పేరు. విచారణ ముగియఁగనే జడ్జి వారియభిప్రాయము ననుసరించియే శిక్షను విధిం

చును. జడ్జీయు జూరీలును భిన్నాభిప్రాయు లయినప్పుడు వ్యాజ్యము ప్రధానన్యాయస్థలమునకుఁ దెలుపఁబడును. ఈ విధముగ దండనీయు లిన్ని సౌకర్యములతో విచారింపఁబడునప్పుడు వారికి నిష్పక్షపాతమైన న్యాయము దొరకు నని వేఱుగ చెప్ప నక్కఱ లేదు. జూరీలవలెనే జడ్జీకి విచారణలో సహాయముచేయువారు మఱికొందఱుందురు. వారికి అనెసర్లు అని పేరు. జూరీల కుండునధికారము వీరి కున్నను, వీరియభిప్రాయమును జడ్జీ విధాయకముగ అంగీకరింపవలసినది లేదు.

ఈ ప్రకారము, నేరముచేసినవారిని శిక్షించుట దొరతనమువారికి ముఖ్యకర్తవ్య మని వెనుకనే చెప్పియున్నాము గదా! అయినను, శరీరమునకు వ్యాధి వచ్చినతరువాత ఆ వ్యాధిని బోఁగొట్టుకొనుటకు ప్రయత్నించుటకంటె వ్యాధి రాకుండఁగనే దేహమును కాపాడుకొనుట యుత్తమకార్యము గావున తప్పుచేసినవారిని దండించుటకంటె ప్రజలు తప్పులు చేయకుండుటకుఁ దగినయేర్పాట్లను చేయుట ముఖ్యకార్యమైయున్నది. ఈ కారణమునుబట్టియే యనేక గ్రామములయందు గ్రామసంరక్షణమునకై గ్రామస్థులందఱు చేరి తలారి నొకనిని నియమించుకొందురు. వీఁడు గ్రామస్థులచేలను, పొలములను, తోటలను, వారిసొత్తులను, జాగ్రత్తగఁ గాపాడుచుండుటయేగాక దొంగ లెత్తు

కొనిపోయినసొత్తును కనిపెట్టుచుండవలయును. పూర్వ కాలమునందు, దొంగ లెత్తుకొనిపోయినసొత్తును కావలివాఁడు కనిపెట్టలేకపోయినయెడల నా సొత్తుయొక్క వెలను నా కాశలివాఁ డచ్చుకోవలసిన స్థేర్పడియుండినది. చీనా దేశమునందు రాజారోగ్యస్థితియం దుండునంతకాలము రాజవైద్యునకు జీతము ముట్టుచుండు ననియు, రోగముతో నుండుకాలమున జీతము లేదనియు నేర్పడియున్నట్లు వినుచుందుము. అందువలన రాజవైద్యుఁడు తనకు జీతము ముట్టదను భయమున రాజుగారి దేహస్థితిని జాగ్రత్తతో కాపాడుచుండును. అట్లే తలారియు తా నచ్చుకోవలసి వచ్చు ననుభయమున గ్రామస్థులసొత్తును జాగ్రత్తతోఁ గాపాడుచుండును.

అయినను, ఈ పూర్వపు టేర్పాటు గ్రామములయందు పనికివచ్చునుగాని పట్టణములయం దట్టి యేర్పాటుసేయుట యసాధ్యము. ఏలయనిన, నాంగ్లేయదొరతనమున నాగరికత దినదినాభివృద్ధి గాంచుచుండుటవలన జనసంఖ్యయందును విస్తీర్ణమునందును పట్టణములు పెద్ద వగుచున్నవి. పట్టణములయందు జనసంఖ్య యెక్కువయగుకొలఁది దొంగలును, మోసగాండ్రును నెక్కువ యగుచుందురు. వారిని కనిపెట్టుటకు తలారులను వలెనే పోలీసువారిని నేర్పాటు చేసియున్నారు. రాజవీధులయందును, కొన్ని వీధులు

చేరుమూలలయందును, అంగడివీధులయందును, సంతల
యందును, నుత్సవములయందును నెండకాలమున తెల్లని
దుస్తులను, వానకాలమున నల్లని దుస్తులను, నల్లని పాద
రక్షలను, తోలు పట్కాలను, నెఱ్ఱని తలపాగాలను, లట్టా
కట్టలను, బుట్టమీసములను ధరించుకొని కొందఱు మన
కగపడుచుందురుగదా! వారే పోలీసువారు. వీధుల శుభ్రత
చెరుపువారికిని, జగడము లాడువారికిని, జట్కాబండ్లవారి
కిని నీ పోలీసువారు యమకింకరులవలె నగపడుచుందురు.
మనము పోలీసువారిని చెడ్డవా రని యందుమేకాని వారి
వలని యుపకారమును మన మెఱుంగజాలకున్నాము.
ఒకఁడు నీడయం దుండునంతకాలము నీడవలని సౌఖ్యము
నెఱుంగజాలఁడుగదా! అపరిమితజనసంఖ్య గల పట్టణ
ములయందు పోలీసువారు లేనియెడల మానము కలవారు
జీవనము చేయుటయే యసాధ్యముగ నుండును. ఈ పోలీసు
వారు, తల్లిదండ్రులయొద్దనుండి తప్పిపోయి వీధులలోఁ
దిరుగుచుండుబిడ్డలను వెంటఁబెట్టుకొని పోయి తల్లిదం
ద్రుల కప్పగింతురు; వీధులలో త్రాగి జగడము లాడు
వారిని పట్టుకొనిపోయి శిక్ష వేయింతురు; ఇండ్లు మొద
లగునవి తగులఁబడుచుండు చోట్లకుఁ బోయి వానిని
చల్లార్చుట మొదలగు సహాయకార్యములు చేయుదురు;
ప్రాత దొంగలయందు గ న్నుంచి కనిపెట్టుచుందురు;

రాత్రులయందు వీధులలో గస్తు తిరుగుచు, నిండ్లతలుపులు తట్టి జాగ్రత్తతో నుండుటకు హెచ్చరించుచుందురు. స్వల్పజీతములు తీసికొనెడి వీరు చేయునీపనులు మన కెంతటి యుపకారకములో మనమే యూహింపవచ్చును. మన కిట్టి యుపకారములను చేయుచుండుటకు దొరతనమువారీ దేశమున నెకటిన్నరలక్షసంఖ్యగల పోలీసుభటులను నియమించియున్నారు. ఇదిగాక, గ్రామములయందు నేడు లక్షలమంది తలారులను నియమించియున్నారు.

ప్రతి పెద్దగ్రామమునం దొక పోలీసుస్టేషన్ నేర్పఱచి యందు కొందఱిని భటులను, వారిని విచారించుకొనుచుండుట కొక హెడ్ కాన్ స్టేబిల్ ను, వీ రందఱును సరిగా పనులను చేయుచున్నారో లేదో కనుఁగొనుచుండుటకయి యొక సబ్ ఇన్ స్పెక్టరును నియమించి యున్నారు. ఈపోలీసు ఉద్యోగస్థు లందఱును మొట్టమొదట వేలూరు, ఖాగల్పూరు, మార్షదాబాదు అను పట్టణములయందున్న భటు శిక్షణశాలలయందు (Police Training Schools) కొంత కాలము చదివి తమపనులను నేర్చుకొనవలయును. ఈ సబ్ ఇన్ స్పెక్టర్లపైని ఇన్ స్పెక్టర్లు ధ్వంతురు. ఒక జిల్లా కంటకు నధికారిగా డిల్లాసూపరింటెండెంటు (District Superintendent) అని యొకఁ డుండును. ఈ సూపరింటెండెంటుపైని మాగాణమున కంటకును ఇన్ స్పెక్టరు జనరల్

అని యొకరుందురు. కాని రాజధానియందు మాత్రము వేఱుగ పోలీసువర్పాటు చేయఁబడియుండును. ఆ పోలీసు నకు ముఖ్యాధికారి కమీషనరు అనఁబడును.

ఈ పోలీసువారు మూడుతెగలవారుగ నున్నారు.

(1) ప్రాత్ర దొంగలు మరల దొంగతనములు చేయకుండు నట్లు వారిపై నిగా యుంచి జాగ్రత్తతో కనిపెట్టుచుండు వారు కొందఱు. (2) క్రొత్త దొంగలను గనిపెట్టువారు కొందఱు. (3) నేరములను చేసినవారిని పట్టుకొనిపోయి శిక్షలను వేయించుచుండువారు కొందఱు. కారాగృహములను కావలికాచుచుండుటకు రక్షకభటులు కొందఱేర్పఱపఁబడియుందురు. హత్యలు, దొంగతనములు, మోసములు మొదలగునవి కులవృత్తులుగ జీవించువారును, జనోపకారకములగు నినుపదారులు, తపాలు, తీగతపాలు మొదలగువాని కపాయములను గలిగించుచుండువారును ననేకు లీదేశమున నున్నారు గదా! వారిని కనిపెట్టి శిక్షింపఁజేయుచుండుటకై యన్ని మాగాణములందును పలువు రుద్యోగస్థులు నియమింపఁబడియున్నారు.

పోలీసులో నిన్ని కట్టుపాటు లున్నను, ఆ శాఖలో కొన్ని లోపములు కనఁబడుచునేయున్నవి. రక్షకభటులకు స్వల్పజీతము లిచ్చుచుండుటచే, వా రక్కఱతో పనిచేయ కుండిరి. సమర్థులగువారు తక్కువజీతములకు రారు.

ఇట్టి లోపములను నివారించుటకు 1902 సం॥న దొర తనమువా రొక విచారణసంఘము నేర్పఱచి వారిసలహాల ననుసరించి పోలీసుద్యోగస్థులజీతముల నెక్కువచేసి వారక్కఱతో పనులు చేయుచుండుటకు వలయు నుపాయములను యోచించుచున్నారు. 1905 సం॥న, ఏబదిలక్షల రూపాయలను పోలీసుశాఖను సంస్కరించుటకు కర్చుపెట్టినారు. వెనుకటివలె విద్యావిహీనులకుఁగాక చదువుకొని పరీక్షల నిచ్చినవారికే యుద్యోగముల నిచ్చుచు వారి మూలముననే నేరములను విచారించి దండనీయులను శిక్షించుచున్నారు. తప్పుచేసినవారిని కనిపెట్టి శిక్షించుటకును, ప్రజల కన్యాయము కలుగకుండుటకును దొరతనము వారెన్నిమార్గములు యోచించుచుండినను, ప్రజలు కూడ దొరతనమువారికి తోడుపడుచుండినఁగాని వారిప్రయత్నములు కొనసాగవు. కావున ప్రజలు కూడ దొరతనము వారికి సహాయపడుచుండవలయును.

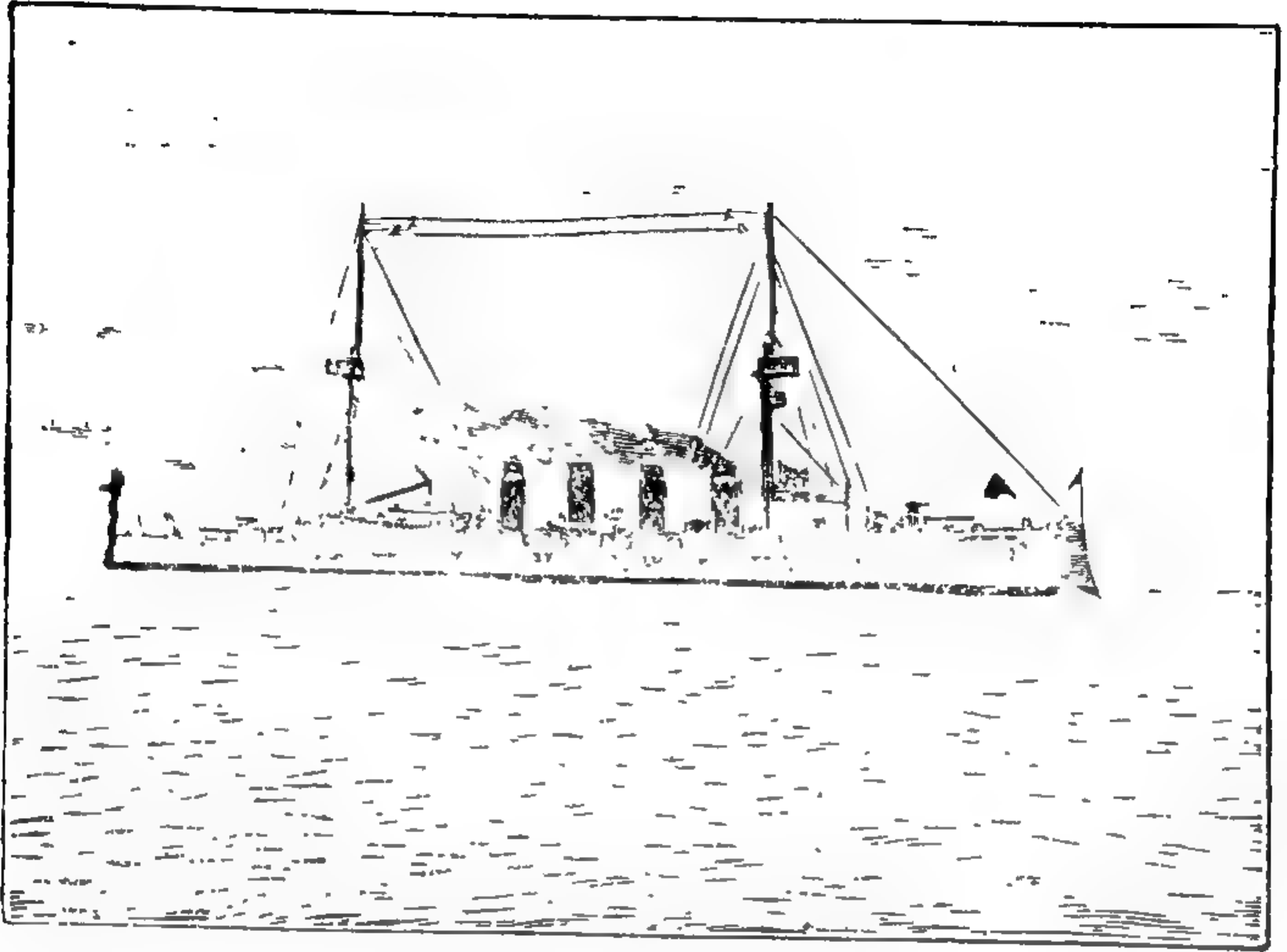

8. దొరతనమువారును, దేశసంరక్షణయు.

పూర్వ మీ దేశమునకు సంభవించిన యపాయములును, తాత్కాలిక పు నెమ్మదియు—దేశసంరక్షణమునకు వలయు సాధనము లేర్పడియుండుటయే యిప్పటి దేశస్వాస్థ్యమునకుఁ గారణము—నొకాపైన్యములు, స్థలపైన్యములు—వీని యేర్పాటు—వీనికై చేయు వ్యయము వ్యర్థము గాదనునది.

ప్రజలకు స్వదేశవాసులనలన భయములు కలుగకుండ దేశమును పోలీసువారు కాపాడుచుండునట్లాశ కలిగిన పరదేశీయు లీ దేశము నాక్రమించుకొనకుండ పైన్యము లీ దేశమును గాపాడుచున్నవి. రెండువేలసంవత్సరములక్రిందట ఈ దేశముయొక్క ధనధాన్యసమృద్ధి పరరాజుల కాశ పుట్టించి యీ దేశపుఁ బ్రజల కెన్నియో కష్టములను తెచ్చిపెట్టినది. పారసీకులు, గ్రీకులు, తురుష్కలు, యవనులు, మహమ్మదీయులు, ఆఫ్ఘనులు, యూరోపియనులు మొదలగు విదేశీయు లొకరితరువాత నొకరుగ నీదేశముపై దండెత్తివచ్చి దేశమును పాడుచేసిరి. దేశమున నెమ్మది లేనియెడల దేశమున నేవిధమైన వృత్తులును నడువవుగదా. వర్తకము, వ్యవసాయము, చేతిపనులు, విద్య, నాగరికత మొదలగున వన్నియును చెడిపోవును. యుద్ధము పొసఁగెనేని దేశమునకు చిరకాలమునుండి కలిగియున్న

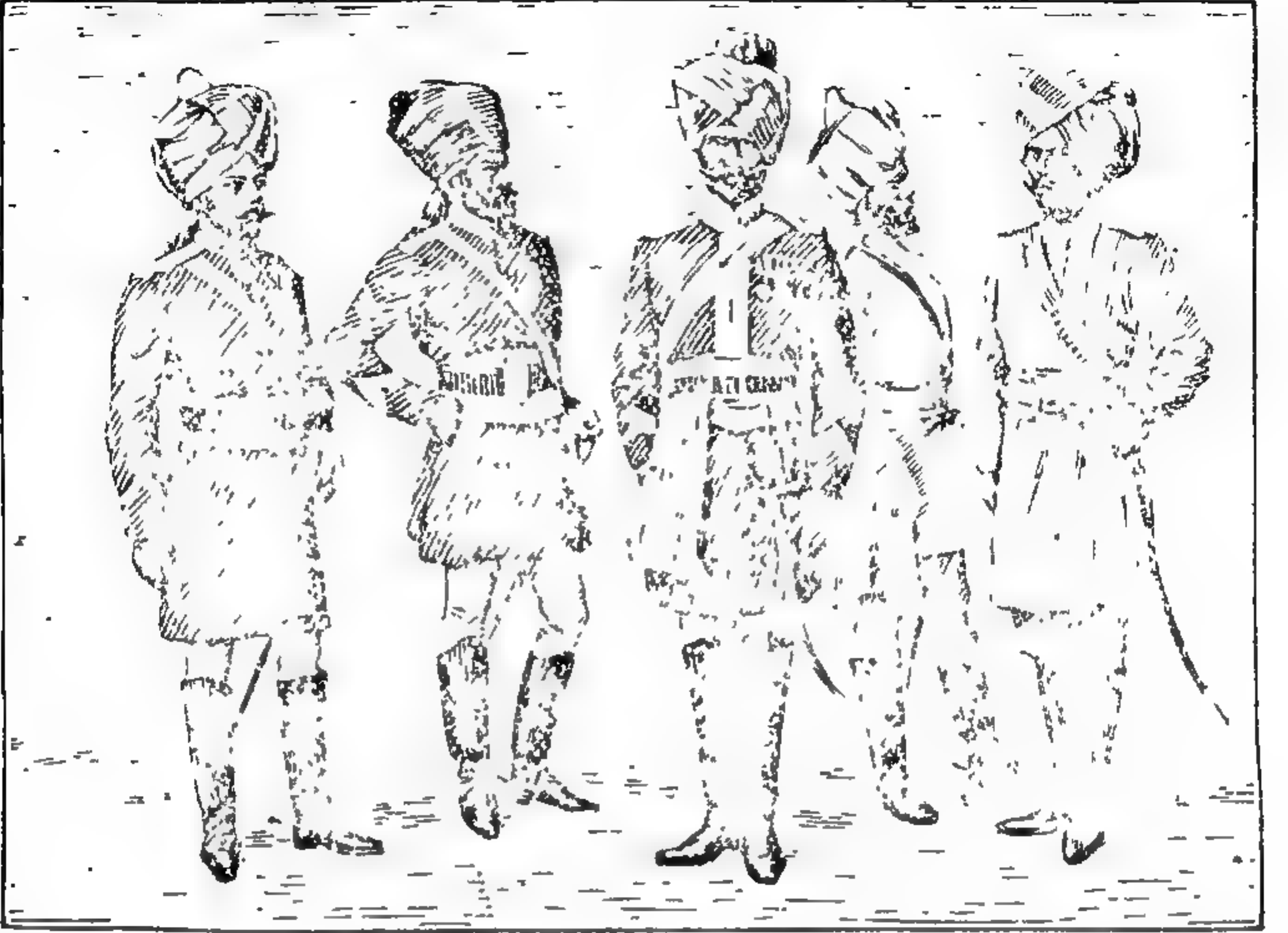

యుద్ధనావ.

యాన్నత్య మంతయును చెడిపోవును. కావున పరరాజుల వలనిభయము కలుగకుండునట్లు స్థలనైన్యమును, నౌకానైన్యమును చాలినంత యుంచుకొని దేశమును కాపాడుచుండుట దొరతనమువారికి విధి. నూఱు సంవత్సరముల నుండి మనదొరతనమువా రిట్టియేర్పాటులను చేసియున్నారనుట యందఱకును తెలిసినదియే కదా. దేశమును కాపాడుటకు స్థలనైన్యమును, నౌకానైన్యమును ముఖ్య సాధనములు. వీనిలో నౌకాసేన మిక్కిలి యుపయోగ

కరమైనది. మనదేశమును పరిపాలించుచున్న యింగ్లీషు వారి నొకాసేన యన్ని దేశములరాజులనొకాసేనలకంటె మిక్కిలి విస్తారమైనది. మనదొరతనమువారి కీ లోకమున నెల్లయెడలను రాజ్యము లుండుటచేత, వారు తమ ప్రభుత్వము నెలకొల్పుటకును, పౌరులకు నెమ్మది గావింపను నొకాసైన్యము మిక్కిలి యుపయోగపడుచున్నది. ఈ సేన మనదేశమునకు ముఖ్యమైన ప్రక్కబలముగా నున్నది. ఈ నొకాసేనకై మనదొరతనమువారు రమారమి ముప్పది రెండుకోట్లపానులను వెచ్చపెట్టుచున్నారు. ఈ వెచ్చమున మన మేమియు నియ్యకున్నను, నీ సేనవలనిలాభము లను మాత్రము పొందుచున్నాము.

ఈ దేశమును గాపాడుటకైయే ప్రత్యేకముగ సేన యేర్పడియున్నది. ఈ సేనలో డెబ్బదియైదువేలయాంగ్లే యయోధులు నొకలక్షయైదువేల స్వదేశయోధు లు నున్నారు. పూర్వకాలమున రథ గజ తురగ పదాతి సైన్యము లుండినట్టి కాలమున పదాతులు, గుఱ్ఱపురొతులు, ఘోరంగిపటాలము, శిల్పయోధులు నను నల్లు తెఱఁగుల యోధు లున్నారు. సేన సంతటిని ననేకభాగములుగ చేసి యొక్కొక్క యంతర్భాగమున కొక్కొక్క వైషయధికారిని నియమించియున్నారు. 1895 సం॥ వఱకు న యా మాగాణములయం దున్న సేన యచ్చటి యధికారి క్రిందనే యుం

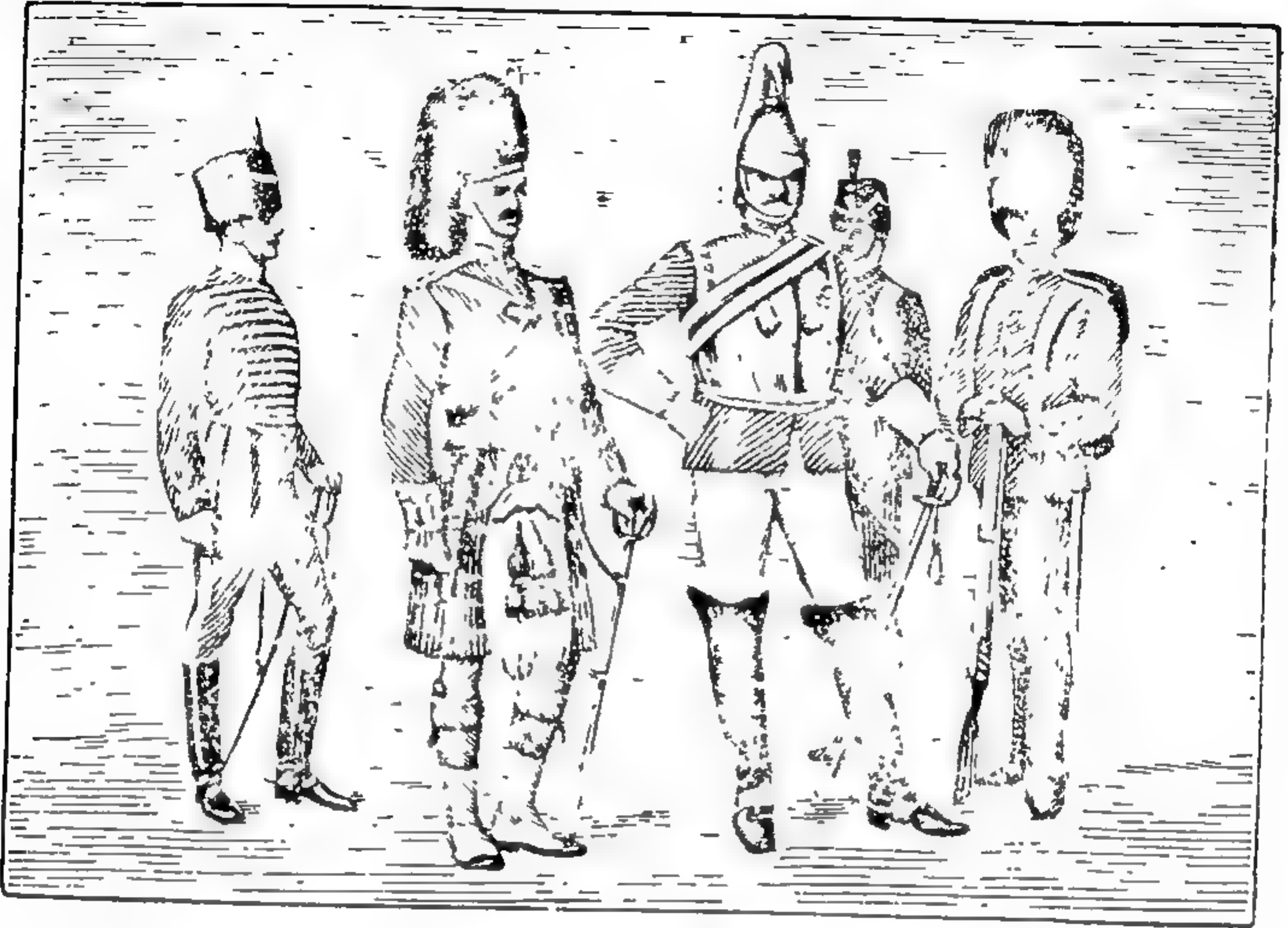

స్వదేశ యోధులు.

డినది. పది సంవత్సరములనుండి మాత్రమన్ని మాగాణముల సేనలును ముఖ్య సేనాధిపతి (Commander-in Chief) యనువారిచేతిక్రింద నుండునట్లేర్పడినది. ఈ సేనల నుత్తరఖండము, దక్షిణఖండమునను రెండుభాగములుచేసి, దానిని చిన్న చిన్న విభాగములుగఁ జేసియున్నారు.

ఈ సేనలుకాక, తక్కిన ఉద్యోగములయందున్న యూరోపియనులును, నీ దేశమునఁబుట్టిన తెల్లవారును సేనలుగా నేర్పడి తమతమయుద్యోగములలోఁ దీక్ష కలిగినప్పుడు సైనికకార్యములను చేయుచున్నారు. వీరినే వాలంటీరులు

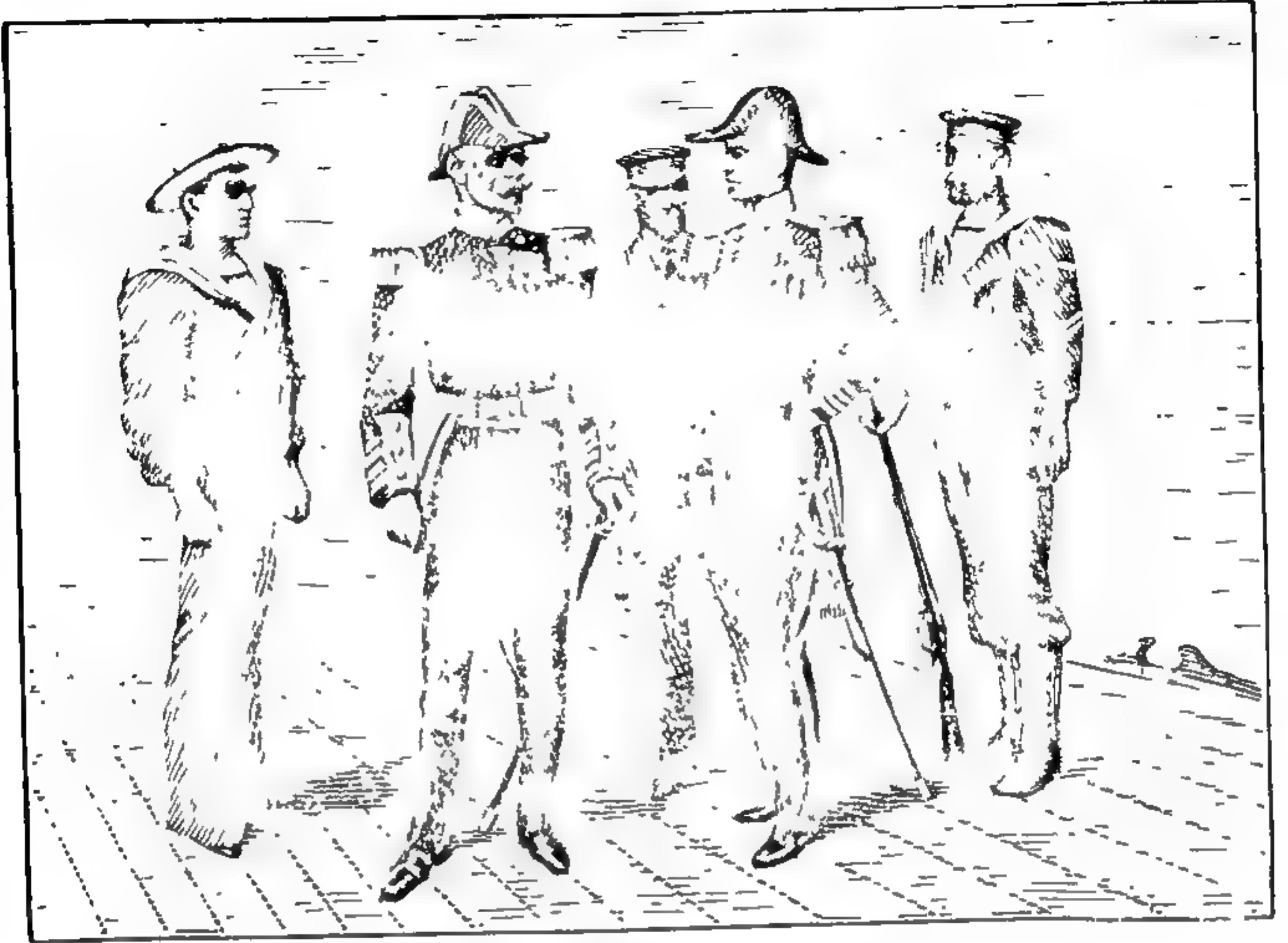

స్థలపైన్య యోధులు.

(Volunteer Corps) అందురు. వీరు రేవుపట్టణములను, సేనానివేశములను, ఇనుపవారులను, మూఠోపియనులు విస్తారముగ నివసించుచోటులను కావలి కాచుచుందురు. మఱియు దేశమున నేదియైన నుపద్రవము కలిగినపుడు దొర తనమువారికి తోడుపడుచుందురు. వీరికి జీతములు లేవు. దేశాభిమానమును, రాజభక్తియునే వీరియద్దేశములు. ఇట్టి వీ రీదేశమున ముప్పదినాలుగువేలమంది యున్నారు.

మనహిందూమహారాజులయొద్దను, రాజులయొద్ద నలంకారార్థముగ నున్న పైనికులకు మనదొరతనమువారు

నౌకాపైన్య యోధులు.

తమ సేనలయందలి గొప్పయుద్ధోగస్థులచేత యుద్ధపద్ధతులను నేర్పించి వారిని దేశమునకును తమకును దోడ్పడు వారినిగా చేయుచున్నారు. ఈ సేనలకు సర్వీస్ సేన (Service Corps) లని పేరు. ఇట్టి సేన లీదేశమున నిలువదివేలమంది గలవియై యున్నవి. ఈ సేనలకు నాయకులుగ హిందువులే యుండవలయు నని పదిసంవత్సరములక్రిందట రాజప్రతినిధిగా నున్న కర్జను ప్రభువుగారు (Lord Curzon) ఇటువదిమందిపీరుల నేటి సేనానాయకులనుగా నియమించిరి. హైదరాబాదు మైసూరు మొదలైన రాజ్యములలో

రాజ్యములను కాపాడుటకు ముప్పదితొమ్మిదివేల సైనికు లేర్పఱపఁబడియున్నారు. మనదేశము నీ ప్రక్కపేజీలో కనఁ బఱపఁబడినప్రకారము సేన లేర్పఱపఁబడియున్నది.

మనదేశమును శత్రురాజులనుండి కాపాడుటకు మన దొరతనమువా రిన్నివిధములుగ సేనల నేర్పాటుచేసియుం డఁగా, కొందఱీ దేశమున ప్రజలు కష్టపడి సంపాదించు చుండు ధనము నీ సైనికులు దండుగగా తినివేయుచున్నారనియు, నల్లని బూట్సులు తొడుగుకొని తుపాకులను భుజములమీఁద పెట్టుకొని యూరక యిటటు తిరుగుచుండుట యేగాని వీరు మనకు చేసెడు పను లేవియు లేవనియు, ఈ దేశముయొక్క దరిద్రదశకు వీరే కారకు లనియు ననుకొన వచ్చును. కాని యీ దేశముయొక్క విస్తీర్ణమును, జన సంఖ్యను, ఈ దేశమునకు నలుప్రక్కలనుండు పరరాజులను, పూర్వకాలమున నీ దేశమునఁ గలిగిన యల్లకల్లోలము లను జక్కఁగ తెలిసికొందురేని సేనలకై మనదేశమునుండి దొరతనమువారు చేయు కచ్చు వ్యర్థమని యెవ్వరును చెప్పరు. మందలఁ గాచు కావలికుక్కలకు వేయు నాహారము వ్యర్థమని వానిని పాఱఁదోలినచో మేఁకలమంద నంతను నొక్కదినములో పులులును, తోడేళ్లును చంపి తినివేయునట్లు, సైనికులను పోషించుట వ్యర్థమని వారిని

చండుల విభాగములు.	సేనాధిపతులు,	ముద్దవీరులు.	మొత్తము.
ఆంగ్లేయులు.			
ఫిరంగిపటాలములు . . .	547	14,116	14,663
గుట్టపురౌతులు . . .	261	5,391	5,652
పదాతులు . . .	1,508	52,238	53,746
శిల్పయోధులు . . .	355	215	580
ఆంగ్లేయుల మొత్తము . . .	2,681	71,960	74,641
ఇండియనులు.			
ఫిరంగిపటాలములు . . .	53	3,493	3,546
గుట్టపురౌతులు . . .	544	24,450	24,994
పదాతులు . . .	1,845	1,15,138	1,16,983
కొండసారంగములు తొలుచు వారు మొదలగు పనివారు . . .	947	8,777	9,724
ఇండియనుల మొత్తము . . .	3,389	1,51,858	1,55,247
జీతములేని సైనికులు . . .	. . .	. . .	34,000
సర్వీసుదారులు . . .	. . .	. . .	20,000
స్వదేశరాజుల సేనలు . . .	. . .	. . .	93,000
సేనల మొత్తము . . .	. . .	. . .	3,76,888

ఒంటెల పటాశము.

తీసివేసినయెడల పరరాజు లొక్కదినములో మనదేశము

నాత్రమించుకొని కొల్లపెట్టుదురు.

ఇదియునుగాక యీ దేశములో నుండు పలుజాతుల వారును, పలు వేశస్థులును, పలుమతస్థులును, ఏరికిఁ బరస్పర

తైమూరు.

కలహములు కలుగ దేశము యొక్క నెచ్చుది చెడిపోవును. కొన్ని శత్యాములకు ముందు తైమూరు లేన్, నాదర్వా యను పరదేశరాజు లీదేశముపై దండెత్తివచ్చి దేశమునంతను కొల్ల గొట్టి విశేషద్రవ్యమును తీసికొనిపోయి తమదేశములయందు కొన్ని సంవత్సరముల వఱకు ప్రజలనుండి యేవిధమైన పన్నులను తీసికొనకుండురని మనము చదివియున్నా

ముగదా! ఇప్పు డట్టి కొల్లలు జరుగుచుండుట లేదు. కావున సేనలకొఱకు దొరతనమువారు చేయు కర్చువ్యర్థము కాదు. దొంగతనములు జరుగుచుండునంతకాలము కావలివా రుండవలసినదియే. నాగరికత, నీతి, నమ్మకము నత్యున్నతస్థితికి వచ్చునటకును, నడివీధిలో నొకఁడొక మొహరీని విడిచిపోయి మఱికొన్ని దినములకు తరువాత వాఁడు వచ్చునటకును నా మొహరీ పడినచోటనే

యుండునంతటి నీతి, పాపభీతి, నమ్మకము జనులలో కలుగు
నంతవఱకును, రాజులకు పరరాజ్యాపేక్ష తప్పిపోవునంత
వఱకును, కావలివారును సేనలు నుండవలసినదే. సేన
లుండవలసిన యక్కట లే దనుట మాఘ్యము.

సేనల నక్కట లేనపుడు తీసివేసి జగడములు పొసఁగు
నప్పుడు కావలయు ననిన నవి సమకూడవు. యుద్ధనై
పుణ్యములేని జనులమందలను చేర్చుట వ్యర్థము. వారు
కాకులగుంపువంటివారు. పూర్వకాలమున నొక రాజు
సేనలను పోషించుట వృథావ్యయమని వానిని తీసివేసి
యడవిలో నుండు కోతుల మందలను బట్టి తెప్పించి
వానికి కావలికాచువిధమును తుపాకులను పట్టుకొనుక్రమ
మును నేర్పించి వానిచే దేశమునకు కావలి కాపించు
చుండెను. అంత నొకపరరా జాతనిదేశమును కొల్లపెట్ట
వలయునని వచ్చి కోతులకు కొబ్బరికాయలయం దభిరుచి
యెక్కువ గనుక బండ్లపై నెన్నిటితో కొబ్బరిచిప్పలను
వేయించికొని వచ్చి యా కోతులసేన లుండుచోట వాని
కెదురుగా వెదచల్లించెను. అప్పు డాకోతులు తుపాకులను
విసరి పాటవైచి కొబ్బరిచిప్పలను తిన నారంభించెను.
అంత నారా జాతుపాకులను తనభటులను తీసికొండని
వారిచే నాకోతులను కాల్పించి రాజును బాటదోలి
దేశమును స్వాధీనముచేసికొనెను. కావున నవశ్యముగా

చేయవలసిన కర్మల నక్కఱ లేదని విడిచిపెట్టినయెడల, దేశము పాడయిపోవును. ఒక్కనిమిషమయినను సేనల కయి చేయు వెచ్చ మనుభారమును వ్యర్థ మని దొరతన మువా రెంచుచుండుట లేదు. సేనలకొఱకగు వెచ్చ మనెడు భారమును, ప్రజలవీపుమీఁదినుండి తప్పించు మార్గములను నాగరికాగ్రగణ్యులగు యూరపుఖండవాసు లెంతకాలమునుండియో యోచించుచున్నారు, కాని యింతవఱ కొక మార్గమునైనను కనిపెట్టఁ జాలకున్నారు. మనుష్యులను భూమిమీఁదియాశయు ధనముమీఁది యాశయు విడువకుండునంతకాలము సేన లుండవలయును. జనులమూఢస్వభావము తొలఁగి, సద్గుణములు గలుగను గలుగను నీ భారము తగ్గుచునే వచ్చును.

9. దొరతనమువారును, తపాలును, తంతియు.

దూతకృత్యముయొక్క యుపయోగములు—ఇది యేవిధముగా దొర తనమువారిచే నడిపింపఁబడుచున్నది — మనము వేసెడు మత్తరముల వృత్తాంతము — తపాలాబిళ్లలయొక్క యుపయోగము — తపాలాయిలాకానలన మనకుఁ గలిగెడి తక్కిన మేలులు — ఈయిలాకాయేర్పాటును, అధికారు లును — తంతియిచ్చపద్ధతులు — తంతివేయఁబడినదేశవైశాల్యము — దీనియొక్క లాభనష్టములు — ఈ సాధనములవలని మేలులు.

ఈ దేశమునందు మూలమూలలో నుండు ప్రతి గ్రామంబునను సూర్యోదయం బగునప్పటికి జనులు తపాలావాని రాకకై మిక్కిలి యాతురతతోఁ జూచు చుందురుగదా. మన దొరతనమువారు మనకు చేయు చున్న మేళ్లన్నియు మనకు స్పష్టముగ తెలియరాకున్నను వా రేర్పఱచినతపాలావలనను, తంతివలనను, రైలుమార్గ ములవలనను కలుగు మేళ్లందఱకు నఱచేతిలోనియుసిరిక కాయవలె స్పష్టముగఁ గనుపట్టుచున్నవి. ఇట్టి సౌకర్య ములు మనదేశమున నిష్ఠు డుండినట్లుగ ముం దుండినవని మనము వినియుండలేదు. కొంచెము కర్చుతో దేశాంతర ములకు సయితము శీఘ్రకాలమున వర్తమానముల నంపఁ గల యాయేర్పాటు లీదేశమునకు క్రొత్త వనియే చెప్ప వచ్చును.

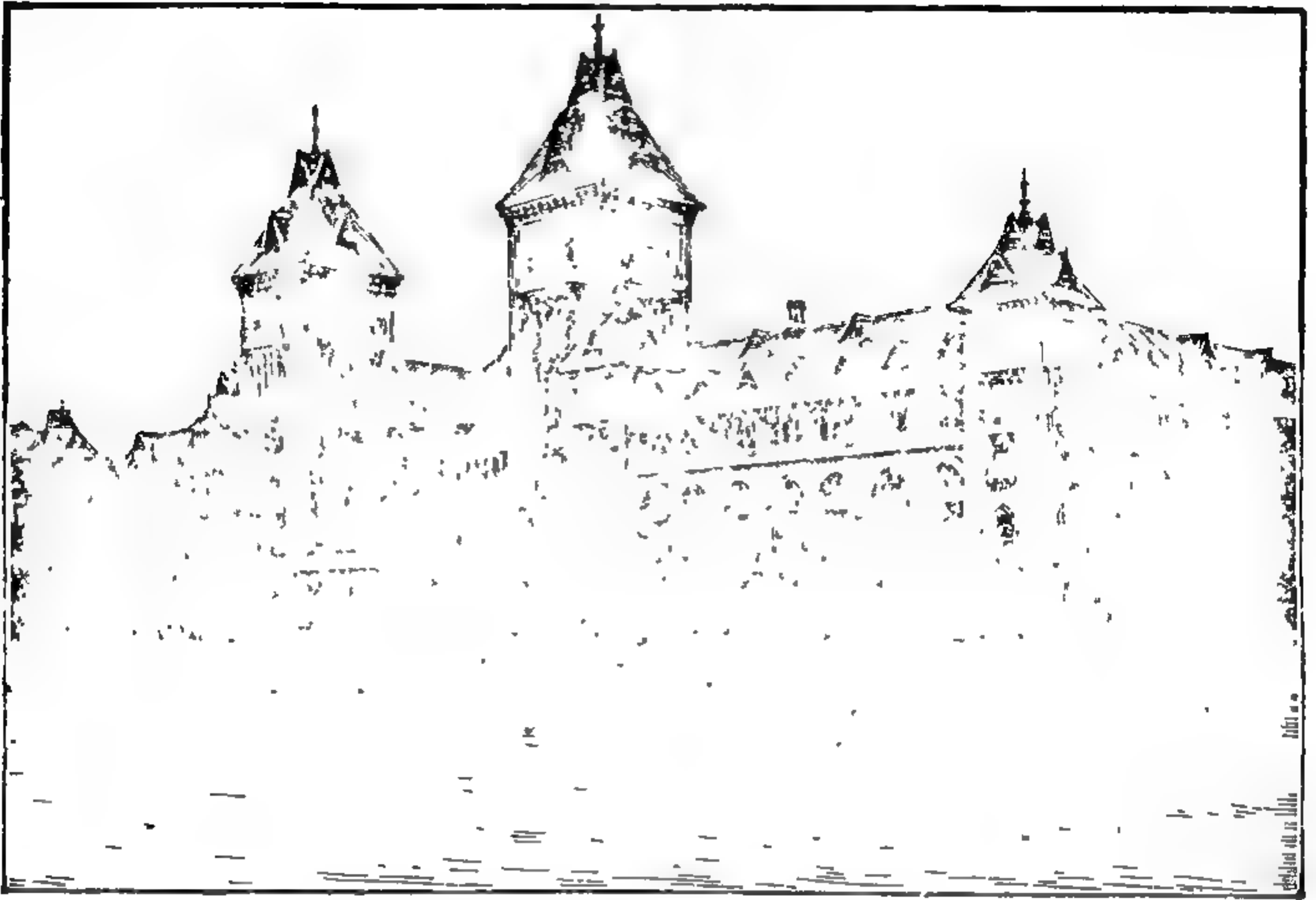

తపాలావాడు.

వర్తమానముల సంపువిషయమున రెండువిధములగు నేర్పాట్లను చేసియున్నారు—తపాలు, తంతి వీనిమూలమున మనము స్థలాంతరములకును, దేశాంతరములకును శీఘ్రకాలమున వర్తమానముల సంపవచ్చును. ఒక చిన డబ్బుకర్చుతో కాశిలోనున్న మనబంధుమిత్రులతోడ సంభాషింపను, ఒక అణాఖర్చుతో దేశాంతరమున నున్న వారితోడఁ బరిచయము చేసికొనను వచ్చును. మనము వెచ్చించుసొమ్ము స్వల్పము. పొందుఫల మెక్కువ. రహస్య

విషయములకు నరణా చాలును. జాబులనంపుటకు మాత్రమే కాక సొమ్ము పంపుటకును, వస్తువులను పంపుటకును, సొమ్మును దాచిపెట్టుటకును, తగినయేర్పాట్లను చేసియున్నారు. ఈ యేర్పాట్లను జరిపించుటకుఁగాను పట్టణములయందును గొన్ని నగరములందును ఆఫీసుల నుంచి యుద్యోగిగణులను నియమించియున్నారు. ఈ యాఫీసులులేని చిన్న గ్రామములయందలి జను లుత్తరములను పంపుటకును ప్రత్యుత్తరములను పొందుటకును తగిన యేర్పాట్లను చేసియున్నారు. ఉత్తరములను పంపుటకు సాధనములుగా నొక చిన్న డబ్బుమొదలి టువది యాఱురూపాయలవఱకు విలువగల కార్డులు, కవర్లు, బిళ్లలు విక్రయింపఁబడుచున్నవి. వీనిలో నొక్కొక బిళ్లపైని మనచక్రవర్తిగారిశిరస్సు ముద్రింపఁబడియు, కార్డుతప్ప, తక్కినవాని కొకవైపున జిగురు పూయఁబడియు నుండుటను జనులు చూచియుండవచ్చును. ఉత్తరములను వారు ప్రచురించినకార్డులపైని, కవర్లపైని వ్రాయవలయునను నిర్బంధము లేదు. మనయిష్టము వచ్చినవానిపైని వ్రాయవచ్చును. స్త్రీంపులను మాత్ర మంటింపవలయును. మనకు కార్డులు, కవర్లు, స్త్రీంపులు కావలసినప్పుడు మనము ముందుగ కొనవలయును. రుసుము చెల్లింపక జాబులు పంపినయెడల, మనము చెల్లింపవలసినసొమ్మునకు రెండింత

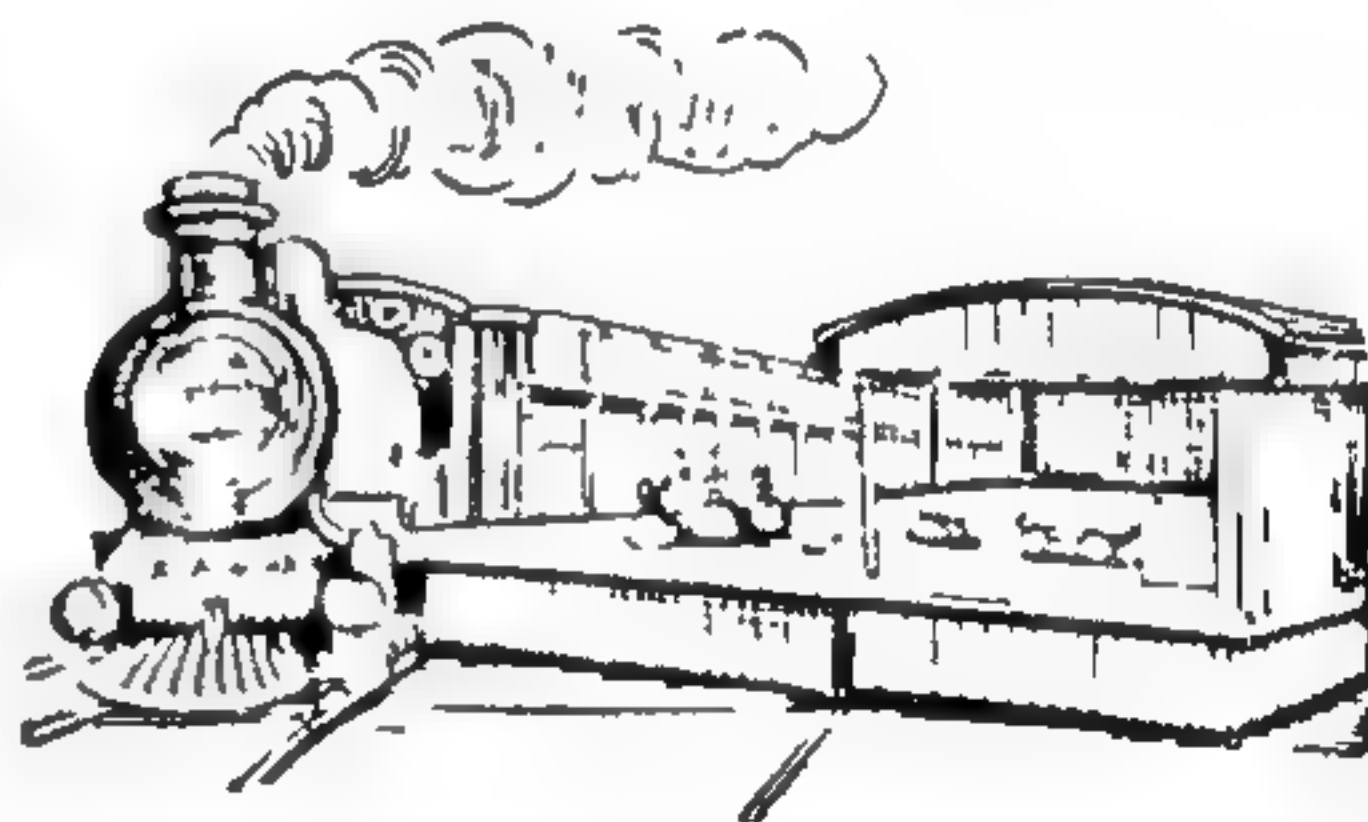
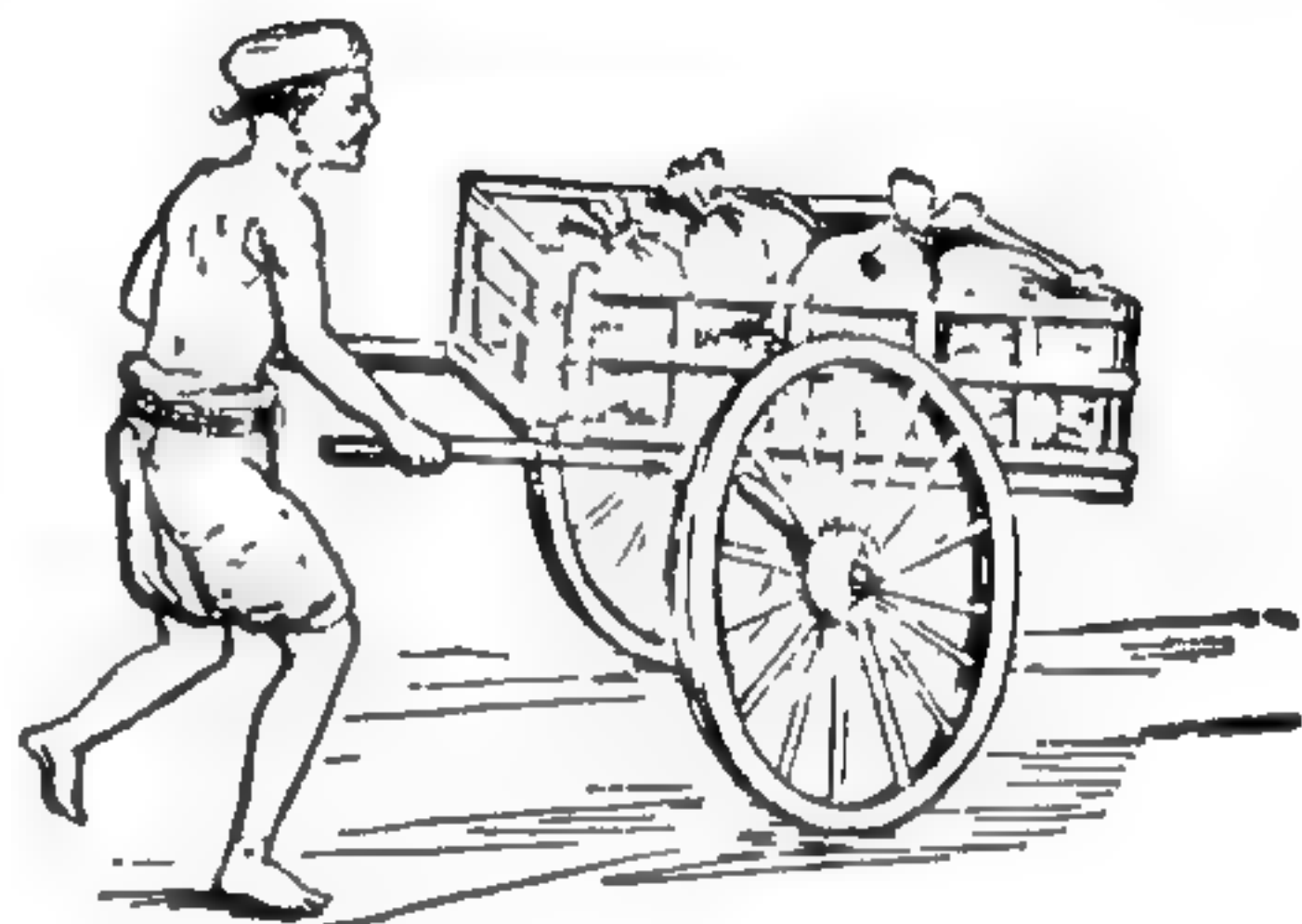
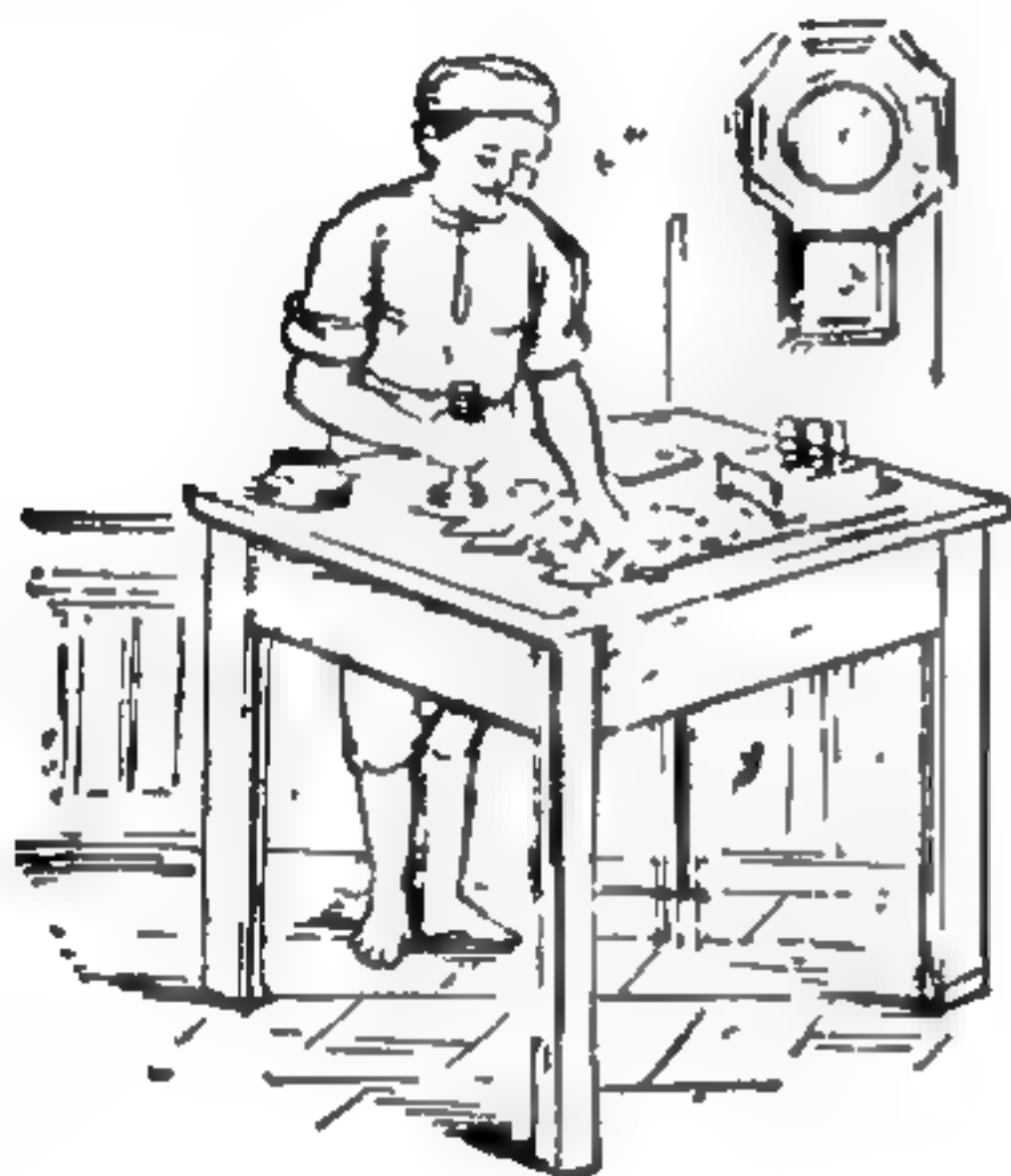
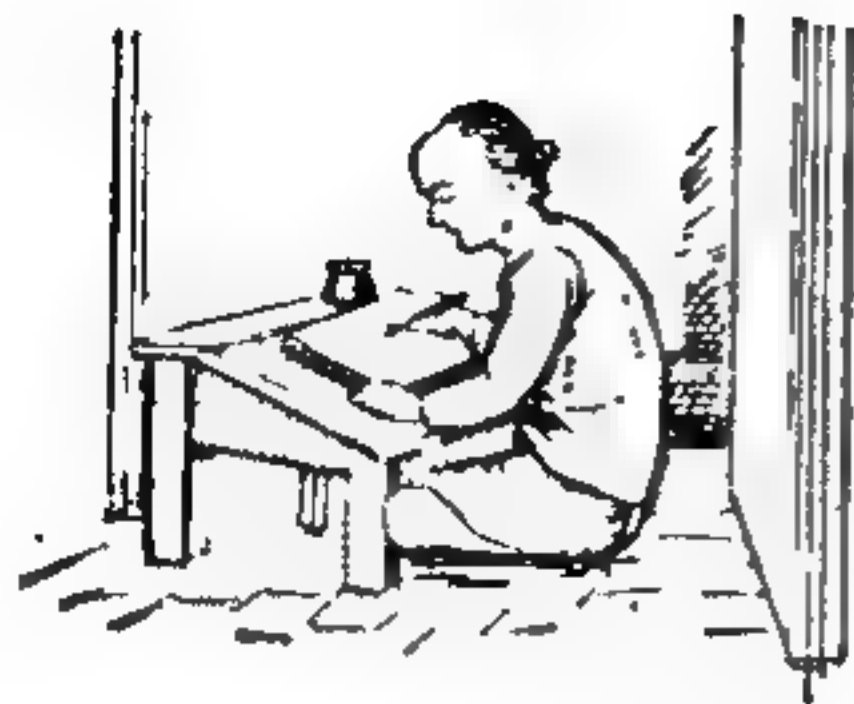
జెనరల్ పోస్టాఫీస్ మద్రాస్.

లుగా జాబు పైవిలాసముదారునికడ తీసికొందురు. మన మిచ్చెడు సొమ్ము దొరతనమువారు మనకు చేయుపనికిఁ గాను ముం దిచ్చెడి కూలిగాని తపాలాబిళ్లలక్రయ మని యెంచఁగూడదు. అది గొప్పపొరపాటు. ఏలయన, కాని వెలగల కార్డుకంటె 1 రూపాయకు, 8 అణాలకు నమ్మఁ బడుబిళ్ల తేలికగాను, చిన్నదిగాను నుండును. అయిన, బిళ్లలవెలకుఁ దగినట్టుగా వస్తువులబరువుమాత్రము హెచ్చు చుండును. వేఱువేఱు విలువగలబిళ్లలు వరుసలువరుస లుగా వేఱువేఱురంగులతో ముద్రింపఁబడియున్నవి. వాని

విలువ వానియందుఁ గనఁబఱపఁబడియుండును. బిళ్లలను వేఱువేఱుగా చించుటకు నొక్కొక్క బిళ్ల చుట్టును చిన్న చిన్న రంధ్రము లుండును. ఉత్తరములను వేయుటకు తపాలాకచ్చేరీలలోను, గొప్పగొప్ప వీధులలో నచ్చటచ్చటను పెట్టె లుంపఁబడియున్నవి. ఆ యుత్తరములు తీయు కాలము లా పెట్టెలపైఁ దెలుపఁబడుచుండును. ఆయా బిళ్లల వెల లా యా బిళ్లలమీఁదనే ముద్రింపఁబడి యుండును. ఒక కానికార్డు నెంత జాగ్రత్తతో తపాలావారు తీసికొనిపోవుచున్నారో దానినిబట్టియే తక్కినవానిసంగతియుఁ దెలిసికొనవచ్చును. మనము వేసినజాబుమీఁది చక్రవర్తిగారిశిరస్సుమీఁద మనము తపాలాచావడిలో వేసిన తేదీ గల ముద్రను ముద్రించి యుత్తరముల నన్నిటి నొకమైనపుగుడ్డసంచిలో వేసి సంచి మూతి బిగియఁగట్టి మూతిదగ్గఱ సీలువేసి, మూట బరువుగానున్నయెడల చేతిబండిలో వేసియు, మూటలు హెచ్చుగానున్నయెడల గుట్టపుబండిలో వేసియు కొనిపోఁబడును. బరువులేని యొక మూటయైనయెడల, నొక మనుష్యుఁడే గజ్జెలుకట్టిన యొక కట్టకుతగిలించి తీసికొనిపోవును. తపాలామనుష్యులును, తపాలాబండ్లును వచ్చుచుండునపు డెదురైనవా రొత్తిగిలిపోవుదురు. రైలునందుఁగూడ ప్రత్యేకముగా నొక తపాలాబండి నిర్మింపఁబడి యుండును. ఆ తపాలాబండిలో

94

నుండు నుద్యోగస్థు లా సంచులను స్వాధీనముచేసికొని
వానిని విప్పి యొక్కొక్క స్త్రీషనుదగ్గఱ నిచ్చివేయవలసిన
యుత్తరములను వేలువేలుగా నేటిపెట్టుకొని స్త్రీషను చేరిన
తోడనే యా యుత్తరముల నన్నిటిని నొక సంచిలో వేసి
సంచిమూతి బిగియఁగట్టి సీలువేసి, యచ్చటఁ గనిపెట్టు
కొనియుండు నొక తపాలామనుష్యుని కిచ్చి వాఁడు తెచ్చిన
యుత్తరములసంచిని తీసికొందురు. వాఁడాసంచిని గ్రామ
మునకుఁ దీసికొనిపోయి యచ్చటిపోస్టాఫీసులో నిచ్చి
వేయును. అచ్చటియధికారు లా సంచిని విప్పి వారివారి
పైవిలాసములుగల యుత్తరములను వెంటనే తపాలా
బంక్రోతులమూలముగా వారివారికిఁ బంపుదురు. బం
క్రోతులును వీధులువీధులు దిరిగి యా యుత్తరములను
వానిమీఁదివిలాసములవారికిఁ దీసికొనిపోయి యిచ్చు
దురు. రైలులేనియూళ్లకు తపాలానౌకరులు పరుగిడి
యుత్తరములను జేర్చుదురు. తపాలాఫీసులలో రెండుతెగ
లున్నవి. కొన్ని యాఫీసులు మనము వేయుజాబులను
ముద్రలువేసి పైయాఫీసులకుఁ బంపుచుండును. మనకు
వచ్చు జాబులను మన కిచ్చుట కీ యాఫీసులలోనుండు
నుద్యోగస్థుల కధికారము లేదు. మఱికొన్ని యాఫీసులకు
మనము వేయుజాబులను పంపుటకును మనకు వచ్చు జాబు
లను మన కిచ్చుటకును కూడ నధికారము కలదు.

పోస్తాఫీసువారు స్టాంపులమీద నుండుచక్రవర్తిశిరస్సు మీదనే తేదీముద్రను వేసి యందమును పాడుచేయు చున్నారని కొందఱు అనవచ్చును. అట్లనఁగూడదు. ఆ శిరస్సుమీద ముద్రవేయుటను మన మిచ్చిన కూలికి రసీదుగా నెంచవలసినది. అట్లు శిరస్సుమీదనే ముద్రవేయని యెడల ప్రజ లా బిళ్లలను మరల వాడుకచేయవచ్చును గనుక శిరస్సుమీద ముద్రను వేయుట సరియె. ముద్ర వేసినబిళ్లలను మరల వాడుకచేయువారు శిక్షింపఁబడుదురు. సర్కారువారు సొంతపనులను జరుపుకొనుటకై ప్రత్యేకముగా బిళ్ల నేర్పఱచియున్నారు. వానిని కచ్చేరీ యుద్యోగస్థులు తమ సొంతపనులకై యుపయోగించిన యెడల శిక్షింపఁబడుదురు.

తపాలాచార్జి దూరమునుబట్టికాక బరువునుబట్టి నిర్ణయింపఁబడియున్నది. దూరమును బట్టియైనయెడల పది మైళ్లకొక కాని యగునప్పుడు రెండువేలమైళ్లకు మూడు రూపాయలకుఁబైఁగా నగును. తపాలాచార్జి పేదలకుఁ గూడ ననుకూలముగ నుండవలయు నని యొక కాని బిళ్ల కూడ నేర్పఱపఁబడియున్నది. కాని మొదలుకొని యిరువదియాఱురూపాయలవఱకు వెలగల బిళ్లలున్నది. ఒక కానికర్చు గదా యని పేదవారుకూడఁ బలుతడవలు కార్డులు వ్రాయుచుందురు. వెల యధికమగునెడల

నెంతో యవసరమైన పనియున్న నేగాని వ్రాయరు. కావున చౌకవెల లేర్పఱచినందువలన దొరతనమువారికి విశేషలాభము కలుగుచున్నది. దొరతనమువా రేపనిని చేసినను జనసామాన్యమున కంతటికి నుపయోగకరముగ నుండునట్లు యోచించి చేయుదురు గాని యొకరికొక కెన్నఁడును చేయరు. మన మెంతదూరమున కెన్ని జాబులు వ్రాసినను పోస్టాఫీసువారు చేయవలసినపని యొక రీతిగనే యుండును. మన మీదేశమున నెంతదూరమునకు వ్రాసినను చార్జి యొకరీతిగనే యుండునుగాని దేశాంతరములకు వ్రాయునెడల నెక్కువచార్జి కట్టవలయును. జాబులను మాత్రమేకాక, పుస్తకములను, వార్తాపత్రికలను, చిల్లరవస్తువులను గూడ దేశములోని యన్ని భాగములకును పరదేశములకును తపాలాఫీసులమూలమునఁ బంపనచ్చును. తపాలాఫీసులయంద్యోగస్థులు తపాలావిషయములను గుఱించి వ్రాయునప్పుడును, వారినిగుఱించి జనులు పై యుద్యోగస్థులకు ఫిర్యాదులను చేయునప్పుడు నుత్తరములకు బిళ్లల నంటింప నక్కఱలేదు.

- మనము పోస్టాఫీసుద్వారా యొకరికి రూపాయలను పంపఁదలఁచుకొన్నప్పుడు పోస్టాఫీసులో నిర్ణయింపఁబడిన ఫారముమీఁద రూపాయల మొత్తమును, చేరవలసినవారి పేరును, నూరిపేరును వ్రాసి యియ్యవలసిన రుసుముతోఁ

గూడ నా ఫారమును తపాలాగుమాస్తాచేతి కియ్యవలయును. ఆతఁడు మన కొక రసీదు నిచ్చును. కొన్నిదినములయినతరువాత రూపాయలు చేరినవానియొద్దనుండి మన కొక రసీదు వచ్చును. ఈ పద్ధతికి మనితర్జును (Money Order) అని పేరు. మనము పుస్తకములను గాని చిల్లర వస్తువులనుగాని పంపవలసివచ్చినప్పు డా వస్తువుల వెలను, వస్తువులు చేరవలసినవానిపేరును, నొక ఫారము మీఁద వ్రాసి, యియ్యవలసిన కూలి వెలగల బిళ్లల నా వస్తువులమీఁద నంటించి తపాలాగుమాస్తాచేతి కియ్యవలయును. కొన్ని దినములయినతరువాత మనకు రావలసిన సొమ్మును పోస్టాఫీసువారు మనకుఁ దెచ్చియిత్తురు. ఈ పద్ధతికి వాల్యూ పేబిల్ (Value Payable) అని పేరు. మనము నోట్లనుగాని నగలుమొదలగు విలువగల వస్తువులను గాని పంపఁ దలఁచుకొనునప్పుడు వానిని జాగ్రత్తగ నొక సంచిలో బిగించికట్టి స్టీలువైచి నిర్ణయింపఁబడిన ఛార్జీ యొక్క వెల గలబిళ్లల నంటించి తపాలాగుమాస్తాచేతి కియ్యవలయును. ఈ సంచి పోస్టాఫీసువారియజాగ్రతవలన నెవరిచేనయిన నపహరింపఁబడునేని మననగలవెలను దొరతనమువారు విచారించి మన కిచ్చివేయుదురు. ఈపద్ధతికి ఇన్సూరెన్స్ (Insurance) అని పేరు. పోస్టుద్వారా పంపు నుత్తరములు మొదలగువానిమీఁద, చేరవలసినవాని

పేరుమాత్రమే కాక పంపువారిపేరు, విలాసమును గూడ వ్రాసినయెడల నొకవేళ నేకారణముచే నయిన నవి చేరవలసినవానికి చేరకున్నను నవి పంపినవానికే మరలఁజేరును.

పోస్టాఫీసువారు మనయుత్తరములు మొదలగువానిని దూరస్థలములకుఁ బంపుటకు మాత్రమే కాక మనము సొమ్ము దాచుకొనుటకుఁగూడఁ దగిన యేర్పాట్లను చేసియున్నారు. మనమెంత కొంచెము సొమ్మునైనను మనకుఁ దోచినప్పుడు తీసికొనిపోయి పోస్టాఫీసులో దాచవచ్చును. ఇష్ట మున్నయెడల మనము ప్రతిదినమును సొమ్మును వేయుచుండవచ్చునుగాని, తీయఁదలఁచుకొనునప్పుడు వారమున కొకపర్యాయము మాత్రమే తీయుచుండవలయును. ఒకని పేర నింతకన్న నెక్కువ మొత్త ముండఁగూడ దను నిబంధన కలదు. వారు మనకు నూటికి నెలకు నాలుగణాల చొప్పున వడ్డీ యిత్తురు. ఇట్లు సొమ్ము దాచిపెట్టు నేర్పాటునకు నేవిగ్గుబాంకు (Savings Bank) అని పేరు.

పోస్టాఫీసులవలన నింక నెన్నియో యుపకారములు గలవు. సేనలోఁ బనిచేసి పింఛను తీసికొన్నవారు ప్రతినెలలోను దమకుఁజేరువనున్న పోస్టాఫీసునకుఁ బోయి పింఛను తీసికొనుచుండవచ్చును. జ్వరములవలన బాధపడుచుండువారికి పోస్టాఫీసువారు క్వైనామందు (Quinine) ను అమ్ము

దురు. మఱియు పోస్టాఫీసులోని యుద్యోగిగస్తులకొకకు మాత్రమే ప్రత్యేకముగా మరణఫండు (Life Insurance) ఏర్పఱపఁబడియున్నది. దానినిబంధన లితరమరణఫండు కంపెనీలనిబంధనలవంటివే. దానిలో పోస్టాఫీసు ఉద్యోగిగస్తులు తమవార్ధికదశయందు తమకిచ్చునట్లయినను, లేక తమయనంతరము తమవారసుల కిచ్చునట్లయినను నేర్పాటుచేసికొని తమకు తోచిన మొత్తములకు ఇన్సూయర్ చేసికొనవచ్చును. ఈ యేర్పాటువలన నెన్నియో పేద కుటుంబములు సుఖజీవనము చేయుచున్నవి.

కొన్ని చిన్న చిన్న గ్రామములలో బడియుపాధ్యాయులును, రైల్వే ట్రేషింగ్ మాస్టరులును తపాలాపని చూచుచున్నారు. కోట్లకొలది జనసంఖ్యగల యీ దేశమున నీ తపాలాపని కెందఱో యుద్యోగిగస్తు లుండవలసియున్నది. మనజాబులు మొదలగువానిని స్థలాంతరములకును దేశాంతరములకును బంపు ప్రదేశము తపాలాఫీసనియును, ఆ యాఫీసులలో పోస్టుమాస్టరు (Post Master) అను ప్రధానాధికారియు, వానికి సహాయులుగా నెందఱో యుద్యోగిగస్తులును పనిచేయుచుండు రనియు నిదివఱకే తెలిపియున్నాముగదా. ఈ తపాలావిషయమున నీ దేశ మంతయుఁ బదునొకండుభాగములుగ విభజింపఁబడియున్నది. ఒక్కొక్కభాగమునకు సర్కిల్ అని పేరు. ప్రతిసర్కిలును

పలువిభాగములు (Divisions) చేయఁబడి యొక్కొక్కదానికిని దగినయధికారులును నియమింపఁబడియున్నారు. ఈ పోస్టాఫీసులపైయధికారికి పోస్టుమాస్టర్ జనరల్ అని పేరు. ఒక సర్కిలులోనుండు నాఫీసుల నన్నిటిని చూచుకొనుచుండువానికి సూపరింటెండెంట్ (Superintendent of Post Offices) అని పేరు. ఈ దేశములోనుండు పోస్టాఫీసులయధికారుల కందఱికి పైయధికారికి డైరెక్టర్ జనరల్ అని పేరు. సూపరింటెండెంట్లక్రిందఁ బనిచేయువారికి ఇన్ స్పెక్టర్ అని పేరు. వారు ప్రతి తపాలాఫీసును గమనించి చూచునిమిత్తము నియమింపఁబడియున్నారు. 1904 సంవత్సరమున పోస్టాఫీసులవిషయమైన లెక్క యిట్లుండినది.

తపాలాఫీసులు.....	15,403
తపాలాపెట్టెలు.....	34,005
ఉత్తరములు.....	28,68,22,556
వృత్తాంతపత్రికలు.....	3,42,62,838
మూటలు (Parcels)	39,41,809
ప్రధానాధికారులు వారిసహాయాధికారులు.....	25
విచారణాధికారులును (Superintendents) ఇన్ స్పెక్టరును.....	536

పోస్టుమాస్టరులు.....	6,229
తపాలాయుద్యోగముచేయుస్థాలుమాస్టరును ప్లేషన్ మాస్టరును.....	9,371
గుమాస్తాలు.....	10,222
తపాలాబంట్లాతులు.....	28,073
తపాలామూటలను మోసుకొని పరుగెత్తువారు.....	20,419
తంతులుకొట్టువారు.....	2,715
ఈ యిలాకాపనివారి యందటి మొత్తము.	<u>77,590</u>
కడచిన మూడు సంవత్సరములుగా నీ యిలాకాలో లభించిన యాదాయము రూ.....	41,00,000
ఒక సంవత్సరమునఁ దప్పిదముచేసినందుకై యుద్యోగమునుండి తొలగింపఁబడిన సేవకులు.....	534
ద్రవ్యనిక్షేపణనిధులలో (Savings Bank) చేరినవారు.....	9,87,635
క్షేమద్రవ్యము రూ.....	12,33,00,000
పైమొత్తమునకు వడ్డీ రూ.....	35,00,000

పోస్టాఫీసులపైని దొరతనమువారి కెంత యెక్కువగ నాదాయము వచ్చుచుండునో యుద్యోగస్థుల కెంత యెక్కువగ జీతములియ్యఁబడుచుండును. తపాలాబిళ్లలు (Postage Stamps) అమ్మువారికి రూపాయ కింత యని తరుగు ముందియ్యఁబడుచుండినది. బిళ్ల లమ్ముటకై యిచ్చుచుండిన యీ తరు గిప్పుడు నిలిపివేయఁబడినది. ఇట్లు చేయుటచే మిగిలెడు సొమ్ము తపాలాయుద్యోగస్థుల జీతములను హెచ్చించుటకై వినియోగపఱపఁబడుచున్నది.

అనేకప్రదేశములలో తపాలాకచ్చేరీలతోఁగూడ తంతి యాఫీసులును జేర్చియుంచుట మనకుఁ దెలిసినదియే కదా. తంతి యనునది వృత్తాంతములను బంపుటకై తపాలా కంటెను వేగముగా నుపయోగపడు సాధనము. ఉత్తరములను బొగబండ్లలో నెక్కించి పంపునట్లే, వృత్తాంతములను విద్యుత్సారతంతులమూలమునఁ బంపుదురు. అవసరతంతి యనియు, సాధారణతంతియనియు తంతి రెండుతెగలై యున్నది. తంతియాఫీసులో విలువ లేకయే యూరక యియ్యఁబడు నచ్చునమూనాలలో (Telegraph Forms) వృత్తాంతమును, పుచ్చుకొనువారిపేరు విలాసములను సంగ్రహముగా నాంగ్లేయభాషయందు వ్రాసి, దానికై విధించియుండు కట్టమునకుఁ దగు కిమ్మత్తుగల తపాలాబిళ్ల

లను గొని, యా నమూనాలోఁ జెప్పఁబడిన తావున నంటించి యిచ్చినయెడల, నచ్చటి యుద్యోగు లా వృత్తాంతమును మనము గనఁబఱచిన తావులకుఁ బంపివేయుదురు. మనము సొమ్ము చెల్లించినా మనుటకు గుఱుతుగా రసీదు లిత్తురు. సాధారణతంతికి 12 పదములవఱకు 6 అణాలును, దానికిఁబైఁబడిన పదము 1-కి $\frac{1}{2}$ అణాయును, అవసరతంతికి 12 మాటలవఱకు 1 రూపాయయును, దానికిఁబైఁబడిన మాట 1-కి 2 అణాలును కట్టము పుచ్చుకొందురు. తమ కడకు వచ్చినవృత్తాంతముల నొకకాకితములో వ్రాసి, దాని నొక యెఱ్ఱరంగు గల యొరలోవేసి, పైవిలాసము వ్రాసి, యందు గుర్తింపఁబడినవారికిఁ దపాలా యుద్యోగస్థులు బట్వాడాచేయుదురు. ఏ తంతిలోను 12 మాటల లోపలనే పైవిలాసము చేరియుండవలెను. తంతి పోయి చేరవలసినయూరు తంతియాఫీసునుండి 7 మైళ్లదూరమున కంటే మించినదూరమున నున్నయెడల, తంతిసమాచారమునకై చెల్లించుకట్టముతోఁగూడఁ గొనిపోవుమనుష్యునికి మోతకూలియు నియ్యవలెను.

1904 సంవత్సరమున 2,127 తంతియాఫీసు లుండినవి. వానిలో 1,859 ఆఫీసులు తపాలాకచ్చేరీలతో చేరియుండినవి. తక్కినవి ప్రత్యేకములైన తంతియాఫీసులుగానే

యున్నవి. ప్రతి సంవత్సరమునను గొన్ని తంతియాఫీసులు గ్రొత్తగా స్థాపింపఁబడుచున్నవి. ఈ యిలాకాలో నుండి యుద్యోగస్థులక్రమమును, మొత్తమును క్రిందఁ జూపఁబడియున్నవి.

ప్రధానవిచారణాధికారులు (Superintendents). 34

సహాయవిచారణాధికారులు (Assistant Superintendents) 146

తంతియాఫీసుల యధికారులును, తంతికోట్టువారును (Telegraph Masters and Signallers). 2,361

గుమాస్తాలును, తగ్గుతరగతియుద్యోగస్థులును. 8,000

మొత్తము... 10,541

ఈ దేశమునందు 1855 - వ సంవత్సరప్రారంభము నుండియే దొరతనమువారు తంతులు వేయుట కారంభించిరి. మొదట సుమారు 3,000 మైళ్లవిస్తీర్ణమునకే తంతి వేయఁబడినది. ఇప్పు డీ దేశమున తంతులు వ్యాపించి యుండు విస్తీర్ణము 67,587 మైళ్లుండును.

తంతు లేర్పఱచుటనలన దొరతనమువారికి 125 లక్షల రూపాయలయాదాయమును, 96 లక్షలరూపాయలు

వ్యయమునగుచున్నవి. సంవత్సరమాద్యంతము నించుమించుగా నొక కోటితంతులు పంపబడుచున్నవి.

ఇవివిధముగ దొరతనమువారు తంతులమూలమునను, తపాలామూలమునను జనుల కనేకసౌకర్యములను గలుగఁ జేయుచున్నారు. జనులు వృత్తాంతములు పంపుటకై యెక్కువ ద్రవ్యవ్యయము చేయనక్కఱలేదు. ఈయిలా కాలలో వేలకొలది బీదజనులు దొరతనమువారిచే నియమింపబడి తగినజీతములు పొంది జీవించుచున్నారు. ఈ సాధనములవలన వర్తకమును, చేతిపనులును, జ్ఞానమును, నాగరికతయు వృద్ధిచెందుచున్నవి. ఈ దేశమునందును బరదేశములందును జరుగు వృత్తాంతముల నందఱు చక్కఁగాఁ దెలియఁగూడినవృత్తాంతపత్రికలు, తపాలును తంతియు లేకున్నచోఁ గ్రమముగా జరుగనేరవు. ఈ సాధనములు రాజ్యపరిపాలనమునకును, దేశసంరక్షణమునకును నావశ్యకములైనవి. ఈ దేశమునఁ గలహము సంభవించినను, పరదేశస్థులవలన నపాయము గలిగినను, ముఖ్యములయిన యీసాధనములమూలమునఁ బలుసేనలను వెంటనే రప్పించి, సేకరించికొని బాగుగాఁ గావలిపెట్టి కాపాడవచ్చును. ఈ దేశాభివృద్ధికే గారణమగు పరదేశ వర్తక మీసాధనములు లేనిచో మిక్కిలి తగ్గిపోవును.

వృత్తాంతములు పంపను రప్పింపను బూర్వికులు చేయుచు
వచ్చినయేర్పాట్లకు నిప్పు డాంగ్లేయప్రభువు లమర్చియుండు
సాధనములకును గల వ్యత్యాసము లివి యని యందఱు
దెలిసికొనవచ్చును.

10. దొరతనమువారును, ఇనుపదారులును.

ఇనుపదారుల యుపయోగము — దొరతనమువారికిని వీనికినిగల సం
బంధము — మార్గముల వివరము — వీనివలన జనులకుఁ గలుగు మేలులు—
దొరతనమువారిచేఁ బైవిచారణనిమిత్తము చేయఁబడియుండు విధులు.

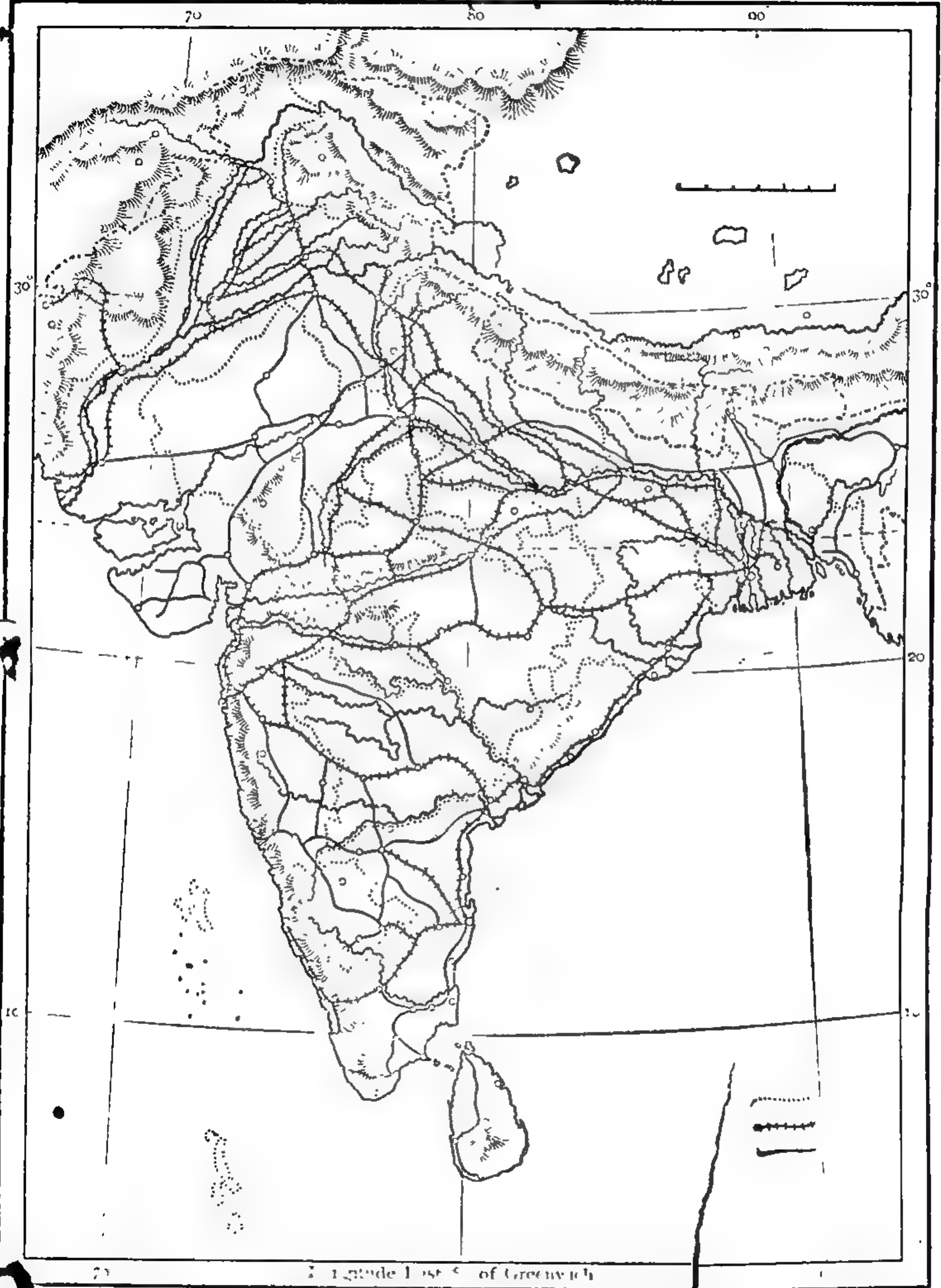
తపాలా, తంతి యీయిలాకాలయుపయోగములు
ముందటియధ్యాయమున వివరింపఁబడినవి. తపాలాపను
లకు సాహాయ్యకారిగా నుండునది యినుపదారి. పూర్వ
కాలమున ఢిల్లీనగరము నేలినసుల్తానులలోఁ గొందఱు
తపాలాయొక్క రాకపోకలకై గుట్టపుబండ్ల నేర్పఱచి, జను
లకు సౌకర్యములను గలిగించిరి. దానిని మనదేశస్థులు
బహువింతగాఁ బొగడుకొనుచుండిరి. అంతమాత్రమునకే
యట్లు పొగడ్తలు చేయునప్పు డొక గంటకు 50 మైళ్ల
దూరము పోయెడిపొగబండ్ల నెంతగా మనము శ్లాఘింప
వలెను! ఈ పొగబండ్లు తపాలాయుత్తరములు మున్నవి గల

మూటలను గొనిపోవుట మాత్రము గాక, ప్రయాణులను, సరకులను, గొడ్డుగోదలను, గుఱ్ఱములను ఈ మొదలగు ననేకమృగములను నెక్కించుకొని, బహువేగముగాఁ బరు గెత్తుచున్నవి.

వీనికై మన మొసఁగు కట్నమును, అవి చేయు మహిమకారములను సరిపోల్చిచూడఁగా, మన మొసఁ గుకట్నము బహు స్వల్పమని స్పష్టమగుచున్నది. పొగ బండ్లు నీటియావిరిబలముచేతనే సాగుచున్నవి. ఎద్దుల బండ్లు, గుఱ్ఱపుబండ్లు, పల్లకులు మొదలగువాహనముల కంటెఁ బొగబండ్లు నానావిధములచే శ్రేష్ఠములైనవి యని చెప్పవచ్చును. జను లెంతకూటములు కూడియున్నను, తక్కిన వాహనములం దెక్కక, తఱచుగా నీ పొగబండ్ల యందే యెక్కిపోవుటవలన, వీనిశ్రేష్ఠ్య మిట్టి దని తెలియును.

ఇప్పు డీదేశమునందుఁ గల యినుపదారులమొత్తము నిడివి యించుమించుగా 29,000 మైళ్లుండును. ఈ మార్గముల నేర్పఱచుటకై 360 కోట్ల రూపాయలకుఁ బైగాఁ బట్టియుండవచ్చును. అయోమార్గనిర్మాణము బహు దుష్కరకార్యము. ఒక మైలుదూరము మార్గనిర్మాణము నకు లక్షరూపాయలకంటె నెచ్చుగా వ్యయమగును గొవు

J. Henry Walker sc.

ఇండియా యొక్క ఇనుపదారులు.

నను, నీ దేశస్థులు గొప్ప మొత్తములు వెచ్చించి యీమార్గముల నేర్పఱప శక్తిలేనివారుగ నుండుటచేతను, ఇంగ్లాండు దేశమునం దుండుధనికులను, గొప్పవ్యాపారులసంఘములను బ్రోత్సహపఱచి యీ దేశమున నినుపదారులను దొరతనమువారు వేయించిరి. వా రొప్పుకొనుటనిమిత్తము, అయోమార్గనిర్మాణమునకై కావలసియుండు భూములను దామే కొని యిచ్చునట్లును, వ్యయపఱచు మొత్తమునకు నూటి కింత యని యెంచుకొన్నలాభము దొఱకనియెడల, నా తగ్గినమొత్తమును తా మొసంగునట్లును, నెంచిన మొత్తమునకంటె లాభ మెక్కువగా నచ్చినయెడల వచ్చినలాభమున నర్ధాంశము మాత్రము వారు దీసికొనవచ్చునట్లును, కొన్ని సంవత్సరములకుఁ బిమ్మటఁ దామే యినుపదారులను, బండ్లను తమసొంతమునకై క్రయ మిచ్చి తీసికొనునట్లును, నొడంబడిక చేసికొనిరి. ఈ నిబంధనకే యాంగ్లేయభాషయందు “గారంటీసీస్టమ్” (Guarantee System) అని పేరు. దీనివలన మొదట రాజ్యాంగమువారికి నష్టము సంభవించినది. ఇప్పుడు కొన్ని యినుపదారులను దొరతనమువారు తాము చేసికొన్నయొడంబడికల ప్రకారము సొంతమునకుఁ దీసికొన్నందునను, క్రమక్రమముగా నాదాయము వృద్ధియగుచున్నందునను, సాలునకు 3 కోట్ల రూపాయల

లాభము దొరతనమువారికి లభించుచున్నది. మన ప్రభుత్వమువారే కాక, స్వదేశరాజులును తమసొంతద్రవ్యమును వెచ్చించియో, దొరతనమువారికడ ఋణముగైకొనియో కొన్ని యినుపదారులను నిర్మించియున్నారు. ఇతైఱఁగున వేయఁబడినయినుపదారుల నిడివి సగటునకు 3,472 మైళ్లుండవచ్చును. అంతేకాక, కొన్నిజిల్లాలలో నీ మార్గముల నిర్మించుటకై దొరతనమువారు జిల్లావిచారణసంఘములవారికి (District Boards) అప్పు లిచ్చియున్నారు. జిల్లాసభలవలన మద్రాసుమాగాణములోఁ జేరినతంజావూరిజిల్లాలో 105 మైళ్ల నిడివియు, బంగాళామాగాణమునందు 168 మైళ్లనిడివియుఁగల యినుపదారులు వేయఁబడియున్నవి. తామే సొంతముగ నయోమార్గములను వేయించుటకుఁ దగినంత శక్తి యీ దేశస్థుల కింకను రాలేదు. ఇట్టిస్థితి వీరికిఁ గలుగుటకు నింకను చాలకాలము పట్టు నని తోచుచున్నది. ఈ దేశమున నిప్పుడు వేయఁబడియుండు నినుపదారు లొకటే వెడల్పు గలవి గావు. దక్షిణయిండియాయినుపదారివలెఁ గొన్ని తగ్గువెడల్పు గలవిగాను, కొన్ని చెన్నపురియినుపదారివలె నెక్కువ వెడల్పు గలవిగాను నున్నవి. మార్గములవైశాల్యము ననుసరించియే బండ్లయొక్క వైశాల్యము నుండును. వెడల్పుగల యినుపదారియందుఁ బోవునట్టిబండ్లు వెడల్పుతగ్గిన యినుపదారి

యందుఁ బోనేఱవు. మార్గము వెడల్పుగా నున్నయెడ,
 గాలియుపద్రవము మెండుగాఁ గలుగదు. ఇంగ్లాండునందలి
 యయోమార్గముల వెడల్పు 4 అడుగుల 8½ అంగుళ
 ములు. తుపానువలన సంభవించు నపాయములు ఇంగ్లాండు
 కంటె నీ దేశమున మెండుగా నుండుటవలన నిచ్చటి
 యినుపదారులవెడల్పు 5½ అడుగు లుండవలెనని మొదట
 మొదటఁ దలఁచినారు. అయినను, కాలక్రమమున వ్యయ
 మును దలఁచి, వెడల్పుతగ్గినయినుపదారులును వేయవచ్చు
 నని నిశ్చయించి, 3 అడుగులు 3¾ అంగుళములవెడల్పుగల
 మార్గములనే వేయఁదొడఁగిరి. ఇనుపదారు లొకటే
 వెడల్పు గలవిగా నుండనియెడల, ట్రామకాలమునందు
 ట్రామము సంభవించియుండుదేశముల కాహారపదార్థము
 లను విస్తారముగాఁ బంపుటకును, గలహము సంభవించు
 కాలములలో సేనలను బలుప్రదేశములనుండి కలహము
 సంభవించినప్రదేశములకు వేగముగాఁ జేర్చుటకును శ్రమ
 ముగా నుండును. కాఁబట్టి యీ దేశమునఁ బలుతావు
 లలో నిర్దింపఁబడియుండు వెడల్పుతగ్గిన యినుపదారులను
 గూడ నొకటేవిధమైన వెడల్పుగలవిగా నిర్దించి, యొక
 దానితో మఱియొక్కటి చేర్చివేయవలయుననియు, దాని
 కిఁగా నెక్కున ద్రవ్యము దొరకినప్పు డాపనిని జేయవలయు
 ననియు దొరతనమువా రుద్దేశించియున్నారు. కొన్ని స్థల

ములలో 2 అడుగులు, లేక, $2\frac{1}{2}$ అడుగు వెడల్పుగల శాఖామార్గములు గూడ నిర్మింపఁబడియున్నవి. మొదట నీ దేశమున నినుపదారులు వేయునప్పుడు, ఈ దేశము నందలిప్రయాణికులవలన నధికాదాయము రాదేమో యని వానియజమానులు భయపడిరి. అయినను, స్థల యాత్రలు, పుణ్యతీర్థయాత్రలు చేయువా నీ దేశమున విశేషముగా నుండుటవలనను, నెక్కువ కూలి యపేక్షించి జను లొక్కచోటినుండి మఱియొక్కచోటికి మాటిమాటికి వచ్చుచుఁ బోవుచు నున్నందువలనను బాటసారులవలన వచ్చెడు నాదాయము నానాటికి హెచ్చుచునేయున్నది. బండ్లలో మొదటి, రెండవ, మూడవతరగతులని మూడు తరగతులు జను లిచ్చుకట్టము ననుసరించినసౌకర్యము లతోఁ గూడినవై యున్నవి. ఇప్పు డినుపదారులవారికి లభించు 1,176 లక్షలయాదాయమున 990 లక్షలు మూడవతరగతిలో నెక్కువారివలననే లభించుటంజేసి, వారికిఁ గావలయుసౌకర్యములనే యినుపదారులసంఘము వారిమూలమున నెక్కువగాఁ గలిగింపఁ బ్రభుత్వమువారు ప్రయత్నములు చేయుచు వచ్చుచున్నారు.

ప్రయాణికులకంటెను సరకులను గొనిపోవుటవలన వచ్చుబడి యెక్కువగా నుండవచ్చును. ఇనుపదారిబండ్లలో

నెక్కనివారును వానిని జూడనివారును నుండవచ్చును గాని, వానిమూలముగా వచ్చెడు పదార్థములను గొని యుపయోగింపనివా రుండరు. ధాన్యములు, విత్తినములు, నేలబొగ్గు, దూది, ఉప్పు, చక్కెర, కలప మొదలగు సరకులు గొనిపోవుటవలననే రైల్వేవారికి 25 కోట్లరూపాయలకంటె నెచ్చుగా నచ్చుబడి లభించుచున్నది. ఒక ప్రదేశమున నధికముగాఁ బండెడు ధాన్యము లవిపండని దేశములకు నినుపదారులమూలమున విశేషముగాఁ గొని పోఁబడుటవలన నన్ని దేశములందును వస్తువులవెలలు రమారమి యేకరీతిగనే యున్నవి. “రైలు వచ్చుటచే, వెల లన్నియు నొక్క విధమైనవి” యను వాడుకను లోకు లందఱు వినియుండవచ్చును. ఈ దేశమున ముస్మాతిక పాలుజనులు పైకుపెట్టి జీవించురైతులుగానుండుటవలన, సకాలమునకు వాన గురియకున్న నీ దేశమునఁ గలుగు నిడుమలు మెండుగాఁ గలవు. కాఁబట్టి, వ్యవసాయవృత్తి మాత్రమేకాక యితరవృత్తులును నుండెనేని, తొమ్మకాలమునఁ గలిగెడుశ్రమలు తగ్గును. ఇనుపదారులే పలువృత్తులకు మూలాధారములుగ నున్నవి. పొగబండ్లను నడిపించుటకును, కట్టడములు నిర్మించుటకును, శిల్పశాలల నేర్పఱచుటకును, డబ్బుదీసికొని టిక్కెట్లెచ్చుటకును, లెక్కలను వ్రాయుటకును లక్షలకొలది జను లుద్యోగము

లలోఁ గుదుర్పఁబడియున్నారు. ఇంచుమించుగా 4 లక్షల మందిజను లినుపదారులకు సంబంధించిన యుద్యోగము లలో నున్నారు. కూలివాండ్రకును, బంటులకును లెక్కయే లేదు. నానాజాతులవారిని, నానాదేశములవారిని, బ్రయాణములలో నొకటిగాఁ జేర్చి, వారి జ్ఞానమును, స్నేహమును వృద్ధిపఱచునవి యీ యినుపదారులే.

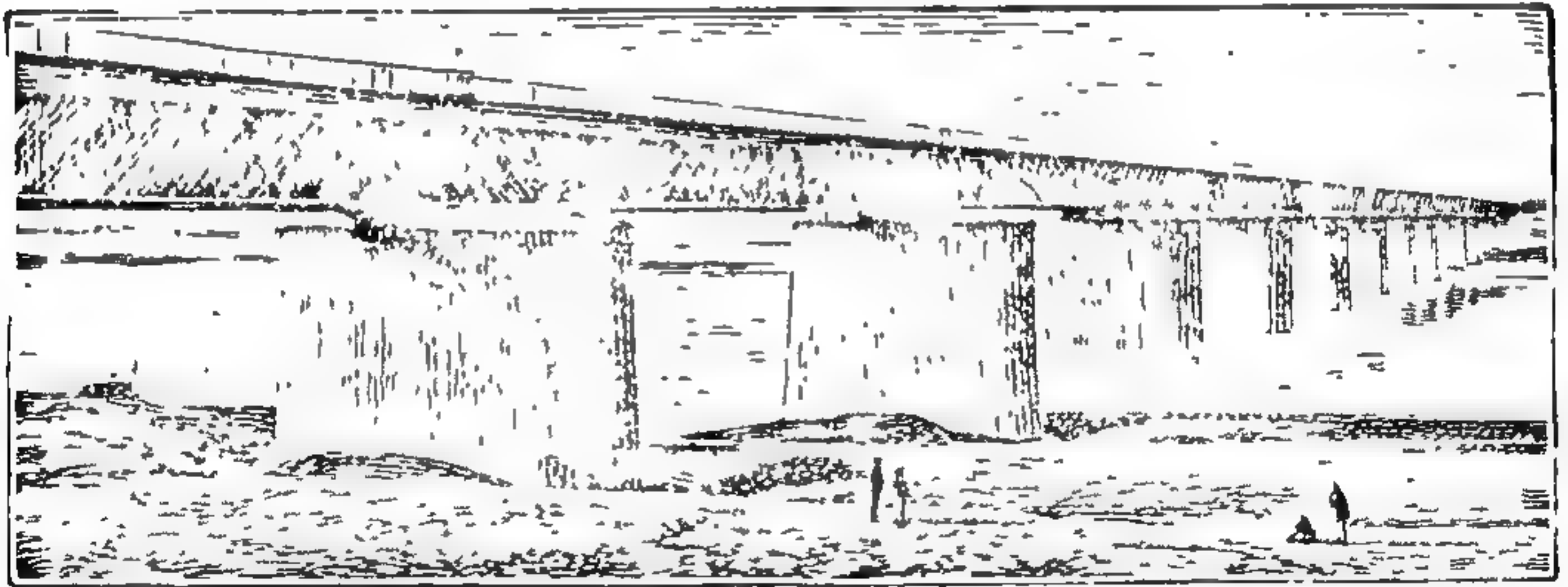
ఇప్పు డీదేశమునందలి యినుపదారులపేరులు మొదలగు వివరము లీ క్రిందిపట్టివలనఁ దెలియవచ్చును:—

ఇనుపదారుల పేరులు.	అతి పోపు ప్రాంతములు.	మార్గము యొక్క నిడివి (మైళ్లు.)	దారివేయ నారంభించిన సంవత్సరము.	ఒడంబడిక ముగియు సంవత్సరము.	వెడల్పు లేక, కుటుచయ?	లాభము లేక, నష్టమా?	విశేష విషయములు.
1. దక్షిణయిండియా యిను దక్షిణ హిందూ పదారి (S. I. R.)	దేశము	1353	1861	1891	కుటుచ.	లాభము.	బొటసారులు మొండు.
2. దక్షిణమహారాష్ట్ర యిను బొంబాయి దక్షిణ పదారి. (S. M. R.)	రాజ్ గము	1687	1884	1907	కుటుచ.	నష్టము.	బొటసారులు తక్కువ.
3. చెన్నపురి యినుపదారి. (M. R.)	చెన్నరాజధాని ఉత్తరభాగము.	1493	1856	1908	వెడల్పు.	నష్టము.	1907 సం॥వ పై రెంటితోఁ జేర్చి వేయఁ బడినది.
4. గ్రేటు ఇండియన్ పెనిన్సులర్ రైల్వే. (G. I. P. R.)	బొంబాయి మొదలు రేయచూరి వఱకు.	3009	1870	1900	వెడల్పు.	నష్టము.	మొదటి తరగతి ప్రయాణ లెక్కవ. దూది వ్యాపారము మొండు.
5. బంగాళా నాగపురము ఇనుపదారి. (B. N. R.)	మధ్యదేశము.	2170	1891	1913	వెడల్పు.	స్వల్ప లాభము.	

6. మధ్యయిండియా ఇనుప బొంబాయి రాజ ధాని. దారి. (C. I. R.)	3192	1872	1905	868 మైళ్లు వెడల్పు; తక్కినది	నష్టము.	సరుకులెక్కువ.
7. తూర్పుబంగాళా యిను పదారి. (E. B. R.) తూర్పుబంగాళ ము.	1272	1862	1884	కుటుచ. 495 మైళ్లు వె డల్పు; తక్కిన ది కుటుచ.	లాభము.	
8. తూర్పుయిండియా యిను పదారి. (H. I. R.) గంగాతీరము.	2225	1854	1880	వెడల్పు.	అధిక లాభము.	నేలబొగ్గు యె గుమతి దిగు మతి.
9. వాయవ్యబంగాళా యిను పదారి. (N.W.B.R.) ఉత్తరభాగము.	1468	1874	1932	కుటుచ.	లాభము.	సారవంతమగు దేశము.
10. వాయవ్యసర్కారు ఇనుప హిందూదేశ వా దారి. (N. W. S. R.) యవ్యభాగము.	4426	1861	1886	వెడల్పు.	లాభము.	గోధుమల యె గుమతి.
11. అయోధ్యా రోహిల ఖండము ఇనుపదారి. (O. R. R.) గంగోత్తర భాగ ము.	1277	1867	1889	వెడల్పు.	స్వల్ప లాభము.	సారవంతమగు దేశము.
12. ఆసాముబంగాళా యిను పదారి. (A. B. R.)	775	1895	1921	కుటుచ.	అధిక నష్టము.	ప్రత్యేక మా ర్గము.

ఇనుపదారులు నిర్మించుటకై యయ్యయిసంఘముల వారు పెట్టుమూలధనమునకు నియమితమయినవడ్డీకిఁ దక్కువగా లాభము దొరికెనేని, యా తగ్గెడు మొత్తమును దా మొసఁగునట్లును, నియమితకాలమున నయోమార్గములను దామే క్రయపఱచుకొనునట్లును దొరతనమునా రొడంబడికచేసికొనియుండుటవలన వానిని వేయునప్పుడును, వేసినపిదపఁ గూడఁ జేయు వ్యయములు క్రమముగా నున్నవా యనుటను జక్కఁగా గమనించుటకు అయోమార్గవిచారణాధికారి (Consulting Engineer for Railways) అను నుద్యోగస్థుని నొక్కొక్క మాగాణమునందును నియమించియున్నారు. క్రొత్తిమార్గములు

యమునానదిలో ఇనుపదారికిగాను కట్టించిన వంతెన.

వేయునప్పుడును, గొప్పవంతెనలను గట్టునప్పుడును, కొండలను దొలిచి సొరంగములను (Tunnels) జేయునప్పుడును,

మదింపువేసికొన్న మొత్తమునకంటె నెక్కువగా వ్యయము చేయవలసి వచ్చినప్పుడును, నిండియాప్రభుత్వమువారిసమ్మతిని యినుపదారిసంఘములవారందఱును బొందవలయునని ప్రభుత్వమువారు విధించియున్నారు. వారియిష్టానుసారముగా ఖర్చులు చక్కఁగా చేయఁబడుచున్నవా యను నంశమును గూడఁ బైజెప్పిన యినుపదారులవిచారణాధికారులు విచారించుకొనుచున్నారు. అయినను, నీ యేర్పాటులవలన నీదేశ మంతయు వ్యాపించియుండు నయోమార్గములఁ గూర్చినవిషయము లొకటేతీరున నడచుచుండుట లేదనియు, నానాటికి హెచ్చుచుండునినుపదారుల పైవిచారణకై, చక్కనినిపుణులనే పైయధికారుల నుగా నియమింపవలయుననియు రాజప్రతినిధిగానుండిన కర్జన్ ప్రభుఁడు పరిపాలనమందుఁ బ్రభుత్వమువారు తలఁచి 1901-02-న సంవత్సరములందు నీ దేశమందలి యినుపదారులను నమెరికాదేశమందలివానిని సరిపోల్చిచూచి, కరణీయములయిన సవరణ లివి యని తెలియఁబఱచుటకుఁ బ్రవీణుని నొకని నేర్పఱచిరి. ఈ దేశమందలి యినుపదారుల పైవిచారణకై ముగ్గు రనుభవశాలురగు నిపుణులుగల సభ యొక్కటి యుండవలయు ననియు, నిరుపయోగము లగు కట్టిదిట్టములవలనను, నిబంధనలవలనను నా సంఘము వారి యధికారములను దగ్గింపరా దనియు వాక్రుచ్చిన

వారు వీరే. వీరియభిప్రాయానుసారముగ దొరతనము వారు 1905 సంవత్సరమున మార్చి నెలలో “ఇనుపదారుల సంఘము” అను నొక సంఘము నేర్పాటుచేసి, వాణిజ్య వృత్తిశాఖవారి (Department of Commerce and Industry) విచారణయందుంచిరి. ఈ సంఘమువారు సామాన్యముగా నన్నియినుపదారులయొక్క జమఖర్చులు మొదలగువిషయములను గమనించి ప్రభుత్వమువారికి యోచనలు సెప్పుటకును, ప్రభుత్వమువారియినుపదారులను దగినయధికారులమూలమున నిర్మించుటకును, నప్పుడప్పుడు సంభవించువివాదములను దీర్చుటకును, సంఘము వారి సెలవులను విమర్శించిచూచుటకును నధికారమును బొందియున్నారు. ఈ మేలయిన విధానములవలనను, దొరతనమువారి పూనికవలనను దేశమందంతట నుండు నినుపదారులవిచారణ యేకరీతిగా నగుటయేకాక, కాల క్రమమునఁ బ్రభుత్వమువారికి విశేషలాభము గలుగవచ్చు ననియు మనము దృఢముగాఁ జెప్పవచ్చును. జనులకు శ్రమ నియ్యక, దొరతనమువారి కాదాయము నభివృద్ధి పఱచుసాధనములలో నయోమార్గములు ముఖ్యము లని చెప్పవచ్చును.

పోగబండ్లలో నెక్కుప్రయాణికు లొండొరులతోఁ గలహము లొనర్పకుండుటకును, ఈ బండ్లే తమదొంగతన

మున కాధారముగాఁ బెట్టుకొనియుండుదొంగలను గనిపెట్టుటకును, చీట్లు (టిక్కెట్లు) పుచ్చుకొనకయే బండ్లెక్కిపోవు ప్రయాణికులను దండించుటకును, బండ్లు పరుగెత్తునప్పుడు దుష్టులవలనియపాయములు ప్రయాణికులకు సంభవింపకుండునట్లు చూచుకొనుటకును దొరతనమువారు రక్షకభటులను (Railway Police) పలువురను నియమించియున్నారు. అంతియకాక, జను లుత్సవాదులందు విశేషముగాఁ బోవునప్పుడు, వారియొక్క సౌకర్యములకై చేయవలసిన యేర్పాటుల నన్నిటిని జేయునట్లు లినుపదారులసంఘములవారికి దొరతనమువారు తుత్తురువు చేయుచున్నారు.

జనుల కేకారణమువలననైనను ససౌకర్యము సంభవించినయెడల, వారు దొరతనమువారి కీసంగతిఁ దెలిపిన, వెంటనే యా యసౌకర్యమును బోకార్చుమార్గములు వెదకఁబడుచున్నవి.

11. దొరతనమువారును, కట్టడములును, నీటివసతియు.

దొరతనమువారికిఁ గట్టడము లవశ్యము లనునది--కట్టడములయిలా కాయొక్క స్వరూపము--ఈ యిలాకాకుఁ జేసిన పను లిట్టివి యనుట-- రోడ్లు--వంతెనలు--కాలువలు--అనకట్టలు--కట్టడములు--ముందటి కాలపుకట్టడములును, ప్రకృతకట్టడములును.

అనేకము లైన గొప్పకట్టడములను దొరతనమువారు కట్టించుచున్నారనుట యందటికిఁ దెలిసినవిషయమే. సర్వ జనసాధారణకార్యములకయి, జను లందఱు కూడియైనను, దొరతనమువారయినను గట్టడములను నిర్మింపవలయును. గ్రామములలో సత్రములను, రచ్చచావళ్లను గ్రామస్థు లందఱు చేరి కట్టించునట్లు, ఉద్యోగస్థులు పనిచేయుటకుఁ గట్టడములను (కచ్చేరీలను), సేనలు విడియుటకు నివేశము లను, కోటలను, జనులు నడుచుటకు బాటలను, నదులను దాటుటకు వంతెనలను, నీటిపావుదలకుఁ గాలువలను, వివాదములు తీర్చుటకు వ్యాయస్థలములను, రోగులచికిత్స లకు వైద్యశాలలను, పలువిధములగు శిల్పశాలలను, దొర తనమువా రేర్పాటుచేయుచున్నారు. ఇట్టి పను లనేకము లుగానుండుటవలన, వీనియన్నిటివిచారణలకై యీ పను లం దనుభవము గలగొప్పయద్యోగస్థులను నియమించి

వారినిమిత్తమై ప్రత్యేకముగా నొక యిలాకా నేర్పఱచి యున్నారు.

ఏఁబదిసంవత్సరములనుండియే యీ యిలాకా యేర్పడి యములులోనికి వచ్చుచున్నది. మొదట సేనలుండుట కుపయోగపడు కట్టడములనుమాత్రమే దొరతనమువారుకట్టుచువచ్చిరి. పిమ్మట లార్డ్ డల్హౌసీ (Lord Dalhousie) యను గవర్నర్ జనరల్ కాలములోనీ యిలాకా యేర్పాటు చేయఁబడెను. అదిమొదలుకొని యింజనీరులు (Engineers) అను పేరుగల యధికారులు నియమింపఁబడిరి. వారు తమయధికారములకుఁ దగినట్లు ప్రధాన ఇంజనీరు (Chief Engineer) అనియు, తనిఖీచేయుఇంజనీరు (Superintending Engineer) అనియు, దిల్లాఇంజనీరు (Executive Engineer) అనియు, సహాయ ఇంజనీరు (Assistant Engineer) అనియు, తగ్గుతరగతి ఇంజనీరు (Engineer Subordinate) అనియు పేరులు పొందియు

లార్డ్ డల్హౌసీ.

న్నారు. వీరి కందటికిఁ బనులు నేర్పుటకై యింజనీరింగు కాలేజీలు (Engineering College) అనుకలాశాల లనేకములు స్థాపింపఁబడియున్నవి. కొన్ని యేండ్లకుఁ బిమ్మట సేనలకుఁ గావలసినకట్టడములను బ్రత్యేకించి వానిని సేనల యధికారులవశము చేయుట యావశ్యక మని తోచినది. కాబట్టి రాజ్యాంగమునకుఁ గావలసినకట్టడములు కట్టుట, రోడ్లులు వేయుట, కాలువలు త్రవ్వట, యనువీనిని యీ యిలాకావారు విచారించుకొన్నయెడలఁ జాలు నని యాయా నూగాణములయధికారులకు దొరతనమువారైతరువు చేసియున్నారు. ఈ పనులకుఁగానే యించుమించుగా 1,000 యింజనీరులును, అసంఖ్యాకులగు క్రింది యుద్యోగస్థులును నియమింపఁబడియున్నారు. క్రింది యధికారులు, తఱచుగా చెన్నపురి, పునహా, సిస్పరమా, రుక్మిణి యను పురములలో నుండుదొరతనమువారియింజనీరింగుకలాశాలలలోఁ జదివి తేటినవారుగ నున్నారు.

ఈ యిలాకాకు సంబంధపడినపనులను 6 తెగలుగా భాగింపవచ్చును. అవి యేవనఁగా.—1. రోడ్లువేయుట, 2. వంతెనలు కట్టుట, 3. కాలువలు త్రవ్వట, 4. అనకట్టలను గట్టుట, 5. కట్టడములను గట్టుట, 6. ప్రాంతకట్టడములను గ్రొత్తవిగాఁ జేయుట.

1. బాటలు (రోడ్లు):—ఈ మాగాణమునందు మాత్రముగల బాటలమొత్తమునిడివి 25,000 మైళ్లకుఁ బైబడియున్నది. ఆ బాటలను దీర్చి వానిరెండుప్రక్కలను జెట్లను నాటించి, దింపుడుతిన్నెలు కట్టి, దిగుటకు సత్రము లేర్పఱచి, దొంగలవలనిభయముఁ బొపుటచే నిప్పుడు వర్తకులకుఁ గలుగుచుండు సౌకర్యముల నందఱు సులభముగాఁ దెలిసికోవచ్చును. ఇనుపదారు లేర్పడినపిమ్మటను బాటలయుపయోగము తగ్గినది కాదు. ఏలయన, నినుపదారులమూలమున నితరసీమలనుండి తీసికొనిరాఁబడు వస్తువులు గ్రామములకుఁ గొనిపోవుటకై యీ బాటలత్యావశ్యకములై యున్నవి. వీనిలో ననేకములగు బాటలు గులకపోసి గట్టించి బలపఱపఁబడుచున్నవి. ఈ రాజధానిలో నిట్టి బాటలయన్నింటిమొత్తమునిడివి రమారమి 20 వేలమైళ్లుండవచ్చును. పంజాబుదేశమునందును మేలైనబాట లనేకము లున్నవి.

2. వంతెనలు:—ఈ రాజధానిలో విశేషముగా నదులు పడమటికనమలలోఁ బుట్టి తూర్పుసముద్రములోఁ గలియుచున్నవి. కాబట్టి యొక మనుష్యుఁడు కన్యాకుమార్య గ్రామ నుండి గంగాతీరమువఱకు వెళ్లనలసివచ్చినట్లయిన, కావేరి, కృష్ణ, గోదావరి, మహానది మొదలగు పలునదులను దాటియే పోవలెను. ఈ నదులకు వంతెనలు లేని

కృష్ణానది రైల్వేవారిధి.

మొదల, ప్రయాణమునకు నాటంకములు గలుగును. కనుక, బాటసాములు చాటిపోవుటకును, రైలుబండ్లు పోవుటకును, తాతివం తెనలును నినుపవం తెనలును ననేక స్థలములందుఁ గట్టబడియున్నవి. ప్రాతవం తెనలు నూతనపట పబడుచున్నవి. జీవనదులకు వం తెనలు నిర్మించుటకై విశేష ప్రవృత్తియు వ్యయమగును. అట్లుండినను, దొరతనమువారు ప్రవృత్తివిషయమై వెనుదీయక, గంగ, సింధువు, గోవావరి, కృష్ణ మొదలగు జీవనదులకు వం తెనలు కట్టియున్నారు.

3. కాలువలు: — వ్యవసాయముచేసి జీవనముచేయు జనులు విశేషముగానుండెడి యీ దేశమునందు నీటిపాటు దలకుఁ గావలసినసాధనము లనేకము లున్నవి. కనిగిరి, కంభము మొదలగు చెరువులవలనను, పెన్న, గోవావరి, కృష్ణ మొదలగువానికాలువలమూలమునను, క్రీయూట గలతావులందుఁ ద్రవ్వఁబడినబావులమూలమునను నీటి పాటుదల జరుగుచున్నది. ముందటి కాలమందు జనులు తమసొంతధనము వెచ్చించి చెరువులను, బావులను, గుంట లను ద్రవ్వించుకొనుచుండిరి. ఈ మాగాణమునందు మాత్రము 40,000 చెరువులకు పైఁగా నుండినవి. అయినను జనులు వానియుపయోగమునుగూర్చి గమనింపక నానాట వానిని బూడిపోవునట్లు చేసిరి. కావున నిప్పుడు వానిపూడిక యెత్తించుటయే కాక, క్రీనీరుగల తావులలో బావులెత్తించుటకుఁ గావలసినద్రవ్యమును దొరతనము వారు రైతుల కప్పులు Agricultural Loans ఇచ్చుచు న్నారు. కాలువలు త్రవ్వించుటకును విశేషముగా ద్రవ్యము వెచ్చింపఁబడుచున్నది. పూర్వకాలములందు అక్కర వంటి కొందఱు ఢిల్లీచక్రవర్తులే యుత్తరదేశమునందలి కాలువలు త్రవ్వించి మేలు గలుగఁజేసి రని తెలియవచ్చుచున్నది. వారికిఁ బిమ్మట నున్నవారు వానిని గమనింపక పూడిపోవునట్లు వదలివేసిరి. ఇప్పుడు మన దొరతనము

వారు వానినెల్ల బాగుచేయుటయేకాక, క్రొత్తకాలు వలనుగూడఁ ద్రవ్వించుచున్నారు. ఇట్లు క్రొత్తగాఁ ద్రవ్వించఁబడినకాలువలపేరులును వానినిడివి మొదలగు నవియుఁ గ్రిందఁ జూపఁబడినపట్టికవలనఁ దెలియవచ్చును.

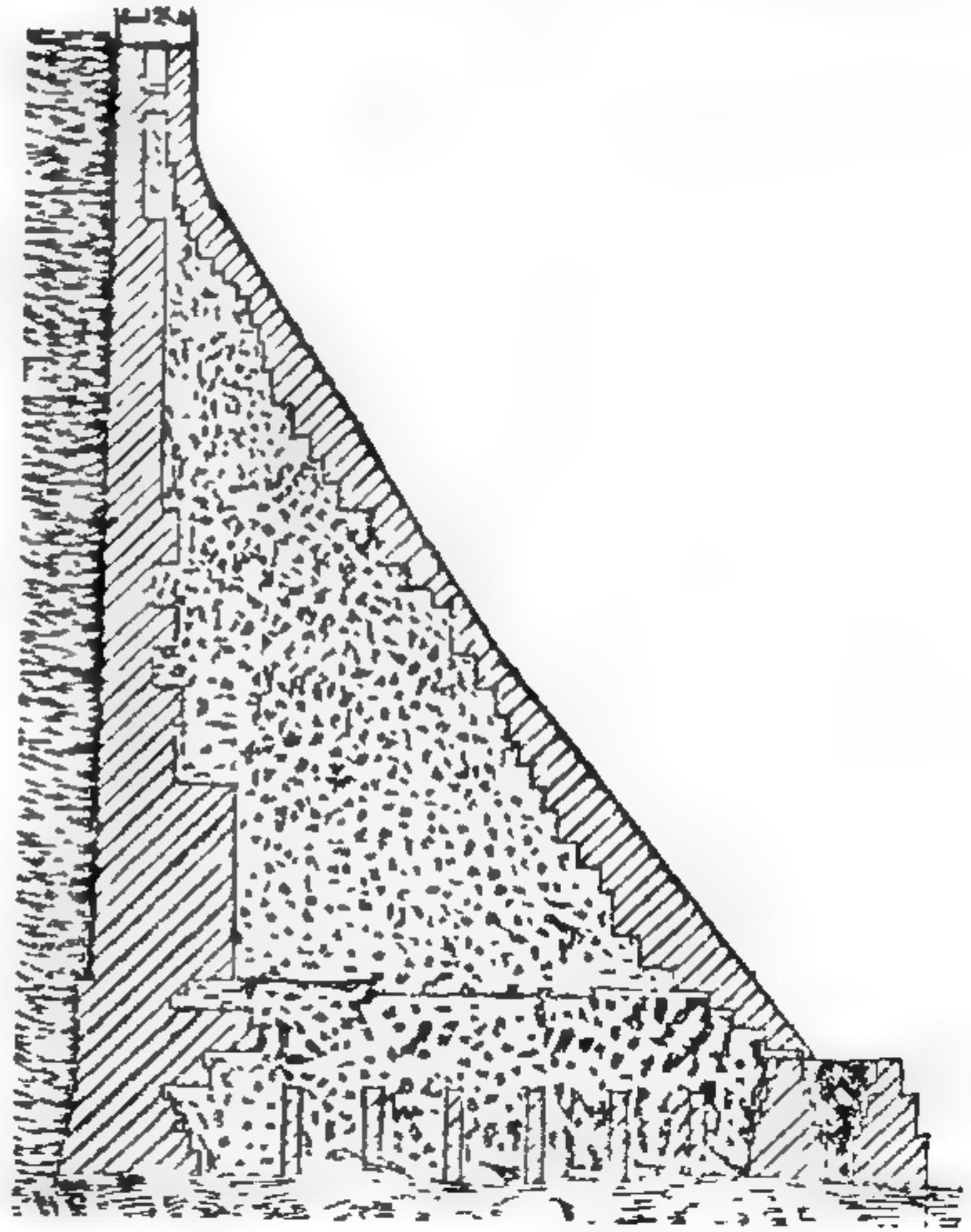
పేరు.	నిడివి మైళ్లు	నీటిపాటుదలగల వైశాల్యముకొలఁత.	త్రవ్వినందుకైన ఖర్చులు (రూపాయలు.)
గంగానదికాలువ.	4935	10 లక్షల యెకరములు.	3 కోట్లు.
సర్సిండ్ కాలువ.	3040		2 $\frac{1}{4}$ „
చీనాబుకాలువ.	2430	20 లక్షల యెకరములు.	
గోదావరికాలువ.	2408	24 లక్షల యెకరములు.	134 లక్షలు.
కృష్ణకాలువ.	1997		144 „
కావేరికాలువ.	2094		31 „

కాలువలు త్రవ్వించుటకు 43 కోట్లరూపాయలకంటె హెచ్చుగానే దొరతనమువారికి సెలవైనట్లు తోచుచున్నది. కఱవుకాలములందుఁ బొట్టకూటికై యల్లాడుకూలి వాండ్రచేతఁ గాలువలు త్రవ్వించి (Famine Relief Works) వారికి గంజిపోసి దొరతనమువారు కాపాడుచున్నారు. ఇప్పు డీదేశమునందు 2 కోట్లయెకరములకంటె నెక్కువైన పొలము లిట్టికాలువలనీటిపాటుదలచేత సాగుబడిచేయఁ బడుచున్నవి.

4. ఆనకట్టలు: — కాలువలు త్రవ్వటకై తఱచుగా నదుల కడ్డముగాఁ గట్టలు కట్టఁబడుచున్నవి. ఆనకట్టలు కట్టుటచేఁ బాతెడి నీళ్లు నిల్చి పైకిఁ దన్ని కాలువలలోఁ బ్రవేశించి మిట్టిభూములకును బాటుచున్నవి. ఈ మాగాణమునందలి నదులకు ముఖద్వారమునకు సమీపమునను, గంగానదీ ప్రాంతమందలినదులకు నుత్పత్తియొక్క సమీప ప్రదేశమునను నానకట్టలు కట్టఁబడియున్నవి. వడిగాఁ బాతెడు లోతయిన జీవనదులకు నానకట్టలు కట్టుట సులభసాధ్యము కాదు. అయినను విశేషద్రవ్యము

వెచ్చించి యాశ్చర్యకరములైన సాధనముల సాహాయ్యముచేతదొరతనమువారు గంగ, గోవావరి, కృష్ణ మొదలగు నదులకు నానకట్టలు గట్టియున్నారు. ఈ మాగాణములోఁ బడమటిసముద్రమునఁబడు మధురజిల్లాలోనుండు పెరిమారు అనునదికి నానకట్ట

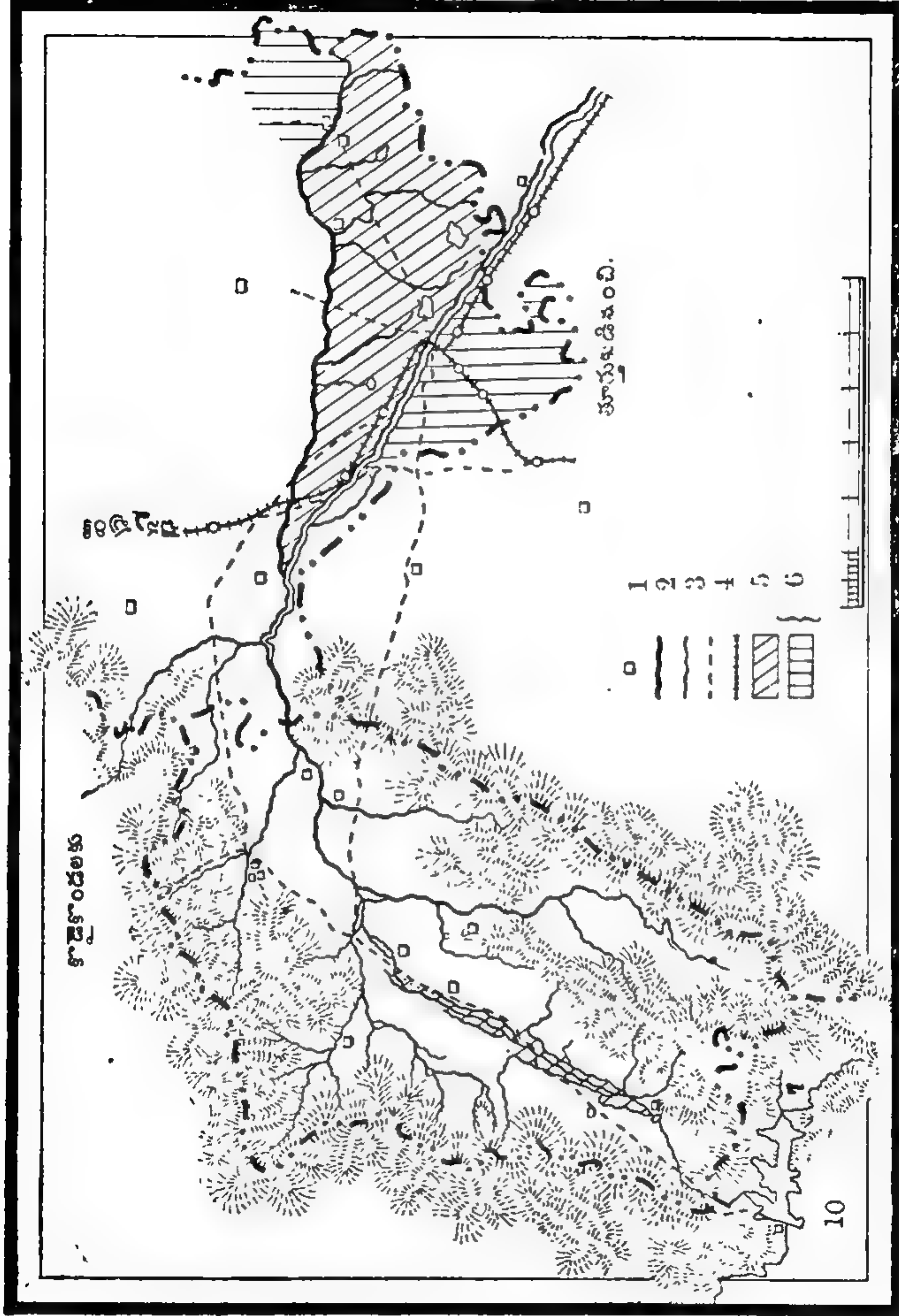

“పెరిమార్” చెలువునడిమికట్ట.

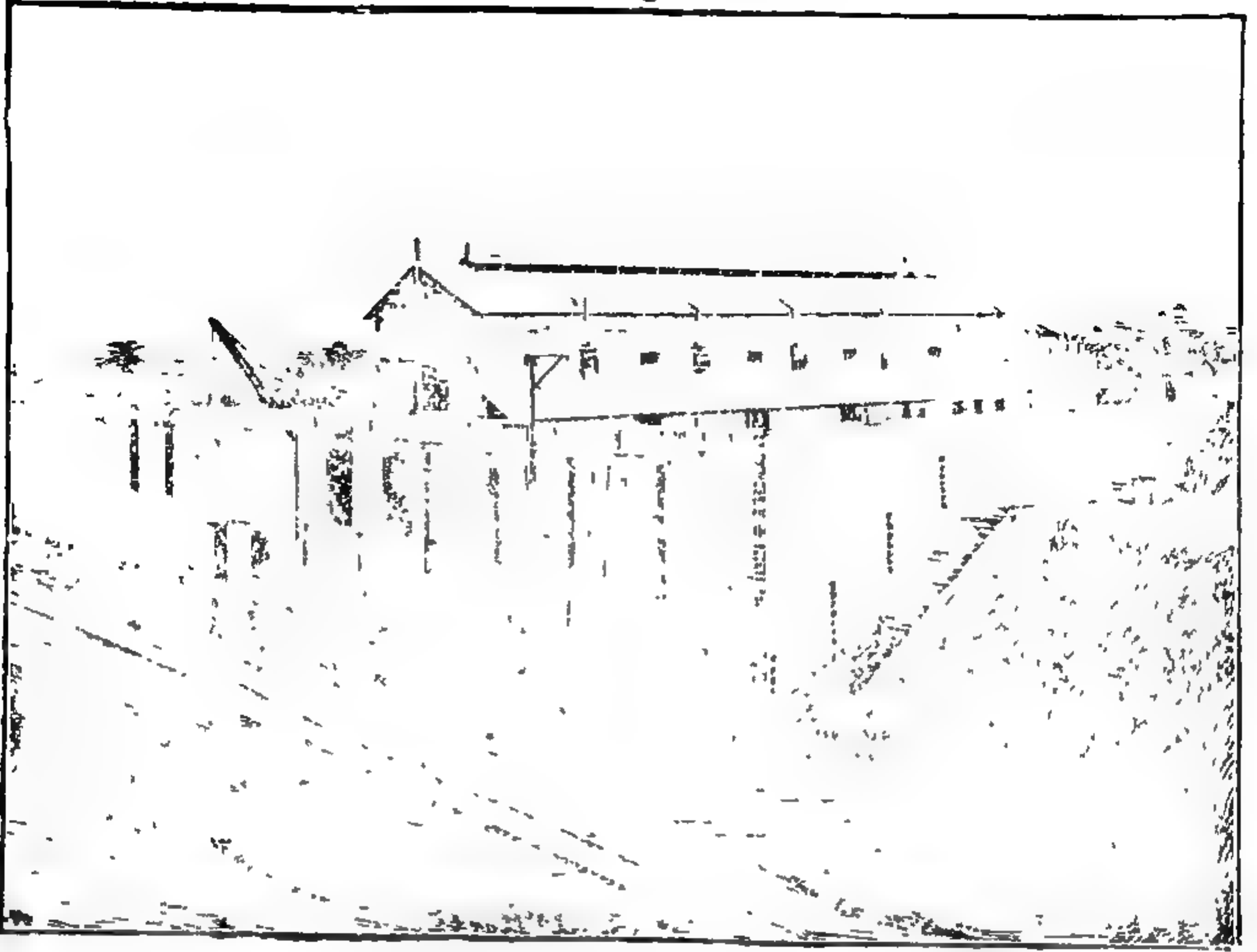
పెరియారుచెఱువు, చెఱువుకట్ట.

కట్టి, దాని జలమా జిల్లాలో నుండుభూములకుఁ బాటింపఁ బడుచున్నది. ఈ యానకట్టలపనితనము చూచుటకు మిక్కిలి వినోదముగా నుండును. మఱియు, దక్కనులో మైసూరురాజ్యమున మౌలిక సమయను నొకయాశ్చర్యకరమయిన 'చెఱువుకట్ట' కట్టఁబడియున్నది. అది 1,185 అడుగులపొడవును, 167 అడుగుల యెత్తును గలది. అది ప్రపంచమునందలిచెఱువుకట్ట లన్నిటికంటె నెత్తయినదై యెక్కువజలము సేకరింపఁదగినదిగా నున్నది.

పెరియార్ జలయంత్రవ్యవసాయపద్ధతి.

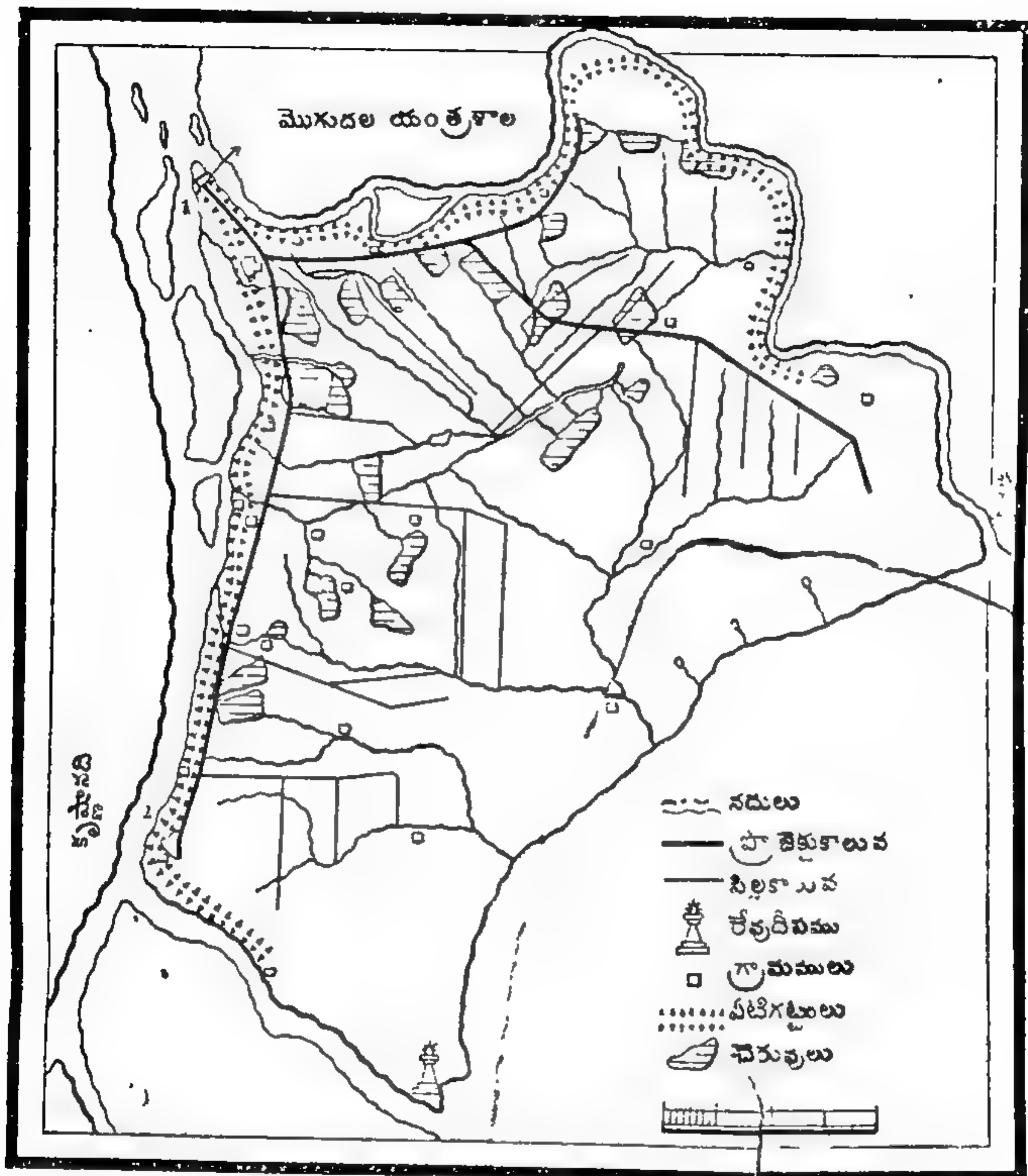

“దివి” యందలి యంత్రశాల.

దివిలోని నీళ్లుతోడుమరలు, యంత్రము.

“నివి” నీటిపాటుదల పద్ధతి.

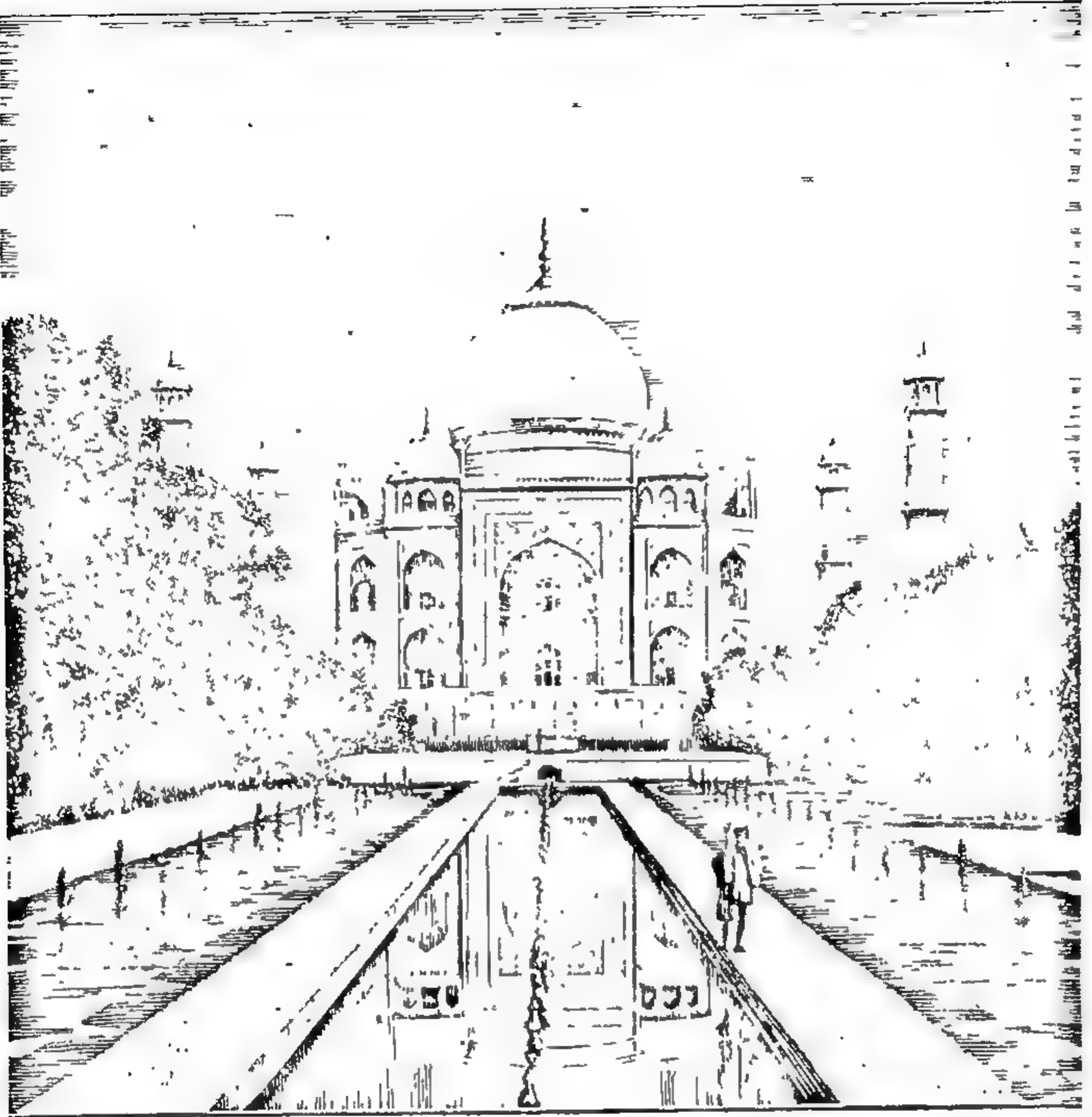
ఆనకట్టలేకాక యితరములగు నుపాధుములచేతను
సహితము మిట్టనేలలకు నీరు పాటించబడ ది. కృష్ణా
నదీ ముఖద్వారమున “దీవి” యను లం విస్తార

ములయిన భూములు నీటిపాటుదల లేమిచే బీడుపడియుండినవి. ఇప్పుడు రాజ్యాంగమువారు గొప్పయంత్రముల బలమువలన నానదిలోని జలమును బై కెక్కించి, యా నేలలకు నీరు బాటించుచున్నారు. ఈ విధముగాఁ బంటలులేక బీడుపడియుపయోగములేక యుండిన నేలలయందొట్టి యుపాయములచేఁ బైరుపెట్టఁబడి యుపయోగకరములైన ధాన్యములు పండుచున్నవి.

5. కట్టడములు:—దొరతనమువారికిఁ గావలసినకట్టడములన్నియు నాయితాకావారిచేతఁ గట్టింపఁబడుచున్నవి. అవి యేవనఁగా. — కళాశాలలు, కచ్చేరీలు, వైద్యశాలలు, న్యాయస్థానములు, చెఱసాలలు, వస్తుప్రదర్శనశాలలు మొదలగునవి. ఇవి గుత్తకాండ్రచేఁ గట్టించినను, ఇంజనీరుల యొక్క పైవిచారణయం దుండుటవలన నీ పనులు బాగుగానే జరుగుచున్నవి.

6. ప్రాంతకట్టడములను నూతనపఱచుట: — ఈ పని తక్కిన యెదు పనులకును సామాన్యముగా నున్నది. ఈవిషయమై దొరతనమువారెక్కువ శ్రద్ధ నహించుచున్నారు. ప్రాంతకట్టడముల నప్పుడప్పుడు కొత్తవానిని జేయుటయే, పూర్వము హిందూరాజులచేఁ గట్టింపఁబడిన కట్టడములైన రాచనగరులు, గోపురములు,

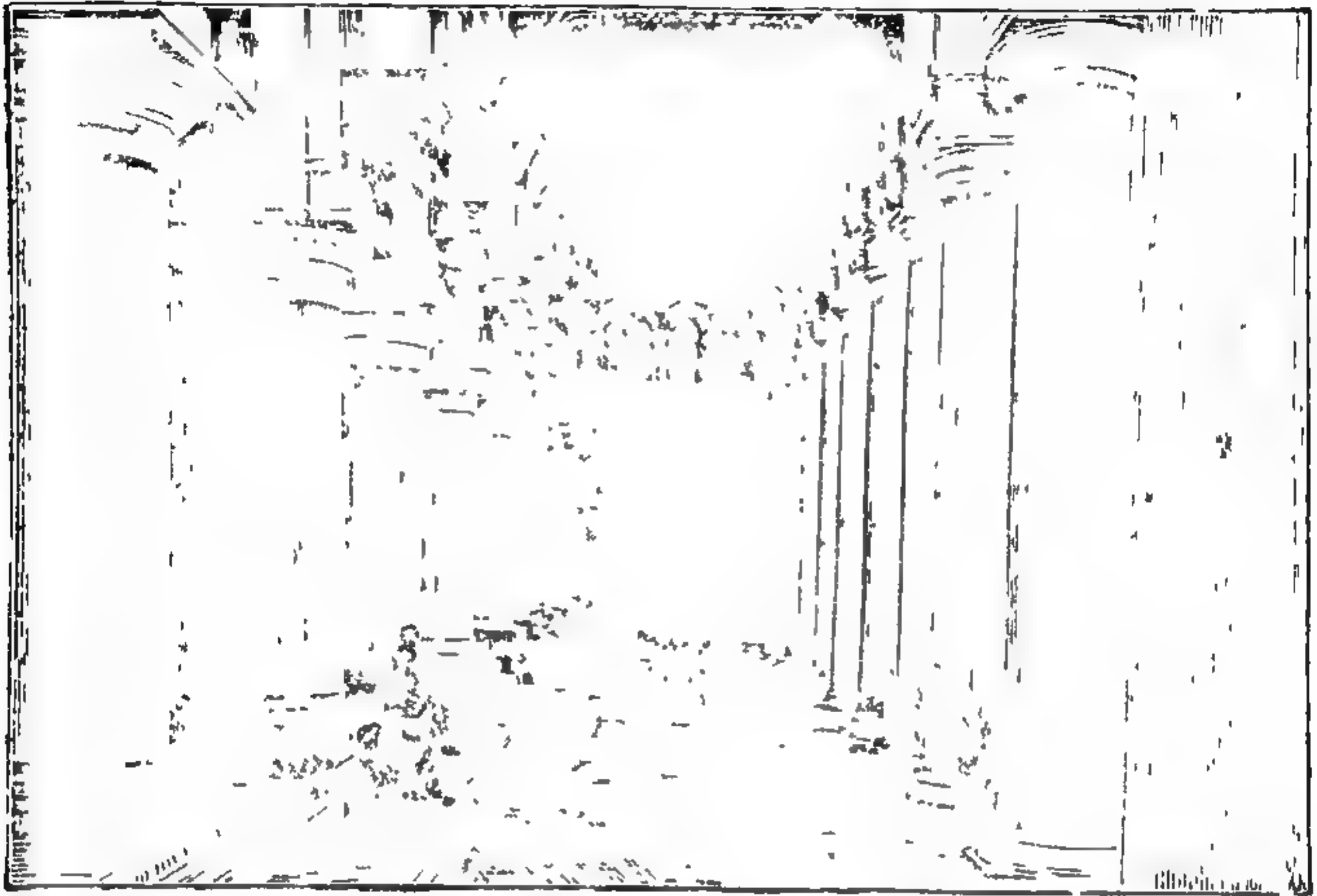

తాజ్ మహలు, ఆగ్రా.

గొల్వకూటములు (Durbar Halls) మొదలగు కట్టడములను దొరతనమువారు నూతనపఱచుచుందురు. పూర్వ కాలపునాగరికతను దెలిపించునట్టి యిట్టి కట్టడములను మంచిస్థితిలో నుంచవలె నని ప్రోత్సహపఱచినవారు

కొన్ని యేండ్లక్రిందట హిందూదేశమున రాజప్రతినిధిగా నుండిన కర్జనుప్రభువుగారే (Lord Curzon).

తిరుమలనాయనిగారి మహాలు, మధుర.

పూర్వకాలమందలి మనహిందూరాజు లొనర్చిన కార్యములను మనప్రకృతపుదొరతనమువారు చేయుకార్యములతో సరిపోల్చి చూచినయెడల, కొన్ని వ్యత్యాసములు స్పష్టముగా నగపడును. పూర్వకాలమునను బలిష్ఠములగు నానకట్టలును, నెత్తయినగోపురములును, తాజ్ మహల్, మధురలోనుండు తిరుమలనాయనిగారిభవనము వీనివంటి వింతలైనకట్టడములును, వినోదకరము లైనమంట

పములును నిర్రింపఁబడియుండినవి. అయినను, ప్రకృతముండునట్లుగ దేశమునం దంతటను గట్టడములనిమిత్తమే ప్రత్యేకమైన యేర్పాటొక్కటియుఁ జేయఁబడలేదు. వారా కాలమునందు డబ్బరింతయు ముఖ్యపట్టణముల నలంకరించుటకే యుపయోగపఱచినారు. దేశములలోను, పల్లెలలోను, జనులు దమకుఁ గావలసినబాటలను, గుంటలను, కోనేళ్లను తామే నిర్మించుకొనిరి.

ఇప్పుడు మఁదొరతనమువారు పనివారిసామర్థ్యమునకుఁ దగినకూలియు స్వాతంత్ర్యము నొసంగి కట్టడములసొంపు మాత్రమే గమనింపక, వానివలన జనసామాన్యమునకుఁ గలిగెడియుపయోగమును గూడ బాగుగా గమనించి ద్రవ్యమును విశేషముగా వెచ్చించి యన్నితావులందునుపయోగపడెడి యనేకకట్టడములను గట్టించియున్నారు.

12. దొరతనమువారును, మానములును.

మానభేదములును, వానియుపయోగమును — నాణెములయేర్పాటు — ఆధారనాణెములు, సంకేతనాణెములు — హిందూదేశపునాణెముల భేదములు—నాణెములుచేయు విధము—నాణెపుచీటీలు (నోట్లు).

మానము లన్నియు నొక విధముగ నుండిననే కాని, వ్యాపారములు చక్కఁగా జరుగ వను సంగతి యంద

తెఱిగియుండవచ్చును. అంగడియంగడికిని వేఱువేఱువిధములగు గుండ్లను, పళ్లెను, కొలఁతకొయ్యలును నుండి నట్లయిన, మోసము హెచ్చఁగా, వ్యాపారము తగ్గిపోవును. కాఁబట్టియే యొకటేవిధమయిన మానము లేర్పఱచుటయు, వానినే యన్నిచోట్లను వాడుకకుఁ దెచ్చునట్లు చేసి వ్యాపారము మోసము లేకుండ జరిపించుటయు, దొరతనము వారికి విధిగా నున్నది. మానములు సంఖ్యామానము, తులామానము, పాత్రమానము, వైర్భ్యమానము, ప్రవ్యమానము అని పలుతెఱఁగులుగా నున్నవి. వర్తకమున కావశ్యకములయిన కొలఁతకొయ్యలను, కొలఁతపాత్రలను, గుండ్లను రాజ్యాంగమువారు చక్కఁగాఁ బరిశోధించి, ముద్రలువేసి పిమ్మట వర్తకుల కిచ్చుచున్నారు. 1871-వ సంవత్సరమునందుఁ దూఁచుటకును, గొల్చుటకును నేరు అనునది సంకేతముగా నుంచుకొనవలె నని యేర్పాటుచేసిరి. అది మొదలీసేరు నాధారముగాఁగొని, తూఁచుటకు గుండ్లను, ధాన్యముమొదలగునవి గొల్చుట కొకసేరు నీళ్లు పట్టఁగూడిన పాత్రములను నాధారముగాఁ బెట్టుకొని ముంత, మానిక, సోల, అద్ద, చిట్టి మొదలగు నానావిధములగు మానపాత్రలను జేసి వానిని వాడుకొనుచున్నారు. సరికాని మానసాధనముల నుపయోగపఱచువారు దొరతనమువారిచే దండింపఁబడుదురు.

పైఁజెప్పినకొలతసాధనములకంటె ముఖ్యములైనవి నాణెములు. ఇవి లేకుండ నెట్టి వ్యాపారమును నడువదు. వ్యాపార మాలస్యములేక జరుపుటకు, వస్తువులక్రయ మానమగు నాణెములే ముఖ్యములైన సాధనములని చెప్ప వలయు. ఇవి లేనియెడల, నెయ్యి దగ్గట నుంచుకొని పుస్తకము కావలెనని కోరువాఁడు పుస్తకము దగ్గట నుంచు కొని నెయ్యి కావలెనని కోరువానిని వెదకుకొని పోవలసి వచ్చును. నాణెము లున్నట్లయిన నెయ్యి విక్రయించి డబ్బుచేసికొని, యా డబ్బుతో నాలస్యములేకుండఁ బుస్తకముఁ గొనవచ్చును. కావున, వ్యాపారమును వృద్ధిచేయు టకు నానావిధములైన నాణెము లేర్పఱపఁబడినవి.

ఇప్పుడు మానము వాడుకొనురూపాయలు మొదలగు నాణెములనే వస్తువులయొక్క మూల్యమానముగాఁ గైకొన వలయు ననునది గూఢశక్తికమైనది కాదు. ఆదికాలము నందు హిందూదేశమున గవ్వలును, చీనాదేశమునఁ దేయా కుపెట్టెలును, ఇటలీదేశమునందుఁ బశువులును నాణెము లుగా వాడఁబడుచుండినవి. అయినను, నివి శ్రేష్ఠములగు నాణెములని చెప్పఁదగదు. నాణెములే వస్తువులవిలువను గొలుచుటకై సాధనములుగా నుండుటవలన, నవి పరి మాణమునందును మదింపునందును దగ్గక యుండవలె ననుటయేకాక, వేగిరముగా నతిగిపోక యెప్పటికి వాడు

కొనఁదగినవిగాను, సులభముగా మార్పఁగూడినవిగాను, నందఱు సంతోషముతోఁ దీసికొనుటకుఁ దగినవిగాను నుండవలయును. ఈ కారణమువల్లనే వానిని వెండి, బంగారము, రాగి మొదలగు లోహములతో బిళ్లలుగాఁ జేసి, వాని కొకప్రక్క చక్రవర్తిశిరసుయొక్క రూపమును మఱి యొకప్రక్క దానివిలువను గనఁబఱచి సొగసైనయంచు కట్టి, పూజలు పెట్టి, పతకములవలె బహురమ్యముగా నుండునట్లు చేయుచున్నారు. ఇట్లు చేయుట దొంగలు కత్తిరించియేని యఱుగ రాచియేని దొంగిలింపకుండుటకుఁ గూడ ననుకూలమై యున్నది. పూర్వకాలమునందు వాడుచు వచ్చిన సొంపులేని నాణెములతో నిక్కాలమున వాడెడు సొగసైన నాణెములను సరిపోల్చి చూచువారి కిప్పటి నాణెము లన్నివిధములను మేల్తెనవి యని తోచక పోదు.

ఏదైన నొక నాణె ముండినఁ జాలదా, నానావిధములగు నాణెములు మనలో నేల వాడుకకుఁ దేవలయును? అని కొందఱు అనవచ్చును. స్వల్పపదార్థములను గొలుచుటకుఁ జిన్నకొలఁత సాధనములు గావలసినట్లే తక్కువ మొత్తమును గొనుటకుఁ జిన్నవగు నాణెము లనేకము లుండుట యావశ్యకమయియున్నది. ఈ దేశమున నాణెముల మానము నకు నాధారముగా నుండునది 15 రూపాయలమతింపుగల

సవర మొక్కటే. దీని నాధారముగాఁ బెట్టికొని, వెండి, రాగి, తెల్లరాగి (Nickel) అను లోహములతో ననేకములగు చిల్లర నాణెములు దొరతనమువారు నిర్మించుచున్నారు. ఆధారనాణెమగు సవరముయొక్క స్వల్పభాగములను సూచించుటచేత, వీనిని సంకేతనాణెములని చెప్పవచ్చును. వీనికి దొరతనమువా రేర్పఱచియుండువిలువకును స్వాభావికముగానుండువిలువకును వ్యత్యాసముగలదు. మన మొక సవరమును సరాబుదగ్గఱ నిచ్చినయెడల, దానితూనికకు సరియైన తూనికగల బంగారమునే కొనవచ్చును. అయినను, మన మొకరూపాయ నిచ్చినయెడల దానితూనికకంటె హెచ్చయిన తూనికగల వెండిని మనము కొనవచ్చును. కాఁబట్టి యీ నాణెమునందుఁగల వెండి యొకరూపాయ వెలగలది కాదని మనకుఁ దెలియుచున్నది. రాగినాణెములు నిష్టే. కాఁబట్టి వెండినాణెములను, రాగినాణెములను జనులు కరఁగించి, భూషణములుగాను పాత్రములుగాను జేయుట వారికి నష్టమును గలిగించును. కావున నీనాణెములు గరఁగింపఁబడుటలేదు. అట్లు కాకపోయినచో, ఈ నాణెములుగూడ వ్యాపారమున కుపయోగపడక నగలుగాను, పాత్రములుగాను శీఘ్రముగా మార్పబడియే యుండును. ఒక సవరమునకు దాని యెత్తునకు సరియైన యెత్తుగల బంగారముమాత్రము లభించుట

వలన నెన్ని బంగారు నాణెములను దొరతనమువారు ముద్రించి ప్రచురించినను, నవి యన్నియు సొమ్ములం దెక్కువ మోహముగల జనులు వసించెడి మనదేశములో బహుశీఘ్రముగా మాయమై పోవుచున్నవి. కాబట్టి యిప్పుడు సవరములు దొరకుట దుస్తరముగా నున్నది.

ఆంగ్లేయరాజ్యభారమునకు మునుపు పలుపలుదేశములలోఁ బలుతెఱఁగులయిన నాణెములు వాడఁబడుచుండినవి. 1835-వ సంవత్సరమునఁ బ్రాతనాణెములకు బదులుగాఁ జెన్నపురియందు వాడఁబడుచుండిన వెండి రూపాయలే తక్కినచోట్ల ముఖ్యనాణెములుగాఁ జేయఁబడినవి. 1873-వ సంవత్సరమునకు వెనుక గనులలో విశేషముగా వెండి దొరకుటవలనను తక్కిన దేశములలో వెండి నాణెములకు బదులుగా బంగారునాణెములే యేర్పడుటవలనను వెండి చౌకయాయెను; రూపాయయొక్క విలువయు రాను రాను తగ్గుచు వచ్చినది. కాబట్టి, సీమయందు 8 అణాల కిచ్చెడిపుస్తకమును మన మిచ్చట 12 అణాలకు తీయవలసివచ్చెను. దీని నుద్దేశించియే దొరతనమువారును 1893-వ సంవత్సరమున నొక సవరమునకు 15 రూపాయలే వెలయని ప్రకటనచేసి 1899-వ సంవత్సరమునందు సవరములను నా దేశములో నాధారనాణెమునుగా నేర్పాటుచేసిరి. ఈ నాణెము లింగ్లాండుదేశముననే ప్రచురింపఁబడుచున్నవి.

1906-వ సంవత్సరమున రాగియొక్క వెల రానురాను హెచ్చుటవలన రాగి నాణెములకు బదులుగాఁ గంచు నాణెములను జేయవలెననియు, నిక్కెల్ అను తెల్లలోహముతో నణాను గుర్తించుటకు నక్షత్రములవంటి నూతనములైన నాణెములను గ్రొత్తగా నేర్పాటు చేయవలయుననియు నిర్ణయించి యా ప్రకారమే చేసిరి.

సవరములు తప్పఁ దక్కిన నాణెములు బొంబాయి, కలకత్తాలలోఁ గట్టఁబడియుండుటంకశాలలలోఁ జేయఁబడుచున్నవి. 1906-వ సం॥న మాత్రము పైరెండు తావులలో నచ్చువేయఁబడిననాణెము లించుమించుగా 26 కోట్ల రూపాయలుండవచ్చును. లోహములను మొదటఁ గరఁగించి కడ్డీలుగాఁ బోసికొని పిమ్మట వానిని తగళ్లుగాఁ దట్టి, యటుపిమ్మట నా తగళ్లను చిన్న బిళ్లలుగాఁ దెగఁగొట్టి, వానియం దొకప్రక్క సొగసైన యక్షరములను జెక్కియంచుకట్టి, సరియైన విలువయు, మదింపును, తూనికయుఁ గల నాణెములనుమాత్రమే బయలుపఱచుచున్నారు. బహుకాలమునకుముం దచ్చువేయఁబడి వాడుకలో నుండిననాణెము లటిగిపోయి యక్షరములు తెలియక, నున్న నైయుండినయెడల, దొరతనమువా రట్టి నాణెములు దమ బొక్కసములకు వచ్చినవెంటనే వానిని గరఁగించుచున్నారు. సరియైన నాణెములే వాడుకలో నుండవలయునని దొర

తనమువారియుద్దేశము గావున నిట్టి పద్ధతు లవలంబింపఁ బడుచున్నవి. వ్యాపారమును నాగరికతయు గ్రమక్రమముగా వృద్ధికిఁబచ్చుచుండుటచేతను దొరతనమువారు పలు దెఱఁగు లైననాణెములను మిక్కుటముగా బయలుపఱచుచున్నను నాణెము లొకచోటినుండి మఱొక్కచోటికిఁ గొనిపోవుటయుఁ బంపుటయు శ్రమకరముగాఁ దోచినందున 5, 10, 20, 50, 100, 500, 1,000, 10,000 ఈ మొత్తమురూపాయలకు బదులుగా ప్రత్యేక ప్రత్యేకములైన నాణెపుచీట్లను (Currency Notes) అచ్చువేసి ప్రచురించుచున్నారు. వీనిని నిండుకైసను శ్రమలేకుండ నొకచోటినుండి మఱొకచోటికిఁ బంపనచ్చును. నాణెములవలెను వీనిని వాడుకొనవచ్చును. ఇట్టి నాణెపుఁజీట్లు 1906-వ సం॥న 46 కోట్లరూపాయలకుఁ బైగానే వాడఁబడినవి. హఠాత్తుగా నివి పడిపోయినయెడల, లేక చినిగిపోయినయెడలఁ జక్కఁగా విచారించి దొరతనమువారు వీనిమూల్యమును సొంతదారుని కిప్పించి వీనికిచ్చినసంఖ్యలను దమ లెక్కపుస్తకములలో జమ వ్రాసికొని యన్నిబొక్కసములకు నాసంగతిఁ దెలియఁజేయుదురు. దొరతనమువా రిట్టి నాణెపుఁజీట్లను పరిమితి లేక ప్రచురించుచున్నారని తలఁచుట గొప్పపొటపాటు. వారిచే నిట్టిచీ ట్లెన్ని ప్రచురింపఁబడుచున్నవో, వానివిలువను వారు బంగారు వెండి

నాణెములరూపముగానైనను, సర్కారప్పుపత్రములరూపముగానైనను (Government Promissory Notes) గలిగియుందురు గావున మన కెప్పు డక్కఱ యున్నదో, అప్పుడు వీనివిలువను నాణెపురూపముగా మార్చుకొవచ్చును.

13. దొరతనమువారును, జనులభాగ్యాభివృద్ధియు.

దేశముయొక్క పురోస్థితికి జనులప్రయత్న మే కారణ మనునది—ఆంధ్రీయులు ప్రభుత్వమునకు వచ్చినపిదప మనదేశమందుఁ గలిగిన వాణిజ్యాభివృద్ధి—ఆంధ్రీయులమూలధనముచే మనకుఁ గలుగుచుండెడు శ్రేణుములు — ఈ దేవీయాలయద్యోగములు — అనేక శిల్పశాలలవలన జనులకుఁ గలుగుచుండు జీవనములు—స్వదేశీయులు వాణిజ్యాభివృద్ధికై చేయుచుండు ప్రోత్సాహములు—కూలివారికిఁ బ్రోత్సాహములు గలిగించురీతి—యంత్రములయుపయోగము — మనదేశమునందలికాఁపుల పేదటికమునకుఁ గారణములు—పరస్పరద్రవ్యసహాయసంఘములు.

ఒక కుటుంబమునకు సౌఖ్యము, సంపదయుఁ బెంపొందవలయునేని, యా కుటుంబమునందలి జను లొక్కొక్కరుద్యోగులుగను, సాహసవంతులుగను, మితవ్యయము చేయువారుగను చుండవలయును. ఈ గుణము లలవడవలయు నేని వారు పరస్పరము చెలిమియు, తోడ్పాటు ను

గలిగియుండుట యత్యాచార్యకముగ నున్నది. దేశ మనెడి గొప్పకుటుంబమువిషయమునను నిట్లే. కొన్ని దేశములందలి జనుల కీ గుణములు పూర్తిగా నున్నవి. మఱికొన్ని దేశములవారి కీ గుణములు బాత్తిగా లేవు. కొన్ని దేశములవారు చేతిపనులమూలముననే గొప్ప శౌరవమునకుఁ బాత్రులము గాఁగల మని తలఁచి, యొక్కొక్కరు పట్టుదలతోఁ బనిచేయుచున్నారు. ఇట్టి దేశములందలి జనులు మితిమీరినకల్పితోఁ దులతూఁగుచున్నారు. మఱికొన్ని దేశములందలి జనాంగములు చేతిపనులు నీచము లని తలఁచి, వానిని కొన్ని జాతుల కేర్పఱచి, వారే యవి చేయవలసినదని విధించియున్నారు. ఇట్టి జనాంగములు గల దేశములు క్షీణదశయందే యున్నవి. కాఁబట్టి, ప్రభుత్వమువా రెంత దయాళువులుగా నున్నను, ప్రజలయందుఁ బైఁజెప్పిన సుగుణము లున్నను, నట్టిదేశములభాగ్యము హెచ్చనేరదు. జనుల యుత్సాహమే యీ పురోవృద్ధికి ముఖ్యకారణము. బాటలు వేయించుట, వ్యాపారము జరిపించుట, చదువు చెప్పించుట మొదలగు విషయములందు సాధ్యమైనంతమట్టునకు సౌకర్యములఁ గలిగించుట మూలమున దొరతనమువా రీశిల్పములందుఁ బట్టుదలగల వారికి సాహాయ్యము చేయవచ్చును గాని, యంతకంటె వా రేమి చేయఁగలరు?

ఇప్పుడిప్పుడు, ఆంగ్లేయులు పరిపాలనమునకు వచ్చిన పిదప వర్తకము, శిల్పములు మొదలగువిషయములందు మనము చాలమట్టునకు ముందుకు వచ్చితిమి. మనదేశమునె వేగుమతిదిగుమతులు నానాటికి హెచ్చుచున్నవి. సముద్రమార్గమునఁ బరదేశములతో మనదేశమునకు నడచినవాణిజ్యము 1857-వ సంవత్సరమున 400 లక్షలపౌనులుండినవి. 1907-వ సంవత్సరమున నది 2,020 లక్షలపౌనులకు హెచ్చినది. నేపాలము, తిబెతు, ఆఫ్ఘనిస్తానము మొదలగుపైదేశములతో మెట్టమార్గమున నడచువ్యాపారము సాలుకు వేయిలక్షలపౌనులుండవచ్చును. 1861-వ సంవత్సరమున నెగుమతిచేయఁబడ్డవ్యాపారసరకులవిలువ 55 కోట్లరూపాయలుండెను. 1907-వ సంవత్సరమున నది 183 కోట్లకు హెచ్చెను. 1861-వ సం॥మునఁ బరదేశమునుండి దిగుమతియైన సరకుల విలువ 46½ కోట్లరూపాయలుండెను. 1907-వ సం॥మున 179 కోట్లరూపాయలకు హెచ్చినది.

ఈదేశస్థులకుఁ బెక్కిండ్లవఱకుఁ గావలసినంత పెట్టుబడియు, నేర్పాటులును లేకుండుటయే యీదేశముయొక్క క్షీణదశకుఁ గారణముగా నుండినది. అట్లుండినను, నాంగ్లేయులధార్మికమైన ప్రభుత్వమీదేశమున నెలకొని జనులకు సంపూర్ణమైన నమ్మికను గలిగించినపిదప, యింగ్లాండు మొద

లగు నెక్కునభాగ్యవంతములగు దేశము లన్నియు మన
 దేశమునందలి నాణిజ్యశిల్పములకై విస్తారద్రవ్యమును
 వినియోగించుచున్నవి. మనదేశమున నుండియె యింత
 నటకు మనకంటికి గోచరముగాక యుండిన కొలారు
 బంగారుగనులందు మఱిగియుండిన బంగారమును ద్రవ్వ
 యెత్తుటకును, మనదేశమున ననేకభాగములం దడఁగి
 యుండు నేలబొగ్గు, ఇసుక, అభ్రకము మొదలగునత్యా
 వశ్యములగుపదార్థములను గనిపెట్టి, వానియమూల్యము
 లయిన యుపయోగములను మనదేశమువా రనుభవించు
 నట్లు చేయుటకును, నత్యంతరోగభూయిష్టములైన కొండ
 వీటిసీమలను, దుర్గమారణ్యములను ఫలవంతములుగా
 నొనర్చి యీ దేశప్రగల్భి పెచ్చించుటకును, పొగబండ్లు,
 త్రాముబండ్లు మొదలగు నత్యాశ్చర్యకరము లగు సాధన
 ములను నిర్మించి, వీనిమూలమున మనదేశస్థుల కనేకు
 లకు జీవనోపాధులను గల్పించి, వీనిమూలమున మనదేశ
 స్థులు ష్వార్వము కటవుకాలములం దనుభవించుచుండిన
 తొందరలను దొలఁగించుటకును పరదేశీయులమూలధ
 నమే ప్రధానకారణమైయున్నది గదా. ఇప్పుడు నితరదేశీ
 యులగు ధనికులు మనకుఁ జూపించిన నిదర్శనము లన్నియు
 మనదేశవాసులకుఁ జాలమట్టునకుఁ బ్రోత్సాహకములుగా
 నుండియున్నవి. ఇప్పుడిప్పుడు మనదేశమువారికిఁ బైసి

చెప్పినచేతిపనులు, మితవ్యయము, నొద్దిక మొదలగువాని ప్రయోజనము బాగుగాఁ దెలియవచ్చినది. ఈ యుత్సాహము గలిగినపిమ్మటనే యిచ్చట బొంబాయియందలి భాగ్యవంతు లనేకులు పార్శ్వలు తమయాస్తి యంతయు నిర్భయముగా వెచ్చించి, యనేకయంత్రశాలలను, శిల్పశాలలను నేర్పఱచియున్నారు. ఈ దేశవాసులకుఁ జాల మట్టునకు న్యవసాయ మొక్కటియే జీవనాధారముగా నున్నందున, వాన యనునది యొక్కటి లేక పోయినచో ననేకకుటుంబములు పొట్టకూటికి లేక యల్లాడి చావనల సినస్థితియం దుండినవి. ఇంతవఱకును పైనిచెప్పినయనేక సదుపాయములను మనకుఁ గలిగించుట యీ దేశము నందలి జనులపురోవృద్ధికి హేతువై యున్నది. మనదేశమున నిట్టి యుద్యోగములు నాలుగుతెగలయి యున్నవి.

1. కేవలకృషిరూప మైన గ్రామవాసులవృత్తులు.
2. నేతరూప మైనపట్టణవాసులవృత్తులు.
3. అడవులందు దొరకెడి పదార్థములను సేకరించెడి యడవియిలాకాజనులవృత్తులు.

4. గనులకు సంబంధపడినవృత్తులు.

వీనిలో మనదేశమందలి పెక్కుజనులు కృషియే ముఖ్య జీవనాధారముగాఁ బెట్టుకొనియున్నను, వేర్వేలు చేతి పనులు చేసి జీవించెడివారిసంఖ్యయు నానాటికి హెచ్చు

చునే యున్నది. వీని కన్నిటికిని బరదేశీయులే మూలధనమును బెట్టి నడుపుచున్నారు. దీనివలన మనదేశమువారి కనేకులకు జీవన మేర్పడియున్నది. ఈపనులందుఁ గలిగెడి నష్టముల కన్న నో వారే పాత్రు లగుచున్నారు. జనసంచారమునకుఁ గూడ యోగ్యముగాకయు, చొట నలవిగాకయు నున్న కొండలపైభాగములందు కాఫీ, తేయాకు, చింకోనాయనుజ్వరపట్ట మొదలగువానిని పండించి వాని మూలమున సంవత్సర మొక్కటికి 8 లక్షలరూపాయలదాయము చూపించుచున్నారు. ఇవిధముగా మన దేశమున స్థాపింపఁబడియుండుయంత్రములసంఖ్య యీ క్రిందఁ జూపఁబడిన పట్టివలనఁ దెలియవచ్చును.

యంత్రశాలల పేర్లు.	వాని సంఖ్య యు.	మరల పేర్లు.	వాని సంఖ్య యు.
మాదియంత్రశాలలు.	200	బియ్యపుమరలు.	70
ఇనుపపనియంత్రశాలలు.	76	పిండిమరలు.	54
గోనెలునేయు యంత్రశాలలు.	40	కోతగోయుమరలు.	90
కాగితములుచేయు యంత్రశాలలు.	9	చమురుతీయు మరలు.	56
తోళ్లు పడునుచేయు యంత్రశాలలు.	65	ముద్రాయంత్రములు.	108

వీనిమూలమునఁ బలువురు జనులు జీవించుచున్నారు. ఇవిగాక నేత, దంతపుఁబని, వడ్లపని, వెండిబంగారునగలు చేయుపని, గాజుతోను మంటితోను పాత్రలు చేయుట, యీ మొదలగు చిన్న చిన్న చేతిపనులవలన సనేకులు జీవించుచున్నారు. బొంబాయి, అహమ్మదాబాదు ప్రాంతము లలో సగముమంది జనులు దూదియంత్రశాలలవలననే జీవించుచున్నారు. రంగూను నందు పదింట నెకపాలు జనులు వడ్లదంపుడుమరలలోఁ జేరి జీవనము చేయుచున్నారు. పశారాప్రాంత్యములం దుండుగోనెలు నేయు యంత్రశాలలును కాన్పూరునందలి తోళ్లుపదునుచేయు యంత్రశాలలును నచ్చట నుండువారి కనేకులకు జీవనాధారములుగా నున్నవి.

ఇవిధముగా మనదేశమందలి లక్షోపలక్షలజనులకు జీవనాధారము లగు పైఁజెప్పినమంచియేర్పాట్లును, వాని నలన జీవించెడు ప్రజలసంఖ్యయు నీక్రిందఁ జూపింపఁబడి యున్నవి.

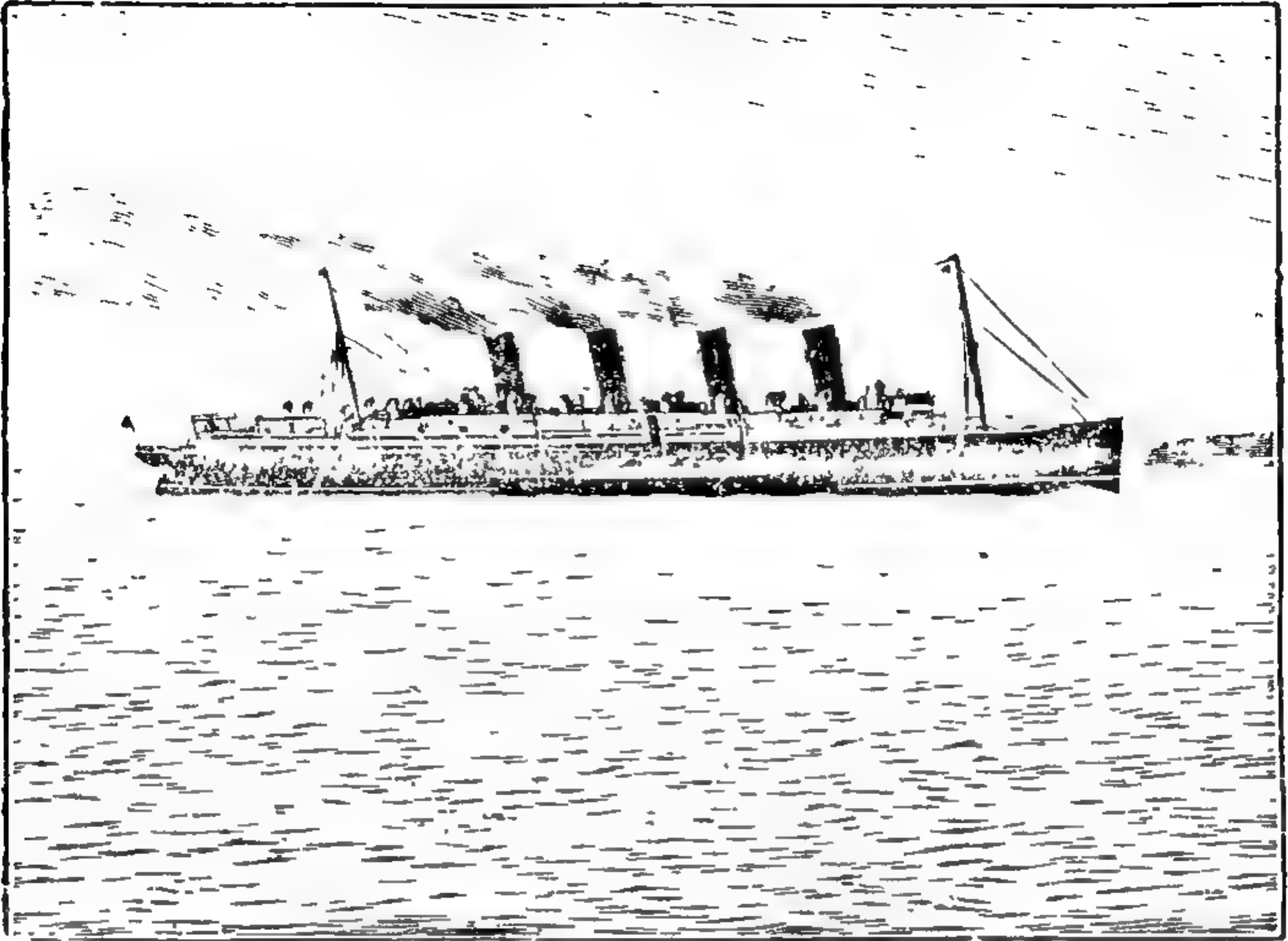
వర్తక మనునది చేతిపనులకుఁ బోషించుతల్లినంటిది. అన్యదేశములతోడివ్యాపారము జరుగుచుండిననే కాని, శిల్పము లెన్నటికిని వృద్ధి నొంద నేరవు. ఇప్పు డాంగ్లేయప్రభుత్వమువలనఁ బ్రజలలో నెమ్మది గలుగుటచేతను, మనయొక్క ప్రభుత్వమువారిమూలమున మనకు దేశాం

జీవనోపాయముగ్గములు.	జీవించు జనల సంఖ్య.
ఇనుపదారులు	5,03,993
తేయాకుతోటలు	8,74,975
కాపీతోటలు	1,06,154
చింకోనాయను జ్వరపట్టణ్యవసాయము చేయువారు	1,007
నూలుపెడకుయంత్రములు	1,12,14,000
గనులు, రత్నములు	37,11,000
తోట్ల పదునుచేయుయంత్రకాలలు	32,42,000
నీలితోట్లు	15 783
తపాలాకచ్చేరీలు	1,33,933

తరప్రభువులబారి తప్పిపోవుటచేతను, ఇనుపదారులు సముద్రయానము మొదలగు సౌకర్యములు గలిగియుండుట చేతను, రేవుపట్టణములను భద్రపఱచి యచ్చట నేర్పఱచి యుండుసులభమార్గములచేతను, కాలక్రమమున నెగుమతిదిగుమతిపన్నులు తగ్గుచు వచ్చుచుండుటచేతను నాంగ్లేయులమేటిపద్ధతులనే యీ దేశము దవలంబించి మనవారు పురోవృద్ధికి వచ్చుచుండుటచేతను మనదేశవ్యాపారములు గూడ దినదినాభివృద్ధిఁ గాంచుచున్నవి.

కలకత్తా, బొంబాయి, రంగూను, మదరాసు, కరాచి యనునవి యీ దేశమునందలి రేవుపట్టణములలోఁ బ్రధా

వాణిజ్యపాఠశాల నావ.

నములు. దొరతనమువారు వాణిజ్యభివృద్ధికి గుండ
కము లైన పన్నులను తగ్గించుటయే కాక, వీనిపైవిచార
ణకై 1905-వ సంవత్సరమున వాణిజ్యశిల్పములయిలాకా
(Department of Commerce and Industry) అను ఇలా
కాను ప్రత్యేకముగా నేర్పఱచిరి. పరస్పరసంబంధము గల
వాణిజ్యశిల్పములు రెండును నొక యిలాకాగానే యేర్పడి
యుండుటచేత నిది వాణిజ్యభివృద్ధికి మిక్కిలి సహాయ
పడునదిగా నున్నది. ఇంతియకాక, పైనిచెప్పిన రేవుపట్ట
ణములందును, కొచ్చి, కాకినాడ, కాన్పూరు, కత్తియవారు

మొదలగు వ్యాపార బాహుళ్యము గల స్థలములందును వాణిజ్యకూటము (Chamber of Commerce) లేర్పఱచి, వర్తకులకుఁ బ్రోత్సాహము గలిగించుచున్నారు. మరియు వారు శాసననిర్మాణసభలందును, రేవులపరిపాలనసభలందును (Port Trust) వర్తకులలో గొప్పవారిని సభ్యులనుగా నియమించుచున్నారు.

తఱచుగా మన దేశపుఁ బ్రాయమువారికి సర్కారునొక రీలయందే యభిమానము విశేషముగా నున్నది. ఆ నొక రీలే యందఱకుఁ గావలయు ననిన నెట్లు దొరకును? దొర తనమువారు తమకుఁ గావలసినంతమందికి మాత్రమే తమ కచ్చేరీలలో నుద్యోగము లిప్పించి, తగుజీతముల నిచ్చుచున్నారు. ఈ దేశమందలిదొరతనపునొకరీలలో నుండెడి యుద్యోగస్థులసంఖ్య రమారమి 1,40,000 కంటె మించి యుండదు. తమ పనులను జరుపుకొనుటకై కొందఱికి మాత్ర మేవో కొన్ని యుద్యోగముల నిప్పించుటకంటె, జనుల కందఱికి నెక్కువగాఁ బను లిచ్చునట్టివి దేశాభివృద్ధికిఁ బ్రధాన హేతువులునయిన పైని చెప్పిన చేతిపనులయభివృద్ధి కిని, వాణిజ్యాభివృద్ధికిని గావలసినన్ని సౌకర్యములను గల్పించి, వానిని హెచ్చించుటయే యుత్తమరాజ్యాంగము నకు లక్షణము. పాటునకుఁ గావలసినయుత్తమవస్తువు లనే కములు మన దేశమునందు బహుకాలమునుండి నిండియు

న్నను, మనదేశస్థులకు వానిని గ్రహించుశక్తి లేకుండెను. ఇప్పుడాంగ్లేయులప్రభుత్వమునలన ననేకములైన యాటంకములు దొలగెటయే కాక, నానావిధసౌకర్యములును గల్గింపఁబడినవి. శిల్పశాలలనిమిత్తము, శిల్పశాలలచట్టములు (Factory Acts) అను కొన్ని చట్టముల నేర్పఱచి, శిల్పశాలలవా రాచట్టముల నవలంబించునట్లు చేయుటకును, అప్పుడప్పుడు శిల్పశాలలను బరీక్షించుటకును విచారణాధికారిని నియమించుటయేకాక, శిల్పశాలలలోఁ బనిసేసెడుస్త్రీపురుషుల కారోగ్యభంగము గాకుండునట్లు చూడఁబడుచున్నది. మనదేశమందలి కొండఱు జనులు మలయ ద్వీపము (Malay Archipelago) మున్నగు దీవులకుఁ బోయి, యచ్చటివరిపాలములందును, చెఱకుమున్నగు తోటలయందును గూలిపనులు చేసికొని జీవించుచున్నారు. ఈకూలీలయారోగ్యసంరక్షణమునకై యచ్చట భృత్యరక్షణసంఘము (Protector of Labours) ఒకటి యేర్పడియున్నది. ఆసంఘమువారు, యజమానులు భృత్యులు దగునట్లు నడచుకొనఁ జూచుచుందురు. వారికిఁ గలుగు వివాదములను దీర్తురు. మఱియుఁ దొమ్మిదేండ్లకు లోఁబడినబాలురను పనులలో నుంచుకొనరా దనియు, నావయస్సునకు మించినవారయినను దిన మొక్కటికే నేడు గంటలకంటె నెక్కువకాలము పని చేయరా దనియు, ఆది

వారమునాఁడు పనిచేయరా దనియు వారు కొన్ని కట్టు పాట్లు చేసియున్నారు.

ఆంగ్లేయదొరతనమువారు మనదేశమందలి జేతిపనులలోఁ గాని వ్యాపారమునఁ గాని ప్రవేశము గల్పించుకొనక మనదేశపురోవృద్ధికిఁ గారణభూతులుగా నున్నను, మనదేశస్థులది తెలియక, తమదేశమందలిజేతిపనులచే జీవించుకొన్నిజాతులవారియొక్క యనివార్యదారిద్ర్యము పరదేశీయులపోటుకు నిలువఁజాలక పోయె నని తలంపక, యాంగ్లేయులు నచ్చినపిమ్మట తమదేశపుఁ జేతిపనులు పాడైపోయిన వని యా తప్పిద మాంగ్లేయప్రభువులపై మోపుచున్నారు. ముఖ్యముగా మాంచెప్పరునందు యంత్రసాహాయ్యముచే నేయఁబడువస్త్రములవలన మనదేశపు వస్త్రములనేత పడిపోయిన దను మాట వ్రాస్తవమే. దీనికి మనదొరతనమువారు బాధ్యులు గారు. ఆంగ్లేయులయు త్సాహమును యంత్రనిర్మాణచాతురియు నిట్లు మనదేశపుఁ జేతిపనులను క్షీణదశకుఁ దెచ్చినవి. వారు నూతనసులభపద్ధతులను గనిపెట్టినతర్వాత, పురాతనకష్టతరపద్ధతుల నవలంబించియుండు మనశిల్పముల నణఁగఁద్రొక్కి రనుటలో నేమాత్రము వింత లేదు. ఇప్పుడు నాగరికతయందు వాసికెక్కియున్న యింగ్లాండుదేశమునందు సైతము క్రొత్తగా యంత్రములు గనిపెట్టిఁబడినప్పుడు, పను

లను యంత్రములతోఁ గాక చేతులతోఁ జేయువా రందఱు నీ యంత్రములవలనఁ దమజీవనమునకు హాని సంభవించు నని దిగులుపడి యందఁ తొక్కఁజై, యంత్రములను విఱుగఁ గొట్టి ముక్కలు ముక్కలు చేయఁదొడఁగిరి. కొన్నియేండ్లకుఁ బిదపఁ దాము గూడ నా యంత్రములను వాడి, తమదేశమును సంపద, గౌరవము, ధనమునుగలదానిని గాఁ జేయఁగల మని యారంభదశలో వారు తలంపరైరి. ఇవిధముగనే మనదేశస్థులును దమపురోవృద్ధికిఁ గౌరవము లగు నీయంత్రములను హానికరములని భ్రాంతిపడుచున్నారు. ఈ క్రొత్త కొఱముట్లు మొదటమొదట హానికరములుగాఁ దోచినను, కాలక్రమమున బహు ప్రయోజనములఁ జూపింపఁగలవు. ఇప్పుడును యంత్ర సాహాయ్యముచేఁ జేయుటకు వీలుకాని శిల్పములందు మనదేశపుశిల్పులు ప్రసిద్ధిఁ జెందియున్నారు. ఇండియా దేశపుశిల్పులు రత్నకంబళ్లు, జమఖాణాలు మున్నగునవి నేయఁగలరు; కొయ్యలందు బొమ్మలు చెక్కఁగలరు; ఉబుకై చిత్తరువులు వ్రాయఁగలరు; జరీఫని చేయఁగలరు; బుటేదారిపని చేయఁగలరు. బంగారు వెండినగలు చేయఁగలరు; పూసలు మొదలగువానితో డబ్బీలుచేసి వానిపై వెండిబంగారుపనితనము చూపఁగలరు. ఇట్టి యనేకము లగుయంత్రసాధ్యములు గాని పనులందు మనదేశపుశిల్పు

లన్యదేశస్థులను మించియున్నారు. యంత్రసాహాయ్యమున నీపనులలో నొక్కటియైనను జేయ వీలుగాదు. కాబట్టి మనదేశమునందలి యంత్రసాధ్యము లైనపనులు బొత్తుగా నడుగంటకమునుపే వానికై చింత నొందక, మనదేశపుశిల్పులును, మహాజనులును తమబుద్ధిచాతుర్యము నుపయోగపఱచి, లాభకరము లైనస్వదేశశిల్పములను, నన్యదేశశిల్పములను వృద్ధినిొందింపవలయుననుత్సాహమును, తెంపును గనఁబఱపవలసియున్నది.

ఈ యాంగ్లేయులపరిపాలనమున మనశిల్పములును వ్యాపారమును నానాటికి హెచ్చుచున్నను, మనదేశీయులిక నొక శతాబ్దమువఱకు దారిద్ర్యదశనుండి తొలఁగి యెక్కువ కలిమిగలవారు గానేర రని చెప్పవచ్చును. మొత్తముమీఁద నీ దేశపుఁ గలిమి హెచ్చినది కాని, కొందఱు మాత్రము మునుపటికంటె మిక్కిలి హీనదశ యందున్నారు. దానికి దొరతనమువా రేమియుఁ దిరుగు పాటు చేయలేరు. వ్యవసాయయోగ్యమయిన నేలయే యీదేశస్థులసర్వసాధారణమైన భాగ్యమునకు ప్రధాన హేతువుగా నున్నది. పల్లె లనునవి యెల్ల సాగుబడిభూములే. ఇట్లున్నను, ఇచ్చటి దారిద్ర్యమనునది గ్రామవాసులందే వాసముచేయుచున్నది. క్రమక్రమముగా హెచ్చుచుండెడిజనవృద్ధియు, అజ్ఞానమును, పూర్వ

చారములు విడువకుండుటయు, మితవ్యయముచేయమియు, లాభోద్దేశముతో నితరప్రాంతములకుఁబోవఁ బనివా రపేక్షపడకుండుటయు, కార్యనిర్వాహకశక్తిలేకుండుటయు, పరస్పరవిశ్వాసాభావమును, లాభకరములును జనసామాన్యమున కుపయుక్తములు నైన కార్యములకుఁ బూనుటకుఁ దగిన మూలధనములేమియు దీనికిఁ గారణములు.

పైకారణములంబట్టి మనదేశపుసాహుకారు లందఱు దమధనమును వెచ్చించి, సర్వజనోపయుక్తము లగు శిల్పశాలలు మున్నగునవి స్థాపించుటకు ధైర్యము చాలక, యా ధనమును వడ్డీ కిచ్చి వృద్ధిపఱప నారంభించిరి. దీనిం బట్టి సాహుకారులు నానాటికి భాగ్యవంతు లగుచున్నారు. పేదకాపులు నానాటికిఁ బేద లగుచున్నారు. ఈ దేశము నందలిసాహుకారులు కొంచెము డబ్బు గల చిన్నపెట్టె యొక్కటి దీసికొని, పల్లెలకుఁ బోయి, దినమంతయుఁ దమ చిన్నదుకాణములలోఁ గూర్చుండి, తమదుకాణమునకు వచ్చు వాడుకయాసామీలకై కాచుకొనియుందురు. సాయంకాల మగునంతలోపలఁ దాము దెచ్చిన చిల్లర డబ్బును పంచిపెట్టి యింటికిఁ బోవుదురు. అయినను, వారాడబ్బును ద్వారలోనే యొకటికి నాలుగింతలుగ రాబట్టుకొందురు. సాహుకారు లిట్లు ప్రతిదినము చేయుచు, శీఘ్రకాలములోపలనే లక్షాధికారు లగుదురు. ఇట్లు

సాహుకారులు నానాటికి వృద్ధిచెంది లక్షాధికారులగు
టకుఁ గష్టజీవనము చేయుబీదరైతులయొక్క మాధ్య
మును, ఐకమత్యము లేకుండుటయు, ముం దాలోచన
లేమియుఁ గారణములు. కుప్ప నురిపిడి యైకాక ధాన్యము
కల్లమున నుండునప్పుడే, కాపులు తమమనోవర్తికై యొక
సంవత్సర మంతయుఁ బెట్టుకొనఁదగినధాన్యమును ధాన్య
వ్యాపారులకుఁ దమయప్పులనిమిశ్తమై యొప్పిదముచేసి
కొన్నప్రకారము మిక్కిలి తక్కువధరలకుఁ గొల్చివేయు
దురు. దీనికి దొరతనమువారు జబాబుదారు లగుదురా!

ఇచ్చట బీదకాపులడబ్బవసరమును గనిపెట్టి, సాహు
కారులు వారికిఁ గావలసినది యిచ్చి హెచ్చువడ్డి యను
బరువును వారిపై మోపుచున్నారు. ప్రకృతము మన
దొరతనమువా రీపేదరైతులనెత్తినుండి యీ భారమును
దింపఁగోరి యున్నారు. కాపులు తమయందటియొక్క
జవాబుదారీమీఁదను నాణెముమీఁదను తమయాస్తుల
నీడుగా నుంచి తక్కువవడ్డీలకు నప్పు తీసికొనుటకుఁగాను
సర్కారువారు పరస్పరప్రవ్యసహాయసంఘచట్టము అను
చట్టమును 1904-వ సంవత్సరమున నేర్పఱచిరి. ఈ చట్ట
ముప్రకారము గ్రామసంఘములు అనియు, నగరసంఘ
ములు అనియు, నిరుతెగలైన సంఘము లేర్పఱపఁబడినవి.
ఈ రెంటిలో గ్రామసంఘములలో నష్టము వచ్చె నేని,

యా సంఘములోఁ జేరినసభ్యులందఱియాస్తి యంతయు నీడుగాఁ గైకొనఁబడునట్లును, నగరసంఘములలో నా యా సంఘములయొక్క మూలధనముమాత్రమే యీడుగాఁ గైకొనఁబడునట్లును నిబంధన యేర్పఱపఁబడినది. ఈ సంఘములు పేదలనిమిత్తమే స్థాపింపఁబడినవి గనుక, ఈ సంఘములకు సంబంధించినపనులకై స్టాంపుకట్నము చెల్లింపవలసినది లే దనియు దొరతనమువా రేర్పాటు చేసిరి.

జర్జీ, ఫ్రాన్సు, ఇంగ్లాండు మొదలగుదేశములందు స్థాపితములైన సహాయసంఘములు వర్తకసరకులను బండించుటకును, సభ్యులకు నా సరకులను చౌకయైనధరలకు విక్రయించి వానిని సరపరాచేయుటకును నియమింపఁబడినను, జనుల కందఱకుఁ జెప్పనలవికానియుపకారములఁ జేసినవి. 1904-వ సంవత్సరమునఁ జేయఁబడిన యీశాసనముచేత మనదేశమునఁగూడ నట్టి ప్రయోజనములు గలవని సర్కారువారును జనులును గట్టి నమ్మిక గలవారై యున్నారు. ఈచట్టప్రకారము పనులు జరుపుటకును, చక్కగా విచారించి యా సహాయసంఘములను దాఖలు చేసికొనుటకును, అట్టి సహాయసంఘముల నప్పుడప్పుడు తనిఖీచేయుటకును ఒక రిజిస్ట్రారు (Registrar of Co-operative Societies) నియమింపఁబడియున్నాఁడు. ఈ శాసనము క్రొత్తగా నములులోనికిఁ దేఁబడినది గనుక, నీరిజి

స్త్రీలు సంఘములస్థితిఁగూర్చి యొక్కదానితో నొక్కటి సరిపోల్చి చూచుకొనుటకును, దేశమందంతటను నన్ని సంఘము లొకటేవిధమయిన పద్ధతికి వచ్చునట్లు చేయుటకును సంవత్సరమున కొకతూరి గొప్పగొప్పనగరములలో సభ గూడుదురు.

వ్యవసాయసంబంధములగు కొఱతలను దీర్చుట కైన యా సంఘములశాసన మేర్పడి యిప్పటి కయిదు సంవత్సరములే యయినను, ఇంతవఱ కేర్పఱపఁబడిన సంఘముల యభివృద్ధి చూడఁగా బహుత్వస్థికరముగా నున్నది. మనమాగాణమున మాత్ర మిప్పుడు 270 సంఘములున్నవి. వానిలో 24 నగరసహాయసంఘములు, 3 ఇతర సంఘములకు నుపకారకము లగుమధ్యస్థసంఘములు. తక్కినవి గ్రామనిధులు. ఈ సంఘములన్నియుఁ జేరి సుమారు 50,000 రూపాయలు ఆపద్ధనము గలిగియున్నవి. మనదేశమునందలి యితరమాగాణములందును నీ సంఘములయభివృద్ధి బాగుగానే యున్నట్లు కనఁబడుచున్నది. మనదేశమున నిప్పుడు రమారమి 2,000 సంఘములున్నవి. వానిలో 2,00,000 మంది సభ్యు లున్నారు. వీని యన్నిటిలోను గలిసి 80 లక్షల రూపాయల మూలధన మున్నది.

ఈ గ్రామనిధులు మున్నగువానివలన జనులకు రెండు తెగలైన ఫలము గలదు. వానిలో నొక్కటి కాపులకు

స్వల్పవడ్డికి పైకము దొరకుట. మఱొక్కటి బీదకాపులు తమసంపాదనమున సాధ్య మగునంతవఱకు మిగిలించి చేర్చి పెట్టుట. రైతు లీ సంఘములందుఁ జేరినయెడల, వారీసంఘ కార్యములకు జబాబుదారు లగుదురు గనుక, వా రీసంఘ ములం దేకమైన నమ్మకము నుంచుదురు. ఎప్పు డీ నమ్మ కము హెచ్చునో, యప్పుడు వారికి సులభవడ్డికి పైకము దొరకఁగలదు. సంఘములందుఁ జేయఁబడుమితవ్యయ ములవలన వెనుకటి కని దాచిపెట్టుధనము హెచ్చును. అది హెచ్చిన, సభ్యుల కింకను సంఘములందు నమ్మకము హెచ్చును. కొన్ని పరస్పరసహాయసంఘము లా సంఘ సభ్యులకు సామగ్రులను విక్రయించుటకై యచ్చటచ్చట స్థాపింపఁబడియున్నవి. అట్టివి కొన్ని మాత్రమే యున్నవి.

జనులు తమయాదాయమున దాపణికము చేయుస్వల్ప మొత్తములను దీసిపెట్టుకొని, వా రడిగినప్పుడిచ్చుటకై యేర్పడియుండు టేవీంగ్స్ బ్యాంక్ (Savings Bank) యు, దొర తనమువారి నొకరులలో నుండువారు ప్రతినెలలోను తమ జీతమునఁ బదునాఱవపాలునకంటెఁ దగ్గకయు, ఎనిమిదవ పాలునకంటె హెచ్చకయు నొసంగెడు పైకమును జేర్చి పెట్టి, యంత్యదశలో నుపయోగపడునట్లు సంగుటకై యేర్పడియుండు ప్రొవిడెంటుఫండు (Provident Fund) లును దొరతనమువారు జనులక్షేమాభివృద్ధికై చేపట్టి

యుండు సత్ప్రయత్నమును తెలుపుచున్నవి. యూరోపు ఖండమునందలియన్ని దేశములలోని భాగ్యాభివృద్ధికి జనులయొక్క పట్టుదల, వీధ్యాలోచన, ధైర్యము, కట్టు పాటు, ప్రేమ మొదలగుసద్గుణములే కారణములుగా నున్నవి. మనతొల్లింటిపెద్దలయెడలను బైనిఁజెప్పినసద్గుణము లుండిన వనిచెప్పుట కేమియు సందియము లేదు. రాజులు జనసామాన్యోపయోగమునకై యొక్కపనియుఁ జేయకున్నను, గ్రామవాసు లొక్కటిగాఁ గూడి, నీటిపాటు దలకును, స్నానపానాదులకును, గుంటలు కాలువలు, చెరువుకట్టలు మొదలగులెక్కలేని సాధనములను దమకుఁ దామే యమర్చుకొని రని తెలియవచ్చుచున్నది. కాఁబట్టి వ్యవసాయము, వర్తకము మొదలగువానిలో జను లెంతెంత యధికముగా పాటుపడుదురో యంతంతవేగిరముగా, వారిపేదటిక మడుగంటు నని చెప్పవచ్చును.

ప్రజలక్షేమచింత గల దొరతనమువారు మనదేశము నందలి సమర్థులైన యనేకతరుణులకు విద్యార్థివేతనము లొసఁగి, వారిని ఇంగ్లాండు మొదలగుపరదేశములకుఁ బంపి, విద్యాభ్యాసము చేయించుచున్నారా. మఱియు వారీదేశముయొక్క చేతిపనులను, వ్యవసాయపద్ధతులను బరిశీలించి, తద్వృద్ధికరము లగు సలహాల నిచ్చుటకై

సమర్థులగు నధికారులను నియమించుటయే కాక, యిచ్చ
 టిశిల్పుల కనేకయిలాకాలలో నుద్యోగము లిప్పించుచు
 న్నారు. మనదేశాభివృద్ధిప్రదములగు శిల్ప, మితవ్యయ,
 వాణిజ్యములయభివృద్ధివిషయమున దొరతనమువా
 రుదాసీనులై యుండక తమచేత నైన తోడ్పాటు చేయుచు
 న్నారనుట స్పష్టమయి యున్నది. బరు వంతయు వారే
 మోయవలయు ననుట వీలు కాదు. వారివలన మన
 మిన్ని సౌకర్యముల నొందియున్నాము గనుక, వాని నూఁ
 తగాఁ గొని, మనము మనయభివృద్ధికై. మనసులందుఁ
 జక్కఁగ యోచించి, సోమరులమై యుండక, మనచేతు
 లారఁ బనిచేయుటయే మనక్షేమమునకును దేశక్షేమము
 నకును గారణమయి యుండఁగలదనుట వృథమైన సంగతి
 గా నున్నది.

రెండవభాగము.

14. ద్వారతగమువారికి మనవలనిద్రవ్యసాహాయ్యము.

పన్ను లేల విధింపజలెను?—పన్నులు పనులు చేయుపద్ధతులు—
రాజ్యపరిపాలనక్రమము ప్రభుత్వవృద్ధికి గారణ మగు ననుటఁగూర్చి.

రాజ్యాంగమువారు మనకుఁ జేసెడి మేలులను గూర్చి
యింతవరకు ముచ్చటించితిమి. రాజ్యాంగమువా రపార
మైన మేలులఁ జేయఁగూడు నని సర్వజను లెఱిగినవిష
యము. జనసంరక్షణము ప్రభుత్వమువారికెట్లు విధియో,
అట్లే ప్రభుత్వమువారిసాహాయ్యముఁ బొందుజనులు తమ
యాదాయములకుఁ దగినట్లు ప్రభుత్వమువారికి ద్రవ్యసా
హాయ్యము చేయుటయు ముఖ్యవిధి యగును. ఇష్ట
మున్నను, లేకపోయినను, ప్రతిమనుజుఁడు నీయుత్తరువున
కొప్పుకొని తీరవలయును. ఇవ్విధమునఁ జేసెడిద్రవ్యసా
హాయ్యమునకే పన్ను అని పేరు. పన్నులు చెల్లించుట
విధి యని తెలిసియున్నను, అవి చెల్లింపవలసివచ్చినప్పుడు
కొందఱికి మిక్కిలి విచారము గలుగుచున్నది. ఇట్లు
విచారపడువారు, రోడ్డు లన్నియు బాగుగ నేర్పాటు
చేయవలె ననియు, నీటివసతియు రాత్రులందు మంచి

వెలుతురును బూర్ణముగా నుండవలె ననియు, బాలురకును బాలికలకును జీతములు పుచ్చుకొనక ధర్మార్థముగాఁ జదువు నేర్పుటకుఁ దగుసౌకర్యము లేర్పడవలె ననియు, నౌకరులకు జీతములు హెచ్చింపవలయు ననియు, నూతనము లైన వృత్తు లనేకములను కల్పించి, యుద్యోగస్థులను నియమించి, వేతనములను ఏర్పాటుచేయవలె ననియుఁ జెప్పుట న్యాయమా? వీని కన్నింటికి డ బైచ్చటనుండి లభించును? దొరతనమువారు తమయొక్క జన్మభూమినుండియే కావలసినద్రవ్యముఁ దెచ్చి, యీ దేశమువారి కవశ్యము లైన మేలులను జేయుట సాధ్యమగునా? దొరతనమువారు జనులు చెల్లించుపన్నులను చేర్చిపెట్టి న్యాయమార్గమున వెచ్చించి జనులకు సౌకర్యములను గల్గించుటకే శక్తులయి యున్నారు. 1858-న సంవత్సరమున హిందూదేశ మాండ్లేయ ప్రభువులయధికారముక్రిందికి వచ్చినప్పు డించు మించుగా 30 కోట్లరూపాయలే వారికి వ్యయ మాయెను. ఇప్పు డన్ననో, 107 కోట్లకంటెఁ బైఁగా వ్యయమగుచున్నది. ప్రజల కుపయోగించు కట్టడములకును, సైన్యములకును, నాగరికత హెచ్చినకొలఁది వ్యయమెక్కువగుట చేతను, వెండిధర తగ్గుటచేతను నింత వ్యయమగుచున్నది.

పన్ను వసూలు చేయుటయందుఁ గొన్ని విధులుఁ ఆదాయమునకుఁ దగినట్లే శిస్తులు వేయుట యంద

కొనఁదగియున్నది. బీదలు స్వల్పపన్నును ధనవంతులెక్కువ పన్నును జెల్లించుట న్యాయము. శిస్తును ఒకఁడు చెల్లించుటచేత మఱియొకఁడు నష్టము నొందవచ్చును. వస్త్రములపన్నువలనఁ దఱచుగా బట్టలవర్తకుఁడు నష్టము నొందుట లేదు. అతఁడు వస్త్రములయముడువెలయందే తాను జెల్లించుపన్నునుగూడఁ జేర్చుటవలన నష్టము నొందువాఁడు వస్త్రములఁ గొనువాఁడే కాని వర్తకుఁడు కాఁడు. ఇవిధముననే యింటిపన్ను తఱచుగా అద్దె కుండువానికి నష్టమును గలిగించుచున్నది. కాఁబట్టి పన్నులవలన వాస్తవముగా నష్టము నొందువారియొక్క స్థితి ననుసరించియే దొరతనమువారు శిస్తులను విధింపవలయును. అయినను జనులయొద్దనుండి పన్నులు రాఁబట్టుటకై విశేషవ్యయము చేయుట యుక్తము కాదు. లక్షరూపాయలు పన్ను రావలసియుండినయెడల దానిని వసూలుచేయుట కేఁబడి వేలు కర్చుపెట్టుట మంచిమార్గ మని చెప్పుటకు వీలుపడదు. విధింపఁబడిన పన్నంతయు రాఁబట్టి రాజ్యసంరక్షణమునకై యుపయోగపఱచవలెను. పన్నులు వేయు విషయమున, దొరతనమువారు తమయాదాయమునే శుద్ధానముగా నెంచక జనులకు మేలు చేయుట యావశ్యకము, మద్యపానము మొదలగుదురభ్యాసముల నాపురరింపఁజాలనిశిస్తు విధించి తమ కెక్కువయాదాయ

మును గలిగించుకొనుట తప్పిదము కాదు. ఆదాయమునకంటెఁ బరిపాలనపద్ధతియే రాజ్యాభివృద్ధికిఁ బ్రధానకారణమని చెప్పవలెను. పన్నులు నసూలుచేయుటకును, వసూలైనపన్నును న్యాయముగా వెచ్చించుటకును, పలు తెగలగు సాధారణరాజకీయాధికారములను నిర్వహించుటకును గొప్పయధికారులను నియమించి, వారికట్టుదిట్టములకు జను లందఱు లోఁబడునట్లు చేయుటయే ప్రభుత్వలక్షణము. గొప్పశిల్పశాలలలో నొక్కొక్కపనివాఁడును తనతన పనిని క్రమముగాఁ జేయనియెడల, యంత్రములు కదలక నిలిచిపోవును. అట్లే ప్రభుత్వమనెడి గొప్పయంత్రమును నడిపించువిషయమున నధికారులు తమ కేర్పరిచిన పనులను క్రమముగాఁ జేయ రేని, యదియు న్యాయపద్ధతియం దుండనేరదు.

ఇప్పుడు మనము ప్రభుత్వమువారికిఁ జెల్లించు పన్నులివి, అవి యివ్వధముగా వసూలుచేయఁబడుచున్నవి, వానిని ప్రభుత్వమువారి పనులలో వెచ్చించుచున్నారను విషయము లిఁకమీఁదఁ జెప్పఁబడును.

15. పన్నుల కాధారములును, వానివసూలును.

పన్నులనేకతెగలుగా నుండుటకుఁ గారణము — భూమిపన్ను, దాని స్వరూపమును—జమీందారీ, రైతువారి, విలేజీవారి విధులు—నేల పన్ను వేయువిధులు—ఉప్పుపన్ను, దానిరీతియు—ఉప్పుపన్ను తగ్గించుటచేఁ గలిగినమేలులు—సారాయములతీరుపయొక్క స్వరూపము—ఎగుమతిదిగుమతుల మీఁదిపన్ను—వచ్చుబడిపన్ను—అడవిపన్ను—ముద్రకాకితముల (స్టాంపుల)పన్ను — తంతి, తపాలు, ఇనుపదారి, టంకశాల మొదలగువానివలనఁ గలుగు వచ్చుబడియు—పైఁజెప్పినపన్నులను వసూలుచేయువిధములును, అధికారులును.

జను లాదాయమునకై వెదకు మార్గము లనేకములు. కొందఱు సేద్యము చేసి జీవనముచేయుదురు. కొందఱు చేతిపనులవలన సంపాదించుదురు. మఱికొందఱు వర్తకముచే జీవింపవచ్చును. ఇంకను గొందఱు తమపూర్వులు సంపాదించిపెట్టిన యాస్తి నుంచికొని సుఖజీవనము చేయవచ్చును. పన్నులు వచ్చుబడికిఁ దగినట్లు వసూలు చేయవలసియుండును. కావున, వానియాధారములును బలుతెగలుగా నున్నవి. ఇట్టియిట్టి పన్నులు ఈదేశమునందు వాడుకపడియున్నవి యనియు, నవి యివ్విధమున లభించుచున్నవనియు విఁకఁ జెప్పుదుము.

భూమిపన్ను:—ఈదేశమందలి జనులలో మూడింట రెండుపాళ్లకంటె మించినవారు పైరుపెట్టి జీవించువారుగా

నున్నందున భూమిపన్నే ప్రభుత్వమువారియాదాయమునకు ముఖ్యాధారముగా నున్నది.

1906-వ సంవత్సరమున భూమిపన్నువలనఁ బ్రభుత్వమువారికి లభించిన మొత్తము కొంచె మెచ్చుతక్కువగా 28 కోట్లరూపాయ లుండవచ్చును. బంగాళామాగాణమునందు 1793-వ సంవత్సరమున విధించిన భూమిపన్నే యిప్పటికిని వాడుకలో నున్నది. దొరతనమువారు దానిని జమీనురాజ్యముగాఁ జేసినదియు, అప్పుడుండిన భూముల సారపరిమాణమును, వచ్చుబడిని మదింపువేసి జమీనుదారులు తమకుఁ జెల్లింపవలసిన పన్ను (బేరీజు) ఇంతని నిర్ణయించుటయే కాక, ఆపన్నే యెల్లప్పుడు నుండవలసినది గాని మార్పఁగూడ దని చట్ట మేర్పఱచుటయే పైనిఁ జెప్పిన యేకవిధమైనస్థితిలో నుండుటకుఁ గారణము. ఈవిధముగనే, చెన్నపురి, ఆగ్రా మొదలగుకొన్ని మాగాణములలో కొన్ని ప్రదేశములలో నేలపన్ను ఏర్పడియున్నది. గతించిన నూతేండ్లనుండియు నీ ప్రదేశములలో భూములు విశేషముగ సాగుబడిచేయఁబడుచుండుటవలనను, పండెడు ధాన్యములక్రయము హెచ్చుచుండుటవలనను, జమీనుదారులకు మంచిలాభము దొరకుచున్న దే కాని, ప్రభుత్వమువారికి మాత్ర మాదాయము వృద్ధి కాలేదు.

తక్కిన ప్రదేశములందు 10 సంవత్సరములకుఁబైన, 30 సంవత్సరముల కొకపర్యాయము తీరువ విధింపఁబడుచున్నది. గ్రామములకే సొంతదారులగు గొప్పభూస్వాముల యొక్క విస్తారమయిన నేలలను గ్రామవారిగా లెక్కలు చేసి, యప్పటి కుండు పైరులపెంపును, నేలలవిస్తీర్ణమును గమనించి, పన్నులు విధింపఁబడుచున్నవి. మఱల నట్టి లెక్క తయారుచేయునంతనఱకు నీ పన్ను మార్పఁబడదు. అయినను, ఒకగ్రామమున నున్న నేల లనేకులకు సొంతముగా నున్నట్లయిన 20, లేక, 30 సంవత్సరముల కొక పర్యాయము తరమువారిలెక్క తీసి పన్ను లయొక్క దిట్టము నేర్పఱచి యొక్కొక్కభూస్వామియు నింతింతపన్ను చెల్లింపవలయు నని తీర్మానింపఁబడుచున్నది. న్యాయము లన్నియుఁబోను తేలునట్టినికరములాభములో నించుమించుగా సగముపాలు దొరతనమువారికిఁ బన్నుక్రిందఁ జెల్లింపఁబడుచున్నది. నీళ్లు లేక పంటలు లేనితొమ్మకాలమునఁ బన్ను త్రోసివేయుటకును, నీటిసమృద్ధి విశేషముగా నున్న కాలమున కాఱుపైరు చల్లినప్పుడు, అట్టినేలలెక్క తయారుచేసి పన్ను విధించుటకును, జిల్లాయధికారులకుఁ బ్రభుత్వమువా రధికారము నొసంగియున్నారు. ఈ యధికారులు జనుల నచ్చటచ్చటికిఁ బిలిపించి, వారికొఱతలను విచారించి తెలిసికొని కరణములను దగ్గఱ నుంచుకొని నేల

పన్నును గూర్చిన సంగతులను దీర్ఘానించుచుందురు. దీనికే జమాబందీ యని పేరు.

ఉప్పుపన్ను:—భూమి లేనివారనేకులీదేశములో నున్నారు. అయినను ఉప్పు వాడుకొననివారొకరయినను తఱచుగా నుండరు. కావున నీదేశమున నందఱు చెల్లించెడు పన్ను ఉప్పుపన్ను అనియే చెప్పవచ్చును. ఈ పన్నును బీద వారును చెల్లింతురు. భాగ్యవంతులును చెల్లింతురు. బీద లయినను దమశక్తికొలది దొరతనమువారికి ద్రవ్య సాహాయ్యము చేయవలయు ననుట న్యాయమే కదా! కాబట్టి యీ దేశమునం దాసాహాయ్యమును వారు ఉప్పుపన్నుమూలమునఁ జేయుచున్నారు. అయినను ఈ యుప్పుపన్ను గూడ నానాటికిఁ దగ్గింపఁబడుచున్నది. 1903-వ సంవత్సరమువఱకు మణుగు 1-కి రూ. 2-8-0 వంతున పన్ను తీయఁబడుచుండినది. ఆ సంవత్సరముననే ఆపన్ను 2 రూపాయలకుఁ దగ్గింపఁబడి, పిదప రూ. 1-8-0 గా మార్పఁబడినది. 1907-వ సంవత్సరమున ఆపన్ను 1-0-0 రూపాయగానే చేయఁబడినది. ఇట్లు ఉప్పుపన్ను తగ్గింపఁబడినను, దొరతనమువారియాదాయము విశేషముగాఁ గొఱతపడలేదు. ఉప్పు, జనులయాహారమునకును పశువులతిండికిని భూములయెరువుకును చేపలు మొదలగునవి పక్షముచేయుటకును మిక్కుటముగా నుప.

యోగింపఁబడుచున్నది. ఇప్పుడు ఉప్పు ఒకసంవత్సరమున కంతకును రమారమి 4 కోట్లమణుగులకు పైఁగా ఖర్చుపడుచున్నది. 6 కోట్లరూపాయలకంటె పైఁగానే రాజ్యాంగమువారికి లాభము దొరకుచున్నది.

ఈ దేశమున నుండువారికి లవణము నాల్గువిధములుగ లభించుచున్నది.

(1) చెన్న పురికి సమీపమున సముద్రతీరమున మడులు చేసి, ఉప్పునీటిఁ బాటించి సూర్యరశ్మివలన నీరంతయు నా విరియై యింకినపిదప, ఉప్పు పోగుచేసి కొంతకాల మట్లుంచి పిమ్మట వానిని వాడుకొనుటకై విక్రయించుచున్నారు.

(2) రాజపుత్రస్థానములోని సాంబర్ మొదలగునుప్పు నీటిచెఱువులనుండియు నుప్పు తీయఁబడుచున్నది.

(3) పంజాబుమాగాణమున నుండు కొన్ని తిప్పలనుండియు ఉప్పు దొరకుచున్నది.

(4) ఇంగ్లాండు, ఏడస్ మొదలగుపరదేశములనుండియు నీదేశమునకు ఉప్పు దిగుమతియగుచున్నది. కొన్ని ప్రదేశములలో దొరతనమువారియధికారులచేతను, మఱి కొన్ని ప్రదేశములలో వారియుత్తరువు పొందినయితర జనులచేతను, నుప్పు పండింపఁబడుచున్నది. ఉత్తరహిందూస్థానమునందుఁ దఱచుగా సర్కారువారే యీ యుప్పు

పంట చేయుచున్నారు. చెన్నపురియందు దొరతనము వారియధికారులు స్వయముగా 22 ఉప్పశములను, వారి యనుమతి (License) పొందిన జనులు 45 ఉప్పశములను పంట చేయుచున్నారు. దొరతనమువారు ఉప్పుపన్ను వసూలుచేయుట కెంత యధికారము చెలాయింపవలెనో యంత యధికారమును మాత్రము చెలాయించుచున్నారు. ఉప్పశములలో దొంగతనము నిలుపుటకై తగినయధికారులు, బంటులు, కావలివాండ్లు మొదలగువారిని నియమించుటయే కాక యితరరాజ్యాంగమువారికిఁ జేరినమాగాణములనుండి దొంగతనముగా నుప్పు మనరాజ్యమునకు రాకుండుటకుఁ దగినయేర్పాటులను గూడఁ జేసియున్నారు.

ప్రభుత్వమువారు స్వలాభమును జూచుకొనుటయే కాక, మద్యపానము మొదలగు కొన్ని దురభ్యాసముల నాపుదలచేయుటకును పన్నులు వేయుచున్నారని ముందే చెప్పఁబడినది. ఈ పన్నులలో సారాయపుఁ బన్ను ఒకటియై యున్నది. మత్తును గలిగించు కల్లు, గంజాయి, అభిని మొదలగు పదార్థములు చిరకాలమునుండి యీ దేశములో వాడఁబడుచున్నవి. వీనిని బుచ్చుకొనువారికి, మనస్సు, వాక్కు, దేహము, ఈ మూడును తమస్వాధీనములుగా నుండవు గనుక గౌరవము తగ్గును. అది దగ్గుటచే

బుద్ధిమంతులు, బంధుమిత్రులును వారిని గన్నె తియ్యెనను
జూచుట కసహ్యపడి, వారితోఁ జేరరు. అంతేగాక
త్రాగుబోతులు తమకలిమి నెల్ల దారపోసికొని, పేదలై,
వీధులవెంబడిఁ బ్రాకులాడుచుఁ గ్రిందఁబడుచు లేచుచు
నందఱిచేతను నిందింపఁబడుదురు. మద్యపానము మహా
పాపము అని నీతిశాస్త్రము లెల్ల ఘోషించుచున్నవి.
అయినను, ఈ దురభ్యాసము నానాటికి నభివృద్ధి చెందు
చున్నది. దీని నాపునిమిత్తమే ప్రభుత్వమువారు పన్ను
విధించి యనేకములైన కట్టుదిట్టము లేర్పఱచియున్నారు.

పరదేశములనుండి దిగుమతి యగు పానములకుఁ దగి
నట్లుగా రేవులందు ఒకగాలను (Gallon, లేక 2½ పడికి
ఒక అణామొదలుకొని యేడురూపాయలనఱకును దిగు
మతిపన్ను వసూలు చేయఁబడుచున్నది. కల్లంగడివారు
సంవత్సరమున కొకటికి నేర్పడిన పన్నును ముందుగాఁ
జెల్లించియైనను, వేలము వేయునప్పుడు గొప్ప మొత్తమును
బన్నుగాఁ జెల్లించియైనను బానము ను విక్రయించు నధి
కారము నెందుచున్నారు. పన్నుకట్టనివారు పానముల
వ్యాపారము చేయరాదు. ఈదేశమున సారాయము
గాచువారు, దానిసారమునకును కొలఁతకును దగినట్లు
సారాయము గాచుచోటులందే పన్నుకట్టవలయును. దొర
తనమువారియనుమతి నొందినయంగడివారే సారాయ

మును విక్రయింపవలయు ననియు, పిల్లలకును మైకముగల వారికిని దానిని విక్రయింపరా దనియు, అరువున కమ్మ కము చేయరా దనియు, అంగళ్లను నియమితకాలమునకే మూయవలయు ననియు, అనుమతిపత్రికను (License) ప్రతిసంవత్సరమును నూతనపఱచుచుండవలయు ననియుఁ జేట్టము లేర్పఱచియున్నారు. గంజాయి అభిని మొదలగు వానిని పైరుచేయువారియొద్దనుండి సర్కారువారే వీనిని దీసిపెట్టికొని యెక్కువ మొత్తము కట్టి యనుమతిపత్రిక నొందినవారికే వానిని విక్రయించి జనులకు చిల్లరగా నమ్మనట్లు చేసియున్నారు. ఇట్లనేకనిర్బంధము లేర్పడినను, ఈవస్తువులందు జను లెక్కువ యభిమానము గలవారగుటంజేసి, యెక్కువ వెలపెట్టియైనను గొనుచున్నారు. కాఁబట్టి 1905-వ సంవత్సరమున దొరతనమువారి కించు మించుగా 8 కోట్లరూపాయల యాదాయము లభించినది. చదువును జ్ఞానమును వ్యాపించినకొలఁది, నీ దురభ్యాసము లను జనులు విసర్జింపఁగలరు.

ఎగుమతి దిగుమతి పన్ను:— ఈ దేశమున విశేషముగాఁ బండువస్తువులను బరదేశములకుఁ బంపుటకును, నీదేశము నకుఁ గావలసినవస్తువులను బరదేశములనుండి తెప్పించుటకును దగిన సౌకర్యములను మనకుఁ గలిగించుట ప్రభుత్వమువారికి విధి. కనుక, ఎగుమతిదిగుమతివస్తువుల

మీఁద విధింపఁబడుపన్నులను కాలక్రమమున తీసివేయ
వలయు నని ప్రభుత్వమువారే యోచించుచున్నారు.
1860-వ సంవత్సరమువఱకు దిగుమతివస్తువులమీఁద
100-కిఁ బదివంతునను, ఎగుమతివస్తువులమీఁద 100-కి
మూడువంతునను బన్ను విధింపఁబడినది. 1875-వ సంవ
త్సరమున దిగుమతిసరకులమీఁద పన్నును 100-కి ఐదుగాఁ
దగ్గించిరి. 1876-వ సంవత్సరమున నూలు గుడ్డలు
మొదలగు ప్రత్తిదినుసులకు దిగుమతిపన్నును తీసివేసిరి.
1882-వ సంవత్సరమునందు, ఉప్పు, సారాయము, తుపాకీ
మండు మొదలగునవి తప్పఁ దక్కినవస్తువులకుఁ దీరువయే
యెత్తివేసిరి. 1888-వ సంవత్సరమున మంటితైలమునకు
స్వల్పతీరువ విధించిరి. 1894-వ సంవత్సరమునఁ బరదేశ
ములనుండి వచ్చెడు ప్రత్తిదినుసులమీఁదను, ఈదేశ
మున యంత్రశాలలలో నేయఁబడు వస్త్రములమీఁదను
100-కి ఐదువంతునఁ బన్ను గైకొనిరి. 1896-వ సంవత్స
రమున నీ పన్నును 100-కి మూడున్నరవంతునఁ దగ్గించి,
ప్రత్తినూలుమీఁద పన్ను బొత్తిగాఁ గొట్టివేసిరి. కాఁబట్టి
యిప్పుడు, సీమవస్త్రములు, వెండి, తుపాకులు, తుపాకీమండు,
మంటితైలము, సారాయము, చక్కెర, పొగాకు వీనికి మా
త్రము పన్ను గైకొనుచున్నారు. పుస్తకములు, అచ్చువేయు
సాధనములు, యంత్రములు, బంగారము, నేలబొగ్గు, ఓడలు,

మృగములు మొదలగువానికిఁ బన్ను చెల్లింప నక్కఱలేదని యేర్పాటుచేసియున్నారు. ఎగుమతి దిగుమతిపన్నులవలన దొరతనమువారి కించుమించుగా 5 కోట్ల రూపాయలు సాలునకు దొరకవచ్చును.

ఆవాయపుబన్ను:—మొదటమొదట 1860-వ సంవత్సరమున నీ దేశము తూర్పుఇండియావర్తకసంఘమువారి యొద్దనుండి యాంగ్లేయరాజులపరిపాలనమునకు రాగానే రాజ్యపరిపాలనవిషయమున ననేకమార్పులు చేయఁబడినవి. ఆకాలమునఁ బ్రభువులకు వ్యయము హెచ్చుగా నుండుటచే జనులయాదాయమునకుఁ దగినట్లు ఆవాయపుబన్ను అను పన్నును విధించిరి. మొదట 200 రూపాయలకుఁ బైబడి వర్షాదాయము దొరికువారివలనఁ బన్ను గైకొనఁబడినది. 1862-వ సంవత్సరమున 500 రూపాయలకంటె హెచ్చు ఆదాయము గలవారికిమాత్రమే యీ పన్ను విధింపఁబడినది. ఇప్పుడు 1000 రూపాయలకుఁ బైబడిన యాదాయము గలవారికే యీ పన్ను వేయఁబడుచున్నది. కావున బీద లీ పన్నువలన నెట్టి నష్టము నొందుట లేదు. సుమారు 3 లక్షలమంది భాగ్యవంతు లీ యాదాయపుబన్నును జెల్లించుచున్నారు. 1000 రూపాయలకుఁ బైగా 2000 రూపాయలలోపలి యాదాయముగలవారు రూపాయ 1-కి 4 పైసలవంతు

నను, 2000 రూపాయలకంటే బైబడినయాదాయము గలవారికి రూపాయ 1-కి 5 పైసలవంతునను పన్ను విధింపబడుచున్నది. ఈ విధముగా దొరతనమువారికి సంవత్సరమునకు 2 కోట్ల రూపాయలు లభించుచున్నవి.

అడవిపన్ను:—అడవులు గూడ నీదేశమునకు శ్రేష్ఠమైన మూలధన మని చెప్పవలయును. వానియందు పయ్యుక్తములగు ననేకవృక్షములును, మ్రాకులును గాక, యితరదేశములలో నగపడనియపూర్వమృగములు నుండును. వాన గురియుటకు సైతము కాననములు ముఖ్యకారణము లని చెప్పుదురు. కాబట్టి జనులు మ్రాకులను దమయిష్టానుసారముగా నటికి పాడుచేయకుండుటకై ప్రభుత్వమువా రనేకవిధుల నేర్పఱచియున్నారు. వారు విడిచియుండునడవులలో వారియనుమతి నొందినపిదపనే చెట్లు నరికవచ్చును; వేటాడవచ్చును. అడవులలో లభించువస్తువులను దొరతనమువారు స్వల్పమూల్యమునకే జనులకు విక్రయించుచున్నారు. ఈ దేశమున 92,000 చదరపుమైళ్ల వైశాల్యము గల అడవులమూలమున సంవత్సరమున కంతటికిని సుమారు 2½ కోట్ల రూపాయలు దొరతనమువారికి దొరికుచున్నవి.

ముద్రశాసితములు:—తపాలు, తంతి యిలాకాలలో ముద్రబిల్ల లివ్విధముగా మన కుపయోగపడుచున్న వని

యు, దొరతనమువారు మనకుఁ జేసెడి పనులనిమిత్తము మన మొసఁగుకూలి కవి రసీదులు (Receipts) అనియు మునుపే చెప్పఁబడినది. ఇత్తైఱఁగుననే మనము న్యాయ స్థలములలో వ్యాజ్యములు చేయునప్పుడును, పత్రములు వ్రాయునప్పుడును, వస్తువులయొక్క విలువకుఁ దగినట్లు ద్రవ్య మిచ్చి ముద్రకాగితములు గొని, వానియందు విషయములను వ్రాయుదుము. ఈద్రవ్యము దొరతనము వారు న్యాయస్థలములను గట్టుటకును, న్యాయాధిపతులను నియోగించి మనవ్యాజ్యములను తీర్చుటకును మనము చెల్లించుతీరువ యని తలంపవలయును. న్యాయస్థలములందు జరుగవలసిన ప్రతియొకసంగతియు ముద్రకాగితములలోనే జరుగుచున్నది. ఇవిధముగా ముద్రకాగితముల విక్రయమువలన వచ్చునాదాయమువలననే న్యాయయిలాకా జరుగుచున్నది. పత్రములలో దొంగతనముగా దిద్దుపాట్లు చేసి, ఒకరి నొకరు మోసముచేయకుండుటకై రిజిస్ట్రార్ (Registrar) అని చెప్పఁబడు పత్రనకల్లసంరక్షకాధికారి తావునకు జనులు పోయి, పత్రములలోని విషయములను దొరతనమువారిపుస్తకములలో దాఖలుపఱచునట్లు చేయుదురు. దీనికిని గూలి యియ్యవలయును. పైఁజెప్పిన విషయముల నాలస్యము లేక సులభముగా ముగించుటకు ముద్రకాగితములు మిక్కిలి ముఖ్యమార్గము

లుగా నున్నవి. ఈ కాగితములవిక్రయమువలన సంవత్సర మొక్కటికి 6 కోట్లరూపాయలును పత్రముల దాఖలు చేయుటవలన 57½ లక్షల రూపాయలును దొరతనము వారికి లభించుచున్నవి.

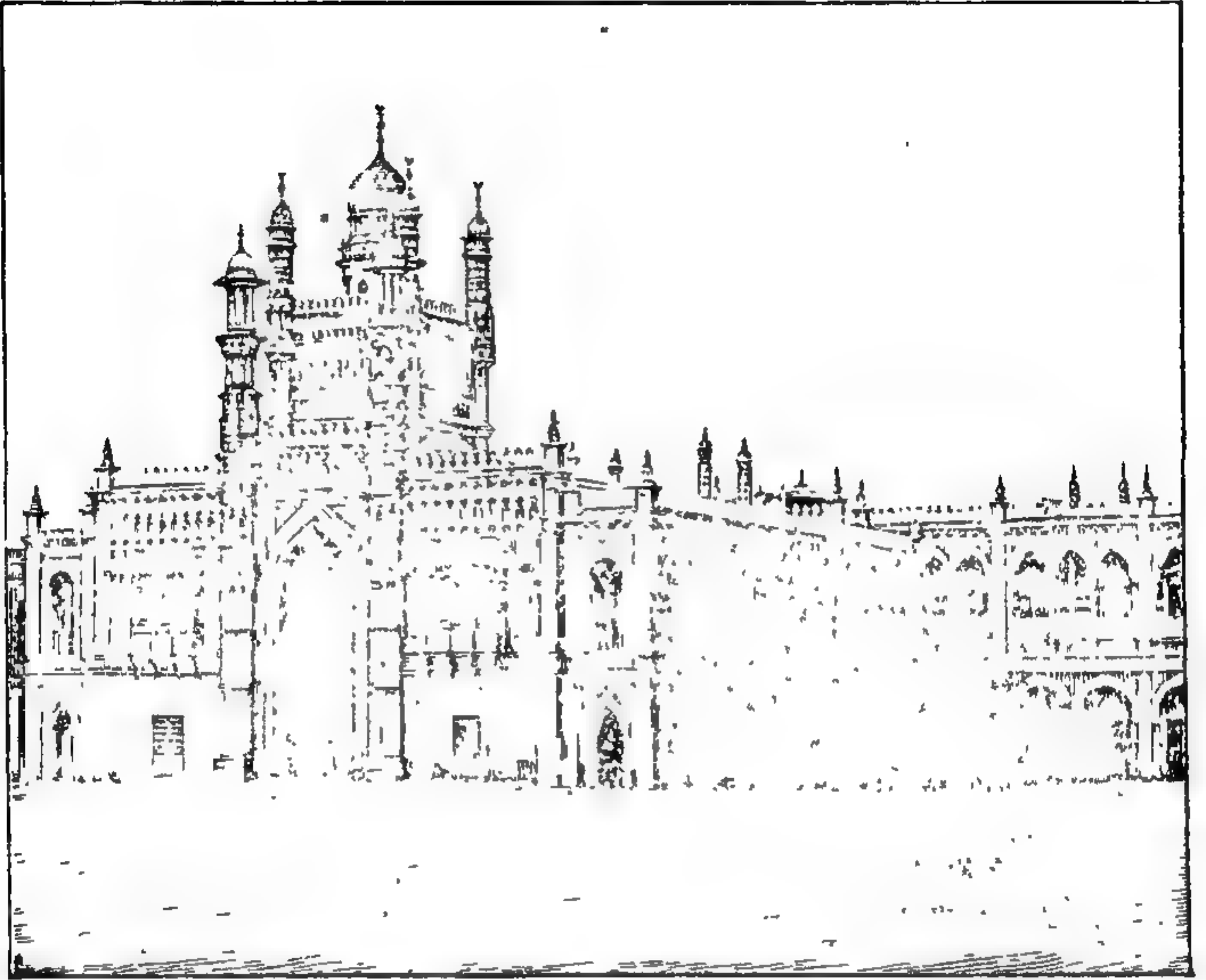
తపాలు, తంతి, ఇనుపవారి, టంకశాల వీనియాదాయములు — పైఁజెప్పినవానిని నాలుగింటిని ప్రభుత్వమువారు జనులకు మిక్కిలి చౌకగా నుండునట్లు చేసియున్నను కోట్ల కొలది జను లీ సాధనముల నుపయోగపఱచుకొనుటచే రాజ్యపరిపాలకులయాదాయ మభివృద్ధియగుచునే యున్నది. పైఁజెప్పినవిభాగము లన్నింటిని నొకభాగముగఁ (Department of Commerce and Industry) జేసి, ఇండియాగవర్నమెంటువారే దీనిని తనిఖీచేయుచున్నారు. ఇప్పుడు కొన్ని ఇనుపదారులు దొరతనమువారికే చెందియున్నవి. కాలక్రమమునఁ దక్కిన ఇనుపదారులును ఒడంబడికప్రకారము వారిస్వాధీనములోనికి రావచ్చును. కాబట్టి ప్రభుత్వమువారికి క్రమక్రమముగా నినుపదారుల వలన లాభము హెచ్చుచునే వచ్చును. 1907-వ సంవత్సరమున నాదాయము 20 కోట్లరూపాయలును వ్యయము 17 కోట్లరూపాయలును నుండెను. కాబట్టి యితరాదాయము రమారమి 3 కోట్లరూపాయ లుండవచ్చును. తపాలు, తంతి, నాణెములు మొదలగువానివలనఁ ప్రభు

త్వమువారి కాదాయము 4½ కోట్లరూపాయలును వ్యయము 4½ కోట్లరూపాయలును నగుచున్నవి.

పైజెప్పినమార్గములే కాక రాజ్యాంగమువారియాదాయములకు మఱికొన్ని మార్గము లున్నవి. మైసూరు, తిరువాన్కూరు, మొదలగు స్వదేశసంస్థానములనుండి లభించు కప్పమును, దొరతనమువారికాలువలను రాకపోకల కుపయోగించుకొనుటకై జనులు చెల్లించుపన్నులును, మఱికొన్నివిధము లగు నాదాయములును, గలిసి సంవత్సరము 1-కి సుమారు 12 కోట్లరూపాయలు లభించుచున్నవి.

ఇట్లు పలు తెఱఁగుల లభించు మిక్కుట మైన పన్నులను తెక్కవ్రాసి, జనులయొద్దనుండి రాబట్టుటకై ఒక్కొక్క గ్రామమునందును, తాలూకాయందును, జిల్లాయందును, మాగాణమునందును, నధికారమువహించిన యుద్యోగిగఱులను నియమించి, ఒక్కొక్క బొక్కసశాలకును సమర్థులయిన యధికారులను నియమించియున్నారు. గ్రామములలో గరణము లనబడు నధికారులును, కొన్ని గ్రామములు చేరిన భాగములకు (Firka) రివిన్యూయిస్పెక్టర్లను (Revenue Inspectors), తాలూకాలలో తహసీల్దారులను లేక డిప్యూటీతహసీల్దారులను వీరికిఁబైన డిప్యూటీ కలెక్టర్లను (Deputy Collectors) జిల్లాకంఠకును కలెక్టరులు (Collector) అను నధికారులను నియమించి, బొక్కసము

ఓవిన్యూబోర్డు, మద్రాస్.

లకుఁ గావలసినంత కావలి యుంచి, పైఁజెప్పిన పన్నులను
 కైకొనుచున్నారు. జిల్లా కంఠటికిఁ బ్రధానాధికారిగా
 నుండుటవలనఁ బన్ను వసూలుకు మాత్రమే కాక, భూము
 లను, ఇండ్లను గూర్చి దొరతనమువారికి సంగతులు వ్రాసి
 పంపుటకును, భూస్వాములకును గుత్తదారులకును గల
 వివాదములను దీర్చుటకును, రైతులు బావులు మొదలగు

జలాధారము నేర్పఱచికొని భూములు చక్కఁగాఁ బండించుటకై యప్పు లిచ్చుటకును, జిల్లాబొక్కసములను తనిఖీ చేయుటకును, జిల్లాకలెక్టరువా రధికారము వహించియున్నారు. ఈ యధికారు లి పద్ధతినిఁ జేసెడిపనులను పైవిచారణచేయుటకే మాగాణముయొక్క రాజధానియందు రివిన్యూబోర్డు (Revenue Board) అను సంఘము నేర్పఱచి మొదట జిల్లాకలెక్టరులుగా నుండి తేతిన నలుగురు గొప్ప యుద్యోగస్థులను, ఆ సభకు సభ్యులను (Commissioners) గా నియమించి రివిన్యూయిలాకాను బ్రత్యేకముగా నడపించుచున్నారు. ఈ పద్ధతులే, బంగళా, ఆగ్రా మొదలగు మాగాణములందు నున్నవి. అయినను బొంబాయిమాగాణమునందు మాత్రము రివిన్యూబోర్డు నేర్పఱచక, యిరువురు కమిషనరులచేత రివిన్యూపైవిచారణలను జరిపించుచున్నారు. క్రొత్త మాగాణములందును రివిన్యూబోర్డులు లేవు.

రివిన్యూయిలాకా రాజ్యాంగమున కాదాయముఁ గలిగించుభాగ మని చెప్పవలయు. శరీరములోనియవయవము లన్నియుఁ గడుపున వేయఁబడునాహారముచే బలపడునట్లు వ్యయకరము లగు తక్కినభాగము లన్నియు రివిన్యూయిలాకాయాదాయముచేతనే జరుపఁబడుచున్నవి. కనుక రివిన్యూశాఖకు సంబంధించిన కట్టుదిట్టము

లును, లెక్కలును, పన్ను వసూలుచేయుపద్ధతులును, అధికారులును మిక్కిలి నాణెముగా నుండుట యావశ్యకము. ఇవిధముగా నుండునట్లు చేయుటయందే దొరతనమువారు శ్రద్ధ వహించి యున్నట్లు కనఁబడుచున్నారు. పూర్వకాలమున జనులవలనఁ గైకొనఁబడుపన్నంతయు దొరతనమువారికిఁ జేరుట లేదు. పన్నువసూలు చేయు నధికారులు పన్నులోఁ గొంతభాగము స్వోపయోగము కొఱకు వినియోగించుకొనుచుండినట్లు తెలియవచ్చుచున్నది. ఇప్పు డన్ననూ రాగి రువ్వంతయైనను వ్యత్యాసము గలుగుటకు వీలు లేదు. జనులు కట్టవలసినపన్నులన్నియుఁ జక్కఁగాఁ వసూలుచేయఁబడి, రాజ్యపరిపాలన కార్యమునకై వినియోగింపఁబడుచున్నవి. అంతియకాక లెక్కలవిషయమున దొరతనమువారు చేసియుండు కట్టుదిట్టము లాశ్చర్యకరములై యున్నవి. ఇంతవిశాలమైన దేశము నాంగ్లేయులు వశపఱచుకొన్నది యటుండ, వారు 4,000 మైళ్ల దూరమున నుండి యీదేశమున మూలమూలలోనుండు చిన్నబొక్కసములలో నొక కాని పొర పాటున్నను, దాని నప్పుడే కనుఁగొనఁగూడినమార్గముల నేర్పఱచి యుండుట మిక్కిలి శ్లాఘనీయమైయున్నది.

16. మనకార్యములను మన మెచ్చట నిర్వహించు కొనుచున్నాము.

పౌరులకు దొరతనమువా నొసంగియుండు స్వాతంత్ర్యము —
ఒసంగినకాలము — నగరవిచారణజిల్లావిచారణసంఘములయేర్పాటు —
వానియాదాయవ్యయములు — వానివలనఁ జేయఁబడు సాధారణసౌకర్య
ములు—పైనఁ జెప్పిన స్వాతంత్ర్యమువలనఁ జౌరులకును రాజ్యాంగము
వారికిని గల సౌఖ్యములు.

కుటుంబమునకుఁ దండ్రి యెట్లో, అట్లే రాష్ట్రమునకు
దొరతనమువా రని మొదటనే చెప్పఁబడినది కదా. కొం
దఱు తల్లిదండ్రులు తమకొడుకుల కెట్టి స్వాతంత్ర్యము
నొసంగక కుటుంబకార్యములన్నింటిని దామే గమనించు
చుఁ దమయధికారమును బూర్తిగా వారిపైఁ జెలాయించు
చుందురు. తెలివియు వివేకమును గలవారు తమకొడుకు
లకుఁ గుటుంబధర్మములను బాగుగా బోధించి వారివశమునఁ
గొన్ని పనుల నప్పగించి, వారికి స్వాతంత్ర్య మొసంగి,
వారియొక్క ప్రేమమును, నమ్మకమును బొంది, తాము
ముఖ్య లనెడివిషయమును జూపకయే, మిక్కిలి సామర్థ్య
ముతోఁ గుటుంబములను నడుపుచుందురు. ఈ రెండు
మార్గములలో రెండవది శ్రేష్ఠమయిన దని యందఱు
సులభముగాఁ దెలిసికొనవచ్చును. ఒకఁడు తనకొడుకుల

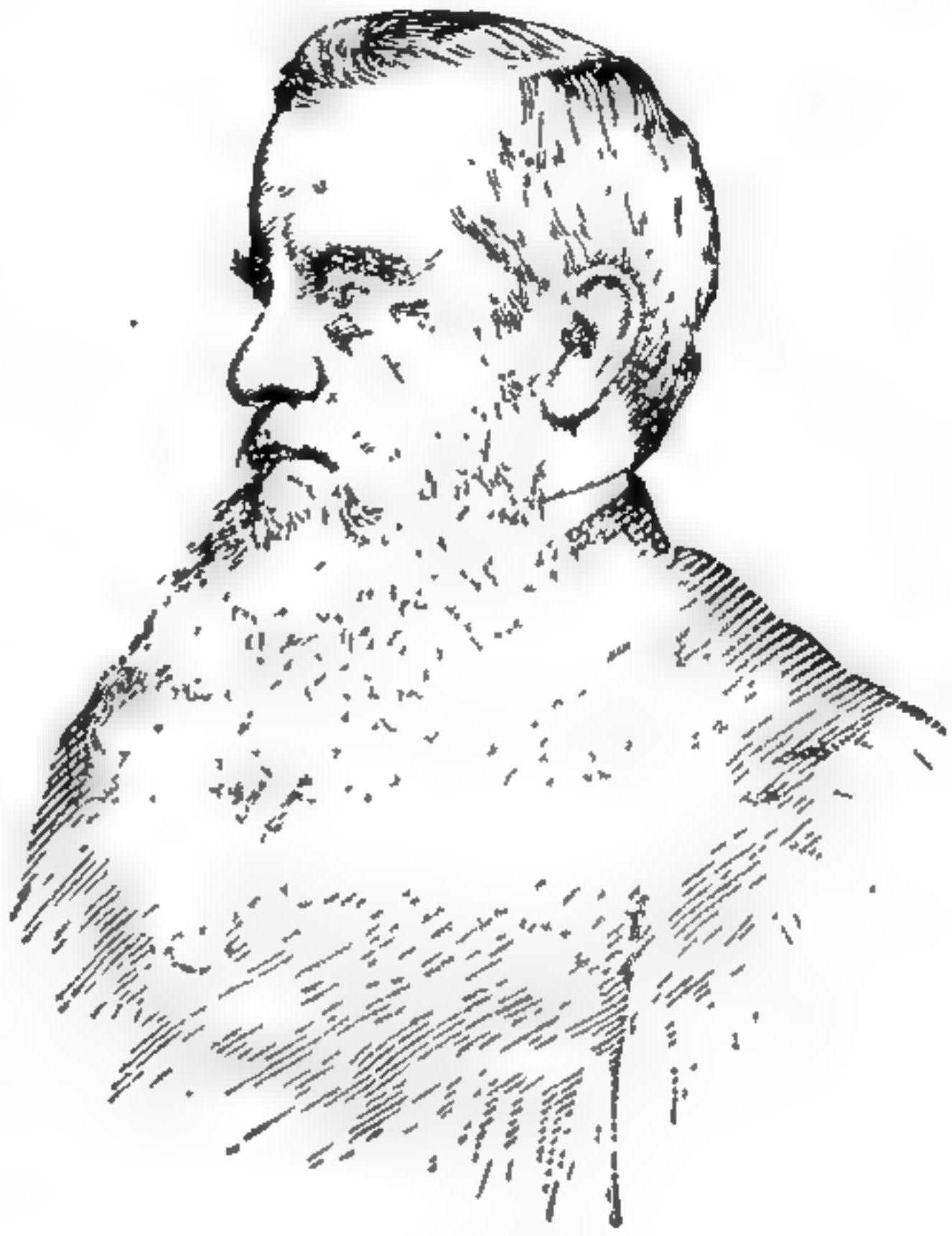
కెంతెంతటిస్వాతంత్ర్యము నొసఁగునో, దానికిఁ దగినట్లు, కొమరుఁడును తెలివితేటలుగలవాఁ డగుటయే కాక, మర్యాదతోఁ బ్రవర్తింపుచుఁ దానును మర్యాదను బొందుచుండును. కావున, మనదొరతనమువారు, ఏ పనులు పోరులే చూచుకొనఁగలరో, ఆ పనుల నన్నింటిని వారివశముచేసి యవి బాగుగా నడచుపర్యంతము తా మొదిగియుండి చూచుచున్నారు. అట్లు దొరతనమువా రొసఁగినస్వాతంత్ర్యము నెప్పుడైనను బాదులు చెడ్డమార్గములలో నుపయోగించి, యొకరితో నొకరు జగడమాడినట్టయిన, నప్పుడు పౌరులకడనుండి యాస్వాతంత్ర్యమును గొంతకాలము తామే తీసికొని వారికి బుద్ధి వచ్చునట్లు చేయుదురు.

దేశమును గాపాడి, న్యాయమును బాలించి విద్యను వ్యాపింపఁజేసి, దేశమున కావశ్యకములైన యితరధర్మకార్యములను దొరతనమువారే చేయుచున్నారు. నగరము, తాలూకా, జిల్లామొదలగు ప్రదేశములలో నాయా ప్రదేశములకు వలసిన రోడ్డులు, వైద్యశాలలు మొదలగు వానిని నిర్మించుటకును, వీధులలో దీపములు పెట్టించుటకును, పెంట యూడ్పించి వీధులను పరిశుద్ధపఱచుటకును, సత్రములు చావళ్లు తనిఖీచేయుటకును, ఈ పనుల కన్నింటికిని గావలసిన స్వల్పపన్ను విధించుటకును దొరతనము

వారు జనులకే యధికారము నొసంగియున్నారు. ఇట్టి యధికారమును జను లే రాజ్యమునను బొందలేదు.

1884-వ సంవత్సరమున రిప్పన్ ప్రభువు రాజప్రతినిధిగా నుండినప్పుడు, దయా భువులగు మనప్రభుత్వము వారు మన కీ యధికారము నొసంగిరి. అప్పుడు గ్రామ విచారణకును, నగరవిచారణకును గొన్ని చట్టములు (Local and Municipal Acts) ఏర్పఱచి, నగరములను, జిల్లాలను బరిపాలించు తెలుగున జనుల కొకవిధముగా స్వాతంత్ర్యము నిచ్చియున్నారు.

రిప్పన్ ప్రభువు.
1880-1884.

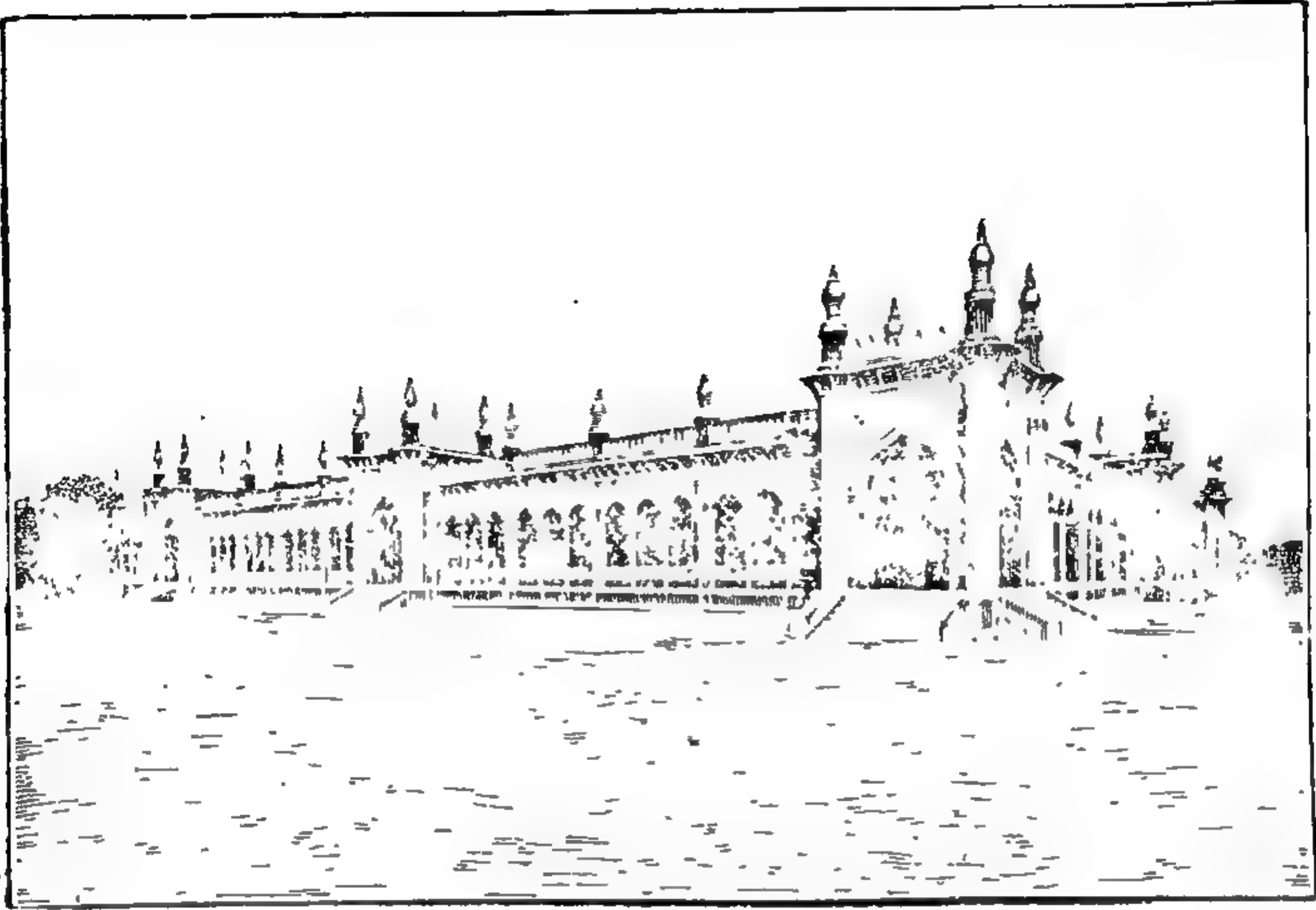
పైజెప్పిన చట్టములవలన, పెద్దగ్రామములలో యూనియన్ (Union) అనియు, నగరములలో (1) మునిసిపాలిటీ (Municipality) అనియు, తాలూకాలలో (2) తాలూకా బోర్డు (Taluk Board) అనియు, జిల్లాలలో (3) డిస్ట్రిక్టు బోర్డు

(1) పురపాలకసంఘము.

(2) తాలూకాస్థలనిధిసంఘము.

(3) మండలస్థలనిధిసంఘము.

(District Board) అనియు విచారణసంఘము లేర్పడియున్నది. యూనియనులలో గ్రామవాస్తవ్యులు కొందరిని పంచాయతీలను నియమించి స్వల్పమయిన యింటిపన్ను విధించి వానిని వసూలుచేసి గ్రామములను శుద్ధముగా నుంచుకొనునట్లు అధికారమును బొందియున్నారు. మునిసి పాలిటీ యనునగరఫరిపాలనసంఘమునకు సభ్యు లింతమంది యే యుండవలయు నని నియమము గలదు. వీరిలో సగముమందిని దొరతనమువారును, దక్కినవారిని పురజనులును నియమించుచున్నారు. పురజనులకుఁ గావలసిన సౌకర్యములను గనుఁగొనువారు వీరే. తాలూకావిచారణసభ్యు లందఱు రాజ్యాంగమువారిచేత నియమింపఁబడుచున్నారు. జిల్లాబోర్డుసభ్యులలోఁ (District Board Members) కొందఱు ప్రభుత్వమువారిచేతను, తక్కినవారు సంఘమువారిచేతను నియమింపఁబడుచున్నారు. ఈ సంఘసభ్యులయవధి యొక్కొక్కచోట నొక్కొక్కతీరున నున్నది. క్రిందఁ గనఁబఱచఁబడినవి యీ సంఘమువారి విచారణకు లోబడియున్నవి. (1) రోడ్డులు (2) జలదారులు, కాలువలు, వంతెనలు (3) పెంట, జలదారినీరు, అశుద్ధవాస్తవ్యులు తీయించుట మొదలగునవి (4) వైద్యశాలలు, సత్రములు, పాఠశాలలు, అంగళ్లు, గుంటలు, బావులు మొదలగునవి.

ఆహారశిస్తువులమ్మచోటు, మద్రాస్.

పట్టణపారిశుధ్యసభకు గ్రిందఁ జూపఁబడిన పన్నులు వసూలగుచున్నవి.

1. వృత్తిపన్ను (Profession Tax.)
2. సంవత్సరాదాయములో నూటికి 7½కుఁ బైబడిని నేలపన్నును, ఇండ్లపన్నును.
3. సంవత్సరాదాయములో నూటికి నాల్గింటికిఁ బైబడిక, ఇండ్లకును, నేలలకును సేర్పడు నీటిపన్ను.
4. పలుతెగలలోఁ జేరిన బండ్లు, పల్లకీలు, పశువులు; గుఱ్ఱములు మొదలగుమృగములు, వీని నుంచు

గొనియుండువారు 6 నెలల కొకపర్యాయము చెల్లింపనలసినపన్ను.

5. ఇతర గ్రామములనుండి పట్టణములోపలికి వచ్చు బండ్లకును, వాహనములకును గొనబడుసుంకము.

ఈ యాదాయముల నన్నిటిని గొని పట్టణపారిశుధ్య సంఘమువారు బాటసారుల కావశ్యకములయిన రోడ్డులను, వంతెనలను, వ్యాధులను బోగొట్టఁదగినయనేక వైద్యశాలలను, పాఠశాలలను, బీదల కుపయోగపడువిశ్రమస్థలములను, సత్రములను, చావడులను, వ్యాపారమున కావశ్యకములైన యంగళ్లను, ముఱికినీరు పాటుటకై జలదారులను, వేసవికాలములం దుపయోగపడఁదగిన గుంటలను, బావులను నమర్చుటయే కాక, సంవత్సర మంతయు, వానిస్థితిని గమనించి చేయవలసిన దిద్దుబాట్లను జేయుచుండురు. అంతియకాక, వీధులలో జైత్ర లేక శుభ్రముగా నుంచుటయు, రాత్రులందు వీధులలో దీపములు వెలిగించుటయు, జనులు వేడుకగా విహించుట కైన శృంగార వనముల నేర్పఱచుటయు, అంటువ్యాధులు వ్యాపింపకుండునట్లు ఆపుదలచేయుటయు ఈ పట్టణపారిశుధ్యసంఘమువారివిచారణవలననే జరుగుచున్నవి. పైజెప్పినపనులను జేయుటకుఁ బలువురు పనికాండ్రును, ఉద్యోగులును వారిచే నియమింపఁబడియున్నారు. అంటువ్యాధులు వచ్చి

నప్పు డాయంటువ్యాధి సోకినవారిని బ్రత్యేకము లగు గుడిసెలలో నుంచి, వారికిఁ దగు చికిత్సచేయుటయేకాక, వారియిండ్లలోపల వ్యాధ్యులను దకములగునాపధరసమిశ్ర జలములను ద్రావకములను జల్లి, బాగుగా శుద్ధిచేయించి, వ్యాధి వ్యాపింపకుండుటకుఁ దగిన జాగ్రత్త దీసికొను చున్నారు.

ఈ క్రిందఁ గనుపఱపఁబడినపట్టికవలన 1901-వ సంవత్సరమున నెన్ని మునిసిపాలిటీ లున్నవైనము తెలియఁగలదు.

వివరము.	సంఖ్య.
మునిసిపాలిటీలు	742
వానిలోని జనసంఖ్య	1,38,71,218
మునిసిపల్ సభ్యులు (Municipal Members.)	9,797
జనులచే నెన్నుకొనఁబడినసభ్యులు	4,937

మునిసిపాలిటీలకువలెనే బోర్డువారికిని గ్రిందఁజూపిన తెలుఁగున నాదాయములు లభింపుచున్నవి:—

1. హద్దులకు లోపల నుండేడియిండ్లకు పన్ను.

2. రోడ్డులలోఁ బోవుబండ్లు, వాహనములు, మృగ

ములు మొదలగువానివలన వసూలయ్యెడు సుంకము.

3. పందిళ్లు, పాకలు మొదలగువానిని వేయుటకై, యొక చదరపుగజమునకు దినము 1-కి 3 పైసాలకు హెచ్చని యనుమతితీరున. (Licence Fee)

4. సంత కూడునప్పుడును, ఉత్సవములు జరుగునప్పుడును బండ్లపేటలను, సామానులమైదు తావులను, గ్రామ చావడీల నుపయోగపఱచుకొనుటకై విధింపబడు స్వల్ప తీరువలు.

5. మళయాళము, దక్షిణకన్నడము, నీలగిరి మొదలగు ప్రదేశములలోనిభూములకు సంవత్సరాదాయములో రూపాయ 1-కి రెండణాలును, తక్కిన ప్రదేశములందు రూపాయ 1-కి ఒకణాయును నేలపన్ను.

ఈ యాదాయములమూలమున జనులసౌకర్యమునకై రోడ్డు లేర్పఱచి, వానియిరుప్రక్కల నీడకై చెట్లు పెట్టి పెంచి, వైద్యశాలలను, పాఠశాలలను, సత్రములను, ముఠికినీళ్లకాలువలను, నూతులను, కోనేళ్లను ఈ మొదలగు మంచిపనులను జేసి, సంవత్సర మాద్యంతము వానిని తనిఖీచేయుచుండి, కఱవుకాలములందు బీదలు జీవించుటకై పను లేర్పఱచి, వైద్యశాలలకును, టీకాలు వేయించుటకును ననుకూలములైన యేర్పాటులఁ జేయుచున్నారు.

ఈ క్రిందఁజూపినస్టేట్ మెంటు 1901-వ సంవత్సరమున నున్న జిల్లాబోర్డులసంఖ్యను దెలుపుచున్నది.

వివరము.	సంఖ్య.
బోర్డులు	1,073
జనసంఖ్య	19,33,00,005
మెంబర్లు	15,448
జనులచే గోరుకొనబడిన మెంబర్లు	5,216

సముద్రతీరమునం దుండు కొన్ని పట్టణములం దోడ రేవులవిచారణకయి పోర్టుట్రస్ట్ (Port Trust) అనఁబడు సభ లేర్పఱపఁబడినవి. ఇవి మొదట 1860-వ సంవత్సరమున స్థాపింపఁబడినవి. ఈసభయం దైరోపియనులును, స్వదేశీయులు నగుకొందఱు సభ్యులును, ఇద్దరు ముగ్గురు సర్కారుద్యోగిస్థులును నుందురు. వారు ఓడలు మర మ్మతుచేయుస్థలములకును, ఎగుమతి దిగుమతులకై వచ్చు సరకులను దింపుతావులఁ గనఁబఱచుటకును, దీపగృహములను తనిఖీచేయుచుండుటకును, రేవుమొగములలో దిగునోడలకుఁ దావు చూపుటకును, రేవులను గాపాడు భటులపైతనిఖీ చేయుటకును, ఈ మొదలగు కార్యములను జేయుటకు సధికారము వహించియున్నారు. అయి

నను, గవర్న మెంటువారియనుమతి నొందక, యప్పు
తీయుటకును, పన్నులు విధించుటకును, గొప్పపనులు
ప్రారంభించుటకును వారికి నధికారము లేదు. ఇట్టి గొప్ప
యోడరేవులు కలకత్తా, బొంబాయి, మద్రాస్, కరాచి
మొదలగు గొప్పపట్టణములం దున్నవి. అచ్చట నోడ
లకుఁ గావలసినయన్నియుపకరణములు సర్వసిద్ధముగ
నున్నవి.

ఇవిధముగా జనులనే యచ్చటచ్చటఁ బనులను
జూచుకొనున క్లేర్పాటుచేయుటచేతఁ బ్రభుత్వమువారికిని
జనులకును గలిగెడి శ్రేయస్సు లనేకము లున్నవి. ఆ
యాప్రదేశములలోనుండు నక్కఱులును, కొఱతలును
నా యా ప్రదేశములలో నుండుజనులకే బాగుగాఁ దెలిసి
యుండవచ్చును. మఱియు ద్రవ్యవ్యయముచేయువిషయ
మున దొరతనమువారికంటె, నగరవాస్తవ్యులును, మునిసి
పాలిటీయధికారులును మిగులఁ బూనికయుఁ బొదుపును
జూపించి రాజ్యపరిపాలనవిషయమున బుద్ధికౌశల్యమును
జూపి, నానావిధములుగా దొరతనమువారికిఁ దోడ్పడు
దురు. మన మొకనగరముయొక్క పరిపాలనమునందలి
కష్టసుఖముల నెఱిగితిమేని యొకనగరమునకే యిటులుండ
నొక గొప్పదేశము నేలునట్టి దొరతనమువారి కెంతకష్ట
ముండునో యని బాగుగా నెఱుఁగఁగలము. అట్లేఱిగిన .

పిదప మనము వారియెడ నెక్కువ ప్రేమను జూపఁగలుగుదుము. ఇట్టి యధికారమును జనుల కొసఁగియుండుట చేత నుత్సాహమును వివేకమును గల మనుజు లీదేశవాసులకుఁ బలుతెఱఁగుల శ్రేయస్కరము లగుమార్గములను దెలిసికొని వారికిఁ బనులందుఁ దోడ్పడుచున్నారు. జనులు తమ కొసఁగిననగరపరిపాలనకార్యము నెంతెంత బాగుగా జరుపుదురో, అంత కంతకు జనులు పరిపాలనమునందుఁ బైయధికారములకును, స్వాతంత్ర్యమునకును నర్హత గలవారగుదురు.

మూడవ భాగము.

17. మాగాణపరిపాలనము.

గ్రామాధికారులను, జిల్లాఅధికారులను—జిల్లా కంఠకును బెద్ద కలెక్టరు—వీరికిఁ బైయధికారులు ఫలానివా రనఁబడునది—గవర్నరు, వారిసభ్యులును — శాసననిర్మాణసభాస్వరూపము — దానియధికారము లును, పనులును—ఆ సభవలన జనులకుఁ గలిగెడు పేలులు.

ప్రభుత్వమువారివలన మనము పొందెడు లాభము లనుగూర్చియు, వారికి మనము చేసెడి ప్రత్యుపకారము లనుగూర్చియు నింతపర్యంతము చెప్పఁబడినది. ఈయుపకారములను దొరతనమువారు మన కే సాధనములములమునఁ జేయుచున్నారని తెలియుట యావశ్యకముగదా.

వేలకొలఁదియధికారులను, పనివాండ్రను నియమించి మనకుఁ గావలసినయుపకారములను జేయుచున్నారు. గ్రామములందు కరణము, పెద్దకాపు, కావలివాఁడు, తోటి, వెట్టి, తలారి మొదలగుపనివారిని, తాలూకాలలో వారికిఁ బైఁబడినయధికారులను, జిల్లాలలో తాలూకా యధికారులకంటె గొప్ప యధికారులను ప్రభుత్వము వారు నియమించియున్నారు. జిల్లాపట్టణమునం దుండు

గొప్పయధికారికి కలెక్టర్ (Collector) అని పేరు. జిల్లాను ఒకచిన్నరాజ్యముతోఁ బోల్పవచ్చును. ఈ చిన్నరాజ్యమునకు రాజు కలెక్టరే. ప్రభుత్వముయొక్క యంగములన్నిటిని జిల్లాయందుఁ జూడవచ్చును. హిందూదేశము నంతటిని 250 జిల్లాలుగా విభజించి, తగినయధికారులను నియమించి ప్రభువులు రాజ్యపాలనము సేయుచున్నారు. ఇంచుమించుగా నెక్కోక్కజిల్లాయొక్క విస్తీర్ణము 4,500 చదరపుమైళ్లును, జనసంఖ్య లక్షయు నుండవచ్చును.

లక్షలసంఖ్య గల జనులను గాపాడుటకై యేర్పడిన యధికారులకు ఉత్సాహము, సత్కారము, తెలివితేటలు, దయ, ధైర్యము, స్థైర్యము, సత్యవాక్యపరిపాలనము మొదలగుసద్గుణము లవశ్యముగా నుండవలయునుగదా. కాఁబట్టి యింగ్లాండుదేశమునం దేర్పఱచియుండు ఇండియన్ సివిల్ సర్వీస్ (Indian Civil Service) అనుపరీక్షయందుఁ దేఱి, పైఁజెప్పిన గుణము లన్నింటితో లెస్సగాఁ గూడియుండి, జిల్లాయీలాకాపనులలో మంచినేర్పును, అనుభవమును గలవారే కలెక్టరులుగా నియమింపఁబడుచున్నారు. పౌరులనుండి పన్ను వసూలుచేయుటయు, న్యాయాధిపత్యము నొంది జనులదోషముల విచారించుటయు, దక్షతలేని గొప్పకుటుంబపుఁబసివారియొక్క యాస్తిని దమ

స్వాధీనతలో నుంచికొని, యీ పసివారికి యుక్తవయస్సు వచ్చినపిదప, వారివశమున నా యాస్తి నొప్పగించుటయు, జనులకొఱతలఁ గనుఁగొని వారికిఁ గావలసిన మేలులు చేయుటయు వీరియొక్క ముఖ్యవిధులుగా నున్నవి.

చెన్నపురిమాగాణమునందు జిల్లాదొరతనమునకుఁ బైఁ బడినది మాగాణదొరతనము. కొన్ని మాగాణముల యందు నాలుగైదుజిల్లాల నొక గొప్పభాగము (Division) చేసి, కమిషనర్ (Commissioner) అనునధికారిని దానికిఁ బెద్దనుగా నియమించియున్నారు.

చెన్నపురిమాగాణమునకుఁ బెద్దయధికారి గవర్నర్ అనఁబడుదురు. వారికి మంత్రులు (Councillors) ముగ్గురు. వీరు నలుగురును రీ ఏండ్లకాలము అధికారము వహించు నట్లు చక్రవర్తిగారిచే నియమింపఁబడుదురు. హిందూదేశమునఁ దత్పూర్వ మొకపనియుఁ జూడనియాంగ్లేయులే గవర్నరులుగా నియమింపఁబడి యింగ్లాండునుండి వచ్చుచున్నారు. అయినను మంత్రులలో నిరువు రీ దేశముననే జిల్లాకలెక్టరులుగా నుండి ప్రసిద్ధివడసిన యనుభవపరులగు నాంగ్లేయులై యుందురు. ఒకరు మాత్రము క్రొత్త చట్టముప్రకారము ఘనత కెక్కిన ఇండియాదేశస్థులుగా నుందురు. గవర్నరుగారును, వారిమంత్రులు మువ్వరును అన్ని శాఖలను తమలోపల నొకవిధముగా విభజించికొని,

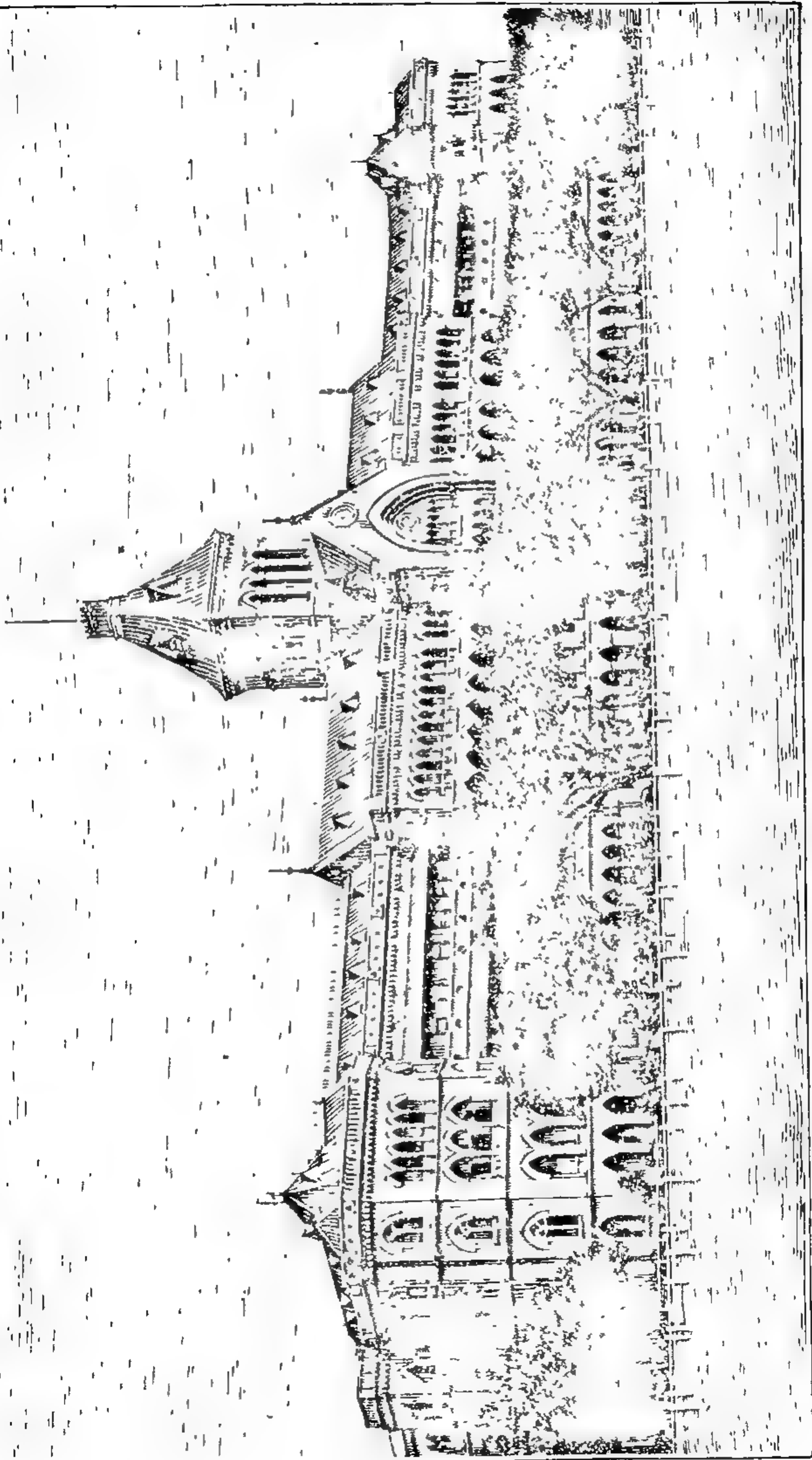

మాగాణప్రభుత్వమును నెఱవేర్చుచున్నారు. ఏదైన నొక విషయమున నొకరికి సంశయము గలిగెనేని, ఆసంశయమును బ్రతివారమునను గూడెఱు నాలోచనసభలోఁ దక్కినవారితో నాలోచించి వారు తమసంశయములను దీర్చికొందురు. ఇత్యైఱఁగుననే బొంబాయిమాగాణమునను ప్రభుత్వము జరుగుచున్నది. తక్కినమాగాణములందుఁ బెద్దయధికారులు (గవర్నరులు) ఇండియాగవర్నమెంటువారిచే నియమింపఁబడుచున్నారే కాని, చక్రవర్తిగారిచే నియమింపఁబడుట లేదు. అయినను రాజ్యపరిపాలనక్రమ మివ్విధముననే జరుగుచున్నది. కొన్ని మాగాణములలో నున్న ప్రధానాధికారులకు 'లెఫ్టినెంట్ గవర్నరులు' అని పేరు.

ఆంగ్లేయప్రభుత్వమునకు లోబడిన హిందూదేశము 8 గొప్పమాగాణములుగాను, 5 చిన్నమాగాణములుగాను విభజింపఁబడియున్నది. గవర్నరులకు లోబడినవి చెన్నపురిరాజధాని, బొంబాయిరాజధానియు, లెఫ్టినెంట్ గవర్నరులకు లోబడినవి బంగాళము, అయోధ్య ఆగ్రా చేరిన భాగము, పంజాబు, బర్మా, క్రిందిబంగాళము ననునవియు, ఫీఫ్త కమిషనరునకు లోబడిన మధ్యమాగాణములును గొప్పమాగాణములుగా నున్నవి. పశ్చిమోత్తరపరగాణాలు, బ్రిటిష్ బెలూచీస్తానము, అజమీరము, కొడగు,

మీర్వారా, అందమానుదీపులు అను నీ మైదును జిన్న
మాగాణములు. . లెఫ్టినెంట్ గవర్నరులును కొంచెమెచ్చు
తక్కువగా గవర్నరుల కుండునంతయధికారమును గౌరవ
మును గలవారై యున్నారు. గవర్నరు లుండుచోట్ల
మంత్రాలోచన సభలును, శాసననిర్మాణసభలును నున్నవి.
అయినను, లెఫ్టినెంట్ గవర్నరు లుండుతావులలో శాసన
నిర్మాణసభమాత్ర మేర్పఱపఁబడియున్నది.

జనులయభిప్రాయము లెఱుఁగకయు, వారిలో శ్రేష్ఠు
లైనవారితో యోచన చేయకయు దొరతనమువారు
చట్టము లేర్పాటుచేయుట లేదు. ప్రాతచట్టములను
సవరణచేయుటకును, క్రొత్తచట్టములను ప్రవేశపెట్టుట
కును జెన్నరాజధానియందు శాసననిర్మాణసభ యేర్పడి
యున్నది. ఈసభకు 1909-వ సంవత్సరమువఱకును గవ
ర్నరును, వారిమంత్రు లిరువురును, అడ్వొకేటుజనరల్
అనువారును, దొరతనమువారియధికారులు తొమ్మండు
గురును, దొరతనమువారియద్యోగములలో నుండనివారు
పదునొక్కండుగురును సభ్యులుగా నేర్పడియుండిరి. ఈ
యితరసభ్యులలోఁ బదునొక్కండునల్లుగురు దొరత
నమువారిచేతను, తక్కినవారు మాగాణములలో నుండు
ననేకసభలవారిచేతను నియమింపఁబడుచుండిరి. అయి
నను, సభవారియొక్క నియమనములను దొరతనమువా

బొంబాయి సెక్రటేరియట్, లేక గవర్నరు సహాయాధికారుల ఆఫీసు.

రంగీకరింపవలసియుండెను. నగరపరిపాలనసభవారును జిల్లాసభవారును (Municipalities and District Boards) గలిసి నలుగురు ప్రతినిధులను, చెన్నపురిసర్వకలాసంఘము వారు (University) ఒకరిని, చెన్నపురినగరపరిపాలకసభ వారు (Corporation of Madras) ఒకరిని, చెన్నపురివర్తక సంఘమువారు (Chamber of Commerce) ఒకరిని బాగుగా బరిశీలించి నియమించుచుండిరి. దొరతనమువారియధికారులగుసభ్యులు దొరతనమువారిచేతనే నియమింపబడుచుండిరి. జనప్రతినిధులమూలమున జనులమనోరథములను, గొఱతలను బాగుగాఁ దెలిసికొనియే కట్టుదిట్టముల నేర్పఱపవలయు ననుతలంపు 1861-వ సంవత్సరమునఁ బుట్టినది. అదిమొదలుకొని జనప్రతినిధులను దొరతనమువారి సభలలో నధికముగాఁ జేర్చుకొన నారంభించిరి. దీనినిమిత్తమే, యిప్పుడు రాజ్యభారము వహించియుండు వారును, ఇండియాప్రభుత్వమువారిప్రథమకార్యదర్శియైన జాన్ మార్లేప్రభువు (John Morley) గారు హిందూ దేశపరిపాలనమున ననేకములగు సవరణలు చేయవలయు ననియు, వానిలో ముఖ్యముగా జనులయభిప్రాయములను దెలియఁజేయఁదగినప్రజాప్రతినిధుల నన్ని సభలలోఁను హెచ్చుగా నియమింపవలయు ననియు నభిప్రాయపడిరి. వారి విషయమును గూర్చి యిండియాలోని నానా

రాజ్యాంగములవారితో నాలోచించిరి. ఇప్పుడు వారి యాలోచన లవతారమెత్తినవో యనునట్లు ప్రకటితము లయినవి. ఇంచుమించుగా మూడుసంవత్సరములకాలము, నెమ్మదియు వివేకమును గల యనేకసంఘములతోను నానాజాతులవారియుద్దేశములను బాగుగఁ దెలియఁజేయ శక్తి గల పెద్దలతోను గలిసి యోచించి, వారియభిప్రాయములను దెలిసికొనియె, ఇండియాగవర్నమెంటువారును, ఇండియాకార్యదర్శియుఁ గడచిన 1909-వ సంవత్సరము నవంబరునెల 15-న తేదియందు శాసననిర్మాణసభలను దృఢపఱచుటకై యిండియాకౌన్సిల్స్ ఆక్టు (Indian Councils Act) అనుచట్టమును నిర్మించి ప్రచురించియున్నారు.

ఇంతవఱకును శాసననిర్మాణసభలయందు దొరతనము వారి యుద్యోగస్థులే హెచ్చుగను, తక్కినవారు తక్కువ గను నుండిరి. క్రొత్తయేర్పాటుప్రకారము మాగాణ శాసననిర్మాణసభలయందు సర్కారుద్యోగులసంఖ్య తక్కువగను, సర్కారుద్యోగములలో లేనివారిసంఖ్య హెచ్చుగను నగుచున్నది. సార్వభౌమిక (గవర్నర్ జనరల్ గారి) శాసననిర్మాణసభయందు మాత్రము సర్కారుద్యోగుల సంఖ్య హెచ్చుగానే యుండును. అంతియకాక, అనేక వృత్తులవారు, గొప్పధనికులు, మహమ్మదీయులు, హిందూ

దేశపువర్తకులు, ఐరోపాదేశపువర్తకులు మొదలగు జనుల కొఱతలను, నభిప్రాయములను దెలుపుటకై వారివారి ప్రతినిధులను నూతనశాసననిర్మాణసభలయందు సభ్యులనుగాఁ జేయుట కొకచట్టము నేర్పఱచియున్నారు. ఈ సభ్యులను మూడుసంవత్సరముల కొకపర్యాయము జనులు నియమించికొందురు.

ఈ క్రిందఁ గనఁబఱచినపట్టికవలన శాసననిర్మాణసభల యొక్క స్వరూపము దెలియును:—

మాగాణము.	పక్కరు ఉద్యోగియు.	సర్కారు ఉద్యోగి మున నుండనివారు.	మొత్తము.
చెన్నపురి. . . .	19	25	44
బొంబాయి. . . .	17	28	45
బంగాళము. . . .	17	31	48
యునైటెడ్ ప్రావిన్సు. . . .	20	25	45
తూర్పుబంగాళము. . . .	17	23	40
పంజాబు. . . .	10	14	24
బర్మా. . . .	6	9	15

ఆ యా సభయందలి ప్రధానాధికారియు, మంత్రాలోచనసభ్యులును నీ సభలలో సభ్యులుగాఁ జేరుదురు.

సార్వభౌమిక (గవర్నరు జనరల్ గారి) సభ యీ క్రింది చొప్పున నమర్పఁబడును:—

ఇండియా గవర్నమెంట్ శాసననిర్మాణసభ.

గవర్నర్ జనరల్	1
మంత్రాలోచన సభ్యులు	7
ఆంగికరాజ్యప్రతినిధులు	8
20 మందికంటే బైబడకుండులాగున నియమిం	
పఁబడిన సభ్యులు	23
జనులప్రతినిధులు (జనులచే నెన్నుకోఁబడిన	
వారు)	25

మొత్తము 69

అన్ని శాసననిర్మాణసభలును గొంచె మెచుతక్కువగా నేకరీతినే నిర్దింపఁబడియున్నందునఁ జెన్నపురిలోని శాసన నిర్మాణసభాపద్ధతిమాత్రమే క్రిందఁ జూపఁబడియున్నది.

చెన్ననగరీయశాసననిర్మాణసభ.

రాజకీయోద్యోగులు.

గవర్నరు	1
మంత్రాలోచనసభ్యులు	3
అడ్వొకేట్ జనరల్	1

16 ఉద్యోగస్థులకుఁ బైబడకుండునట్లు సర్కారు వారివలన నియమనమును బొందినవారు.	23
నిపుణులు (Experts).....	2

జనులచే నెన్నుకోఁబడినవారు.

1. చెన్న పురినగరనిర్వాహకసభవారివలన (Corporation).....	1
2. ఇతరనగరనిర్వాహకసభలవలనను, భో ద్దువారివలనను.....	8
3. సర్వకలాసభవారివలన.....	1
4. రైతులవలన.....	4
5. కాపీ, తేయాకు పైరుపెట్టు యజమాను లవలన.....	19
6. మహమ్మదీయులవలన.....	2
7. చెన్న పురివర్తకసంఘమువారివలన (by the Chamber of Commerce)...	1
8. చెన్న పురి వర్తకసంఘములవలన (Trades Association).....	1
మొత్తము.	49

ప్రాంతయేర్పాటులచొప్పున శాసననిర్మాణసభలలో
నన్నింటిలోను మొత్తము 126 భుంది సభ్యులుమాత్ర.

ముండిరి. ఇప్పుడు నూతననిబంధనలప్రకారము 370

మంది సభ్యులేర్పడిరి.

వీరిలోపల జనులచేతను, సంఘములవారిచేతను నెన్నుకొనఁబడి నియమనము నందినవారు 135 మంది. అంతియ కాక యింతపర్యంతము జనులచేత నియమింపఁబడువారు దొరతనమువారిచే నామోదింపఁబడినతరువాతనే సభ్యులుగా నేర్పడవలసియుండినది. ఇప్పుడో జనులచే నెన్నుకొనఁబడినవెంటనే జనప్రతినిధులుగా సభలయందుఁ జొచ్చి కూర్చుండఁదగినయధికారమును వీరు బొందియున్నారు. ఇంకను జనప్రతినిధులగు సభ్యులు చట్టముల నిరూపించు విషయముమాత్రమే కాక, సాధారణముగా రాజ్యపరిపాలన క్రమమునుగూర్చియు, రాజ్యాంగముయొక్క యాదాయ వ్యయములవినరములఁగూర్చియు, పన్నులయాధారములనుగూర్చియుఁ జక్కఁగా విచారించుటకును, లోపాలలోపముల నెఱిగించుటకును, తగినయోచనలఁ జెప్పుటకును

నూతనశాసనమువలన నధికారము నొందియున్నారు.

పరలోకాంతర్గతులయిన పిక్టోరియా రాణియొక్క

ను, ఆమెపుత్రురత్నముగు నెడ్వర్డుచక్రవర్తి

భమును, మననూతనచక్రవర్తియగు

వావమున్న క్రమక్రమముగా వృద్ధి

నందలి నానాజాతులవారికి

నానందాతిశయమును గలిగించు ననియే మనము నమ్మి
యుండుట యుక్తము.

పైఁజెప్పినశాసననిర్మాణసభలలో శాసనముల నిర్మించుట
మాత్రమేకాక, రాజ్యాంగమువారీయాదాయవ్యయముల
పట్టీలను (Budget) గూర్చి విచారించి, తమయభిప్రాయము
లను వివరించుటకును, మతము, పన్నులు, సేనలు, తక్కిన
దొరతనమువారికిని ఇండినూదొరతనమువారికిని గల
వ్యవహారములు మొదలగువిషయములు తప్పఁ దక్కినవిష
యములను గూర్చి ప్రశ్నలడుగుటకును సభ్యుల కధికారము
గలదు. ఈ కారణమునుబట్టియే ప్రజలప్రతినిధులు
జనులయొక్క తలంపులను, కోరికలను దొరతనమువారికిఁ
దెలిపించి, రాజ్యపరిపాలనము చక్కఁగా జరుగునట్లు చేయు
దురు. ఇవిధముగాఁ బ్రభుత్వమువారు వివిధోపాయముల
చేత జనులకొఱతలను నివారించి, వారిప్రేమకుఁ బాత్రు
లగుటచేత, నాంగ్లేయప్రభుత్వము శాశ్వతమై యుండు
ననుట కేమాత్రమును సందియ ముండదు.

18. దేశపరిపాలనము.

గవర్నరుజనరలును, వారిమంత్రాలోచనసభయు — రాజ్యాంగ విభాగములు — శాసననిర్మాణసభానిర్మాణము — మంత్రాలోచనసభవారి యధికారములు — దేశాధిపతుల కొసంగియుండు నధికారములును, స్వాతంత్ర్యమును.

ఈదేశము 13 మాగాణములుగా విభజింపఁబడి ప్రత్యేకప్రత్యేకరాజ్యాంగమువారిచేఁ బరిపాలింపఁబడుచున్నదని ముందటియధ్యాయమునఁ జెప్పఁబడినది. మాగాణములపరిపాలనములను బైవిచారణచేయుటకును, అన్నియంతర్గతరాజ్యాంగపరిపాలన లించుమించుగా నేకరీతిగను, బాగుగాను నడచునట్లు చూచుటకును, ఈ దేశమునకును నన్యదేశములకును సామాన్యమగు విషయములను తెలిసికొనుచుండుటకును నొక దేశాధిపతి యుండవలసినది యావశ్యకము కదా! కాఁబట్టి విశాలమైన యీ దేశమును బాలించుటకై యైదుసంవత్సరముల కొకపర్యాయము ఆంగ్లేయఘను లొక్కరు చక్రవర్తిచే రాజప్రతినిధిగా నియమింపఁబడి యీ దేశమునకు నింగ్లాండునుండి వచ్చుచున్నారు. వారికి గవర్నరుజనరల్ అని పేరు. ఈ దేశపరిపాలనవిషయమున నేర్పరులయిన యాఱుగురు ఘనులు వారికి యోచనాసహాయులుగా నైదుసంవత్సరముల కొక

తూరి చక్రవర్తిగారిచే నియమింపఁబడుచున్నారు. వీ
రాఱుగురు చేరినసభకు మంత్రాలోచనసభ యని పేరు.
ఈ దేశపు బ్రధానసేనాధిపతియు నీ సభలో నొకసభ్యుఁ
డుగా నుండును.

ఇండియా రాజ్యపరిపాలనము 11 శాఖలుగా విభజింపఁ
బడియున్నది. ఒక్కొక్కశాఖకును నొక్కొక్కకార్యదర్శిని
నియమించి, గవర్నరుజనరలును, వారియాలోచనసభ్యు
లును దామే యొక్కొక్క శాఖకుఁ దగినపనులను జరిపిం
చుచున్నారు. ఆ 10 శాఖ లే వనఁగా:—

1. ఇతరరాజ్యాంగవిచారణశాఖ. (Foreign De-
partment)
2. ఇండియాకు సంబంధించినదిగా నింగ్లాండులో జరి
గెడురాజ్యపరిపాలనశాఖ. (Home Depart-
ment)
3. వ్యవసాయముయొక్కయు, పన్నులయొక్కయు
శాఖ. (Department of Revenue and Agri-
culture)
4. బొక్కసములశాఖ. (Finance Department)
5. వర్తకము, చేతిపనులు, వీని శాఖ. (Départ-
ment of Commerce and Industry)

6. శాసననిర్మాణములశాఖ. (Legislative Department)
7. జనసామాన్యోపయుక్తములగు కట్టడముల నిర్మించుశాఖ. (Public Works Department)
8. సైన్యములశాఖ. (Army Department)
9. సైన్యసామగ్రిసంపాదనశాఖ. (Military Supply Department)
10. విద్యావిచారణశాఖ. (Educational Department)

ఈ దేశమునం దాంగ్లేయులపరిపాలనమునకు లోబడిన తావులందు వసించెడి యందఱు జనులను, వారిపరిపాలనమునకు లోబడనితావులందు వాసముచేసెడి హిందువులను, స్వదేశరాజ్యములందు (Native States) వసించెడి యాంగ్లేయులనుగూర్చి శాసననిర్మాణసభయందుఁ జట్టము లేర్పఱపఁబడుచున్నవి. దీనినిమిత్తమే మంత్రాలోచనసభ శాసననిర్మాణసభగా మాఱుటయే కాక, 16 గురు ప్రొత్త సభ్యులను సహాయులనుగాఁ గలిగియుండెను. వీరిలోపల 8 మంది సభ్యులైనను సర్కారుద్యోగములేనివారుగా నుండవలయుననియు, ఈ యెనమండ్రుగురిలోపల నలుగురిని చెన్నపురి, బొంబాయి, కలకత్తా, అలహాబాదు అను మాగాణములం దుండు శాసననిర్మాణసభవారిలో సర్కారుద్యో

గములలో లేనివారును, ఒకరిని కలకత్తావర్తకసంఘము వారును నియమింపవలయు నని విధి యేర్పడియుండెను. తక్కినవారి నందఱిని గవర్నరుజనరలుగారే తమయిష్టానుసారముగ నియమించుకొనుచువచ్చిరి. ఇప్పుడు నూతన యిండియాకౌన్సిల్ చట్టము ప్రకారము ముందు చెప్పినరీతిగా నీ సభ యేర్పఱపఁబడియున్నది.

గవర్నరుజనరలుగారును, వారియూలోచనసభ్యులొగురును నీదేశమునకుఁ బ్రధాను లని చెప్పవలెను. రాజ్యపరిపాలనవిషయము లన్నియు వీరిపేరితోనే ప్రచురింపఁబడుచున్నవి. ఈదేశముయొక్క ప్రభుత్వమునకు సంబంధించిన విషయముల నన్నిటిని, ఈదేశమునకును నితరదేశములకును గల వృత్తాంతములను శాసననిర్మాణమునకుఁ గావలసిన యాధారములను విచారించుటకై కొన్ని దినముల కొకపర్యాయము వీ రందఱు గూడి యోచన చేయుదురు. ముందు గుర్తించిన కొన్ని దినములలో మంత్రాలోచనసభవారి నడుగకయే గవర్నరుజనరలుగారే తీర్పులను చేయవచ్చును.

ఇంగ్లాండునం దీదేశపుఁగార్యదర్శిగా నుండువారు గూడ పైఁజెప్పినప్రధానులయధికారమునందుఁ బ్రవేశించుట లేదు. ఇండియాప్రభుత్వమువారికిఁ గావలసినంత స్వాతంత్ర్య మియ్యఁబడియున్నది. హిందువు లీ ప్రకా

రము నడచుకొనవలయు నని యింగ్లాండు దేశములో నుండువా రిక్కడ నుండునధికారుల కెప్పుడు నాజ్ఞాపించుట లేదు. గవర్నరుజనరలు అడిగినప్పుడు మాత్రము సీమయం దుండుకార్యదర్శిగారు తమయభిప్రాయములను బయలుపఱతురు. ఈ దేశమున నుండునధికారులయెడ నిష్టియపార మయిన నమ్మిక యుంచుట యెన్నటికిని నపాయకరము గాదు. మన మొకని కొక కష్ట మైనపని యొసఁగి మాటిమాటికి నడుగుచు వచ్చినయెడల, నది గందరగోళమై పోవును. ఆ పని చేయువానికిని దానియందుఁ బూనికయు, నుత్సాహమును దగ్గును. కాబట్టి సీమయం దుండువా రీ దేశముయొక్క పరిపాలనము వహించియుండు నధికారులమీఁద నెంతవఱకు నమ్మిక యుంచి, వారు చేయుపనులలోఁ దలఁ దూర్పక యుందురో, దానిపరిమితి కానుగుణ్యముగ రాజ్యపరిపాలనవిషయము చక్కఁగా నడచుటయే కాక, జనులకు వారియెడ ననురాగమును, మర్యాదయు హెచ్చుచుండును. ఈ దేశము సీమలోని వారికి శ్రేష్ఠమయిన మూలధనముగా నుండుటంబట్టి, వారిచే నంపఁబడునధికారులును నీ దేశమునకు మేలును దమదేశమునకుఁ గీర్తిని నభివృద్ధిచేయువారుగా నుండవలెను.

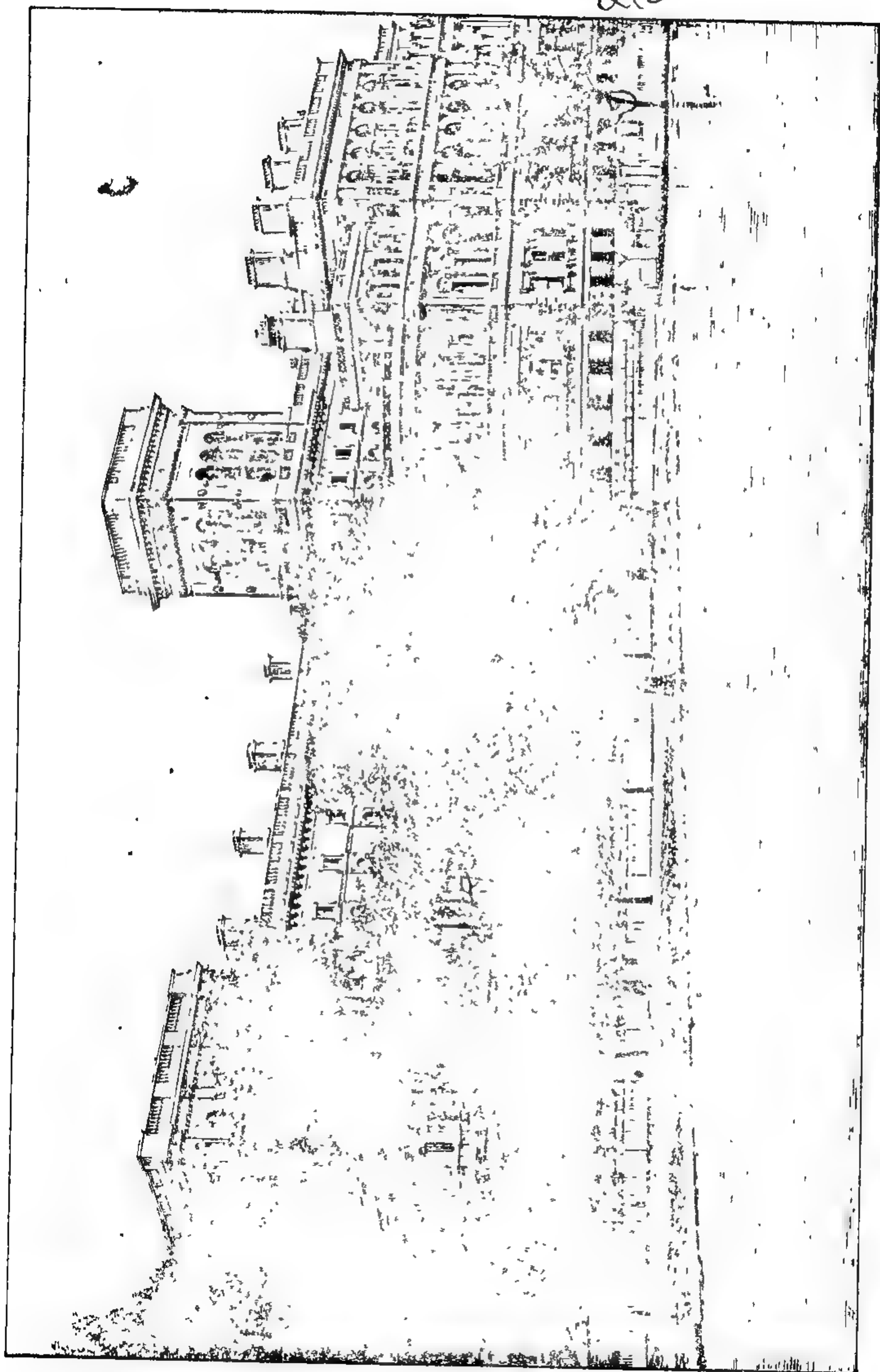

19. ఇంగ్లాండునందు నడచు నిండియా రాజ్యపరిపాలనము.

ఇండియాకార్యదర్శియు, వారికి సహాయమైన మంత్రాలోచన సభయు—వారికిని చక్రవర్తికినిగల సంబంధము — ఆంగ్లేయరాజులయెడ నీదేశమువారికిఁ గల ప్రేమయు, తత్కారణమును—ఈప్రేమను గనఁ బఱచెడి చిహ్నములు.

ఈ దేశ మాంగ్లేయులకు ముఖ్యమయినది యని యంద టెటేగియుండవచ్చును. ఈరాజ్యమునకు శ్రేయోమార్గా న్వేషణమునకును, పైవిచారణ నడపించుటకును, నిచ్చటి సంగతు లున్నవియున్నట్లు తెలిసికొని మాంగ్లేయప్రభు త్వమువారికిఁ దెలిపించుటకును సీమయందే కొందఱు అధికారు లుండుట యావశ్యకము గనుక సెక్రటరీ ఆఫ్ స్టేట్ (Secretary of State) అను కార్యదర్శి నింగ్లాండుదేశ ప్రధానమంత్రిగారు నియమించియున్నారు. వీరికచ్చేరి లండన్ మహానగరమున నున్నది. దీనికి ఇండియాఆఫీసు (India Office) అని పేరు. చక్రవర్తిగారిమంత్రులలో పల నిండియాలోనికార్యములను గమనించువారును, ఈ దేశ వర్తమానముల నాంగ్లేయులకుఁ దెలియఁజెప్పువారును వీరే. వీరితోడ్పాటుకై 15 గురికిఁ బైబడనిప్రభువులు గల మంత్రాలోచనసభ యొక్కటి యున్నది. ఈ సభ

యందు సభ్యులుగా నుండువారు మనదేశమునఁ బదేంద్రకుఁ
బైన వసించి, యిచ్చటి సంగతులలో మంచియనుభవము
గలవారుగా నున్నారు. ఇప్పు డిండియాకార్యదర్శిగానుండు
వా రగు జాన్ మాన్లే (John Morley) ప్రభువుగారు
పైఁజెప్పినసభయం దిద్దఱు హిందూదేశస్థు లగుఘనులను
సభ్యులనుగా నియమించియున్నారు. ఈ ఘను లిరువురు,
తమ్ము నడిగెడి విషయములలోఁ దమయభిప్రాయము
లోసఁగుటకును, కార్యదర్శిగా రొసఁగెడుపనులను జేయు
టకును నధికారము గలిగియున్నారేకాని, వారు స్వయ
ముగా నేపనినైనను జేయ నధికారులు గారు. అయినను,
వీరియనుమతి లేక కార్యదర్శిగారు రాజ్యవ్యయములను
జేయఁజాలరు. అంతరంగమునఁ జేయవలసినరాజనీతిక్రమ
ములందు వీరియెఱుక లేకయే యేకార్యమునైనను గార్య
దర్శియే పూర్తిచేయవచ్చును. ఇండియాకార్యదర్శిని, ఆం
గ్లేయప్రభుత్వమునకుఁ బ్రధానులైన చక్రవర్తిగారికిని, జన
ప్రతినిధిసభవారికిని (Parliament) లోఁబడిన యధికారి
నిగా నెంచవలెను. వీరు తమవశముననప్పగించిన రాజ్యము
యొక్క యోగక్షేమములనుగూర్చి పైఁజెప్పిన పైయధికా
రులకు మాత్ర ముత్తరము చెప్పఁగలవారై యుండవలెను.
ఆంగ్లేయులకు నమ్మఁదగిన ప్రతినిధులలో వృద్ధుఁడయిన
యొకఁఁడును బ్రధానమంత్రిని (Prime Minister) గా

[illegible]

ఇంగ్లాండురాజుగారు నియమించుచున్నారు. వీరు తమకు లోబడిన రాజ్యాంగశాఖలను విచారించుటకును, రాజ్య నిర్వహణకార్యమునందుఁ దమకు సహాయముచేయుట కును జనప్రతినిధులలోఁ దమకు సరియైనవారిని కొందఱిని ఉపమంత్రులనుగా నియమించుకొందురు. ప్రధానమంత్రియు నుపమంత్రులునుజేరిన సభకు కాబి నెట్ (Cabinet) అని పేరు. ఈ సభయం దిండియాకార్యదర్శిగా రొక సభ్యులు. పార్లమెంటునందు జనప్రతినిధులచే నడుగఁ బడెడి ప్రశ్నల కెల్ల వీ రుత్తరములు చెప్పి, ఇండియాపరి పాలనసంబంధమగు నాదాయవ్యయములను గూర్చినవిషయమున (Budget) వా రంగీకరించునట్లు చేయుటయే కాక, ఈ దేశమునందలిశాసననిర్మాణసభలలోఁ జేయఁ బడుతీర్మానములకుఁ దమసమ్మతము నొసంగి, యాంగ్లేయ జనులయొక్క యభిప్రాయములతో నేకీభవింపవలయును. కాఁబట్టి యీదేశపుఁజక్రవర్తి యయినయాంగ్లేయరాజు, వారికి సహాయులుగా నుండుపార్లమెంటుసభవారుమా త్రిమె యీదేశమునందు నడచెడుసర్వాధికారములకును న్యాయమునకును బాధ్యపడినవారని చెప్పవచ్చును.

ఈదేశప్రభుత్వవిషయములం దొక యొకను దెలియనివారికిఁ గూడ గతించినచ దినములక్రిందట గతించిన వీరును, కొన్ని వీరును, బాగు

గాఁ దెలిసియుండవచ్చును. ఆండ్లైయులకుటుంబములం దీ
దేశస్థుల కుండు భక్తియు, మర్యాదయు మితిమీరినవి.

విక్టోరియామహారాణి.

రాజవిశ్వాసమనునదేయి
దేశవాసులకుఁ బ్రప్రథమ
మయినగుణముగా నున్న
ది. రాజుజనులకు భృత్యుఁ
డనియు, ఆతఁడు ప్రజలకా
ర్యనిర్వహణవిషయమున
నక్కఱ గలిగియుండునంత
వఱకే యాతనిని మన్నన
చేయవలెననియు నీ దేశస్థు
లెన్నఁడునుతలంపఁజాలరు.
మనక్షేమమునిమిత్తమే భగ
వంతుఁ డొక్కనిని నృపాలు

నిగా నియమించుచున్నాఁడనుట మనవారియభిప్రాయము.
మనదేశమాండ్లైయులప్రభుత్వమునకులోఁబడినదిమొదలు,
ఈ దేశస్థులపై నాండ్లైయప్రభువులు ప్రేమను గనఁబఱచి,
రాజ్యమునుబలపఱచి, దేశస్థుల కభయహస్తమునిచ్చి పలు
విధముల మేఘచేయుచుండుటవలన, నీ దేశవాసు లాం
డ్లైయరాజకు
వింత యైనన

గాఁద భక్తి గలిగి యుండుట యొక
శించిన విక్టోరియామహారాణి

గారిరాజ్యపరిపాలనమే యిట్టిరాజభక్తికిఁ గారణ మని చెప్ప వచ్చును. 1858-వ సంవత్సరమున నడచిన యుద్ధవీరుల (సేపాయిల) కలహమునకుఁ బిదప నిండియాను ఈ మహా రాణిగారు తమయధీనము చేసికొన్నప్పుడు, ఈదేశమున నుండిన కొందఱ యాంగ్లేయులు, కలహకారకులై విశేష నష్టమునకుఁ గారణభూతులయిన హిందువులను మొదలంట నాశముచేయవలయు నని యాజ్ఞ యొసఁగిరి. ఆసమయమున నపారకారుణ్యానిధి యగు చక్రవర్తినిగారు, గొప్ప నీతిశాస్త్రములందుఁ జెప్పినతెఱఁగున “విరోధులను ప్రేమచే జయింపవలెను” అను సామెత నవలంబించి, యాంగ్లేయుల వార్తలను బెడఁజెవిని బెట్టి, హిందువుల కభయ మొసఁగి, రాజ్యపరిపాలనవిషయమున, జాతివ్యత్యాసము గమనింపఁ బడదనియు, మతవిషయములందుఁ బ్రవేశించుట లేదనియు, ఏజాతివారికైనను, ఏమతమువారికైనను, ఏవంశమునఁ బుట్టినవారికైనను యోగ్యతకుఁ భగిన ట్లుద్యోగము లియ్యఁ బడుననియు ఢిల్లీమహానగరమునఁ బ్రచురముచేయించిరి. అంతియకాక, యీ దేశపుసామంతరాజులు సీమకుఁ బోయినప్పుడు, వారిని ప్రేమతో గౌరవించి, ఇండియా దేశస్థులక్షేమలాభములను వారిమీఁదిప్రేమతో విచారింపి తెలిసికొని తమరాచనగరునందు సైతము గొన్ని యుద్యోగములలో మనదేశస్థులను నియమించి, పలు

శ్రీ

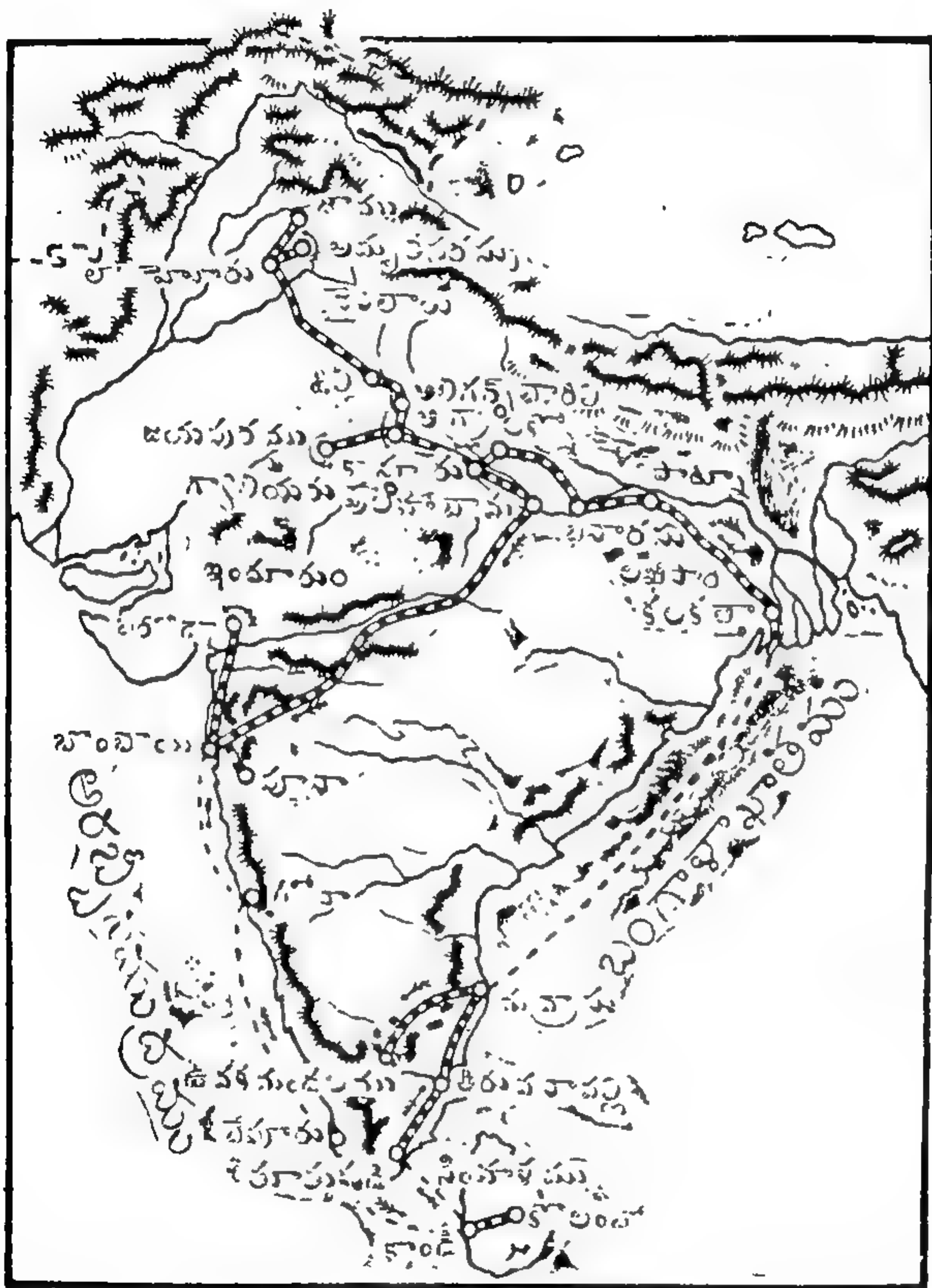
తెలుగులుగా నీ దేశమువారిమీఁద నున్న ప్రేమను గనఁ
బఱచుచుండిరి. ఆకారణముచేతనే 1901-వ సంవత్సర

ఎడ్వర్డు చక్రవర్తిగారు.

మున నీమహామాతగారు
కాలక్షర్మము నొందినప్పుడు,
ఆవును బోఁగొట్టుకొన్న
దూడవలె నీ దేశస్థు లీమె
యొక్కవియోగదుఃఖి మా
టకుండుటచే మిక్కిలి నగల
పాలయి, యిట్టి గుణనిధి
యగు మహారాణి మన
కెప్పుడు లభించు నని మిగు
లఁ జింతాక్రాంతులైయుం
డిరి. అయినను, వీరిపుత్ర

రత్న మగు ఎడ్వర్డుచక్రవర్తిగారు పట్టాభిషిక్తులైనపిదప,
తల్లివలెనే రాజ్యభారము వహించి, పరదేశీయరాజుల
తో సమాధానముచేసికొని, 1876-వ సంవత్సరమునఁ
దామే సంచారము చేసి చూచివచ్చిన యీదేశ
మును ప్రేమతోఁ బాలించి, కడచిన 1908-వ సంవత్స
రము డిసంబరునెలయందుఁ దమసువాక్యములచే నా
మహారాణిగారివాగ్దానపత్రికను దృఢపఱచుటచేఁ బైఁజె
ప్పిన వ్యసనము తొలఁగినది. మరియు, వీరి పుత్రరత్నమై

యువరాజసంచారము 1875—1876.

పూర్వము యువరాజుగాను నుండి, ప్రకృతము చక్రవర్తి పదవి నొందియున్న అయిదవజాతి అనువారు 1906-వ సంవత్సరమున నీ దేశమంతయుఁ జుట్టి చూచి, జనులతో సంభాషించి, యీ దేశములోని వింతలనెల్ల దర్శించి కడపట నింగ్లాండుకుఁ బోయినపుడు, ఈదేశమువారిని 'ప్రేసు' యను పాశముచేతనే కట్టివలె నని చెప్పిరి. ఈ ప్రియవాక్య మీదేశమువారి కమృతమును బోలియున్నది. ఇతైఱఁగుననే యాంగ్లేయస్వపాలు రీ దేశమువారిపై మితిమీరిన ప్రేమను గనఁబఱచుచుండుటవలన, వారి కుటుంబములం దీదేశమువారికిఁ గల భక్తివిశ్వాసములును నానాట వృద్ధిచెందుచునే యున్నవి.

ఉత్తమపరిపాలనపద్ధతులకంటెను రాజయొక్క సుగుణ సంపదయందే యీదేశపుజనులకు దృష్టి యెక్కువ. జనులే రాజ్యభారము వహించుట యనునది యీ దేశస్థులకు నూతనము. రాజు గుణవంతుఁ డనియు, దయాళు వనియు జను లభిప్రాయపడుదు రేని, వారు రాజ్యపరిపాలనలోని లోపముల నంతగాఁ బొటింపరు. ఈదేశమున గొప్పయధికారులు వచ్చి కొంతకాలముండి పోవుచున్నను, ఈ దేశ పరిపాలన మింత చక్కఁగా జరుగుట యా చక్రవర్తిగారి యొక్క యుదాసీనతాశక్తిప్రభావముచేతనే యని జనులు తలఁపవలసియున్నది.

మనలను బాలించెడిప్రభువులను దేవతలనువలెఁ బూజించి కొనియాడవలె నని యీ దేశస్థులకుఁ బారంపర్యమయినవాడుక. చిన్నపిల్లలు చదివెడిపాఠశాలలందు “మహీశులు క్షేమంబుగా నుందురుగాక” యని చెప్పెడి దీవనయు, వివాహకాలములందు రాజసంభావన లేర్పడియుండుటయు పైఁజెప్పిన వాడుకను బలపఱచుచున్నవి. మఱియు జనులు తమ మితిలేని రాజభక్తిని బ్రకటించు నిమిత్తము కాలధర్మము నొందినవిక్టోరియామహారాణిపేరిట, సొగసయిన గొప్ప ప్రాసాదము నొక్కదానిని పూర్వ మొకప్పుడు మొగలాయీచక్రవర్తులచేఁ గట్టింపఁబడినకట్టడమునువలెనే, చెన్ననగరమందలి జనులు కట్టించి, దానియందు మన యీ దేశస్థు లగు పనివాండ్లు నేయు వస్త్రములు, కంబళ్లు, కొయ్యసామానులు, ఇత్తడిసామానులు, దంతపుసామానులు మొదలగు మేలైనవస్తువులను రప్పించి యచ్చట నుంచి విక్రయించుచున్నారు. భిన్నాచారములు గల జాతులవారు వసించెడి యీ దేశమునందు, రాజభక్తి యొకమత్యమునకు ముఖ్యమయిన యొక కారణ మని చెప్పవచ్చును.

20. ఇంగ్లాండుయొక్క యేకాధిపత్యము.

ఇంగ్లాండురాజు ఇండియాదేశపుచక్రవర్తి యనునది—స్వదేశరాజములతీరును, వానివైశాల్యమును — వానికిని బ్రభుత్వమువారికిని గల సంబంధము—వానియొక్క కాపుదలచేయుటచే బ్రభుత్వమువారిపాలన సామర్థ్యము ప్రకటిత మగుచున్నదనునది — ఆంగ్లేయులపైవిచారణవలన సామంతరాజులకుఁ గలుగుచుండు సౌఖ్యములు—స్వదేశరాజ్యములవలనఁ గలుగు మేలులు.

అనేకసామంతరాజులకుఁ బైబడినరాజులను చక్రవర్తి యనియు సామంతరాజులు లేని దేశాధిపులను రాజు అనియుఁ జెప్పుట వాడుక. కావుననే, ఘనతవహించిన అయిదవజార్జిప్రభువు, సామంతరాజ్యములు లేని ఇంగ్లాండునకు రాజు అనియు, మైసూరు, తిరువాన్కూరు, పుదుక్కోట, బరోడా, హైదరాబాదు మొదలగు సామంతరాజ్యములతోఁజేరిన ఇండియాదేశమునకుఁ జక్రవర్తి యనియుఁ జెప్పఁబడుచున్నారు.

ఈ దేశమున స్వదేశీయసామంతరాజులపరిపాలనకుఁ బైబడినదేశములవైశాల్యము రమారమి 7 లక్షలచదరపు మైళ్లనియు, ఆదేశములందలి జనసంఖ్య 7 కోట్లనియుఁ దెలియవచ్చుచున్నది. పైరాజ్యములలో 175 సంస్థానము

లిండియాదొరతనమువారిచేతను, చిన్న విగానుండు 500 సం
స్థానము లాయామాగాణములదొరతనమువారిచేతను
విచారణచేయఁబడుచున్నవి. వీనిలో ననేకరాజ్యములు
మిక్కిలి కలిమిగలవి. మైసూరురాజ్యము బంగారుపండ్లెడు
భూమి యని ప్రసిద్ధి కెక్కినది. విస్తారమయిన నిజాము
రాజ్యమునందు నేలబొగ్గు, ఇనుము మొదలగు నుపయుక్త
ములయిన వస్తువులు దొరకుచున్నవి. బరోడారాజ్యమును
గుజరాతదేశముయొక్క నందనవన మని చెప్పవచ్చును.
కాశ్మీరము, తిరునాన్కూరు రమ్యములయిన నైసర్గికప్రదేశ
స్పష్టులకును, రమ్యప్రదేశములకును బ్రసిద్ధి కెక్కినవి.

ఈదేశమున 20 చదరపుమైళ్లకుఁ బైఁబడనివిస్తీర్ణము గల
మిక్కిలి చిన్న రాజ్యములును నున్నవి. సామాన్యముగా,
రాజపుత్రస్థానమునందును, మధ్యఇండియాలోను నుండు
రాజ్యము లన్నియు చిన్నవే. దక్షిణిండియాయందును,
ఆంగ్లేయప్రభుత్వము చెలరేగకమునుపే, బలశాలురగు
నృపాలురు చిన్న రాజ్యముల నన్నింటిని వశపఱచుకొని,
వానిని వృద్ధిపఱచికొనిరి. ఆస్థితియందే యా రాజ్యము
లన్నియు నిప్పటికిని నున్నవి. క్రిందఁ జూపఁబడిన పట్టీ
వలన స్వదేశసంస్థానములపేరులు మొదలగునవి తెలియ
వచ్చును:—

1. ఇండియాగవర్నమెంటువారిపైవిచారణకు లోబడిన సంస్థానములు.

సంస్థానముల పేరు.	విస్తీర్ణము; చదరపు మైళ్లు.	1901-వ సంవత్సరము ప్రకారము జనసంఖ్య.	ఎన్నిలక్షల రూపాయలు కప్పము కట్టుచున్నారనునది.
1. నేపాలము.	54,000	40,00,000	150
2. నైజామురాజ్యము.	82,698	1,11,41,142	359
3. మైసూరు.	29,444	55,39,399	190
4. బరోడా.	8,099	19,52,692	123
5. కార్ణాటకము.	80,900	29,05,578	87
6. బెలూచీస్తానము ఏజెన్సీ.	78,034	4,28,640	10
7. మధ్యఇండియా ఏజెన్సీ: 148 రాజ్యములు.	77,395	85,10,317	421
8. రాజపుత్రస్తానము ఏజెన్సీ: 20 రాజ్యములు.	1,28,918	98,41,765	320

పైనఁజెప్పినసంస్థానములయందు హిందువులు, మహమ్మదీయులు, బౌద్ధులు, సీక్కులు, క్రైస్తవులు మొదలగు ననేకమతస్థులున్నారు. ఆంగ్లేయప్రభుత్వమువలనఁ గలిగెడు సౌఖ్యముల నన్నింటిని వీరును బొందుచున్నారు. ఒక్కొక్కరాజ్యమును తత్ప్రభువులచేత నేలఁబడుచున్నది. వీనిపరిపాలనవిషయములందు ఇండియాప్రభుత్వమునా రనావశ్యకముగాఁ జొరఁబడుట లేదు. దేశవా

2. మాగాణదొరతనములవారిపైవిచారణలకు లోబడిన సంస్థానములు.

మాగాణముల పేరు.	రాజ్యముల సంఖ్య.	విస్తీర్ణము.	1901-వ సం॥ ప్ర. జనసంఖ్య.	కప్పము లన్నిలక్షలు.
చెన్నపురి	*5	9,969	41,88,086	141
బొంబాయి	354	65,761	69,08,648	420
బంగాళము	30	58,652	39,98,544	78
పంజాబు	34	38,532	44,24,398	155
బర్మా	52	67,011	17,77,987	13½
మధ్యపరగణాలు	15	29,435	19,96,383	21
ఆస్సాము	26	12,356	3,94,984	4½
ఆంధ్ర	2	5,079	8,02,097	36

* తిరువాన్కూరు, కొచ్చి, పుదుకోట, సాందూరు, బంగనపల్లి.

సుల కైన కట్టుదిట్టము లన్నియు నా దేశములరాజులచే తనే చేసికొనఁబడుచున్నవి.

అయినను, దొరతనమువారికిని సామంతరాజులకును సంబంధపడినవిషయములందు మాత్రము దొరతనమువారిచేఁ దమప్రతినిధులుగా నియమింపఁబడి స్వదేశసంస్థానములలో వసించెడి దొరతనమువారిమంత్రులు (Resident) శ్రద్ధ దీసికొనవలయును. అంతియకాక, ఈ సంస్థానాధి

పతులు తమసంస్థానములలోనియద్యోగముల కాంగ్లేయే తరులైన యైరోపీయులను నియమింపఁ దలఁతురేని, ఇండియాదొరతనమువారియనుమతి నొందవలయును. మఱియు, స్వదేశసంస్థానాధిపతు లాంగ్లేయేతరరాజ్యములవారితోఁ బ్రస్తావి గలిగించుకొనుట గూడదు. ఆ యధికారము వారికి లేదు. ఈ సంస్థానములలో నున్న సేనలన్నియు నాంగ్లేయరాజులకే లోబడియున్నవి.

ఈసంస్థానము లన్నిటియందుఁ గలహములు సంభవింపకుండఁ బైవిచారణ చేయుచుండవలె ననియే కాని, వీని నెట్లయినను దమరాజ్యమునఁ గల్పుకొనవలె నని యాంగ్లేయప్రభుత్వమునకుఁ దలంపు లేదు. 1858-వ సంవత్సరమున ఘనతవహించిన విక్టోరియామహారాణిగారు జనులకొసఁగినపత్రిక (Charter) యందు “ఇతరులదేశముల నాక్రమించుకొనవలె ననియెడి యాశ మాకు లేదు. ఇతరులు మాదేశములందుఁ బ్రవేశించునట్లుగా నున్నను, వారికి మే మనకాశ మియ్యఁ జాలము. వారిదేశములపహరింపఁబడునవిగా నున్నను జూచుచుండఁజాలము. సామంతరాజులయొక్క స్వాతంత్ర్యములను, గౌరవమును, వంశబిరుదులను మాసొంతమైనవానివలెనే చూచుకొనుచుందుము; దేశముయొక్క స్వభావమునలనను, రాజ్యపరిపాలనపాటివలనను బొందఁగూడినకలిమిని, నాగరికతయొక్క

పెంపును మాదేశమున నుండుజనులవలెనే తద్దేశవాసులు గూడ ననుభవింపవచ్చు ననునదే మాకోరికయై యున్నది” అని యానందకరములైన వచనములు వ్రాయఁబడియున్నవి.

స్వీకారముచేసికొని యైనను వంశాభివృద్ధిచేసికొనుట హిందువుల కాచారమగుటవలన, సంతతిలేని సామంత రాజులు గూడ నెవరినైనను స్వీకారముచేసికొని, తమ వంశపారంపర్యముగా వచ్చెడురాజ్యమును బొందవచ్చు నని దొరతనమువా రంగీకరించియున్నారు. దీనికి విరుద్ధముగా నేఁబదిసంవత్సరములకుఁ బూర్వము, సంతతిలేని వారిరాజ్యములను తూర్పిండియాసంఘమువారు స్వాధీన పఱచుకొనుచుండిరి. అదే “సిహిందాలకలహము” అనఁబడు యుద్ధవీరులకలహమునకుఁ గారణ మాయెను. కాఁబట్టి, జగడమడఁగినతోడనే సామంతరాజుల కేవిధమైన యపాయము లేకుండనే పరిపాలనము చేయఁబడు నను దృఢ మైన వాగ్దానమును ప్రభుత్వమువారు చేసియున్నారు.

ఇత్యైఘంకున లెక్కలేనిసామంతరాజుల నీదేశంబున నుంచుకొని, మిక్కిలి నెమ్మదిగాను, శ్లాఘనీయముగాను నాంగ్లేయులు పాలనసేయుటఁ జూచి యన్యదేశస్థులు మిక్కిలి యాశ్చర్య మొందుచున్నారు. తక్కినరాజ్యము లన్నింటిలో ననేకములయందు సామంతరాజులు క్షీణించిన

స్వదేశరాజులు.

పిదపనే ప్రభుత్వము బలపడుచున్నది. కాబట్టి మృగేంద్రుడు డగు సింహముచుట్టును గజము, వ్యాఘ్రము, అశ్వము, గోవు, మృగము, జంబుకము మొదలగు మృగము లన్నియు నీదేశమునఁ గించితైనను భీతి లేక చెలిమితో మెలఁగుచున్నవి యని చెప్పవచ్చును.

సామంతరాజ్యములందలిప్రజలును ఆంగ్లేయులవలన ననేకము లయిన మేలులను బొందియున్నారు. సామంతరాజు లందఱును నాంగ్లేయరాజులపరిపాలనపద్ధతుల నవలంబించి పౌరులను గించిత్తయినను బీడింపకున్నారు; కట్టిదిట్టములు, విద్య, ధర్మపరిపాలనము మొదలగు విషయములం దాంగ్లేయుల ననుసరించి, శిశుహత్య, సహాగమనము, సిట్లుగుచ్చుకొనుట మొదలగు క్రూరము లయిన దురాచారముల నాపివేసిరి. ప్రయాణమునకును, వర్తకమునకును నాటంకములయిన సుంకము, పన్ను మొదలగు వానిని తగ్గించుటవలన యాత్రచేయుటయు, వర్తకమును స్వదేశసంస్థానములం దభివృద్ధి యయ్యెను. కొన్ని స్వదేశసంస్థానములం దినుపదారులు నిర్దింపఁబడి, దేశవాసులకు మితిలేని సౌఖ్యము లభివృద్ధి చేయఁబడియున్నవి. ఆంగ్లేయదొరతనమువారిచే నిర్దింపఁబడియుండెడియమోమార్గములవలనను అచటిజనులకు మేలులు గలుగుచున్నవి.

కొన్ని స్వదేశసంస్థానములు రాజచిహ్నముల నన్నింటిని బాగుగా వహించి, యాంగ్లేయప్రభుత్వమువారి దేశముల వలెనే వెలుంగుచున్నవి.

స్వదేశరాజకుమారుల నాంగ్లేయప్రభువులు దగినపండితులను నియమించి, వారినగ్ల్యయందైనను, లేక, వారి నిమిత్తము యేర్పఱపఁబడియుండు రాజకుమారకలాశాలలయందైనను జదువు నేర్పించుటయేకాక, రాజ్యపరిపాలనక్రమములనుగూడఁ జక్కఁగా నేర్పుచున్నారు. రాజపుత్రస్థానంబునఁ గల అజ్ఞేరుకలాశాలయును, కత్తియవారు నం దుండు రాజకోటకలాశాలయు రాజకుమారులు చదువుట కైకలాశాలలే.

ఆంగ్లేయప్రభుత్వ మేర్పడుటకు మునుపు, ఈదేశపు రాజులు తమ్ము మిక్కిలి గొప్పవారినిగఁ దలఁచి, తమకుఁ దామే పట్టబిరుదులను బెట్టుకొని, స్వకీయక్షేమలాభముల నిమిత్తము జను లేర్పడియున్నారే కాని, వారియొక్క క్షేమలాభములను గమనించునిమిత్తము దామేర్పడియున్నామన్న తలంపు లేనివారు వోలె నడచుచుండినట్లు తెలియవచ్చెడి. అయినను, ఇప్పు డుండెడిసామంతరాజు లాంగ్లేయరాజులపరిపాలనపద్ధతులను, ఆంగ్లేయదేశములందు జనులకును రాజులకును గలసంబంధమును, ప్రపంచమున నుండెడియనేకప్రదేశములలో నాంగ్లేయులవంటి

పలుజాతులవారు చేసియుండెడియాశ్చర్యకరములైన దిద్దు పాట్లను గమనించి తెలిసికొని, తామును నాప్రకారమే చేయుటకుఁ బ్రయత్నపడుచున్నారు. ఇవిధముగా సామంతరాజులు తమసౌకర్యములనే పాటింపక, యాజ్ఞల నుత్సాహముతోఁ జెల్లించుచుండుటవలన, వారియొక్క దేశములు ప్రసిద్ధిఁ జెంది ప్రకాశించు ననుట కేమైనను సందియంబు గలదా!

సామంతరాజ్యము లుండుటచేఁ గొన్నిమేలులు నున్నవి. విశాల మైన యిండియాదేశమున మూడింట నొక భాగము సామంతరాజులపరిపాలనమునం దుండుటచే, దేశమంతయు నాంగ్లేయులే యేకదేశముగా నేలవలసిన శ్రమ తగ్గినది. వేలువేలుగు నడతలు, ఉడుపులు, తలంపులు గల తావులకుఁ దగినట్లు ప్రభుత్వములు నేర్పడి పైదేశము లుండుట దేశములయొక్క నెమ్మదికిఁ గారణమై యున్నది. అంతియకాక, వివేకమును, సూక్ష్మబుద్ధియుఁ గల హిందువులు తమబుద్ధికౌశలమును, ధైర్యసాహసములను నాంగ్లేయులకుఁ జూపుటకు స్వదేశసంస్థానము లవకాశము నొసఁగుచున్నవి. అనేకులు బుద్ధిమంతులగు హిందువులు స్వాభావికమైనజ్ఞానమునందును, కార్యనిర్వహణమునందును బాగుగాఁ గడతేటి స్వదేశసంస్థానములందు మంత్రిపదవి వహించి రాజ్యమునకును జనులకును

సర్ సాలర్ జంగ్.

తెక్కలేని మేలులను గావించి ప్రసిద్ధిచెందియున్నారు. అట్లు ప్రసిద్ధిచెందినవారలు, నిజామురాజ్యమున ప్రముఖులుగా నుండిన నవాబు సర్ సాలర్ జంగు బహదర్ గారును (Nawab Sir Salar Jung Bahadur, G.C.S.I.), మైసూరు రాజ్యమును మంచిస్థితికిఁ దెచ్చినవారగు దివాన్. సి. రంగాచార్యులగారును (Dewan C. Rangacharlu, C.I.E.) సర్. కే. శేషాద్రిఅయ్యరుగారును (Sir K. Seshadri Ayar, K.C.S.I.) తిరువాన్కూరు, ఇందూరు, బరోడా మొదలగుచోట్ల తెక్కలేనిదిద్దుపాట్లు చేసిన రాజా, సర్.

టి. మాధవరావుగారును (Rajah Sir T. Madhava Row, K.C.S.I.) తిరువాన్కూరుసంస్థానమును మేటి యైన స్వదేశ సంస్థానమునుగా నొనర్చినవారును, పుదుకోటసంస్థానమును మంచిస్థితికిఁ దెచ్చినవారునైన సర్. ఏ. శేషయ్యశాస్త్రిలు గారును (Sir A. Seshayya Sastrigal, K.C.S.I.), ఆంగ్లేయప్రభుత్వమున ననేకము లగునుద్యోగము లొనర్చి ఇందూరుసంస్థానమున దివానుగా నుండి, జనులకొఱతలను దీర్చి యనేకమేలులను జేసినదేకాక, వార్ధక్యదశయందుండినను దేశక్షేమమునకును జనులక్షేమమునకును బాటు పడుచుండినవారగు మ. రా. రా. శ్రీ. దివాన్ బహదూర్ ఆర్. రఘునాథరావుగారును (M. R. Ry. Dewan Bahadur R. Raghunatha Rao Avl., C.S.I.) ముఖ్యులు. ఇప్పుడును ఇండియాలో నుండు ప్రముఖులును, 'అధికారి పదవియందుండువారు దేశమున కివ్విధము లైన మేలులను జేయవచ్చు' నను సంగతిని దమసత్కార్యములమూలమునఁ జూపుచు వచ్చుచున్నారు. వీరివంటి సత్పురుషులీ దేశమునందుఁ బ్రబలను బ్రబలను దొరతనమువారి కీ దేశజనులయెడ విశేషమయిన విశ్వాసమును, ప్రేమయు హెచ్చుచు వచ్చును.

ఆంగ్లేయప్రభుత్వముక్రింద స్వదేశసంస్థానములపరిపాలనయొక్క చక్కఁబాటును తెలియుటకై హైదరా

బాదుసంస్థానమును లేక నైజామురాజ్యమును నిదర్శనము గాఁ గైకొనవచ్చును. ఆంగ్లేయప్రభుత్వ మీదేశమున స్థాపితము గాకమునుపు హిందువులును—ముఖ్యముగా మహారాష్ట్రులును మహమ్మదీయులును నొండొరులు పోరాడుచుండిరి. ఇప్పు డాంగ్లేయులరక్షకహస్తముక్రిందికి వచ్చిన తర్వాత, వారందఱును నిమ్మళించుటయే కాక, ప్రకృతపు నైజాముప్రభువగు నైజామ్ మీర్ మహబూబ్ ఆలిఖాన్ బహదరువారిప్రభుత్వమున శ్లాఘ్యమయినయనురాగముతో వర్తిల్లుచున్నారు. 1869 సం॥మున వీరు 3 యేండ్లప్రాయముననే సింహాసనమునకు వచ్చిరి. వీరు మైనరుదశలో నున్నంతకాలము ప్రసిద్ధులైన సర్ సాలర్ జంగ్ అను మంత్రి శేఖరునిచే నీరాజ్యము విశేషబుద్ధికౌశలములతోఁ బాలింపఁబడుచుండినది. వారు జను లందఱు కొనియాడునట్లనేక సవరణలు సంస్థానమునఁ జేసిరి. వా రామరణాంతము ఆంగ్లేయపరిపాలనపద్ధతులనే తమసంస్థానమునను వాడుకకుఁ దెచ్చిరి. ఈ సమర్థుండగు మంత్రిగారు 1883 సం॥మునఁ బరలోకగతులైరి. మఱుసటిసంవత్సరముననే ప్రస్తుతపునైజాముగారిని రిప్పనుప్రభువు సింహాసనాసీనునిఁ జేసిరి.

మంత్రియే సంస్థానమునకు సర్వాధికారి. ధనసంబంధమయిన, కోర్టుకు సంబంధపడిన, సేనలకు సంబంధపడిన, తక్కిన చిల్లరవ్యవహారములకు సంబంధించిన వ్యవహార

ములను విచారించుటకై నలుగురు ఉపమంత్రులు గలరు. అన్ని సం దేహములు సభలయందే తీర్మానింపబడుచుండును.

ఈ గొప్పసంస్థానము నాలుగు మాగాణములుగా విభజింపబడియున్నది. ఆ మాగాణాధికారులకు సుబేవారులు అని పేరు. ఈ నాలుగు మాగాణములును 15 జిల్లాలు చేయబడియున్నవి. వీనియధికారులు 'తాలూకువారు' లనబడుదురు. గ్రామపద్ధతి మిక్కిలి శ్లాఘ్యముగా పని చేయుచున్నది.

శాసననిర్మాణసభలో నిర్ధారణయైనపిదపనే శాసనములు వెలువడుచున్నవి. ఆ శాసననిర్మాణసభకు 17 గురు సభ్యులు గలరు. ఆ సభకు మంత్రి అగ్రాసనాధిపతి. వారిలో 11 గురు సర్కారుద్యోగములో నుండువారు. 6 గురు సర్కారుద్యోగములో లేనివారు. వీరిలో నిద్దఱు జాగీరు దారులచేతను, ఇద్దఱు హైకోర్టువకీళ్లచేతను కోరుకొనబడుదురు. తక్కిన యిద్దఱిని మంత్రిగారు తమసంస్థానము వారినుండి యేర్పఱచుకొందురు. న్యాయవిమర్శనవిషయమునను ఇదే కౌశలము చూపబడుచున్నది. అనేకములగుమతవిషయకములైన కష్టములను బరిగణింపక రాష్ట్రమంతయు, బాల్యవిద్యయు, ప్రౌఢవిద్యయు, స్త్రీవిద్యయు నానాటికి వృద్ధి నొందుచున్నవి. రాష్ట్రమునందలి జనసంఖ్యలో 100 - కి 10.4 గురు మాత్రమే మహమ్మదీయు

లున్నారు. 100-కి 83 గురు విద్యాధులు కలాశాలలలోను, 100-కి 45 గురు ప్రాథవిద్యాశాలలలోను, 100-కి 42 మంది ప్రైమరీపాఠశాలలలోను జదువుచున్నారు. శిల్ప విద్యాశాలలును, విశేషవిద్యాశాలలును పునరుద్ధారణ చేయఁబడుచున్నవి. శిల్పముల కనేకముల కీ సంస్థానము మిక్కిలి ప్రఖ్యాతివడసియున్నది. ముఖ్యపట్టణమునందు యూరోపియనులకు యూరేషియనులకు ననియే 8 పాఠశాలలు ప్రత్యేకముగా నేర్పఱపఁబడియున్నవి. ప్రభుత్వమువారు వైద్యశాల లేర్పఱచియున్నారు; ఊరూరికిఁ బోయి జనులను నిర్బంధించి టీకాలు వేయుచున్నారు; నాణెము లచ్చువేయుచున్నారు. తపాలు ఏర్పఱచియున్నారు. భూములను కొలఁతవేయించుచున్నారు; ఇవి మొదలగు నెన్నియో యుపయుక్తకార్యములను జేయుచున్నారు.

ఆంగ్లేయప్రభుత్వమువలన నిర్విధముగా స్వదేశసంస్థానములప్రభుత్వము నానాటికిఁ బ్రసిద్ధిఁ జెందుచున్నది. జనులు రాజభక్తివిశ్వాసములు గలవారై యున్నారు. నిదర్శనముగాఁ గైకొన్న యీసంస్థానమునందలిసవరణలం జూచినపిదప, నాంగ్లేయప్రభుత్వము దేశమునకును జనులకును మేలు గావింపలేదని చెప్పుట కెవ్వఁడు సాహసింపఁగలఁడు?

చాలవఖాగము

21. ఆంగ్లేయులరాకకు పూర్వము హిందూదేశస్థితి.

మునుపటికాలస్థితివలన నిప్పటికాలపుమేలును దెలియవచ్చు నను నది—ఈ దేశముయొక్క పూర్వస్థితి—మొదట వాసము లేర్పఱచుకొన్న యార్యులు—వారికిఁ దిదపవచ్చిన పలుజాతులవారు—దండెత్తుటవలన నస్త్రములు—ఆగ్బర్థయొక్క రాజ్యపరిపాలనము—ఆతనిసంతతివారిచెడ్డ నడతలు—ఔరంగజీబుకు వెనుకవచ్చిన రాజులపరిపాలనలోని యన్యాయములు.

నీడయొక్క మహిమ నెండవలనఁ దెలిసికొనునట్లు, ఆంగ్లేయప్రభుత్వమునందు, ఈ దేశమునకు లభించిన మేలులను బూర్వకాలమున నీ హిందూదేశ మున్నట్టిస్థితి నెఱుఁగుటవలన బాగుగఁ దెలియవచ్చును గనుక, దానిని వరుస క్రమముగాఁ గ్రిందఁ జెప్పుచున్నాము.

ఆకాశమును దాఁకుచుండు హిమాలయపర్వతముచేఁ బూర్వదేశములనుండి వేఱుచేయఁబడిన యీ దేశమునందుఁ బూర్వకాలమునుండి పలుసమయములలోఁ బలుజాతులవారు వసించుచుండిరి. కొంచె మెచ్చతక్కువగా 4,000 యేండ్లకుముందు, ఏదో యొక వాయవ్యదేశము

నుండి పైచఁజెప్పిన హిమాలయపర్వతములను దాఁటి తెల్ల
వారివలెనె రూపమును వన్నెయుఁ గల మనుష్యు లనేకు
లీదేశమునఁ బ్రవేశించి, మొదటమొదట సింధునదీతీర

అలెగ్జాండర్.

ప్రాంతములందు నివాసము లేర్పఱచికొని తమనాగరికతను
స్థాపించిరి. కాలక్రమమున వీరు వృద్ధిమొంది, యీ దేశ
వాసులను జయించి, గంగాతీరమునం దనేకరాజ్యములను

స్థాపించుకొని, మతము, తత్వశాస్త్రము, వేదాంతశాస్త్రము మొదలగువానియందుఁ బేరు పొంది, తూర్పుసముద్రము మార్గమున లంకాద్వీపమువఱకును దమనాగరికతను వ్యాపింపఁజేసిరి. అయినను, వీరిని దైనము బహుకాలము మంచిస్థితియం దుంచలేదు. క్రీస్తు పుట్టుటకు సుమారు 500 యేండ్లకుమునుపు ఒక పారశీకవీరుఁడు దండెత్తి యీ దేశము యొక్క- సింధునదీతీరప్రాంత్యమును స్వాధీనపఱచుకొనె ననియు, దీనికిఁ బిదప 200 సంవత్సరములలోపల గ్రీకు దేశమునుండి మహాచక్రవర్తియయియుండిన యలెగ్జాండర్ (Alexander the Great) అను ప్రాయపువీరుఁ డొకఁడు సింధునదీతీరమున నున్న రాజులను జయించి పంజాబుదేశమును దమదేశముతోఁ గూడఁ జేర్చుకొనె ననియుఁ జరిత్రములు చెప్పుచున్నవి. ఇతఁ డీ దేశమును వదలి మఱలి నంతనే, మగధదేశమున నందవంశమునకుఁ జేరిన చంద్రగుప్తం డనురాజు గ్రీకులను (Greeks) జయించి, యుత్తర హిందూస్థానము నంతయు వశపఱచుకొని పాటలీపుత్రమును పట్టణమున నుండి యేకచ్ఛత్రాధిపతియై రాజ్యపరిపాలనము చేయుచుండెను.

ఇంతలో, గౌతమశాక్యుని యనునొక మహాజ్ఞాని యార్యమతమునఁ దనకుఁ దోచిన కొన్నిలోపములను దొలఁగించి, యుపయుక్తము లైనయనేకము లగు మంచి

విషయములను దానినుండి తనమతమునకుఁ దీసికొని,

గౌతముడు.

మనుజు లొండొరులను సోద
రులమాడ్కిఁ బ్రేమించుకొన
వలయు ననియు, భూతదయ
యుండవలయు ననియు బోధిం
చి, యాశ వదలిననేకాని మో
క్షము వొరకదనియు నుపదేశిం
చెను. వీరిచే నేర్పఱపఁబడిన
మతమున కే బౌద్ధమతమని పేరు.

ఇది యీ దేశమున బహుసుల

భముగ వ్యాపించి, యాదికాలమందలి యార్యమతముతో
సమముగా నుండినది. ఈసమయమున, చంద్రగుప్తునిమ
నుమఁ డగు అశోకచక్రవర్తి యనునతఁడు మగధదేశమును
బాలించుచుండినపు డీ మతము నవలంబించి, యీ మతము
నీ దేశమున వ్యాపింపఁజేసెను. దీనింబట్టి యీతనికి
బౌద్ధచక్రవర్తి యని పేరు గలిగెను. ఇప్పుడు క్షీణస్థితియం
దున్నను, ప్రపంచమునందలి జనులలోపల నించుమించుగా
నూటికి ముప్పదుగురి కీ మతము మచశ్శాంతి నొసఁగు
చున్నది. అశోకుఁడు ప్రభుత్వపద్ధతులందుఁ బ్రఖ్యాతి
వహించి, జనులకు సౌఖ్యములను గలిగించి, యేకచ్ఛత్రాధి
పతియై యధికారముఁ జెలాయించుచుండెను. ఆతనికిఁ

బిమ్మట వచ్చిన హిందూరాజులలో నతనివలెఁ బ్రసిద్ధిఁ జెందిననృపాలురు తఱచుగా లేరు. ఆతనికాలమునకుఁ బిదప 750 సంవత్సరములవఱకును ఏష్యాఖండముయొక్క మధ్యదేశములనుండి వచ్చిన శాక్యులు, హణులు, యవనులు, గ్రీకులు, తురుష్కులు మొదలగుజాతివారివలన నీదేశము నెమ్మది దప్పి యల్లకల్లోలమై యుండెను.

క్రీస్తు పుట్టినతర్వాత 700 సంవత్సరముల కంతయు మహమ్మదీయు లీదేశముపై దాడివెడలి దీనిని స్వాధీన పఱచుకొన నారంభించిరి. వీరియొక్క యుపద్రవములును, ఆర్భాటములును 1761-వ సంవత్సరమువఱకును దీఱని వయ్యెను. మొదటమొదట నీ దేశమునందలి విస్తారమయిన సంపదను దోచుకొనిపోవలయు ననియు, మహమ్మదీయమతమును వ్యాపింపఁజేయవలయుననియు, విగ్రహారాధనచేయువారిని దుంపద్రెంచనలె ననియు వీ రీ దేశమునకు వచ్చిరి. ఈ పనులను దమయుద్దేశములప్రకారము గావలసినంతమట్టునకుఁ జేసి రనుటకుఁ గావలసినన్ని యాధారము లున్నవి. ఆదియందు, గఝనీ(Ghazni) రాజ్యమునకుఁ జేరిన మహమ్మదు(Mahmud) అనునతఁడు పదునేడుతూరులు హిందూదేశముపై దాడివెడలి, నగళ్లను, బొక్కసపుటిండ్లను (ధనాలయములను), కోవెలలను గొల్లవెట్టి, హిందువులచేఁ బూజితము లయినవిగ్రహము

లను బొడిసేసి, తనచేతఁ జిక్కినద్రవ్య మంతయుఁ దన
 వెంబడి రాలేదు గదా యనెడి యత్యాగ్రహముతోఁ
 బల్లములు త్రవ్వి, వానిలోఁ బూడ్చి పెట్టెను. ఈతనివలెనే
 మహమ్మదుఘోరీ (Mahomed Ghori) యనునతఁడు తొ
 మ్మిదిపర్యాయములు దండెత్తి, హిందూరాజులను జయించి,
 ధర్మపట్టణమున రాజ్యమును స్థాపించెను ఈ దేశమున
 వాసము లేర్పఱచుకొన్న పిదపఁ గూడ మహమ్మదీయులు
 స్వలాభములనే యుద్దేశించి, జనులకుఁ గావలసిన సౌకర్య
 ములను గించిత్తయినను గమనింపక, వారియొక్క మతము
 నకు భ్రంశమును గలిగించినదియే కాక, వారికి ద్రవ్యనాశ
 మును గూడఁ గలిగించిరి. పన్నులు చెల్లింపలేక యడవు
 లలో దాఁగిన బీదలను వేటాడి, తననోటినుండి పడినపం
 టికిఁ గూడ గోరి కట్టించినమహమ్మదీయుఁ డొకఁ డొకకాల
 మున ధిల్లీనగరమునఁ జక్రవర్తిగా నుండెను. చెంగిజ్ ఖాన్
 (Chenghiz Khan) తామర్లేష్ (Tamerlane) అను
 నిరువురు క్రూరనరహింసకులు గుంపులుగుంపులుగా
 మొగలాయీలను జేర్చికొని యీ దేశజనులను వేలకొల
 దిగఁ దమయాధముల కాహారములనుగాఁ జేసి, యనేక
 నగరములను రక్తమయములనుగా నొనర్చి నొచ్చియుండు
 జనుల నందఱిని బిచ్చగాండ్రును జేసిరి. రాజబాటలను
 వేయించి, కోనేళ్లను, కాలువలను త్రవ్వించి సత్రములను

గట్టించినపుణ్యాత్ముఁ డగు ఫిరోజ్ టాగ్లక్కు (Firoz Tughlak) అనునతఁడు తప్పఁ దక్కిన ఢిల్లీరాజులలో జనుల మేలు గోరినవాఁడు 500 సంవత్సరములకాల మొక్కఁ డైనను లేకుండెను.

అయినను, బదునొక్కండనశతాబ్దమున మహమ్మదీయ మతావలంబులైన మొగలాయిలు ఢిల్లీరాజ్యమును స్వాధీనపఱచుకొన్నప్పుడు దొరతన మొక్కతీరునఁ గుదుటఁ బడినది. వీరికాలముచుండియె జనులు మతభేదములనిమిత్తమై యుపద్రవపఱపఁబడకుండిరి. రాజ్యముయొక్క యాదాయమున నొక్కింతయైనను దేశక్షేమమునకై యుపయోగింపఁబడుచుండినది. రాజమార్గములు వేసి, కోనేళ్లు, నూతులను ద్రవ్వి, బాటసారులు దిగుటకైన సత్రములను కట్టి, భూములను గొల్చి, న్యాయములైన పన్నులను వేసి, యన్యమతస్థుల కుండినపన్నులను దీసివేసి, హిందువులలో నుండిన సహాగమనాదు లగు క్రూరాచారముల నాపివేసి, వారిలోఁ దెలివిగలవారికి రాజ్యమున గొప్ప యువ్యోగముల నిచ్చి, ఖిన్నులైనవారిన్యసనములను బోకాచ్చి యీదేశము నేలిన ఆగ్బరువలె గౌరవమును, దయయుఁ గలిగిన హిందూరాజులు కొందఱే. ఆగ్బరుసంతతివా రాతనివలె బాగుగా రాజ్యమును బాలింపరైరి. ఆతనికుమారుఁడగు జహంగీరు (Jahanghir)

అనునతఁడు సౌందర్యమే భూలోకంబున నవతరించెనో యనఁదగిన నూర్జహాను (Nur Jahan) అను నతినవల యందుఁ దగిలి, యామెవశమున రాజ్యము నప్పగించి, సుఖభోగిగా నుండెను. పిదప నాతనికుమారుఁ డగు షాజహాను అను నతఁడును ననేకపర్యాయములు జయముఁ బొంది, విశేషద్రవ్యమును తాజ్ మహల్ (Taj Mahal) మొదలగు వింతలైన కట్టడములందును, రాజులు గూర్చుండఁదగిన నెమలిసింహాసనమునందును వెచ్చించి, రాజ్య పరిపాలనమును మిక్కిలి యాడంబరముతో జరిపెను. తనపుత్రులు తగు యోగ్యత లేనివా రని యెఱిఁగియుండి యు, నారిపైఁ గలవాత్సల్యముచే వారిని గొప్ప మాగా ణముల కధికారులను జేసి తనకే కీడుఁ దెచ్చుకొని, కడ పటఁ దనకుమారులలో నొక్కనిచేతఁ జెఱసాలలో నుంచఁబడెను. ఇట్లు తండ్రికి న్రోహముచేసిన కొమరుఁడు షేరంగజీబు (Aurangzeb) అనునతఁడు. ఇతఁడు మహమ్మదీయమతమునం దపారమైన భక్తిగలవానివలె నటించిన వేసదారి; ఆగ్బరు ప్రభుత్వమునాటినుండి వాడుకలో నుండిన పరిపాలనపద్ధతుల నన్నింటిని మార్చివేసి, మత పన్నులను విధించి, హిందువుల నుద్యోగములనుండి తొలగించి, రాజపుత్రుల నలక్ష్యపఱచి, పనికిమాలినజగ డము లాడి, తమరి నాశ్రయించినవారిమీఁదను నమ్మిక

లేక, యభివృద్ధిచెందియున్న రాజ్యము నడు గంట నాశము చేసినవాఁ డితఁడే.

ఇంతకు లోపలనే దక్షిణదేశమున నుండు మహారాష్ట్ర మనెడి కొండవీటిసీమలం దుండుహిందువు లొక్కటయి, శివాజీయనునాతని ముఖ్యునిగాఁ జేసికొని, హిందూమత మును రక్షింపనలె ననునెపమున, మొగలాయీరాజ్యములను కొల్లపెట్టి, మెక్కా మొదలగు పుణ్యస్థలములకు యాత్రపోవుబాటసారులను దొందరపెట్టి, పన్నులను వసూలుచేసి, పలుతెఱఁగులుగా మహమ్మదీయులకు సంకటములను గలిగించిరి. ఈకారణముచే, మహమ్మదీయ భక్తశిరోమణి యగు ఔరంగజేబు కోపావిష్టుడై, బీహారు కాలమునుండి మఱిచెట్టునలె నీ దేశమున వేళ్లపాట్లీ యూడలు దిగి, వ్యాపించియుండుహిందూమతమునకుఁ దమ్ము నొక గొడ్డలినిగాఁ దలఁచి, విస్తారమైనసైన్యమును సేకరించికొని, దక్షిణదేశమున, 24 సంవత్సరములవఱకు శత్రువులచేతిలోఁ జిక్కక, శత్రువులు చేర్చియుంచి యుండునాహారపదార్థములు మొదలగువాని సపహరించుటయందే దృష్టిగలవాఁడై, జగడములువేయుచు వచ్చిన కొండవీటిసీమవారితోఁ బనిలేనిపోరుసేయుచు, నంతమునఁ దాను దలఁచినమనోరథమును నెఱవేర్చుకొనకయే 89-వ ప్రాయమున నుత్తరహిందూస్థానమునకుఁ

బండుముసలివాఁడుగ వచ్చి, తనజీవితకాల మెల్ల వ్యర్థ
మాయెఁ గదా యనియెడు విచారముతో అహమ్మమ
నగరమున 1707-వ సంవత్సరమునఁ గాలధర్మము చెందెను.

ఇతఁడు గతించిన 50 సంవత్సరముల కెల్ల మొగలా
యీలవంశము క్షీణించెను. రాజ్యమును చిన్నభిన్నమై
క్షీణించి నానాటికి శత్రువుల కెర యయ్యెను. ఇట్లు
పాడైపోయినదేశముగూడ పారశీకరా జగు నాదర్ షా
(Nadir Shah) అను క్రూరునిచేఁ గొల్లపెట్టఁబడి, క్షీణ
దశ నొందినది. అంతమాత్రమేకాక యుద్ధపద్ధతులందుఁ
గట్టివా రనిపించుకొన్న నీక్కుజాతివారును మహారాష్ట్ర
లును ప్రబలులయి ఢిల్లీరాజ్యము నాక్రమించికొనిరి. ఈ
దేశ మిట్లల్లకల్లోలమైయున్నప్పుడే తూర్పుసముద్రతీరమున
నాంగ్లేయు లుదయించిరి.

22. ఆంధ్రేయవర్తకులయధీనతలోనున్న యిండియా దేశము.

అశోకచక్రవర్తికిఁ బిదప ఇండియా యొక్క స్థితి — ఆంధ్రేయలరాక — వారివ్యాపారస్థలములును, వ్యాపారపద్ధతులును — ప్రథమమున సంభవించిన కలహములకుఁ గారణములు — బెంటికుప్రభువు చేసినసవరణలు—ఉద్వాసీప్రభువు చేసినమహాపకారములు—కానింగ్ ప్రభువు వలనను, ఘనతఃజెందినశ్రీవిక్టోర్యామహారాజ్జివలనను లభించినయనుగ్రహములు.

ఆదికాలమునందు, అశోకునియొక్క కాలమునకు వెనుక నీ దేశము నెమ్మది, చక్కనిరాజ్యపరిపాలనాపద్ధతులును సర్వదేశసామాన్యముగా గలిగియున్న కాలము లేదనియు, క్రూరు లైనదోపిడిగాం ద్రునేకులచేతఁ గొల్లపెట్టఁబడినదనియు, రాజులు మాటిమాటికి మాటుట గలహములకును, హింసలకును గారణమాయె ననియు, రాజ్యమందు లభించిన ద్రవ్య మెల్ల విశేషముగా రాజులు స్వోపభోగములకై యుపయోగించుకొనుచుండిరే కాని, సర్వజన సాధారణము లైవేలులకై వ్యయపఱచినవారు కారనియు, రాజ్యపరిపాలనవిషయమున జనుల కెట్టి హక్కును, సంబంధమును లేక యుండె ననియు, మతవిషయములందు సహితము జనులు దమమనోరథానుసారముగాఁ బ్రవ

ర్తింప స్వాతంత్ర్యము లేకయుండి రనియు, బై యధ్యాయమున సవిస్తరముగాఁ జెప్పితిమి. ఈదేశ మాంగ్లేయుల వశమున నెత్తెఱఁగున వచ్చినదియు, నీ యీ కాలము లందుఁ బైనఁజెప్పిన ప్రభుత్వపద్ధతు లీయావిధముగా మాఱినననియు, బ్రకృతము జనులకుఁ గలసౌకర్యము లివి యివి యనియు నీ యధ్యాయమునందుఁ జెప్పఁబడును.

తూర్పు ఇండియా

వర్తకసంఘమువారి ముద్ర.

సుమారు 300 సంవత్సరము లకుమునుపు ఆంగ్లేయు లీదేశము నకు వర్తకమునకై వచ్చిరి. వా రీ దేశమును స్వాధీనపఱచుకొని, ప్రభుత్వము వహింపఁగల రని యప్పుడు కొంచెమయినను తలంపరైరి. వర్తకమువలన మంచి లాభము పడయవచ్చు ననియే వారు తలఁచిరి. కాఁబట్టి, యీ దేశమునకు వచ్చినవెంటనే, మచిలీపట్టణము, చెన్న పురి, బొంబాయి, సూరత్ మొదలగు రేవుపట్టణములందు వారు గిడ్డంగులను గట్టికొని, యింఁచమింఁచుగా 140 సంవత్సరములవఱకు మిక్కిలి యోధుతోఁ దమవర్తకమును మాత్రమే నెఱవేర్చుకొనుచు వచ్చిరి. వీరికి మునుపే మఱి కొందఱ ట్రెగోపియనులు ఈ దేశమునకు వచ్చి చిన్నచిన్న

కొన్ని వర్తకశాలల నేర్పఱచికొనియుండిరి. 1744-వ సంవత్సరమున ఇంగ్లాండుకును ఫ్రాన్సు (France) కును ఘోరయుద్ధము జరిగెను. అప్పు డిండియాను దుండిన యాంగ్లేయులను తఱుమఁగొట్టవలె నని ఫ్రెంచివారు తలఁచి, పలువిధములైన ప్రయత్నము లొనర్చియు, నాంగ్లేయులు దమ వర్తకస్థలములను గాపాడుకొని, ధైర్యమును గనఁబఱచినదియెకాక, 16 సంవత్సరములలోపలఁ దమశత్రువులను దలయెత్తుకుండులాగునఁ జేసిరి.

వ్యాపారాభివృద్ధికి దేశముయొక్క నెమ్మది యావశ్యకము. కావున, గొప్పసేనలను జేర్చి యుంచుకొని యెప్పుడును జగడమునకు వెడలి, యితరులకును తమజనులకును చెఱుపుగలిగించుచుండినదోపిడిగాండ్రను జయించి, యీ దేశమునకు నెమ్మది గలుగఁజేయుట యత్యంతావశ్యకమని, వర్తకము నుద్దేశించి యీ దేశమునకు వచ్చిన యాంగ్లేయులకుఁ దలఁపు పుట్టెను. 18-వ శతాబ్దమునందు మొగలాయీరాజుల ప్రభుత్వము క్షీణించుటతోఁగూడ, నధికారులే యా యా దేశములను లోబఱచికొని, పలు తెఱఁగులగు పన్నులు విధించి, వ్యాపారమును జెఱుపుచుండిరి. కాఁబట్టి వీరిలో నిష్కారణముగాఁ దమరి నెదిరించువారినిమాత్ర మ్మాంగ్లేయులు మొదట నణఁచుట కారంభించిరి. ఈ విషయము ఇంగ్లాండునం దుండువర్తక

సంఘమువారిపైయధికారులకును, సభ్యులకును దృష్టికరముగాఁ దోఁపదయ్యె. ఏలయనిన, కలహములు లేకయే వ్యాపారమును జరుపవలె నని వారియొక్క తలంపు. అయినను, 19-వ శతాబ్దముయొక్క యారంభమునం దీ దేశముయొక్క నెమ్మదిని జెఱపుచు వచ్చిన మహారాష్ట్రులను జయించియే యీ దేశమునకు స్వాధ్యమును వారు కలిగించిరి. ఇంతకు లోపలనే మైసూరునందుఁ దమరాజ్యము నేర్పఱచికొని, దక్షిణదేశమునం దున్న రాజుల నందఱిని గడగడలాడించిన మైవరు. టిప్పు అనెడి మహమ్మదీయ

లార్డ్ షిల్లియంబెంటిక్.

వీరులునుమడిసిరి. కాఁబట్టి, యిది మొదలుకొనియే యాంగ్లేయ ప్రభుత్వము బలపడె నని చెప్పవచ్చును.

కడచిన 90 సంవత్సరములనుండియే ప్రభుత్వము చక్కఁగా నడచుచున్నది. జనులకు సౌఖ్యములను గలుగఁజేసియే ప్రభుత్వము నిర్వహింపవలయు నని మొదట వా

క్రచ్చినవారు 1818-వ సంవత్సరమున నీ దేశమునఁ బ్రభు

వుగా నుండిన ‘లాడ్స్ విల్లియంబెంటిక్’ అను ఘనులు..
చిరకాలమునుండి వాడుకలో నున్న కొన్ని దురాచారము.
లను మాన్పి, నరహత్యచేసి కొల్లవెట్టుటయే ముఖ్యవృ
త్తిగాఁ గల “తగ్గు” (Thugs) లనెడియొకజాతివారిని.
రూపుమాపి, తమయభిప్రాయములను స్వేచ్ఛగాఁ బ్రక
టింప జనులకు స్వాతంత్ర్య మొసఁగి, జనులను విద్యయం.

తగ్గులు.

దును, నాగరికతయందును బేరొందుచట్లు చేయవలె నను.
నుత్సాహము గల్గి, దాని కనుకూలము లగుపనులను.
బ్రారంభించినవారును, కలకత్తాపట్టణమున వైద్యకలాశా
లను (Medical College) స్థాపించినవారును, కచ్చేరీల
యందును, న్యాయస్థలములందును నాంగ్లేయభాషనే.
వాడుకపఱచవలె నని చట్టము నేర్పఱచినవారును వీరే.

అంతియకాక, యాంగ్లేయులవలననే యన్ని కార్యములను జరిపించుటయందుఁ బ్రభుత్వమువారి కెక్కువ వ్యయమగుట వలన, హిందూదేశస్థులను గొప్పపనులందు నియమించి, వ్యయము తగ్గించి ప్రభుత్వమును సవరింపవచ్చు ననియు వీరు ప్రోత్సహపఱచిరి.

పిమ్మట నాంగ్లేయులకుఁ జెలికాఁడై యుండిన పంజాబు దేశసింహము నాబదు రంజితసింగ్ (Ranjit Singh) అను పేరు గల సింగుజాతిప్రధానుఁడు 1839-వ సంవత్సరమునఁ గాలముచేసెను. అప్పుడు వారియమితసేన లధికారులకు లోబడక, ఆ రంజితసింగునకు వెనుక రాజ్యభారము వహించిన యాతనిభార్యయొక్క యుత్తరువు ననుసరించి యాంగ్లేయుల దేశముపై దండెత్తఁగా, నాంగ్లేయులు వారిని సంహరించి, 1849-వ సంవత్సరమున పంజాబుమాగాణ మునుగూడఁ దమ పరిపాలనమునకు లోబఱచికొనిరి. మహారాష్ట్రులును, సింగుజాతివారినిబోలిన తక్కినవారును నీ ప్రభుత్వమునకు నడఁగిపోయినందున, దేశస్వాస్థ్యము కొంతపడనేర దను నమ్మిక పుట్టెను. ఆసమయమున నీ దేశమునకు రాజప్రతినిధిగా నుండిన డల్హౌసీప్రభువు (Lord Dalhousie) సామంతరాజులయొక్క స్వీకారపుత్రులకుఁ దమరాజ్యమున బాధ్యత లేదని చెప్పి, యాదేశములను దమ రాజ్యముతోఁ గూడఁ జేర్చుకొని, మైజెప్పిన

రాజుల స్వీకారపుత్రులకు, రాజకుటుంబములవారికిని మనస్సంతాపమును గలిగించిరి. అయినను ఈఘనులే, యిండియాలో తపాలా, తంతి, రోడ్లు, ఇనుపవారులు, కాల్యు మొదలగునుపకారములను మనకుఁ జేసి, పాశ్చాత్యశాస్త్రవిద్యలను వ్యాపింపఁ జేసినవారు. ఈ ప్రభువుద్యోగము చాలించికొని స్వదేశమునకుఁబోయినవెంటనే, యిండియా సేనలకుఁ గ్రొత్తతుపాకులను, తోటాలను ప్రభుత్వమువా రిప్పింపఁగానే, పసరములు, పందులు మొదలగుజంతువులక్రొవ్వుచే నవి పూయఁబడుచున్న వనియు, హిందువులను, మహమ్మదీయులను నగౌరవపఱచుటకుఁగానే యాంగ్లేయులు వానిని దమకొసఁగి రనియుఁ బొరపాటుగాఁ దలఁచి, బంగాళమునందుఁ గొందఱు యుద్ధవీరులు కలహములు చేసిరి. తమదేశములను బోఁగొట్టుకొని, భరణము దీసికొని జీవించుచుండిన కొందఱు రాజవంశస్థులు వారితోఁ గలసికొని, యనేకసేనానివేశములను గొల్లవెట్టి, ఢిల్లీనగరమును స్వాధీనపఱచుకొని, యాంగ్లేయస్త్రీపురుషులను బలుపురను హత్యచేసి, యుత్తరహిందూస్థానము నంతయు రక్తమయముగాఁ జేసిరి. అయినను, అప్పుడు, ఇండియాలో రాజప్రతినిధిగా నుండిన కానింగు ప్రభువు (Lord Canning) మనోధైర్యమువలనను, ఆంగ్లేయవీరులయొక్క బలమువలనను, రాజవిశ్వాసము గల

సింగుజాతివారిలోఁ జేరినవీరులసహాయమువలనను నిక్కల
హము చల్లాఱినది.

ఆ సమయముననే, యాండ్లెయు లీ యిండియాలోని
వీరులు చేసినకలహమువలనఁ గలిగిననష్టములకుఁగా నీ

కానింగు ప్రభువు.

దేశస్థులను దండింపవలె
నని మొఱపెట్టిరి. గొప్ప
నీతిపద్ధతులలోవిచక్షణుఁ
డయిన కానింగ్ ప్రభువు

వారిమాటలను గించితై
నను సరకుగొనక, జనుల
యజ్ఞానమును భయము
ను మాత్రమే పైకలహ
మునకుఁ గారణ మని

తెలిపి వారియొక్క
విశ్వాసమును బ్రేమను
బొంది రాజ్యమునఁ

గొన్ని దిద్దుపాట్లు చేయుటయే మంచిదారి యని వక్కా
ణించిరి. ఈ యభిప్రాయమునే ఘనతవహించిన విక్టోరియా
మహారాజ్జను మనసున నుంచికొని, యిండియాను వర్తక
సంఘమువారికడనుండి తమయధీనము సేసికొని, యొక

మంత్రిని ఈ దేశముయొక్క కార్యవర్తినిగా నియమించి, యాతనిసహాయార్థమయి, పదునైదుగురికంటె మించని సభ్యులు గల యొక మంత్రాలోచనసభ యేర్పఱచి, యీ దేశస్థులసందేహములను, భయమును దొలఁగించుటకై మేటిప్రభుత్వపద్ధతులు గల యొక యభయపత్రము నిండి యాప్రజల కొసఁగి, యిండియాశాసననిర్మాణసభయందు (Imperial Legislative Council) ముగ్గురు స్వదేశీయులను సభ్యులనుగఁ జేర్చి చవకాశమొసఁగి, యొక్కొక్క మాగాణమునందును బ్రధానన్యాయస్థలమాలసు (High Courts), విద్యాభివృద్ధి కావశ్యకములైన యనేకకలాశాలలను (Colleges), సర్వకలాసంఘమాలసు నేర్పఱచిరి.

23. హిందూదేశము—ఆంగ్లేయరాజుల పరిపాలనము.

విక్టోరియామహారాణిగారును, రిప్పన్ ప్రభువును జేసిన మేలులు — ఈ దేశమునకుఁ గలిగినయెన్ననియిడుములు — కర్జను ప్రభువు చేసినదిద్దు పాట్లు — నూతనముగా వెలువడిన ప్రభుత్వపద్ధతులు — ఈ దేశము యొక్క ప్రకృతపుస్థితి—జనులకుఁ జేయఁబడునర్హసామాన్యములయిన మేలులు — కఱవులును, వాని హేతువులును — తన్నివారణోపాయములును, దొరతనమువారి తోడ్పాటును — దొరతనమువారికిని జనులకును గల యొకమత్యము దేశముయొక్క యభివృద్ధికే కారణ మగు ననునది.

హిందూదేశ మాంగ్లేయదొరతనమువారియధీనతక్రిందికి వచ్చినవెనుకనే, యాంగ్లేయులవాణిజ్యాభివృద్ధికే కాక, యీ దేశవాసు లగు జనులహితమునిమిత్తిముగూడ దొరతన ముండవలసినది యనుతలంపు దృఢముగాఁ గలిగినది. దీనికై యాంగ్లేయప్రభువులే కారణ మని చెప్పవచ్చును. ఈ దేశమును విక్టోరియాచక్రవర్తిగారు స్వయముగా వచ్చి చూడకపోయినను, తమగారాబుపుత్రులను బంపి వారి వలన నీ దేశస్థితిని జక్కఁగా నెఱిగి, యీ దేశమునకు రాజప్రతినిధులను బంపునప్పు డెల్లను వారికిఁ జక్కని రాజనీతులను, దేశవాసులపైఁ బ్రేమఁ గనఁబఱవవలయు ననుబుద్ధిని గఱపి, వారి నిచ్చటకీఁ బంపుచువచ్చిరి. ఇనుప దారులను నిర్మించుట, కాలువలు త్రవ్వట, విద్యను దేశ

మెల్ల వ్యాపింపఁజేయుట మొదలగుజనసముదాయానశ్యకములయిన మహాపకారములం దెక్కువపట్టుదలఁ జూపిన మీయోప్రభువు (Lord Mayo) రాజప్రతినిధిత్వము వహించియుండినప్పుడు, విక్టోరియా చక్రవర్తినిగారిద్వితీయపుత్రుఁడును, డ్యూక్ ఆఫ్ ఎడింబర్గ్ (Duke of Edinburgh) అను పట్టము వహించినవారు నైన ఆల్ఫ్రెడ్ అర్నెస్ట్ ఆల్బర్టు (Alfred Ernest Albert) ఈ దేశమునకు విజయముచేసి, యనేకప్రాంతములను దిలకించి, దేశీయుల మనసుల నాకర్షించినదేకాక, రాజభక్తిని ప్రసరింపఁజేసిరి. పిమ్మటఁ గొన్ని యేండ్లకు, అప్పుడు యునరాజపదవి యం దున్న గతించిన యెడ్వర్డు (Edward) చక్రవర్తిగారు 1875-వ సంవత్సరమున మనదేశమునకు విచ్చేసి, యీ దేశమందలివింతలను, పురాతనపట్టణములను జూచి, సామంతరాజులతోఁ గలిసి సంభాషించి యాంగ్లేయప్రభుత్వ గౌరవమును వ్యక్తపఱచి, హిందూదేశీయులు దమయెడఁ గనఁబఱచిన రాజభక్తివిశ్వాసములనుగూర్చి యింగ్లాండునకుఁ బోయినవెనుక ఘనతవహించిన తమతల్లిగారితో ముచ్చటించిరి.

1877-వ సం॥మున విక్టోరియామహారాణిగారు తమ గౌరవమును, శక్తియు, తమకును ఈదేశపుసామంతరాజు

లకును గల సంబంధమును వెల్లడియగుటకై యిండియా చక్రవర్తిని యని బిరుదు దాల్చిరి. ఆ సమయమున సామ్రాజ్యముకుటాభిషేకము ధిక్కీనగరమునఁ గడువేడుకగా జరుపఁబడినది. 1858-వ సం॥మున వాక్రుచ్చినపత్రికలోని విషయములు మఱల స్మృతిపథమునకుఁ దెప్పింపఁబడియెను. మీఁదిపత్రికలోని విషయముల ననుష్ఠానములోనికిఁ దేవలెననియే వచ్చెనో యనునట్లుగా రిప్పన్ ప్రభువు (Lord Ripon) ఈ దేశమునకు రాజప్రతినిధిగా విచ్చేసిరి. జనులు వీరిని తమదేశమునకు మహిమాపకారినిగాఁ దలఁచిరి. వారు చెప్పనది యొక్కటి చేయునది యొక్కటి కాక, యెంత చెప్పుదురో యంతయుఁ బనిలోఁ జూపిరి. ఇట్టి ప్రభువులలో వీరిని మిక్కిలి గొప్పగాఁ జెప్పవచ్చును. స్వదేశభాషాపత్రికలకుఁ జేటు గలిగించిన చట్టమును దొలఁగించినవారును, నగరవిచారణ, జిల్లా విచారణ విషయములలో జనుల కధికారము ననుగ్రహించినవారును, విద్యాభివృద్ధికిఁ గావలసిన విధులను విచారించి తెలుపుటకై యొక విద్యావిచారణసంఘము నేర్పఱచినవారును వీరే. దేశవాసులమనస్సులను గనిపెట్టి పరిపాలనము చేయుచుండినందున వీరిపేరు శిలాక్షరములమాడ్కి నందఱిమనస్సులలో నిప్పటికిని నాటియున్నది. వీరి ప్రతిమ యొక్కటి చెన్నపురియందు నవీనముగా స్థాపింపఁబడియున్నది.

వీరికాలమునుండియే స్వదేశీయులకు దొరతనవిషయములందు సంబంధమును, బాధ్యతయుఁ బెల్లుగా నేర్పడుచునచ్చుచున్నది. నిపుణు లగుదేశీయుల కింకను గొప్పయధికారము లొసఁగవచ్చు ననుటను దెలుపుటకై యొకయోచనసభ (Public Service Commission) యీకాలముననే యేర్పడినది. శాసననిర్మాణసభలకు జనులు తమ ప్రతినిధులను బంపుకొనవచ్చు ననియు, ఆ ప్రతినిధులు దొరతనమువారియాదాయ న్యయములఁగూర్చి విచారింపవచ్చు ననియు 1892-వ సంవత్సరమున నొక్క చట్టము పుట్టినది.

అయినను, దీనికిఁ బదిపది బదియేండ్లవఱకు, ఈదేశమనివార్యము లయినపలుకారణములవలన పలుతెగ లగు కడగండ్ల ననుభవించినది. వైద్యులయూహల కందరాని మహామారి (Plague) యను ఘోరవ్యాధివలనను, ప్రతి సంవత్సరమునను సంభవించు పలుపులవలనను, జనుల మృత్యుమును తగ్గించు భూకంపములు మొదలగు అపాయములవలనను, ఎట్టి కట్టుదిట్టములకును లోఁబడకుండిన పర్వత ప్రాంతములలోని మహమ్మదీయుల యుపద్రవములవలనను నీ దేశమువారికిఁ గలిగిన కడగండ్లు—అనఁగా ద్రవ్యనష్టము, ప్రాణహాని, విచారమును వ్రాయనలవికాదు. “తగిలినకాలికే తగులు”నను సామెతచొప్పున

పైజెప్పిన దుఃఖములతోఁ గూడ 1901-వ సం॥మున విట్టోరియా చక్రవర్తిని గారి మరణవ్యసనముగూడ నీదేశ వాసులకుఁ గలిగినది.

తుపానువీచెడి సముద్రముమీఁది యోడను మాలిమి జాగ్రత్తతో నడిపించునట్లు, పలుతెగ లగు నపాయము

కర్జన్ ప్రభువు.

లతో నిండియున్న యీ దేశమును జక్కఁగాఁ బరిపాలించుటకై ధైర్యశాలియగు కర్జన్ ప్రభువు (Lord Curzon) రాజప్రతినిధిగా నియమింపఁబడిరి. వీరి పరిపాలనకాలమందుఁ జేయఁబడిన దిద్దుపాట్లకుఁ బరిమితి లేదు. విద్యాబోధనపద్ధతులనుమార్చి, నూతన సర్వకలాసంఘములను

నియమించి, పోలీసుశాఖను బలపఱచి, ఇనుపదారులు మున్నగు సాధనములను వృద్ధిపఱచి, యీదేశపుఁబురాతననాగరికతను దెల్పుప్రాతకోటలు, దేవళములు, మండపములు మొదలగుకట్టడములను దొరతనమువారే మరమ్మతుచేయఁజలయునని (Ancient Monuments Preservation Act of 1904) చట్ట మేర్పఱచి, బీదలమేల్చుకై

ఉప్పుపన్నును, ఆదాయపుపన్నును తగ్గించి, యెల్లప్రాంత దేశములలోని ప్రజలను నణచి, యీ దేశమునకు నెమ్మది నొసంగినవారు వీరే.

కొన్ని కారణములచే 1905-న సం॥మున వీరు స్వయముగా పనికి రాజీనామా యిచ్చుకొనెను, పరిపాలనపద్ధతులందు గొప్ప యనుభవశాలియు, ప్రజలకుఁ దృప్తి గల్గించువారునైన మింటో ప్రభువు (Lord Minto) రాజప్రతినిధిగా విచ్చేసిరి. వీరివిజయముతోఁగూడ జాన్ మాన్లే (John Morley) అను ఘనము ఇంగ్లాండునం దిండియాదేశపుఁ గార్యదర్శిపదవిని వహించిరి. వీరిరువురును నీదేశ

మింటో ప్రభువు.

స్థితిని బాగుగాఁ గనుఁగొని, దొరితనము వారికిని జనులకును బహిరంగముగను లోలోపలను గష్టములను గలిగించుచు వచ్చిన దుష్టుల నణచి, జనుల కనేక హితముల ననుగ్రహించి, వారికి గొప్పహక్కుల నిప్పించుటయే శ్రేష్ఠపద్ధతియని యెంచి, హిందువులచే నెన్నుకొనఁబడిన ప్రతినిధు

లను శాసననిర్మాణ సభలలో సభ్యులనుగా నియమించుటయే కాక మంత్రాలోచన సభలయందును వారికిఁ దా విప్పించుచు వచ్చుచున్నారు.

పైని చెప్పిన ఘనకార్యమును జేసి, లార్డ్ మిస్ట్రోగారు తమమాతృభూమికి మఱియొకర్వారిత, ప్రభుత్వవిషయములం దారితేటిన లార్డ్ హార్డింజ్ అనువారు గవర్నర్ జనరలు

లార్డ్ హార్డింజ్.

గా వచ్చియున్నారు. వీరీదేశమునకు వచ్చినది మొదలుకొన్నియనవసరములైన పనులను తగ్గించి, ప్రభుత్వమును మితముగా జరుపవలెననుతలంపుగలవా రయియున్నారు. ఇతనికాలముననే కడచిన 1911-వ సంవత్సరము డిసంబరునెల 12-వ తేది నాఁడు మనచక్రవర్తిగా రగు పంచమజ్యోతియును

వారును, చక్రవర్తిని యగు మేరి యనునామెయు ఢిల్లీ నగరమునందు రాజ్యపట్టాభిషేకము చేసికొన్న కాలమునందు, హిందువులకు మేలుచేయుటయే యాంగ్లేయ

చక్రవర్తులకు విధియని చెప్పి, యీదేశస్థులకుఁ గల కొన్ని వాంఛలను తమరెండవప్రయాణమువలనఁ దొలఁగించిరి. ఈసమయముననే, యటుమీఁద ఢిల్లీనగరము ముఖ్యపట్టణముగా నుండవలె ననియు, బంగాళము చెన్నపురివలె రాజధానిగా నుండవలె ననియు, అజ్ఞానాంధకారమునుదొలఁగించునట్టివిద్యయొక్క యభివృద్ధికై యేటేటను 50 లక్షలరూపాయ లెక్కువగా ఖర్చుపెట్టఁబడు

యూపరాజసంచారము 1905.

ననియు, ప్రకటన చేసిరి. ఈమహనీయుఁ డగు చక్రవర్తి గారు ను, చక్రవర్తినిగారు ను దీర్ఘకాలము జీవించి, ఇంగ్లాం దుయొక్క గొప్పతనమును, యిండియాయొక్క నైపుణిని నెలకొలుపుదురుగాక.

ఆంగ్లేయ ప్రభుత్వమునకుమున్నుండిన యీ మహాదేశ స్థితియు నిప్పటిస్థితియుఁ జూచునప్పుడు, ఇండియాకుఁ బలుతెఱఁగులైన మేలులు దొరకిన వనుట స్పష్టముగాఁ దెలియుచు. దుష్టులకలహములును, సముద్రపుదోపిడి దొంగలు గలిగించిన బాధలును అరాచరికమువలన సంభవించెడియపాయములును నాంగ్లేయులస్థలపైన్యనౌకా పైన్యములవలన నివ్వధముగాఁ దొలఁగింపఁబడిన వనియు, ఒక్కొక్కనిబాధ్యతయు స్థిరపడి యున్న దనియు, ఎక్కువైన నైపుణివలననే యీ దేశమున వ్యవసాయము, వర్తకము, శిల్పములు మొదలగు జీవనోపాయములు వృద్ధి చెందుచున్నవి యనియు, అన్యదేశములసామగ్రిల దిగుమతి విశేషముగా నగుచున్న దనియు, తపాలు, తంతి, ఇనుపదారులు, కాలువలు మొదలగు సామాన్యపుమేలులు దొరతనమువారి గొప్పధర్మములుగాఁ గన్పట్టుచున్న వనియు, అన్నిమతములవారికి జాతివ్యత్యాస మెంచక చదువునేర్పించుట దొరతనమువారు తమవిధిగా నెంచి యున్నారనునదియు కాలక్రమమున ననేకములైన గొప్ప

యుద్వ్యోగములలో దేశీయులు నియమింపఁబడుచు వచ్చుచున్నారనియు ముందే చెప్పియున్నాము.

అంతియకాక, విద్యాపరిశీలనమునందే తమయొక్క జీవితకాలము నంతయుఁ గడపి, విద్యను వ్యాపింపఁజేయు. నట్టి లోకోపకారకు లగు విద్యచ్చిక్షామణులకు ను, తమ ద్రవ్యము నంతయు బీదలమేల్కుకై సర్వసాధారణవిషయములందు వెచ్చించుపుణ్యాత్ములకు ను ప్రభుత్వమువారికిఁ బ్రభుత్వమువిషయమున వలయుసహాయము చేయు బుద్ధిమంతులకు ను ప్రతిసంవత్సరమునను జనవరినెలమొదటి తేదినాఁడును, జక్రవర్తిగారివర్షవర్ధంతినాఁడు ను శౌరవసూచకము లగు బిరుదులను, వెంజి, బంగారుమొదలగు వానితోఁ జేసినపతకములను పుష్పములను ప్రభుత్వము వారు సమ్రానించి, పైనఁజెప్పినఘనులకు ముందటికాలములం దుండినరాజులవలెనే యుత్సాహమును వృద్ధిపఱచుచున్నారు.

పైనఁజెప్పిన యన్నిమహిమపకారములకంటె, దొరతనమువారు పేదలనిమిత్తము చేయుచుండు తోడ్పాటులు మిగులఁ బొగడఁదగినవి. వానలు లేక వఱపులు సంభవించుకాలములలో వేలకొలది బీదలచే గుంటలు, కాలువలు మొదలగువానిని త్రవ్వించి వారికిఁ దగినకూలి యిప్పించి, వారియొక్క యుద్బాధను దొలఁగించుటయే కాక,

ప్రతిసంవత్సరమునను టామనిధి (Famine Fund) అను నిధిని కూడఁబెట్టుచున్నారు. ఈనిధిమూలమునఁ బేద వారికష్టములను దొరితనమువారు సాధ్యమయినంతవఱకు

మేర చక్రవర్తినిగారు.

నివారణచేయుటకు మాగ్గములు వెడకుచున్నారనుట మనము దెలిసికొనవచ్చును.

బార్ని చక్రవర్తిగారు.

అయినను, సకలసౌకర్యము లొనఁగూడియున్న యీ దేశమునం దింకను దారిద్ర్య మేల తొలఁగలే దనియు, వెయ్యింటిలో నూఱుగురికి హెచ్చుమంది యేల యొంటి పూటకూటితో నున్నారనియు, ఈ శ్రమను దొరతనము వారే యేల తొలగింపఁగూడ దనియు, గొందఱు అనుచును. దారిద్ర్య మీ దేశమందు మాత్రమే నెలకొనియున్న దని మనము తలంపరాదు. ఏ దేశమునను, స్థితియందును, దారిద్ర్యము మనుజులను నీడవలె నుంచిరించుచుండును. రాజ్యపరిపాలనమునఁ బ్రసిద్ధి చెంది యింట్లాందు దేశమునను, ప్రజాస్వామిక మయిన ప్రాంతమునను, దేశమునను, అమెరికాఖండమునను, నిరంకుశప్రభుత్వముగల రాజ్యములందును దారిద్ర్యదశ యునునది నెలకొనియేయున్నది. కాఁబట్టి దొరతనమువారే దారిద్ర్యము నడుల గంటఁగాఁ బోఁగొట్టఁజాల రనుట స్పష్టము. ధనముతో ధనము గలియుటయు, దారిద్ర్యముతో దారిద్ర్యము చేరుటయు లోకమున 'వాండుక'. సంపద యొక్కనికడఁ గొంచెము హెచ్చఁగా, నతఁడు ధనికుఁ డన్న పేరు తెచ్చుకొన్న మాత్రముననే, కష్టజీవనముచేయువారు వానికి నొకరులై, వానిని మిత్తము పాటుపడి, వానిలాభమును వృద్ధిచేసి, తాముమాత్ర మొక పేస్థితిలోనే యున్నారు. తమప్రయత్న మించుకయైనను లేకయే యితరులయొక్క పాటులను,

వలన దొరకులాభ మంతయుఁ దామే పొందునట్టి ధనికులును, తమభాగ్యాతిశయమువలనను, నేర్పువలనను బాటు పడువారిని దమస్వాధీనతయం దుంచుకొని, వారికలిమి సంపును జెఱచుమూలధనముగలవారును, ఇతరులధనమును తక్కువవడ్డీకిఁ గైకొని, వారికే యెక్కువవడ్డీలకు ప్రలిచ్చెడి సాహుకారులును తఱచుగా దారిద్ర్యము శట వాసముచేయునట్లు చేయుచున్నారనుట యనేకుల ప్రప్రాయము. అంతేకాక, తమపెద్దలనుసరించిన మితమమార్గములను సదాచారములను విడిచి యతివ్యయ నిరణములగు సుఖమార్గములకును దురాచారములకును స్వేచ్ఛన కొందఱుజనులమూలమునను దారిద్ర్యము హెచ్చుచున్నదినియుఁ జెప్పవచ్చును.

మూలధనము గలిగిన యజమానులవలనఁ బనివారికిఁ లిగెడు షెక్కు తెఱఁగు లగు సంకటములను దొలఁగించుటను, నీటియావిరియంత్రముల నుంచుకొని పనిచేయుకర్మలలోనిపనివాండ్లు క్రమముగాను, సంకటములు కుండునట్లును చూచుకొనఁబడుచున్నారా యను విషయము గమనించుటకును, కాపీతోటలు, తేయాకుతోటలు, దలగుతావులలోఁ బనిచేయువేలకొలది పనివాండ్లు బుదారు లగు నాంగ్లేయయజమానులచేతఁ జక్కఁగాఁ గుకొనఁబడుచున్నారా యని చూచుటకును, పినాంగు,

సింగపూరు, మోరీసు మొదలగు పరిదేశములలోఁ బెక్కు
 పనులలో నమరియుండు నీ దేశపుజనులను రక్షించుట
 కును, అపాయములు గల సొరంగములలోఁ బనిచేయువా
 రికి నపాయములు రాకుండునట్లు చూచుకొనుటకును
 ప్రభుత్వమువారు పెక్కం ప్రద్యోగులను నియమించి
 యున్నారు. దరిద్రులు తమకుఁ గల స్వల్పద్రవ్యము నెజ్జ
 ధమున నైనను వృద్ధిపఱచుకొని, తమదారిద్ర్యము
 దొలఁగించుకొనవచ్చునే కాని, వేటువిధముగా దా
 దొలఁగింప వీలుకా దని ప్రభుత్వమువారు బాగుగా
 నెఱిగి, 1904-వ సంవత్సరమున సహాయపరపతిసంఘము
 చట్టమును (Co-operative Credit Societies Act of 190
 ఏర్పఱచిరి. దీనిమూలమున బీద లగు గ్రామవాసులు
 నగరవాసులును దమతమస్థితిగతులకుఁ దగినట్లు నిధి
 నేర్పఱచుకొని, యితరులమూలధనమున కెదురుచూ
 కయే, వర్తకము, ఇచ్చుట, పుచ్చుకొనుట, శిల్పము మొ
 లగునుపాయములచేతఁ దమలేమిడిని దొలఁగించుకొ
 చ్చునుగదా! జనులు తమయాదాయమునందు మిగిలిం
 పెట్టి యిచ్చునట్టి స్వల్పనస్తువులను గైకొని, వా రడిగినప
 డిచ్చుటకై యేర్పడియుండు షేమనిధి యు దొరతనవ
 వారియుద్యోగమునం దుండువారు నెలనెలలోను దమజ
 ములలో నూటికిఁ బదునొకవంతుకంటెఁ దగ్గకయే

నెనిమిదవపాలుకంటె హెచ్చుకయు నిచ్చునట్టి పైకమును జేర్చిపెట్టి వెనుకటికాలమున నుపయోగపడునట్లుగా నొసఁగునట్టి యంత్యకాలసహాయనిధియును (Provident Fund) దొరతనమువారు జనులకట్టిచి వృద్ధిపఱచుటకై పూని యుండు సదుద్దేశమును దెలుపుచున్నవి; ఐరోపాఖండము లోని దేశములలోని కలిమిపెంపు జనులయొక్కపట్టుదల, ముందాలోచన, ధైర్యము, ఐకమత్యము, పరస్పరానురాగము మొదలగు గొప్పసద్గుణములవలననే కలుగుచున్నది. మనపూర్వికులందును నాదికాలమున నీగుణము లుండినవి యనుటకు సందేహము లేదు. రాజులు జనక్షేమమునకై యేమియుఁ జేయనట్టికాలములందును, గ్రామవాసు లొక్కటిగాఁ గూడి నీటిపాటుదలకు నలసిన గుంటలు, కాలునలు, ఆనకట్టలు మొదలగు మితిమీరినసాధనములను దామేయమర్చుకొని రసి తెలియుచున్నది. కనుక, సేద్యము, వర్తకము, శిల్పము మొదలగువానిలో బీద లెంతకెంతకుఁ బాటుపడుచున్నారో, యంతకంతకు వారియొక్క దారిద్ర్యము తొలఁగు నని చెప్పవచ్చును.

ఈలోకమున నాండ్లెయులు పడసియుండు ప్రఖ్యాతికి హిందూదేశప్రభుత్వమే ముఖ్యకారణ మని యన్యదేశీయులును, మంచిప్రభుత్వపద్ధతుల నీదేశమున వాడుకలోనికిఁ దెచ్చుటయే తమకు గొప్పకీర్తిఁ దెచ్చు నని యాండ్లెయ

దొరతనమువారుచు నెంచుచున్నారు. లోకమున లోపము లేనిది యొక్కటియు లేదు. కాబట్టి రాజ్యాంగపరిపాలన పద్ధతులలోఁ గొన్ని లోపము లుండవచ్చును. అయినను, అట్టిలోపములను దొరతనమువారు దమంతటఁ దామే తెలిసికొన్నను, ఇతరులు గనుపఱచినను సవరించుటకు వా రెల్లప్పుడు సంసిద్ధులై యున్నారు. ఇట్టి యభిప్రాయము వారి కుండునప్పుడు దొరతనమువారికిఁ గీర్తి గలుగుననుట కేమి సందేహము?

ఒకతల్లికడుపునఁ బుట్టి, యనేకకారణములచే బాల్యముననే యెడఁబాసి వేర్వేరుదేశములలో నుండిన సోదరులు మఱలఁ గలిసినప్పుడు విడిపోవక యన్యోన్యప్రేమాస్పదులై పెంపొందునట్లు దైవవశమునఁ దొలుదొల్తనై విడిపోయి వేర్వేరుతావుల నివసించి ప్రఖ్యాతి గని, యిప్పుడు గలిసియుండు హిందువులును ఆంగ్లేయులును ఐకమత్యము, అన్యోన్యాయురాగమును గలిగి వృద్ధిచెందనుచెందను, ఈ మహాదేశము భూవలయమునకు నాయకమణియై వెలుఁగఁగలదు.

ఈ దేశస్థులకును, ఆంగ్లేయులకును గలిగిన మనఃభేదమునకు, ఇప్పుడు పశ్చిమదిక్కునందలిదేశములలో జరుగుచుండుయుద్ధమే వాస్తవకారణ మని చెప్పవచ్చును. పెక్కు సంవత్సరములనుండి మానవకోటిని సరింపఁజేయవలె నని

యెంచి యుద్ధమునకుఁ గావలసినసాధనములను విస్తారముగా సేకరించిపెట్టికొని జేరనీదేశస్థు లున్నట్లుండి 1914-వ సంవత్సరమున ఆగస్టునెలలో పొరుగుదేశములను నిష్కారణముగా యుద్ధమునకుఁ బిలుచునప్పుడు, ఈ దేశమునుండి గుంపులు గుంపులుగా యుద్ధవీరులు యుద్ధరంగమునకు వెళ్లి ఇంగ్లాండుయొక్క కీర్తిప్రతిష్ఠలకు లోపము గలుగ నీయక శత్రువులతోఁ గయ్య మొనరించుచున్నారు. యుద్ధము చేయ సామర్థ్యము చాలనిహిందూదేశస్థులు ముందువెనుకలు చూడక, వస్తువులను ధనంబును నొసంగుచుఁ దమయాగార్యమును, రాజభక్తిని దెలుపుచున్నారు. ఇప్పుడే యాంగ్లేయులకు మనదేశస్థులయాదార్యధైర్య సాహసాదిగుణములు దెలియుచున్నవి. ఈ యుద్ధమునం దాంగ్లేయులు జయము నొంది, వినుతి కెక్కిననాగరికతకు నాశకారకులయినజేర్తనుల నడంచి, నెమ్మదిని, ఐకమత్యమును మీఁదు మిక్కిలి వృద్ధి నొందునట్లు చేయుదురని యీ దేశాభిమానులు దైవమును బ్రార్థించుచున్నారు.

“సర్వే జనాః సుఖినో భవన్తు”

సంపూర్ణము

చెన్నపురిలో ఉపాధ్యాయులకుగాను జరుగు

పరీక్షలలో ఇవ్వబడు

ప్రశ్నములు.

1907.

మార్కులు.

I. ఒక పల్లెటూరు (పరిపాలనగురించి చేయబడిన) యేర్పాటులనుగురించి మూడవతరగతిపిల్లవాళ్లకు చెప్పబోవుపాఠమునకు క్రమసూచిక (నోట్సు ఆఫ్ లెసన్సు) వ్రాయుము.

16

II. తపాలాఫీసులవలన జరుపబడు పలువిధము లయిన పనులను వ్రాయుము.

8

ఒక యుత్తరము మాటలాడగలదనుకొని అది చెన్న పట్టణము తపాలాఫీసులో వేయబడినదిమొదలు కర్నూలులో నొక సిరునామాదారు (అడ్రస్) నకు అందచేయబడువరకు దాని కథను వీరీతి చెప్పినో వ్రాయుము.

III. సివిల్ కేసునకును, క్రిమినల్ కేసునకును భేదమేమి? హత్య (ఖూని) అననేమి? యుద్ధములో సిపాయీలను చంపుట హత్య యని యెందు కనబడదు?

6

IV. లోకల్ గోడ్డులకు ధన మెట్లు వచ్చును? ఆ ధనమును వారు ఏ పనులయందు వినియోగింతురు (ఖర్చు చేతురు)?

6

V. చెన్నపురి రాజధానిలోనుండు ముఖ్యమైన రెండు ల్యాండు రివిన్యూ పద్ధతులు ఏవి? అవి యేలాగున పుట్టినవో చెప్పుము.

8

మార్కులు.

VI. చెన్నపురి చట్టనిర్మాణసభ (లెజిస్లేటివ్ కౌన్సిల్) ను గురించి నీకు తెలిసినంత వ్రాయుము.

6

50

1907.

I. (a) ఒక గ్రామములోనుండు బడి యుపాధ్యాయు డొకడు చెన్నపట్టణములోనుండు పుస్తకపాపువానివద్దనుండి చెన్నపట్టణమునకు తాను పోకనే కొన్ని పుస్తకములను క్రయ మునకు రప్పించి, పిమ్మట వానికి క్రయము అందచేయుటకు కోరుచున్నాడు. ఈ విషయములో పోస్టుఆఫీసువారు ఏలాటి అనుకూలములను చేసియున్నారు?

3

(b) సాధారణముగా ఒక స్థలమునుండి మఱియొక స్థలమునకు పైకము పంపుటకు పోస్టుఆఫీసువారు చేసియుండు ఏర్పాట్లను వివరించుము. మఱియు ఆతిశీఘ్రముగా పైకము చేరవలసియుండినయెడల, ఏలాటి యేర్పాట్లు గలవు?

3

II. (a) ఒక గ్రామములో దొంగతనము మొదలైన నేర ములు తటస్థించినపుడు గ్రామ మేజిస్ట్రేటును పోలీసువారును చెలాయించు అధికారములేవి?

4

(b) పై నేరములను విచారించి తీర్పుచేయు అధికారు లెవరు?

2

III. (a) ఒక గ్రామ మేజిస్ట్రేటు ఏ స్వల్పనేరములను తా నుగా విచారించి తీర్పుచెప్పవచ్చును. ఆతని అధికారము ఎంతకు మించకూడదు?

3

(b) ఏతరహా సివిల్ వివాదములను గ్రామమునసిపు విచారణచేయవచ్చును? వివాదములో ఎంత మొత్తము ఉండిన ఆతనికి విచారించుటకు అధికారము గలదు?

4

IV. (a) గ్రామకరణముయొక్క పనులను సంగ్రహముగా వ్రాయుము. 3

(b) టీకాలువేసుకొనుటవల్ల ప్రయోజనములను వివరింపుము. 2

V. (a) ప్రజలవద్దనుండి గవర్నమెంటువారు ఏల పన్ను వసూలుచేయవలెను? 1

(b) ప్రజలవద్దనుండి పన్ను వసూలుచేయని గవర్నమెంటు ఏదైనను కలదా? 1

(c) గవర్నమెంటువారికి ఏ నృత్తిగల ప్రాధికారమైన శిస్తు వసూలుచున్నది? 1

VI. (a) నీపేర రిజిస్టరు అయియుండు కొంత ఖాతా మణియొకనిపేరికి (ట్రాన్సువరు) మార్చవలసినయెడల అధికారికి అర్జిపెట్టుకొందువు? 1

నీ అర్జి మంజూరు అయినయెడల వెంటడిగా జరుగు ఏర్పాట్లు ఏవి? 1

(b) “దరఖాస్తు” అనగానేమి? సాధారణముగా అది ఎట్లు తీర్మానము చేయబడుచున్నది? 3

VII. (a) ఒకరూసాయకు తగ్గినతపాలాబిళ్లలు ఎంతెంత ఖరీదులో నున్నవి? 2

(b) ఇరువదిరూపాయలవరకు స్టాంపుకాగితములు ఎంతెంత ఖరీదులో నున్నవి? 4

VIII. “ఫార్మెన్టు” లేక అడవి డిపార్టుమెంటును ఏర్పఱచినందుకు ఉద్దేశములను, కారణములను సంగ్రహముగా వ్రాసి దానివలన జనులకు గలుగు లాభములను తెలుపుము. 4

మార్కులు.

IX. ఒక గ్రామములో నుండు ఎల్ మెంటరీ పాఠశాల గ్రామము పొందుటకు అంగీకరించబడుటకై ఏయే నిబంధనలను అనుసరించి యుండవలెను? ఈలాటి ఎల్ మెంటరీ పాఠశాలలకు గవర్నమెంటువారు ఎట్టి సహాయమును ఇచ్చుచున్నారు? 4

X. ఒక గ్రామములో జరిగిన నేరమును పోలీసువారు విమర్శించి విచారణకు తెచ్చువిధమును ఏలాగు మీ పిల్లలకు బోధింతువు? 4

50

1908.

I. (1) ఇండియా దొరతనమువారు ప్రారంభవిద్య నభివృద్ధిపరచుటకై చేసిన ముఖ్యమైన ఏర్పాటు లెవవి? 3

(2) పూర్వపు వీధిబడులకును, ఇప్పటి ప్రథమ పాఠశాలలకునుగల ముఖ్యమైన భేదములను వ్రాయుము. 3

II. (1) జిల్లాలోనుండు ప్రధానోద్యోగస్థు లెవరు? 2

(2) జిల్లా కలెక్టరువారు చేయు వివిధములగు పనులెవవి? 4

III. తలుచుగా పార్టీయొక్క జాతి మతభేదములనుబట్టి యే న్యాయపరిపాలన విషయములు నిబంధింపబడుచున్నవి — దీని యర్థమును దెలుపుము. 3

IV. ఈ దేశమున చెలామణియగు నాణ్యములను జెప్పుము. ఇక్కడ చెలామణియగుచున్న నాణ్యములలో నేది బ్రిటిషుదీవుల యందును చెలామణియగుచున్నది? 3

V. (1) 'భూముల శెటిల్ మెంటు'—అనగా నేమి? 2

మార్కులు.

(2) ఈ దేశమందములలో నున్న రెండు విధములగు శెటిల్ మెంటులను వ్రాయుము. 2

(3) ఈ రెండింటికి నుండు భేదములను వ్రాయుము. 3

VI. ఈ క్రిందివానినిగూర్చి మీకు తెలిసినది వ్రాయుము.

(1) రాజప్రతినిధిగారి కాసన నిర్మాణసభ.

(2) హిందూదేశరాజ్య తంత్రకార్యస్థానము—(ఇండియా ఆఫీసు.)

(3) తపాలకచ్చేరీలోని ధననిధి (సేవింగ్సుబ్యాంకి.) 6

VII. (1) హిందూదేశ పటమును వ్రాసి, అందున బ్రిటిషు పరిపాలనమునకు లోబడియున్న స్వదేశ సంస్థానములను గుర్తించుము. 5

(2) మైసూరు, రాజపుత్రస్థానము—ఈ రెండు స్వదేశ సంస్థానములచుగురించిన పూర్వచరిత్రను వ్రాయుము. 4

(3) స్వదేశ సంస్థానములందలి రాజ్యపరిపాలనమునకును, బ్రిటిషు దొరతనముక్రిందనుండు దేశముల పరిపాలనమునకును, ఉండు ముఖ్యమైన భేదములను వ్రాయుము. 3

VIII. సేనను గురించినట్టియును, పోలీసు సిబ్బందిని గురించినట్టియును, మొట్టమొదటి పాఠమునకు నాల్గవతరగతికి మాదిరిగా నుండు పాఠక్రమ సూచికను వ్రాయుము. 7

50

1909.

I. సహాయమునుపొందు ఎలిమెంటరీ స్కూళ్లకు టీచింగు గ్రాంటుక్రింద ఇవ్వవలసిన మొత్తమును ఎట్లు లెక్కించి నిర్ణయించుచున్నారు? పూర్వపు రిజర్వుగ్రాంటు పద్ధతికంటె ఇప్పుడు

మార్కులు.

దు నిర్ణయింపబడు టీచింగు గ్రాంటుపద్ధతి మంచిదిగా నుండుటకు కారణములేవి? ఎవరు, లేక, ఎట్టి సంఘములు బోర్డుస్కూళ్ల విషయమున జబాబుదారులుగ నున్నారు? ఆ స్కూళ్ల పరిపాలన విషయమగు జబాబుదారీ వీరి కెన్ని విధములుగా నుండును? 6

II. ఒక తావునుండి మఱియొక తావునకు జనులు దొరత నమువారి సాహాయ్యమున ఎన్ని విధముల పైకమును పంపుకొన గల్గియున్నారు? 2

ఏదైన నొక విధమును గురించి సవిస్తరముగ వ్రాయుము. అట్లు వ్రాయునపుడు ఒకనియొద్దనుండి వదలినదిమొదలు తిరిగి మఱియొకనిచేతిలో పడువరకును పైకమునకేమి సంభవించుచున్నదో తెలియపరచవలెను. 3

III. (1) క్రిమినల్ కేసు, (2) సివిల్ దావా—వీని యర్థమును సంక్షిప్తముగ జెప్పుము. వీనిలో నొక్కొక విషయము నను ప్రత్యేకముగా విచారించి తీర్పులు చెప్పటకొర కేర్పడిన న్యాయసభలను ఈ రాజధానిలో నుండువానిని క్రమముతప్పక పేర్కొనుము. 4

పోలీసువారికిని న్యాయాధికారులకునుగల సంబంధములను జెప్పి వారివారి విధికృత్యములలోనుండు ముఖ్యమగు భేదములను చెప్పుము. 3

IV. రివిన్యూ శెటిల్ మెంటునగా నేమి? భూముల సర్వేకును దానికినుండు సంబంధమేమి? 5

V. లోకల్ బోర్డులకు పబ్లిక్ వ్రాయమునిమిత్తము ధనమెట్లు వచ్చుచున్నది? అట్లు వచ్చుధనమును వా రే యే పనుల కుపయోగింపవచ్చును? ఈ జమా ఖర్చుల సముజాయిషీని వీ రెవరికివ్వవలెను? 6

మార్కు-ఐ.

VI. (1) నీటి పారుదల, (2) రైలుమార్గములు—ఈ విషయములపైని దొరతనమువారు తమ యధికారము నెట్లు చెలాయించుచున్నారో సంతక్షిప్తముగ తెలియపరుపుము.

4

VII. చెన్నపట్టణపు దొరతనమువారికి లోబడిన స్వదేశసంస్థానములను జెప్పి వీరు వానిపై చెలాయించు నధికార మెట్టిదై యున్నదో తెలియపరుపుము.

5

VIII. దొరతనమువారి యిలాకానుగాని, లోకల్ ఫండు ఇలాకానుగాని నవుకరుగానుండని సామాన్యజనుడు—(1) దొరతనమువారికిని, (2) తానుండు సంఘమునకును ఎన్నివిధముల తోడ్పడవచ్చునో విశదపరుపుము.

6

IX. అడవుల పరిపాలనశాఖ (ఫారెస్టు డిపార్టుమెంటు) ను గురించి మూడవతరగతికి పాఠక్రమ నూచికను (నోట్సు ఆఫ్ రెసన్స్.) వ్రాయుము. (కాలము 40 నిమిషములు)

6

50

1910.

I. మూడవ స్టాండర్డు పిల్లలకు “గవర్నమెంటు” అన్న నేమా బోధపడునట్లు దృష్టాంతములతో ఎట్లు తెలిపెదవు?

4

II. (1) ఈ రాజధానిలోని ఎడ్యుకేషనల్ ఏజెన్సీలు ఎన్ని విధములు?

4

(2) వానికి దొరతనమువారు చేయుచున్న సహాయము ఎట్టిదో సంగ్రహముగా వ్రాయుము.

2

(3) టెక్నికల్ ఎడ్యుకేషన్ అన్న నేమి? నీకు తెలిసిన టెక్నికల్ బదులను రెండింటిని తెలుపుము.

2

మార్కులు.

III. (1) గ్రామ మునసబులకు ఉన్న నేరవిచారణ సంబంధమైన (జ్యూడిషియల్) అధికారములు ఏవి? 2

(2) జిల్లాలో ముఖ్యమైన రాజ్యాధికారి (ఎగ్జిక్యూటివ్ ఆఫీసర్) ఎవరు? 1

(3) తన అధికారభాగము (జ్యూరిస్డిక్షన్) లో ఆయన ఏలాగు నెమ్మది కలుగజేయునో, ఏలాగు నేరములు అణచునో, తెలుపుము. 3

IV. (1) ఇన్ డియ్ ఇనుపకారులతో (రెయిల్వేలతో) సర్కారుకు గల సంబంధము ఏమి? 3

(2) అట్టి సంబంధమువలన సర్కారుకును, ప్రజలకును, గలుగు లాభములను తెలుపు పాఠమునకు ముఖ్యాంశములను (అవుట్లైను) వ్రాయుము. 4

V. (1) దొరతనమువారు పెట్టు కర్చులు.

(2) సర్కారువారు వర్తక వాణిజ్యములకు గలుగజేసిన సదుపాయములు.

ఈ రెంటిని గూర్చి బోధపరుచుటకొరకు పిల్లలు స్కూలు ఎక్స్ కర్షన్ లో కనిపెట్టిన ఏ సంగతులను ఉపయోగించెదవు? 4

VI. (1) హిందూనాణ్యములు చేయుటకు ప్రస్తుతము ఏలో హములు ఉపయోగమగుచున్నవి? 2

(2) జనులు కొన్ని నాణ్యములను తక్కినవానికంటె వేగముగా నాశనము చేయుచుండుటకు కారణములు ఏమి? 3

(3) నాణ్యమునకును కర్రెన్నీ నోటునకును గల భేదా భేదములు తెలుపుము.

మార్కులు.

VII. నెలకు 500 రూపాయలు జీతముగల ఉద్యోగి యొక్క ఒక పెద్ద పట్టణములో తన సొంత ఇంటిలోనే కాపురము చేయుచున్నాడు. అతనికి ఒక గుర్రము, బండి, రిక్షా, ఒక కుక్క ఉన్నవి. అప్పుడప్పుడు వాడుటకు బైసిక్లుకూడ గలదు. సారాయి త్రాగుటయు, సిగరెట్టులు కాల్చుటయు, అతనికి ఇష్టము. సాధారణముగా ప్రతి ఆదివారమున అతడు జనసమ్మర్దము గల ఆ పట్టణమునకు 5 మైళ్ల దూరమున ఉన్న తన పెద్ద పూలతోటయందు గడుపుచుండును. అతడు చెల్లిం. చపలసిన పన్నులు మొదలైనవి ఏమి ఉండునో సంగ్రహముగా తెలుపుము.

5

VIII. (1) సర్కారువారు స్వదేశ రాజ్యములను (నేటివ్ స్టేటులను) తమ అధికారమునకు ఏ విషయములయందు లోబడ జేయుచున్నారు?

3

(2) నీకు తెలిసిన ఏ స్వదేశ రాజ్యము (నేటివ్ స్టేటు) మీదనైనను బ్రిటిషువారు చెలాయించుచున్న అధికారములైన గురుగు ఫలితములను తెలుపుము.

3

(3) బ్రిటిషువారి పరిపాలనమునకు పూర్వము మన పూర్వులకు లేని సదుపాయములు, మనము ఇప్పుడు అనుభవించుచున్నవి, రెండు తెలుపుము.

2

50

1911.

I. ఈ క్రింద కనబరచియుండు మాటల సహాయముచే నాల్గవతరగతి బాలురకు గ్రేటు బ్రిటనులో ప్రభుత్వపు పద్ధతి నెట్లు స్పష్టముగా తేటపరతువు:—

6

మార్కులు.

హిస్ మేజస్ట్రీ రాజుగారు, ప్రభువులు (లార్డుసు), సామాన్య జనులు (కామన్సు), కత్తులు, స్థానములు, ఏడు సంవత్సరములు, ముఖ్యుడు (లీడర్), ప్రధానమంత్రి, క్యాబినెట్ సభ, ఇండియా కార్యదర్శిగారు, ఇండిగా ఆలోచనసభ, ఇండియా ఆఫీసు.

II. ఇండియా ఆకారపు పటమును వ్రాసి (బోర్డర్లైన్ డ్రాప్) అందు ఇండియాలోని రాజ్య పరిపాలనాభాగములును, తిరునామ్మారు, మైసూరు, హైదరాబాదు, యీ స్వదేశసంస్థానములను గుర్తువేయుము.

6

III. ప్రథమ విద్యాభ్యాసమును (ఎలిమెంటరీ ఎడ్యుకేషన్) ప్రత్యేక విద్యాభ్యాసమును (స్పెషల్ ఎడ్యుకేషన్) తేటపరుపుము. ఈ రెంటిని సృద్ధిపరచుటకై ఇండియా గవర్నమెంటు వా రే యేర్పాటులను చేసియున్నారు?

6

IV. “పబ్లిక్ ఐర్ క్యు” అనగా నేమి? దేశముయొక్క వర్తక వ్యాపారములను సృద్ధిపరచుటలో యీ డిపార్టుమెంటు పయోగకరముగా నున్నదో దృష్టాంతములతో చూపుము.

6

V. (1) ఇండియాదేశము నన్యులు బాధించుకుండునట్లును,
(2) ఇండియాలో నెవ్వరి కలుగునట్లును,
(3) ఇండియాలోని ప్రజల ఆరోగ్యమునకును, గవర్నమెంటువారిచే నెట్టి ఏర్పాటులు చేయబడినవి?

5

VI. యీ క్రింద కనబరచియుండు వానినిగురించి నీకు తెలిసి సంత వ్రాయుము:—

(1) జమాబంది.

(2) అరణా, అణా టప్పులు బిళ్లలు.

మార్కులు.

(3) ఖాసీకేసులో జిల్లా జడ్జిగారి కుండు అధికారములు.

(4) టివిచూస్ సెటిల్ మెంటు, రివిన్యూ సర్వే.

(5) జమీందారి, రైతువారి యేర్పాటులు.

(6) 1909-వ సంవత్సరపు (నవంబరు నెల 15-వ తేది)

ఇండియా సభలచట్టము.

(7) జ్యూరర్లు (పంచాయతీలు), అసెసర్లు.

(8) సవరణ నాణ్యము.

8

VII. మదరాసు గవర్నమెంటువారి యాధీనములోనుండు రాజధాని యువోగస్థుల నందరిని బేర్కొనుచు యీ రాజధాని పరిపాలనలో వారివారి కార్యములను తెలియపరచుము.

6

VIII. యీ క్రిందివానిని వ్రాయుము:—

(1) మాడు తరగతుల మ్యాజిస్ట్రేట్లు (దండనాధికారులు) వారి యధికారములు.

3

(2) ఇండియాలోని జరుల జాతి మత విచారముల హక్కులను స్థిరపరచుటలో జడ్జీల కనుగుణ్యములగు చట్టములు.

3

(3) లోకల్ సెల్ఫ్ గవర్నమెంటులోని భాగములను తెలియజేయు వివిధ చిరునామాలు.

4

(4) స్వదేశ రాజ్యములలో గవర్నమెంటువారి ప్రతి నిధులు.

2

IX. (1) సెంట్రల్ గవర్నమెంటు అనగా నేమి?

(2) దాని ముఖ్య పట్టణ మెయ్యది?

(3) దాని యజమాను డెవరు?

(4) అతని ముఖ్య కార్యము లెయ్యది?

5

60

1913.

I. 4-వ ప్రాంతమునకు పోలీసు డిపార్టుమెంటు చేయుపనిని కూర్చి పాఠమును ఎట్లు బోధపర్చెదవో నూచికల మూలముగా తెలియజేయుడు.

6

II. (1) నీ గ్రామములో పొరంబోకు భూములు కొన్ని సంపాదించవలెనన్న నీవు అవలంబించవలసిన పద్ధతి యేమి? నీ దరఖాస్తు యెవరెవరిద్వారా పోవలెను.

3

(2) రెవెన్యూ ఆఫీసరుల గ్రేడు లన్నియు తెలియజేసి, ఆయా గ్రేడు ఉద్యోగస్థుల అధికారముల వ్రాయుడు.

5

III. పన్నులు విధించ నగత్యమేమి? స్కూరుకు వచ్చు పన్నులో ఎక్కువ భాగము దేనివలన వచ్చును? తాటికల్లు మొదలయిన మత్తు పదార్థములపైన పన్ను ఎందుకు కట్టవలెను?

5

IV. రయితువారి రెవెన్యూ సెటిల్ మెంటుకున్న పక్కా రెవెన్యూ సెటిల్ మెంటుకున్న గల ముఖ్య వ్యత్యాసములను తెలుపుము.

7

V. అడవులను కాపాడుటవలన రయితునకు కలుగు పెక్కు లాభముల బేర్కొనుడు. అట్టి అడవుల గట్టి సంరక్షణ నిమిత్తము గవర్న మెంటువారు అలంబించిన పద్ధతు లెవవి?

5

VI. నాణ్యములు వేయుట మొదలగు టంకసాల (మింట్) వ్యవహారములు గవర్న మెంటువారు స్వయముగా వారి చేతిలోనే ఎందు కుంచుకొనవలెనో వివరింపుడు.

4

VII. (1) సివిల్ దావాల పరిష్కారము నిమిత్తము స్థాపింప బడిన పెక్కు కచ్చేరీలను చెలిపి, వాని అధికార భాగములను (జ్యూరిస్ డిక్ షన్) వేరువేరుగా వ్రాయుడు.

6

మాగ్గులు.

(2) మూడు తరగతుల మేజిస్ట్రేటులను, వారి అధికారములను వ్రాయుడు.

3

VIII. ఒక 'లోకల్ బోర్డు' గాని, లేక ఒక 'మ్యునిసిపాలిటీ' గాని లోకోపకారము నిమిత్తము శ్రద్ధ వహించునట్టి పెక్కు విషయములను పేర్కొని, అందుకు కావలసిన సొమ్ము (ఘడ్సు) అది యెట్లు సంపాదించునో వివరింపుము. అట్టి స్థాపనములకు ద్రవ్యసహాయము చేయుటలో గవర్న మెంటువారు ఎట్టి జోక్య మైనను కలుగజేసుకొనెదరా? వాటిపైన సర్కారువారికి ఎట్టి అధికారము కలను?

8

IX. (1) రాష్ట్రములోపల అంతరకల్లోలములు పుట్టినప్పుడున్ను.

4

(2) పరరాజులు దండెత్తి వచ్చినప్పుడున్ను స్వదేశ రాజులు గవర్న మెంటువారికి ఎట్లు సహాయకారులుగ నుండురో విశదపరుచుము.

X. ఈ దేశములో ప్రథమ విద్యాభ్యాసము (ఎలిమెంటరీ ఎడ్యుకేషన్) యొక్క అభివృద్ధి నిమిత్తము సర్కారువారు ఎంత సహాయమును చేయుచున్నారో తెలియజేయుము.

4

60

1914.

I. 'సివిక్స్' అనగా నేమి? దానియొక్క ఉద్దేశమును, అభిప్రాయమును సంగ్రహముగా తెల్పుము.

II. (1) 'గ్రాంటు ఇనేడ్' అను మాటకు అభిప్రాయమేమి?

(2) ఏ యే విషయములలో అటువంటి గ్రాంటులు ఇయ్యబడునో చెప్పుము.

(3) ఎలిమెంటరీ బల్లను రికన్స్ట్రజు చేయుటకు కావలసిన ముఖ్యమైన నిబంధనలను చెప్పము.

III. ఈ క్రిందివాటిలో నేవైన రెంటిక మాత్రమే నీకు తెలిసిన దంతయు వ్రాయుము:—

(1) మనదేశములోనున్న (ఇన్లెండు), విదేశములు (ఇం
గ్లాండు, అమెరికా మాత్రమే) పంపుటకున్నా అగు, కార్డులు, ఉత్తర
ములు, బుక్కు ప్యాకెట్టులు; ఈ మూటియొక్క తపాలాచార్జీలు.

(2) 'సేవింగ్సుబాంక్.'

(3) సాధారణపు తంతీవార్తకున్నా, తంతీవార్తపైన పంప
బడు మనీఆర్డరు కగు చార్జీలు.

(4) పార్సెల్సును, రిజిస్ట్రేషనును నగు చార్జీలు.

(5) నేరముల విషయమై పోలీసువారియొక్క మూడు విధ
ములైన విధులు.

IV. 'సెషన్సు' కి చేరీలు, మేజిస్ట్రేటు సంబంధమైన కచేరీలు అనగా
నేమి? ఈ కచేరీలలో సంబంధించిన అధికారు లెవరు? వారికిగల
అధికారములు ఏవి? వారిలో ఏ అధికారులకు న్యాయమైన తీర్పు
చెప్పటలో సమర్థులైన పురజనుల సహాయము అగత్యము? అటువంటి
పురజనులకు ఏమి పేరియ్యబడెను.

V. మూడవతరగతి బాలురకు, పన్ను విధించుటయొక్క అగత్య
మును, దృష్టాంతరము లిచ్చుచు, ఏ ప్రకారముగా స్పష్టముగా బోధ
పర్చెదవు?

VI. 'ఆదాయపు పన్ను' అనగా నేమి? ఎప్పుడు, ఏ కారణముల
చేత, ఈ పన్ను మొదట ప్రవేశపెట్టబడెను? ఏ నియమముమీద ఈ
పన్ను విధించబడినది?

1915.

I. సివిక్స్ పాఠములలో సత్ప్రవర్తనగురించి బోధించుటకు అవకాశము లెట్లు తటస్థించునో విశదపరచుము.

II. ప్రజలు తమ కార్యములను తామే నిర్వహించుకొనుటకొరకు చేయబడిన పలువిధములగు ఏర్పాటులను వర్ణించుము.

వీని పై మాగాణపరిపాలనమునకు ఎట్టి అధికారముగలదు.
(ప్రావిన్ షియల్ గవర్నమెంటువారి పైవిచారణ.)

III. 3-వ తరగతి బాలురకు “స్కూలు లేక దొరతనమువారు” అను పదమును ఎట్లు బోధించవలెనో విశదపరచుము.

IV. సివిల్, క్రిమినల్ కోర్టులను ఏ ఉద్దేశ్యముతో దొరతనమువారు స్థాపించిరో విశదపరచుము.

V. హిందూదేశమందలి 4 ముఖ్యమైన స్వదేశరాజ్యములను పేర్కొని వానికిని, బ్రిటిష్ దొరతనమువారికిని గల సంబంధమును తెలుపుము.

VI. (1) ఉపాధ్యాయులకు బోధనకిన్వబడు గ్రాంటు (టీచింగు గ్రాంటు.)

(2) కుర్చీలు, బెంచీలు మొదలగు పాఠశాలలోపకరణముల కిన్వబడు గ్రాంటు (ఫర్నిచర్ గ్రాంటు.)

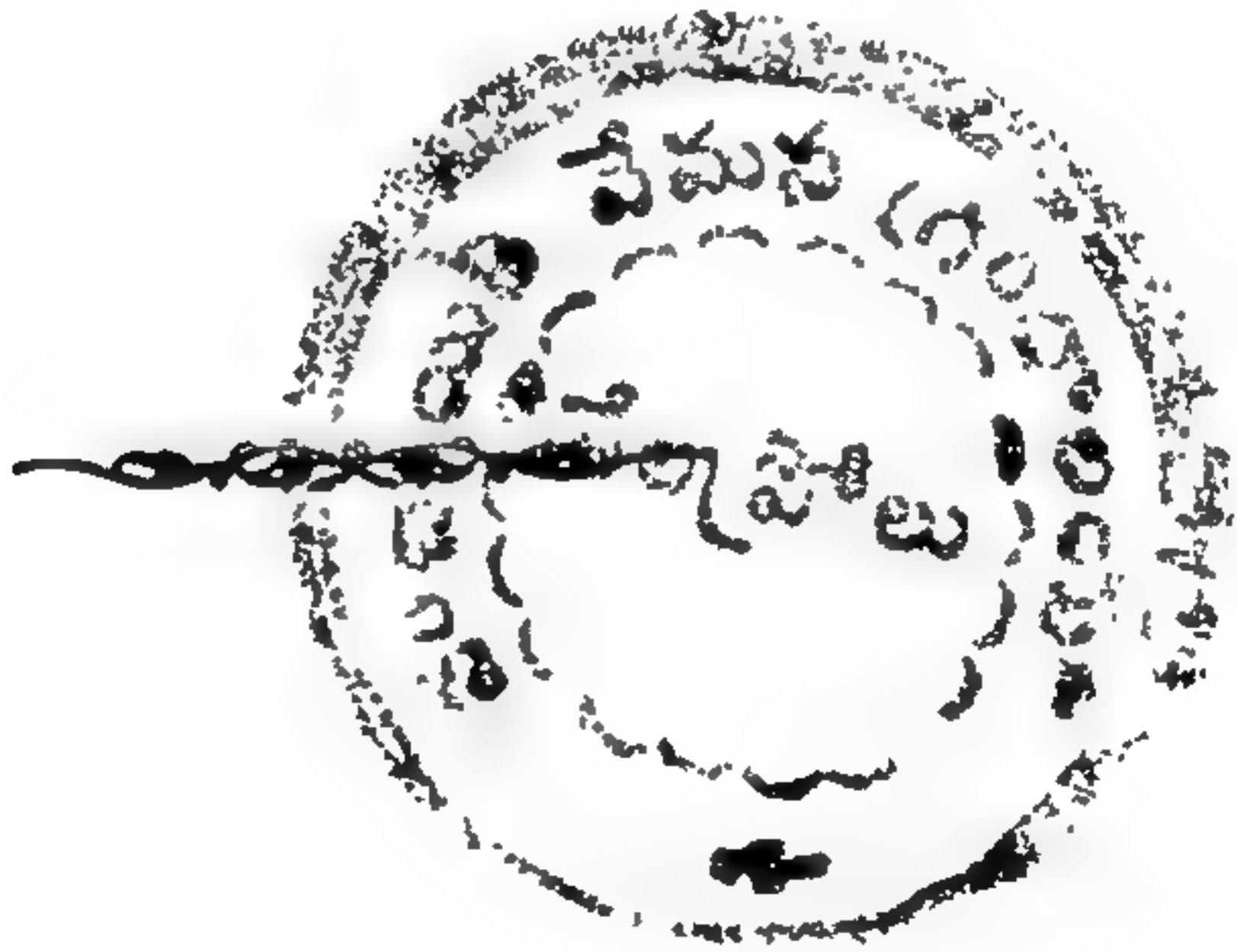
(3) పాఠశాలాగృహమును కట్టుటకు ఇన్వబడు గ్రాంటు (బిల్డింగు గ్రాంటు.)

(4) గవర్నమెంటు, బోర్డు, మ్యూనిసిపల్ పాఠశాలలో ఉపాధ్యాయులకు ఇన్వబడు కాపిటేషన్ అలవెన్సు (Capitation allowance).

ఈ వైనాలుగు ఏ యే నిబంధనల ప్రకారము ప్రథమ పాఠశాలల కివ్వబడుచున్నవి?

VII. చెన్నపురి రాజధానిలోని 6 మ్యూనిసిపాలిటీ పట్టణములను వ్రాయుము.

4-వ తరగతివరకు బోధించెడు ప్రథమ పాఠశాలయొక్క ప్రధానోపాధ్యాయుడుగా (హెడ్మాస్టరు) నీవు పనిచేయుచున్నట్లునుకొని, పై పట్టణములలో ఒక పట్టణమునకు విహారార్థము బాలురను తీసికొని పోయినటుల తలచి, బ్రిటిషు ప్రభుత్వమువలన హిందూదేశమునకు కలిగిన లాభములను అక్కడ ఎట్లు విశదపరచవచ్చునో విపులముగా తెలుపుము.

224

OPINIONS

Sir J. Thomson, K.C.S.I., Member of the India Council :—‘The scope and purpose of the book are excellent ; and in so far as I have had time to read the text * . * I have found it illuminating. It will doubtless have a wide market and be most useful in education.’

Sir Theodore Morison, Member of the India Council :— * . * From the head lines I judge that the work must be full of interest and advantage to young students. * . * I am growing more and more convinced that the important ideas, the ideas which sway humanity, spring, as was said, from the heart ; and to touch the heart one must speak through one’s mother tongue.

The ‘ Madras Mail ’ :— Mr. T. S. Subramania Aiyar, Assistant Professor of History at the Presidency College, has just published a little work in Tamil of considerable interest and even importance. It is called ‘ The Elements of Civics for India ’. It consists of a series of chapters dealing with subjects such as the family and its duties, the family and the State, what the Sircar does for us, and so forth. It describes in simple language the system of public education, the functions of the Sircar as a judge, as a protector of public order, as a constructor of railways and public works. It explains the system and reasons of taxation, and describes the system of self-government by the Taluq Boards and Municipalities. The third part deals with the system of Government, rising from Provincial through the India Government to the Home Government ; and the fourth part briefly describes the condition of India before and after the establishment of the British *Raj*. All this is related in easy colloquial Tamil, such as may easily be read and understood by people of all grades of education, including school children ; and it is illustrated with numerous photographs. Such a work has been badly needed in Primary schools, and we are

heartily glad to see it done, and well done. We imagine that the book will be eagerly welcomed by all concerned in the management of vernacular schools ; and it should certainly be introduced as speedily as may be, for it must always be of the greatest moment, as Mr. Subramania Aiyar observes in his preface, that honest and law-abiding citizens should be trained in the schools, where much of India's future prosperity and happiness must be decided.'

The 'Hindu', Madras :—The author has evidently bestowed much care in the selection of materials and his division of subjects is very appropriate. He has divided the volume into four parts, the first part dealing with the Sircar and its functions regarding education, law and justice, railways, telegraphs ; the second detailing the duties and responsibilities of the people ; the third giving a brief but clear account of the Government and its structure ; and the fourth summarizing the chief events in the History of India within 40 pages. The book has been specially prepared for use as textbook in Training and Elementary schools. But to the Tamil-knowing public generally who require to know about the subject, Mr. Subramania Aiyar's work will be found very interesting and instructive. The language is easy and flowing. We have to congratulate the author on the successful manner in which he has treated the novel subject and we are confident that the book will become popular.'

The 'United India' :—'The book need only to be known to be bought'

Sir S. Subrahmaniam Aiyar, B.L., LL.D., K.C.I.E. :—'The style is just what in my opinion is necessary for the general improvement of the vernaculars of our country.'

Dewan Bahadur R. Raghunatha Rao, C.I.E. :—'I am convinced that this is a very useful work and if studied will make the coming generation more useful to our country.'

The Hon. Mr. Justice V. Krishnaswamy Aiyar Ayl., B.A., B.L. :—
'The design and execution of the work are excellent. It has been executed with care and judgment.'

The Hon. Sir P. S. Sivaswami Aiyar Avl., B.A., B.L., K.C.I.E. :—
 'Though the book is adapted to the requirements of Elementary schools it can be read with advantage by students of the higher Forms and by the mass of the people. The style in which the work is written is as little removed from the ordinary current language of the day as practicable and is just the style needed for books intended to popularize knowledge.'

Rao Bahadur M.R.Ry. S. Mangesh Rao Avl., B.A. :—' I think you have supplied a real want by coming to the rescue of the poor Elementary schoolmaster, who was at sea as to what he should teach on the subject.'

Rao Bahadur M.R.Ry. P. I. Chinnasami Pillai Avl. :—' I should strongly recommend that the book should be introduced in all the Primary schools with the least possible delay, so that pupils in their impressionable age are well grounded on sound principles and duties of good citizenship.'

M.R.Ry. P. Sambanda Mudaliar Avl., B.A., B.L. :—' I regard the book as one of the most useful contributions to the Tamil language in the present day.'

M.R.Ry. K. Venkatrama Aiyar Avl., B.A. :—' I have now been a schoolmaster for 30 years and I do not remember having come across a vernacular textbook so masterly in detail and so accurate.'

M.R.Ry. Rentala Venkatasubba Rau Garu, B.A., B.L. :—I have gone through the Telugu rendering of the "Elements of Civics for India" and find it clear and simple in style and interesting not merely to the schoolboy but to the general reader. . . . It gives in a small space a comprehensive view of the mighty machinery and work of Government. . . . It at once initiates the masses into the secrets and strength of good government and stimulates their gratitude to the Rulers for the many and great benefits they have conferred on the people of this land. . . .

మనసు ఫౌండేషన్ పుస్తకాల పరిశీలనాపట్టిక

పుస్తకం పంఖ్య	TPLA113B173
పుస్తకం పేరు	ప్రజాధర్మపంగ్రహము
తారీఖు	26/10/24
ముందు లిట్టు	NO
వెనుక లిట్టు	NO
మొత్తం పేజీలు	307
పెద్ద సైజు పేజీలు	NO
ఖాళీ పేజీలు	NO
లేని పేజీలు	NO
తయారు చేసినది	Rukman
పేజీలు విడదీసినది	Rukman
స్కాన్ చేసినది	Harsha
పరీక్ష చేసినది	HEMA
పేజీలు పరిశీలించినది	
బైండింగు చేసినది	
ప్యాకింగు చేసినది	
పరిస్థితి	Good